A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye 1848–1849-ben

COLLECTANEA ATHANASIANA

I. Studia

II. Textus/Fontes

III. Manualia

IV. Institutiones

V. Varia

VI. Ars Sacra Byzantino-Carpathiensis

Sorozatszerkesztők:

Szabó Péter és Véghseő Tamás

MOLNÁR FERENC

A Munkácsi Egyházmegye 1848–1849-ben

Tanulmányok és kronológia

Nyíregyháza
2014

COLLECTANEA ATHANASIANA

I. Studia

vol. 7

Kiadja a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola
H-4400 Nyíregyháza, Bethlen G. u. 13–19.
Tel. +36/42/597–600
www.atanaz.hu
e-mail: atanaz@atanaz.hu

Felelős kiadó: *Dr. Véghseő Tamás, rektor*

A kötet kiadásában együttműködő partner:
Magyar Egyháztörténeti Enciklopédiai Munkaközösség
Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány

© Molnár Ferenc, 2014

Borítóterv: *Gál Edina*
Térképek: *Faragó Imre*
Korrektúra: *Majchrics Tiborné*

A borítón látható kép Popovics Vazul munkácsi püspököt ábrázolja.
Forrás: Vasárnapi Újság, 1860. március 18-i szám.

ISSN 2060-1603
ISBN 978-615-5073-28-1

Édesanyámnak

Tartalom

Előszó 9

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye 1848–1849-ben 13

A forradalom ungvári fogadtatása *13*
A munkácsi püspökség és a magyarországi katolikus egyház autonómia mozgalma *15*
A kongruarendezés kérdése *18*
Indítvány egy önálló görögkatolikus osztály felállítására *21*
Az önálló érsekség igénye *24*
Az országgyűlési képviselet kérdése 1848 nyarán *29*
A máramarosi papság szerepe a román mozgalmak pacifikálásában *34*
A máramarosi görögkatolikus papság és a verhovinai ruszinok lázadása *37*
Végig a magyar szabadságharc szolgálatában *39*
Az osztrák számonkérés jellege a munkácsi püspökségben. A Popovics püspök ellen indított vizsgálat *44*
A görögkatolikus papság helyzete *47*
A nemzeti egyenjogúság reménye *50*
A leendő értelmiség stratégiái *57*
Kísérletek a ruszin sajtó megteremtésére *60*

Kronológia 65

Illusztrációk és térképek 173

Bibliográfia 187

Mutatók 197

Előszó

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye az 1848–1849. évi magyar forradalom és szabadságharc idején játszott szerepe történetírásunk kevésbé kutatott témái közé tartozik. E ténnyel először doktori tanulmányaim kezdetén voltam kénytelen szembesülni. A hét vármegye (Zemplén, Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros, Szatmár, Szabolcs) és a Hajdú-kerület területét magába foglaló püspökség egyedülálló szerepet töltött be a joghatósága alá tartozó, ruszin, magyar és román ajkú népesség által lakott hátország biztosításában.

Az északkelet-magyarországi régió történetét mindössze egyetlen szakszerű munka, Solymosi József 2009-ben megvédett PhD értekezése dolgozza fel.[1] Solymosi összefoglalása négy vármegye eseményeinek bemutatására vállalkozik, oly módon, hogy a hadtörténeti kérdések fejtegetése mellett komplex helytörténeti, gazdaságtörténeti, társadalomtörténeti és vártörténeti kutatásai eredményeit is közli. Helyenként kitér a régió főbb nemzetiségi mozgalmaira és a görög katolikus papság szerepére. Ugyanakkor a szerző nem használta fel a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár forrásait és mellőzi a munkácsi püspökség történetének részletes bemutatását.

Közvetlenül a munkácsi egyházmegye 1848–1849-es eseményeivel foglalkozik Bendász István munkája.[2] Dolgozata megírásához még a püspöki levéltár 1945 után bekövetkező államosítása előtt megkezdte kutatásait. Így munkája legfőbb értékét az adja, hogy olyan forrásokból is meríthetett, melyek ma már nem állnak rendelkezésünkre. Nem véletlen, hogy Bendász összefoglalása a munkácsi püspökség 1848–1849. évi történetét taglaló szakirodalom kiindulópontjává vált. Sajnos, az azóta megjelenő írások és tanulmányok nem minden esetben támaszkodtak az elsődleges forrásokra, illetve vették figyelembe a korszerű tudományosság alapkritériumait. A meglehetősen szegényes szakirodalom[3] főként a püspökség papjainak loja-

---

1 Solymosi József: *Forradalom és szabadságharc Északkelet-Magyarországon 1848–49-ben. (Az Ung, Bereg, Máramaros és Ugocsa vármegyék területén történt események). Doktori (PhD) értekezés.* Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest, 2009. http://doktori.btk.elte.hu/hist/solymosijozsef/diss.pdf. [Letöltés ideje: 2014. március 16.] (Továbbiakban: Solymosi, 2009.)

2 Bendász István: *Az 1848–1849-es szabadságharc és a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye.* KMKSZ, Ungvár, 1997. (Továbbiakban: Bendász, 1997.)

3 Ilyen munkák például: Hodinka Antal: Adatok a ruszinok 1848–49. évi történetéhez. In: Udvari István (szerk.): *Hodinka Antal válogatott kéziratai.* Vasvári Pál Társaság, Nyíregyháza, 1992. 27–34. (Továbbiakban: Hodinka, 1992.); Botlik József: *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997).*

litását és hazafiasságát emeli ki. Ennek alátámasztására több példát szoktak felhozni. Egyrészt ismertetik, hogy a görögkatolikus klérus örömmel fogadta a változásokat, Popovics Bazil munkácsi püspök[4] pedig felkérte papjait a forradalom, majd a szabadságharc támogatására. Másrészt arról is említést tesznek, hogy a harcokban több mint 80 felszentelt görögkatolikus pap vett részt nemzetőrtisztként, tábori lelkészként és haditudósítóként.[5] Popovics püspök *„1848–1849 tavaszán-nyarán is nyíltan kiállt Kossuthék oldalán, nemcsak hangzatos hűségnyilatkozatokkal, hanem a hadseregszervezésben is számottevő eredményekkel"*.[6] Így nem meglepő, hogy az osztrák hatóságok egy évig házi őrizetben tartották, s csak ezután helyezték vissza hivatalába.[7]

A munkácsi püspökség történetének szakszerűbb ismertetéséhez mindenképpen szükség van új források felkutatására. Az ehhez vezető út egyik lehetséges állomása az egyházmegye történeti kronológiájának összeállítása. Jelen munkával e feladatra vállalkoztam.

A kronológiai adatok közlése előtt kísérletet teszek a munkácsi püspökség és a térségben élő görögkatolikusok szerepének bemutatására. E vállalkozást több olyan esettanulmány segítségével végzem el, amelyek reményeim szerint hozzájárulnak a püspökség 1848–1849. évi történetének mélyebb megértéséhez.

Hatodik Síp Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1997. (Továbbiakban: Botlik, 1997.); Pirigyi István: Görög katolikusok az 1848-as szabadságharcban. In: Takács Péter (szerk.): *A szabadság Debrecenbe költözött. Tanulmányok 1848/49 történetéhez.* Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998. 149–164. (Továbbiakban: Pirigyi, 1998.)

4 Popovics Vazul (Bazil, 1796–1964): 1837-ben lett a munkácsi egyházmegye püspöke. Görögkatolikus megyés püspökként kapott meghívást az 1847-48. évi magyar országgyűlés felsőházába. 1848. augusztus 14-től az elemi oktatási bizottságban tevékenykedett. Szeptember 4-én a 100 fős bécsi küldöttség tagjává választották, de nem vállalta a részvételt. 1849. március 26-tól fel volt mentve a felsőházban való megjelenéstől. 1849 májusában üdvözölte a Habsburg-ház trónfosztását és a *Függetlenségi Nyilatkozat*ot. A szabadságharc leverését követően az osztrák hatóságok igazoló eljárást indítottak ellene, majd rehabilitálták. 1850 októberétől látta el ismét az egyházmegye vezetését. Bendász, 1997: 30–31.; Pálmány Béla: *Az 1848–1849. évi első népképviseleti országgyűlés történeti almanachja.* Magyar Országgyűlés, Budapest, 2002. 1071. (Továbbiakban: Pálmány, 2002.)

5 Pirigyi, 1998: 156.; Gönczi Andrea: *Ruszin skizmatikus mozgalom a XX. század elején.* PoliPrint – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ungvár–Beregszász, 2007. 15. (Továbbiakban: Gönczi, 2007.); Bagu Balázs: *Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc Kárpátalján.* Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2010. 134. (Továbbiakban: Bagu, 2010.)

6 Fazekas Csaba: Gaganetz József eperjesi görög katolikus püspök 1849-ben. *Levéltári Közlemények*, 2001. 1–2. sz. 137. (Továbbiakban: Fazekas, 2001.)

7 Vö. Magocsi, Paul Robert (ed.): *The Shaping of a National Identity – Subcarpathian Rus', 1848–1948.* Harvard University Press, Cambridge – London, 1979. 42–47. (Továbbiakban: Magocsi, 1979.); Fazekas, 2001: 115–139.; Molnár Ferenc: A Munkácsi Görög Katolikus Püspökség és az osztrák neoabszolutizmus (1849. augusztus – december 31.). *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2011. 4. sz. 87–108. (Továbbiakban: Molnár, 2011a.)

Kronológiámat több hazai ösztöndíjprogram (MTA Domus Határon Túli Magyar Tudományosságért Ösztöndíjprogram, MTA Domus Szülőföldi Ösztöndíj 2012–2013 és Balassi Intézet Márton Áron Kutatói Szakkollégiumi Program 2012–2013) támogatásával készítettem el. A feldolgozásra kerülő elsődleges források döntő hányada a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi részlegéből került ki. Sikerült felkutatnom az egyházmegye levelezésének, valamint szentszéki üléseinek rövid, kivonatolt jegyzékét. Ez az iratanyag képezi munkám gerincét. Feldolgozásra kerültek továbbá a beregszászi levéltár azon iratcsoportjai[8] is, melyek további releváns adatokkal gazdagították a munkácsi püspökséggel kapcsolatos tudásunkat.

Beregszászon kívül Budapesten, Esztergomban és Nyíregyházán végeztem szakirodalmi, illetve levéltári kutatásokat. A Magyar Országos Levéltár forrásai közül a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Katolikus Egyházi Osztályának, illetve az északkelet-magyarországi régióban szolgálatot teljesítő kormánybiztosok vonatkozó dokumentumait érdemes megemlíteni. Az Országos Széchényi Könyvtárban sikerült áttekintenem több korabeli, országos jelentőségű sajtókiadványt *(Budapesti Híradó, Kossuth Hírlapja, Marczius Tizenötödike, Közlöny, Pesti Hírlap, Radical Lap, Religio és Nevelés* stb.) is. Feldolgozásra kerültek továbbá az Esztergomi Prímási Levéltár és a Hajdúdorogi Esperesség vonatkozó iratai.

Az országos eseményeket illetően a Hermann Róbert szerkesztésében megjelent, *Az 1848-49. évi forradalom és szabadságharc története* című kötet[9] adott útbaigazítást. Az egyháztörténeti feldolgozások közül a Balogh Margit – Gergely Jenő szerzőpáros által szerkesztett kronológia[10] szolgált nélkülözhetetlen információkkal.

A felhasznált forrásidézeteket *dőlt betűvel*, eredeti szövegváltozatban, de a jelenlegi helyesírás szabályai szerint közlöm. Az esettanulmányokat követő kronológiai részben külön betűtípussal szedtem a munkácsi egyházmegyére vonatkozó dátumokat és idézeteket.

Jelen munkával segítséget szeretnék nyújtani a korszakkal foglalkozó egyháztörténészeknek, illetve azon érdeklődőknek, akik az északkelet-magyarországi régió és az ottani nemzetiségi mozgalmak eseményeibe kívánnak mélyebb betekintést nyerni.

Itt szeretném köszönetemet kifejezni doktori témavezetőmnek, Erdődy Gábornak, aki az egyháztörténet kutatásának útján elindított, s aki mindvégig figyelemmel kísérte és segítette munkámat. Értékes szakmai tanácsaiért őszin-

8 Ung, Bereg és Ugocsa vármegyék főispáni iratai, valamint a 19. hadosztály 1. dandárjának forrásanyaga.

9 Herman Róbert (szerk.): *Az 1848-49. évi forradalom és szabadságharc története.* Videopont Kiadó, Budapest, 1996. (Továbbiakban: Hermann, 1996.)

10 Balogh Margit – Gergely Jenő: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992. Kronológia.* História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1993.

te köszönettel tartozom Csatáry Györgynek, volt főiskolai témavezetőmnek. Zombori Istvánnak és Véghseő Tamásnak a kötet megjelentetésében nyújtott segítségükért jár a köszönet. Egyúttal köszönetet mondok mindazoknak, akik munkám elkészítésében és megjelentetésében segítségemre voltak.

A Munkácsi Egyházmegye 1848–1849-ben

A forradalom ungvári fogadtatása[11]

A március 15-i pesti események híre március 18–19. körül a munkácsi püspökség székhelyéül szolgáló Ungvárra is eljutott. A város utcáin falragaszokon függesztették ki a forradalom követeléseit összefoglaló *Tizenkét pont*ot. A helyi lakosság kitörő örömmel fogadta a változásokat. A később íróként tevékenykedő Szilvay Iván, aki abban az időben az ungvári gimnázium diákja volt, *„visszaemlékezéseiben írta, hogy az embereket korábban nem tapasztalt hazafiság töltötte el. Az idősebbek levették kalapjukat és keresztet vetettek, miközben a fiatalabbak kiáltozták, hogy »Le a királlyal! Szabadságot a népnek!«”*.[12]

A munkácsi egyházmegye vezetése konzervatív szemszögből értékelte a fejleményeket. A pesti forradalomról érkező tudósításokat fenntartásokkal fogadta, mivel a helyzet radikalizálódásától tartott. Nem véletlen, hogy a Csurgovics János nagyprépost és püspöki helynök[13] elnökletével ülésező március 22-i szentszéki tanácskozás az európai forradalmi hullámmal szembeni álláspontot fogalmazott meg.[14] Az erről tudósító körlevél szétküldését azonban

---

11 A fejezet az *MTA Domus Szülőföldi Ösztöndíjprogram 2012–2013.* támogatásával készített *Adalékok a magyar-ruszin és magyar-román együttélés történetéhez. A munkácsi egyházmegye az 1848-49. évi nemzeti függetlenségi küzdelmek szolgálatában* című kéziratom részét képezi.

12 Pavlenko, Grigorij: Az 1848-49. évi forradalom Kárpátalján. In: Nagy Ferenc (szerk.): *Tanulmányok Kárpátalja, Erdély és a Felvidék múltjából.* Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza, 1999. 79. (Továbbiakban: Pavlenko, 1999.)

13 Csurgovics János (1791–1862): a munkácsi egyházmegyei káptalan helynöke, nagyprépost. 1827-től az ungvári főgimnázium igazgatója és kanonok. Pócsi Elek püspök halála után 1831–37 között káptalani helynökként a nyugati jogrendet érvényesítve kormányozta az egyházmegyét. Kiváló teológus, egyházi szónok és pedagógus volt. Vizsgált korszakunkban, Popovics püspök távolléte idején ő elnökölt az Ungváron ülésező szentszéki tanácskozásokon. Pirigyi István: *A magyarországi görög katolikusok története.* 2. kötet. Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza, 1990. 62–63. (Továbbiakban: Pirigyi, 1990.)

14 A szentszéki jegyzőkönyv ide vonatkozó idézete: *„Szomorú érzéssel vétetvén figyelembe azon váratlan események, melyek Európának áldott eddigi békességét kedélyek felingerlésével lángbaborították, nehogy ezen forradalmi hajlam, melytől hazánk népe idegen, elharapódzó mirigy gyanánt benne csírát vessen, – ezen megye papsága körlevél által azeránt fog felszólíttatni, hogy valamint magok részéről óvatosan kikerülvén mindazokat, melyekkel netalántán kedélyek felingerlésére ok nyújtatnék, úgy*

a főpapi tanácskozás három nap múlva felfüggesztette. Valószínű, hogy ebben szerepet játszott a pozsonyi diétán tartózkodó Popovics munkácsi püspök is, aki tisztában volt az országos események állásával.[15]

Popovics püspök Ungvárra érkezésére nincsenek pontos adatainak. Az viszont ismert, hogy az április 8-i szentszéki ülésen már ő elnökölt. Ez a tanácskozás rendelte el, hogy az egyházmegye papsága istentiszteleteken mondjon hálát az úrbéri szolgáltatások eltörléséért, a közteherviselés elfogadásáért és a Batthyány-kormány megalakításáért.[16] Intézkedéseivel a szentszék jelezte: elfogadja az áprilisi törvények vívmányait, támogatja a magyar kormány törekvéseit; s egyben a magyar ügy mögé sorakoztatja fel a ruszin, magyar és román ajkú híveket.

Ugyanakkor a görögkatolikus papságnak kezdettől fogva számolnia kellett azzal, hogy magyarbarát álláspontjából kifolyólag szembe kerülhet hívei bizonyos csoportjával. Ez a helyzet legelőször a kiváltságaikat elvesztő román nemesség kapcsán került előtérbe. Anderkó Péter máramarosi vikárius ugyanis – Sztojka Imre helybeli nemes[17] kérését tolmácsolva – a forradalmi vívmányokért tartandó hálaadó misék elhalasztását kérte püspökétől.[18] Anderkó indítványát a főpapi ülés tudomásul vette, s elrendelte, hogy *„oly helyeken, hol számos nemesség lakik, kik az új törvények által eddig gyakorlott jogaiktól megfosztattak […] hálaadó Isteni tisztelet vagy igen vigyázva tartassék meg, vagy pedig egy általjában mellőztessék el”*.[19]

---

afelett is őrködjenek, nehogy ördögi mesterséggel a békét szerető népbe nyugtalan, és forradalmi hajlam valaki által hintessen.” Kozma János: Adalékok Egyházmegyénk történetéhez az 1848-49. szabadságharc idejéből. *Görög Katholikus Szemle*, 1909. 3. sz. 20–21. (Továbbiakban: Kozma, 1909.); Bendász, 1997: 14–15.

15 Kozma, 1909: 21.; Bendász, 1997: 16.

16 Az erre vonatkozó határozat így szólt: *„kötelességének érzi a Szentszék, minden kegyekért s jókért a Mennyei Gondviselésnek legforróbb hálákat adni, s azért határoztatik, hogy ezen hálaadó Isteni tisztelet az egész Megyében a rendelet vételétől következő első vasárnapon tartassék meg […]. A hívek pedig ezen egész eseményekről a Lelkészek által innen kidolgozandó minta szerint célszerűen s vigyázattal oktassanak, s értesítessenek, egyszersmind a csend, béke, és rend fenntartására, a törvény s felsőbbség eránti engedelmességre, ipar, s józanságra gyakrabban figyelmeztessenek”*. Kozma, 1909: 21.; Bendász, 1997: 18–19.

17 Sztojka Imre báró (1776–1858): máramarosi főnemes család sarja, jogi végzettséget szerzett és táblabírói tisztséget viselt az 1820–30-as években. A reformkori országgyűléseken Máramaros vármegye alsótáblai követeként, valamint a főrendiház örökös tagjaként vett részt. Aktívan bekapcsolódott az ellenzék munkájába. 1848-ban a felsőház korelnöke volt, egészen 1849 áprilisáig részt vett az üléseken. Ekkor birtokaira vonult vissza. Pálmány, 2002: 1049–1050.; Solymosi, 2009: 31–32.

18 Anderkó ide vonatkozó kérése: *„legalább a Máramarosi vicariatusban [helynökségben] hálaadó Isteni tisztelet boldogabb időre azért halasztassék, nehogy az ottani számos görögszertartású nemességben nagyobb ingerültséget szüljön, úgy is elég keserű kifakadások történtek már”*. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (továbbiakban: KTÁL), a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye iratanyaga. F. 151, op. 9, od. zb. 2520, l. 50.

19 Uo.

A magyar kormányzat a vallás- és közoktatásügyi tárcán keresztül tartotta a kapcsolatot a munkácsi egyházmegyével.[20] Eötvös József báró, kultuszminiszter egyik leiratában Bereg megyei *„nem magyar ajkú lakosok"* mozgolódásai miatt aggódott. (Itt nagy valószínűség szerint a helyi ruszinságról van szó.) Eötvös felszólította Popovics püspököt, hogy *„híveit mindazon jókról, melyet a közelebbi országgyűléstől nyerének, felvilágosíttatni, Ő Fölsége a Király és Nádor Királyi Helytartó iránt tiszteletre és hódolásra, a Minisztérium és Közhatóságok iránt bizodalomra és engedelmességre inteni […] igyekezzék"*. Az egyházmegyei vezetés alaptalannak tartotta a Bereg megyei nemzetiségi mozgalmakról szóló vádakat, mindazonáltal együttműködéséről biztosította a minisztert. Ennek nyomán a görögkatolikus papság kihirdette, illetve megmagyarázta az áprilisi törvényekből adódó pozitív változásokat a túlnyomórészt írástudatlan nemzetiségi híveinek.[21]

A káptalan május 27-én körlevélben tudatta a papsággal, hogy kötelessége a népet *„kellőleg és vigyázattal az új alkotmánynak lényegéről felvilágosítani"*. Ekkor született döntés arról is, hogy a munkácsi egyházmegye elkezdi az áprilisi törvények ruszin nyelvre való fordítását. E célból külön bizottságot hoztak létre a főpapság prominens tagjaiból.[22]

A munkácsi püspökség és a magyarországi katolikus egyház autonómia mozgalma[23]

A financiális szempontból igencsak hátrányos helyzetű munkácsi püspökséget 1848 tavaszán az állam és egyház viszonyában kialakult helyzet válaszút elé állította. Az egyházmegye gazdasági felemelkedése szemszögéből a kérdést úgy is megfogalmazhatjuk, hogy a püspökség támogassa-e a szekularizáció irányába már jelentős lépéseket tett államot, vagy inkább az egyházi vagyon kézbentartására törekedő magyarországi katolikus papság felé közeledjen.

---

20 Eötvös kultuszminiszter 1848. május 16-i levelében arról tájékoztatta a püspökséget, hogy *„mindazon tárgyakban, melyekben a Királyi Helytartó Tanács és Udvari Kancellária útján vettek az egyház megyei hatóságok felsőbb rendeleteiket, ezentúl a Vallás és Közoktatási Minisztérium által értesülendnek"*. KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2521, l. 141.

21 Bendász, 1997: 20–21.; Pirigyi, 1998: 154.; Molnár Ferenc: A Munkácsi Görög Katolikus Püspökség az 1848–1849-es események viharában. *Kisebbségkutatás*, 2012. 2. sz. 298–299. (Továbbiakban: Molnár, 2012.)

22 A munkával járó költségeket az államtól várták, ezért Szemere Bertalan belügyminiszterhez fordultak. Szemere június 30-án tudatta, hogy anyagiakkal kívánja ösztönözni az 1848-as törvények ruszin nyelvű fordítását. A munka azonban lassan haladt, s nincs tudomásunk arról, hogy a bizottság valóban elkészítette volna a rá bízott feladatot. Bendász, 1997: 25–26.

23 Jelen fejezet átdolgozott változatát képezi a *Kisebbségkutatás* 2012. évi 2. számában megjelent tanulmányom vonatkozó részének. Vö. Molnár, 2012: 289–292.

1848. április 6-án a Pozsonyban összeült püspöki tanácskozás elfogadta azt a petíciót, amely magába foglalta a katolikus egyház autonómia igényét. „*E kérelem lényege, hogy a katolikus egyház szabadon, azaz állami beleszólás nélkül, intézhesse belső és külső ügyeit. Az utóbbiak közé tartozik a zsinatok szabad megtartása éppúgy, mint az iskolák alapításának szabadsága.*" Másnap a petíciót törvénytervezetben kísérelték meg érvényesíteni, de annak megvitatását az alsótábla – idő hiányában – a következő országgyűlés hatáskörébe utalta.[24]

Ez a kudarc a hívek irányába fordította a felsőklérus figyelmét. Az egyház vezetése úgy vélte, hogy a hívek támogatásával sikeresen érvényesítheti akaratát a világi hatalommal szemben.

A katolikus autonómiához kapcsolt ún. peticionális mozgalom szempontjából fontos mérföldkövének számított az a konferencia, melyre április 8-án került sor Scitovszky János pécsi püspök[25] pozsonyi szállásán. Az itt elfogadott határozatok lényege, hogy egy újabb – a katolikus hívek jelentős hányada által támogatott – petíciót kívántak a következő országgyűlés elé terjeszteni. Fő követelésük: *„hogy az egyházi és iskolai alapítványokat a katolikusok maguk kezelhessék, »minden hatóság befolyásának kirekesztésével«. Méghozzá olyan közös bizottságok irányítása mellett, ahol az egyháziak és a világiak részvételi aránya 1/3-2/3."*[26]

A tanácskozást követően több olyan püspöki körlevél született, amelyek az aláírási mozgalom követésére szólították fel a híveket. E dokumentumok közös pontja a katolikusok azon igénye volt, hogy biztosítsák számukra alapítványaik szabad kezelésének jogát.[27]

A munkácsi püspökség magyarországi katolikus mozgalomhoz való viszonyát leginkább az esztergomi főkáptalani indítvány kapcsán ismerhetjük meg. A felhívást május 16-án tűzte napirendre az Ungváron ülésező szentszéki tanácskozás. A testület nem hagyta jóvá az indítványt. Elutasító álláspont-

---

24 Sarnyai Csaba Máté: *Polgári állam és katolikus egyház (1848. március – december). A katolikus autonómia-törekvések megjelenése.* METEM, Budapest, 2002. 49–52. (Továbbiakban: Sarnyai, 2002.)

25 Scitovszky János (1785–1866): korszakunkban pécsi püspök, hercegprímás-érsek, később bíboros. 1824-től rozsnyói kanonok, a helyi szeminárium rektora. 1828-ban rozsnyói megyéspüspökké szentelték. 1838-tól a pécsi egyházmegye püspöke. Diós István (főszerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon.* 11. kötet. Szent István Társulat, Budapest, 2006. 976–977. (Továbbiakban: MKL). 1848-49-es szerepét Sarnyai Csaba Máté így jellemzi*: „A szabadságharc kitörése után a konzervatív püspök a dinasztia híve maradt, ezért Kossuth javaslatára 1849 májusában hazaárulóvá nyilvánították. 1849. július 21-én, a letett Hám János helyett, hercegprímássá és esztergomi érsekké nevezték ki. Ebben a tisztében egyensúlyozni próbált a lojalitás és az emberség között. A kompromittált egyházi személyek ügyében egyfelől udvarhű konzervativizmus, másfelől a megértő humanitás jellemezte."* Sarnyai Csaba Máté: Források a szekularizációs törekvések 1848 végi püspökkari értékeléséhez. In: Fazekas Csaba (szerk.): *Fiatal egyháztörténészek írásai.* Miskolci Egyetem BTK Újkori Magyar Történeti Tanszék, Miskolc, 1999. 117. (Továbbiakban: Sarnyai, 1999.)

26 Sarnyai, 2002: 54–55.

27 Uo. 58–59.

ját a következőkkel indokolta: egyrészt megemlítette, hogy a latin szertartású egyház az ungvári unió (1646)[28] óta nem segítette megfelelő mértékben az egyházmegye érdekérvényesítését, másrészt kijelentette, hogy *„nem csuda tehát ha ezen szentszék a múlt keserű tapasztalásain okulva bizodalmatlansággal viseltetik oly testület eránt, mely a kedvezmények osztogatásában részrehajlatlanságot nem tanúsított, s inkább bízunk az álladalom hazafiúi érzeteibe, s a törvényt alkotó testületnek páratlan igazságszeretetében, mely a jogokat, s kedvezményeket a polgárok között minden tekintetek nélkül, igazságosabban osztogatja”*.[29]

A munkácsi egyházmegye számára a főkáptalani indítvány legelfogadhatatlanabb pontja az a kérés volt, melynek értelmében a püspökségnek önerőből kellett volna gondoskodnia *„a maga hitoktatói, nevelő és tanítói intézeteinek fönntartásáról”*. Ungváron úgy gondolták, hogy a javaslat életbe léptetése esetén *„ezen megyének, úgy mind mely semmivel sem bír, szebb s boldogabb jövője aláásatnék”*.[30] Továbbá a *„törvénnyel egészen ellenkezőnek”* ítélték az indítvány összes – különösen pedig az egyházi oktatási intézmények finanszírozásával kapcsolatban megfogalmazott – elveit.[31] Határozat született arról is, hogy a munkácsi egyházmegyében zsinatot sem fognak tartani, s nem kérik meg a királyt a *„megárvult érseki s püspöki székek betöltése eránt”*, mivel ez utóbbi ügy *„csupán az elárvult megyékhez tartozik, s ezen Szentszéket egyátaljában nem illeti”*. Végül, a szentszék úgy döntött, hogy véleményét egyelőre csak a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak fogja megküldeni, az esztergomi főkáptalant pedig csak akkor értesíti, ha az *„majd a zsinat irományait felkérendi”*.

A főkáptalani indítvány sorsára jutott Ungváron Scitovszky pécsi püspök levele. A május 31-i szentszéki ülés ugyanis nem kívánt aláírási mozgalmat indítani. Így a testület az esztergomi körlevélre adott válaszhoz hasonló véleményt fogalmazott meg.[32] Augusztus 23-án pedig értesítette Scitovszkyt, hogy visszautasítja a részvételt a szeptemberre tervezett esztergomi nemzeti zsinat munkájában: *„ezen Püspöki Megyében zsinat nem tartatott, s tartatni sem fog”*.[33] A görögkatolikus főpapság ugyanezt az álláspontot képviselte akkor is, amikor

---

28 A magyarországi ortodox vallású ruszinság Rómához való csatlakozása az 1646. évi ungvári unióval vette kezdetét.

29 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2520, l. 61–63.

30 Uo.

31 A munkácsi egyházmegye szentszéke ezen álláspontját két 1848-as törvényparagrafussal indokolta. Az elsőként megemlített – egyébként a dézsma eltörléséről szóló – XIII. tc. 2. § kimondta az állam kötelezettség vállalását az alsópapság ellátására. A XX. tc. 3. §-a pedig az egyházi és az iskolai költségek állami elvállalását írta elő. Vö. Pajkossy Gábor (szerk.): *Magyarország története a 19. században. Szöveggyűjtemény.* Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 242., 249. (Továbbiakban: Pajkossy, 2006.)

32 A szentszék válasza a következő volt: az egyházmegye *„semmi petíciót az országgyűlésre bemutatni nem fog: hanem szorosan a törvényhez ragaszkodik, mely a Lelkészeket minden tekintet nélkül illő ellátásukról biztosítja”*. KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2520, l. 72–73.

33 Uo. l. 123. A munkácsi egyházmegye nemzeti zsinaton való részvételét – az előírtaknak megfelelően – meg kellett előznie egy, a püspökség által rendezett zsinatnak.

a váci szentszék arra szólította fel, hogy *„az esztergomi Főszentség által kibotsátott körlevélben foglalt elveket, fogadja el”*.[34]

Habár Popovics püspök és köre nem értett egyet az autonómia-eszme népszerűsítését és a zsinattartást sürgető felhívásokkal, az egyházmegyei zsinat összehívását a munkácsi püspökség központi részének számító Ungi Főesperességben viszonylag korán szorgalmazták. A Nagybereznai és a Turjai Esperességi Kerületek szerették volna elérni, hogy elöljáróik legalább háromévente egy alkalommal egyházmegyei zsinatot tartsanak.[35] A főpapság valószínűleg az alsópapság reformigényeitől és azok következményeitől tartott, amikor elhárította az esperességek indítványait.

Szeptember 14-én az Ungi Főesperesség gyűlésén arról hoztak határozatot, hogy egyházmegyei zsinat tartását fogják kérni az akkor Pesten tartózkodó Popovics püspöktől. A folyamodványra több mint egy hónap elteltével született csak válasz. Eszerint a püspök a zsinat összehívását a *„felzavart belbéke”* helyreállításának idejére halasztotta.[36]

A peticionális akció nem haladt a meghirdetők által elvárt ütemben. Az őszi háborús események pedig lehetetlenné tették a szeptember 24-re tervezett nemzeti zsinat megtartását.

A kongruarendezés kérdése[37]

A munkácsi egyházmegye papjai csekély helyi javadalom híján, többnyire nyomasztó, mondhatni nyomorúságos körülmények között éltek. Ebből kifolyólag 1848-ban a püspökség legégetőbb anyagi jellegű problémája az ún. kongrua, vagyis a papi fizetésrendszer ügyének rendezetlen helyzete volt. A kérdés felvetését annál is inkább jogosnak érezhetjük, mivel ekkorára már minden egyesült szertartású egyházmegyének, még a legifjabb eperjesi püspökségnek is biztosítva volt az évi illetménykiegészítése.[38] Másrészt a magyar kormányzat a papi fizetésrendszer megoldásával biztosítani tudta volna a nemzetiségi lakosságra leginkább hatni tudó és képes görögkatolikus papság magyar ügynek való megnyerését.[39]

---

34 Uo. l. 75.

35 A nagybereznai kerület pontjait 1848. március 17-én, a turjaiét május 16-án fogadták el a két kerület papi gyűlésein. KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2524, l. 38–40.

36 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2520, l. 213–214.

37 Jelen fejezet rövidített és átdolgozott változatát képezi a *Kisebbségkutatás* 2012. évi 2. számában megjelent tanulmányom vonatkozó részének. Vö. Molnár, 2012: 292–298.

38 Az eperjesi egyházmegye papjai a Helytartótanács rendelete nyomán már 1845. november 1-jétől élvezték a kongruát. Bendász, 1997: 34.

39 A nemzetiségi lakosság lecsendesítése céljából rendkívül fontos volt a görögkatolikus papság megnyerése. Erre hívta fel a figyelmet Asztalos Pál máramarosi főszolgabíró

A kongrua történeti hátterével kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy annak első megállapítását egy 1806-ban kelt királyi leirat kezdeményezte. Ez alapján a munkácsi püspökségben is foganatosítva lett a papi jövedelmek összeírása,[40] mely munka fel lett terjesztve a Helytartótanácshoz. Az egyházmegyei kormány azonban évtizedeken keresztül (42 évig) eredménytelenül sürgette a munkácsi püspökség mostoha körülmények között tengődő papjai fizetésének rendezését.[41]

A pozsonyi országgyűlésről visszatérő Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés 1848. április 8-án olyan határozatot fogadott el, amely kimondta a megyei klérus körlevélben való értesítését: remény mutatkozott a görögkatolikus papság javadalmazásának állami rendezésére.[42] A munkácsi megyéspüspök a felsőtábla tagjaként tisztában volt azzal a ténnyel, hogy a magyarországi egyházi vezetés ekkor arra törekedett, hogy az alsópapságot közvetlenül az állami költségvetésből támogassa.[43]

A kongrua-üggyel az 1848. május 9-i szentszéki ülés is foglalkozott. A testület elhatározta, hogy az *„Egyházi és Közoktatási Miniszter eréljesen az eránt fog megkéretni; hogy* […] *a szabályos illetéket a Helytartó Tanácsnak meglévő és bevégzett öszveírási Munkálatok fonalán, azon időtül rendelje ki, melytől Eperjes Megye Lelkészei húzzák”*.[44] Ebből az iratból tudjuk meg azt is, hogy 1847-ben a Helytartótanácsnál – a kongruát illetően –, habár *„minden munkálatok véghez vitettek, hiteles tudomás szerint egyházi előadónak részrehajló önkénye miatt mai napig is letartoztatta [érsd: visszatartotta]”*.[45]

A munkácsi egyházmegye papi illetmény-kiegészítése szempontjából bizakodásra adott okot Eötvös vallás- és közoktatási miniszter leirata, melyben felszólította az egyházmegyei vezetést, hogy kezdje el papságának jövedelemösszeírását.[46] Ennek nyomán a május 31-i szentszéki ülés körlevelet intézett az egyházmegye klérusához. A papságnak arról kellett nyilatkoznia, hogy pa-

---

április 19-i, a pénzügyminisztériumhoz küldött beadványa is. Sinkovics István (s. a. r.): *Kossuth Lajos összes munkái. Kossuth Lajos az első magyar felelős minisztériumban.* 12. kötet. Magyar Történelmi Társulat – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1957. 71.; Solymosi, 2009: 42.

40 Az 1806-os összeírások elsődleges céljának az egyházmegye vezetése azt tekintette, hogy felmérje: az egyes parókiákon mekkora összegekkel kell kiegészítenie a lelkészpénztárból a 100 ezüst forintban meghatározott kongruát. A felmérés szerint ez olyan hatalmas összeget jelentett, ami jóval meghaladta a lelkészpénztár lehetőségeit, így azt nem is fizették ki. 1848-ban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által tervezett osztályozás a parokiális jövedelmeket városokban 600, mezővárosokban 400, falvakban 300 forintra kívánta kiegészíteni. Botlik, 1997: 43.; Sarnyai, 1999. 115.

41 Kozma, 1909: 45.; Bendász, 1997: 34.; Pirigyi, 1998: 152–153.

42 Pirigyi, 1998: 150.

43 Molnár, 2012: 293.

44 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2520, l. 58.

45 Uo.

46 Uo. l. 73.

rókiáik jövedelme milyen mértékben változott az 1806. évi összeírás óta. Ez utóbbi kimutatás felülvizsgálata tehát mindenképpen szükséges velejárója volt az új kongruarendezésnek. A felszólítást követően, 1848 nyarán be is érkeztek Ungvárra az esperességek válaszai. Az ezekből készült összegzést azonban a kultuszminisztérium nem használta fel.

A papi illetmény ügye 1848 végén került újból előtérbe. *„Ekkor a központi kormányzat pénzügyi forrásainak szűkülése miatt az a lehetőség merült fel, hogy az egyház kapja meg az úrbéri kompenzációt, amennyiben beleegyezik javainak arányosításába és a kármentesítés összegét az alsópapság támogatására fordítja."*[47] A kérdés megtárgyalására Horváth Mihály csanádi püspök 1849. január 9-re teljes körű püspöki tanácskozást hívott össze. Horváth felszólítását a munkácsi egyházmegye szentszéke december 27-én tárgyalta meg. Ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy mivel a pesti tanácskozás éppen az egyesült szertartásúak karácsonyi ünnepeinek időpontjára esett, emiatt Popovics püspök nem tud rajta megjelenni.[48]

Így a munkácsi főpásztor levélben fejtette ki álláspontját. Válaszát – a csanádi püspök kérésének megfelelően – Hám János kinevezett esztergomi érseknek küldte el. Ebben támogatta az arányosítás tervét. Úgy gondolta ugyanis, hogy a jövőbeni arányosítást követően az egyházmegyéjére eső arányos jövedelem meghaladja a korábbi bevételei szintjét.[49] (A püspökök január eleji pesti konferenciájára azonban a hadi helyzet kedvezőtlen alakulása miatt nem kerülhetett sor.)

Időközben Kossuth mint az Országos Honvédelmi Bizottmány (továbbiakban: OHB) elnöke rendeletet adott ki az alsópapság megélhetésének állami biztosításáról (december 21.). Az elképzelés szerint az állam 300 ezüstforintig egészítette volna ki az alsópapság éves jövedelmét. Az erről szóló kimutatásokat a kultuszminisztériumnak kellett volna az OHB elé terjeszteni.[50]

Kossuth rendelete az év utolsó napján érkezett meg Ungvárra. Ennek kapcsán Popovics püspök azt kérte az OHB elnökétől, hogy egyházmegyéje kongruáját a Helytartóság által 1847-ben készített összeírás alapján állapítsák meg.[51] Kossuth válaszában az iratok elküldésére szólította fel a püspökséget. Popovics viszont tájékoztatta az OHB elnökét, hogy a kimutatások Ungváron nem találhatóak meg. Így a püspök azt tanácsolta az OHB-nak, hogy ezekért a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz forduljon.[52]

---

47 A katolikus egyház javait és jövedelmeit közös alapba szándékoztak összevonni, és ezt arányosan az egyes egyházi tisztségek, illetve viselőik miniszteriálisan megállapított kongruájára fordítani. Sarnyai, 1999: 115.; Uő., 2002: 133.

48 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2520, l. 199.

49 Uo. 201–202.; Sarnyai, 2002: 136.

50 Barta István (s. a. r.): *Kossuth Lajos összes munkái. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén.* 13. kötet. 1. rész. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1952. 838.

51 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2521, l. 435.

52 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 1, l. 43.

Január 19-én a kultuszminisztérium értesítette a munkácsi egyházmegyét, hogy az 1847. évi összeírások az osztrák csapatok által megszállt Budán maradtak. Popovics püspök és köre ezért úgy döntött, hogy az 1806. évi kimutatás alapján fogja kérvényezni az egyházmegye kongruarendezését. A papi illetménykiegészítés összegét a főpapság 63 590 pengőforint 17 és ½ krajcárban állapította meg. Ekkor született döntés arról is, hogy az 1806. évi összeírás egy-egy példányát elküldik az OHB és a kultuszminisztérium számára. A folyamodványok kézbesítésével Szabó György hajdúdorogi és Karczub András nagykállói alespereseket bízták meg.[53]

A szakirodalomból ismert tény, hogy Kossuth 1849. január 24-i levelében[54] arról tájékoztatta Popovics püspököt, hogy *„habár az iratok még meg nem érkeztek, nehogy azonban a derék papság addig is mostoha helyzetükben enyhítés nélkül hagyassanak”,* ez utóbbi célból kiutalt 5 000 pengő forintot.[55]

A két alesperes február 6-án érkezett meg Debrecenbe, ahol átadták az OHB és a kultuszminisztérium illetékeseinek a kívánt összeírást. Kétnapi várakozást követően, Kossuth személyesen közölte a küldöttekkel, hogy az OHB ideiglenesen 63 590 pengő forint 17 és ½ krajcárt ítélt meg a papok kongruája címén. (Mint láttuk, ez megegyezett azzal az összeggel, amit a munkácsi püspökség kérvényezett.) Az így megállapított összeg évnegyedi részének teljes kiegészítése céljából és a már korábban küldött 5 000 forint pótlására, Kossuth további 10 897 pengő forint 34 krajcárról adott át nyugtát a két alesperesnek.[56]

Az eseményeknek a magyar szabadságharc szempontjából kedvezőtlen alakulása következtében a munkácsi egyházmegye papsága csak egy évnegyedre – az 1849. január – márciusi időszakra – részesülhetett a kongruából.[57] Ennek ellenére az ügyben tett előremutató lépéseket az görögkatolikus klérus nagyra értékelte.

Indítvány egy önálló görögkatolikus osztály felállítására[58]

Popovics püspök a görögkatolikus alsópapság anyagi helyzetének rendezése mellett a munkácsi egyházmegye társadalmi függetlenségét és politikai rep-

---

53 Molnár, 2012: 297.

54 Kossuth e levelét 1849. január 31-én vették Ungváron nyilvántartásba. KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 1, l. 82.

55 Barta István (s. a. r.): *Kossuth Lajos összes munkái. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén.* 14. kötet. 2. rész. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1953. 217.; Bendász, 1997: 34–35.; Solymosi, 2009: 67.

56 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 1, l. 130, 133–134.; F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 10–11, 16–18.

57 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 114.

58 Jelen fejezet átdolgozott változatát képezi a *Kisebbségkutatás* 2012. évi 2. számában megjelent tanulmányom vonatkozó részének. Vö. Molnár, 2012: 299–301.

rezentáltságát is szerette volna elérni. 1848-ig a magyar kormányzat egyházi ügyeinek intézésében a görög rítusú katolikusokat egyetlen világi ember sem képviselte.[59] Az érintettek erre vezették vissza, hogy számos hátrány érte a munkácsi püspökséget.[60] Az 1848 tavaszán felálló felelős magyar kormányzat azonban az egyházmegye politikai alulreprezentáltságának megváltoztatására is reményt adott.

1848. május 1-jén megérkezett Ungvárra Eötvös kultuszminiszter leirata, melyben görögkatolikus világiak kultuszminisztériumi alkalmazását vetette fel.[61] A káptalan – a miniszter kérésére – tíz személyt[62] javasolt a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Katolikus Osztályába.[63] Nem sokkal ezután a főpapság olyan indítványt fogalmazott meg, amely már túlment Eötvös ajánlatán: önálló görögkatolikus ügyosztály felállítását indítványozta a kultuszminisztériumon belül. Azt szerette volna elérni, hogy mind az ügyosztály főnöke, mind pedig személyzete teljes egészében görögkatolikus vallásúakból kerüljön ki.[64] A kezdeményezéstől egy hatékonyabb politikai érdekérvényesítést várt, s remélte, hogy e törekvések elő fogják mozdítani az egyházmegye anyagi gyarapodását is. *„A kérdésnek nagyobb a jelentősége »egyszerű« felekezeti vitánál, ha figyelembe vesszük: a görög katolikusok zöme nem magyar nemzetiségű volt."*[65] A püspökség azonban nem kapott választ a minisztériumtól, s a kérdés 1849-ben is a tervezgetés szintjén maradt.

1848–1849 folyamán – a munkácsi mellett – az eperjesi és a nagyváradi püspökségek is szorgalmazták a külön görögkatolikus osztály felállítását. A minisztérium azonban ezt a továbbiakban sem támogatta.[66] Mindazonáltal nem zárkózott el görögkatolikus világiak alkalmazásától.

1849. május 19-én az ungvári szentszék újból napirendre tűzte az önálló görögkatolikus osztály megszervezésének kérdését. Lényegében, a főpapság az 1848. évi májusi határozatát hagyta ismét jóvá, majd intézkedett annak Kossuth Lajos kormányzó-elnökhöz, Szemere Bertalan miniszterelnökhöz és

---

59 Pirigyi, 1998: 154.

60 Ilyen hátrány volt például az elmaradt kongruarendezés is.

61 Hajdú János: *Eötvös József báró első minisztersége.* MTA, Budapest, 1933. 53. (Továbbiakban: Hajdú, 1933.)

62 A püspökség által minisztériumi munkára ajánlott tíz személy nevét és javasolt munkakörét ld. Bendász, 1997: 20–21.

63 A volt helytartótanácsi osztályok rendezési elvét követve, a kultuszminisztérium a felekezetek ügyeit katolikus, protestáns és nem egyesültek osztályokba csoportosította. A római és görögkatolikus felekezetek a katolikus egyházi osztályhoz tartoztak, melynek vezetője Korizmics Antal apát és mesterkanonok, a királyi tábla főpapja, bölcsészkari igazgató volt. Hajdú, 1933: 50–51.; F. Kiss Erzsébet: *Az 1848–1849-es magyar minisztériumok.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987. 437. (Továbbiakban: F. Kiss, 1987.)

64 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2520, l. 56–58.; Pirigyi, 1998: 154.

65 F. Kiss, 1987: 440.

66 Uo.

Horváth Mihály kultuszminiszterhez történő felterjesztéséről.[67] Három nap múlva új helyzet állt elő az ügyben, mivel megérkezett Ungvárra a kultuszminiszter leirata. Horváth – Eötvöshöz hasonlóan – minisztériuma katolikus osztályában kívánt görögkatolikus világiakat alkalmazni, ezért felszólította Popovics püspököt, hogy nevezzen meg erre alkalmas személyeket.[68] A felhívására a május 23-i szentszéki ülés 15 főt javasolt a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Katolikus Osztályába, tanácsnoki, osztálytitkári és fogalmazói munkakörben.[69] Az egy évvel korábbi névsorból öten kerültek ismét ajánlásra.[70] Fontos megjegyeznünk, hogy a munkácsi püspökség azzal, hogy beleegyezett a magyarországi katolikusok együttes irányítását felvállaló kultuszminisztériumi főhatóság létrehozásába, még nem mondott le az önálló görögkatolikus osztály felállítására irányuló szándékairól, hiszen e törekvés mellett a szentszéki ülés ismét hitet tett.[71]

A szakirodalom mindössze egy görögkatolikus személy (id. Nyisztor György fogalmazó) minisztériumi alkalmazásáról szokott említést tenni.[72] Érdemes azonban kitérni Dolinay Péterre, aki 1849. január 19-én a kultuszminisztérium osztálytitkára lett. S habár az esküt is letette, saját ügyeinek intézése miatt nem tudta huzamosabb ideig betölteni állását. Kinevezését egyébként valószínűleg annak a petíciónak köszönhette, melyet számos pap és községi elöljáró is ellátott kézjegyével.[73] Támogatására egyfajta *„nemzeti"* összefogás született, *„kinevezése érdekében egy külön akció indult meg az egyházmegye területén"*. Popovics András nagybereznai alesperes például *„az orosz nemzet nevében"* kérte a munkácsi püspök közbenjárását Dolinay titoknoki alkalmazására. Dolinay egyébként június 20-án mondott le hivataláról, s újra katonai szolgálatba állt. (Hivatalba lépése előtt a 34. honvédzászlóalj főhadnagya volt.)[74]

---

67 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 64. Bendász, 1997: 22.

68 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 55. Bendász, 1997: 22.

69 Az egyházmegye által ajánlott személyek sorában Bendász Istvánnál nem szerepel Jura György neve, akit egyébként osztálytitkári állásra terjesztettek fel. Vö. Bendász, 1997: 22.; KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 66.

70 Ez az öt személy: Mann József, Selevér Elek, Anderkó György, Markos György és Vajda János. Mann életéről ld. 130. jegyzet.

71 A szentszék e sorokkal zárta határozatát: „*Egyéberánt hiszi a Szentszék, hogy ha a Vallás és Közoktatásügyi Miniszterség Katholikus Osztályába görögkatholikus egyének is alkalmaztatni fognak, a külön osztály eránt felterjesztett kérelmük tellyesítése akadályoztatni semmi esetre sem fog"*. KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 66.

72 F. Kiss, 1987: 440.

73 Dolinay neve nem szerepelt a munkácsi püspökség által javasolt görögkatolikus világiak között.

74 F. Kiss, 1987: 507.; Bendász, 1997: 22–23.; Pirigyi, 1998: 154.; Molnár, 2012: 300–301.

Az önálló érsekség igénye[75]

Az egyházszervezeten belüli hathatósabb érdekérvényesítés gondolata többször is felmerült a munkácsi főpapság körében. A 18. század utolsó negyedében, amikor Bécsben felvetődött a magyarországi és galíciai görögkatolikusok egy érsekségben való egyesítése, Bacsinszky András munkácsi püspököt tartották legalkalmasabbnak a közös egyház-igazgatási egység vezetésére. Az egyesülés azonban a magyar hatóságok és a római katolikus papság ellenállása miatt nem valósulhatott meg.[76]

Athanasius Pekar egyháztörténész különféle okokkal magyarázta a tiltakozást. Véleménye szerint a magyar főnemesség egyik érve az volt, hogy a királyság területén élő ruszin és román görögkatolikusok már rendelkeznek metropolitával az esztergomi hercegprímás személyében. *„Idegen"* (értsd: galíciai) érsek alá rendelésük *„szerencsétlen következményekkel"* járhat az unió számára, s a *„magyar alkotmány sérelmét"* idézné elő. Ezenkívül, a magyarországi ruszinok és románok kulturális és vallási élete megköveteli az esztergomi érsek *„gondos felügyeletét és ellenőrzését"*.[77]

Az egyesüléssel szemben foglalt álláspontot Galícia kormányzója is. A lembergi káptalan pedig nem fogadta el Bacsinszky érseki jelölését. Ezért a galíciai metropólia visszaállításakor (1808), a császár egy külön rendeletben erősítette meg az esztergomi érsek főhatóságát a munkácsi püspökség felett.[78]

A magyarországi és a galíciai görögkatolikus egyházmegyék egyesítésének lehetősége 1843-ban került újból előtérbe. A kezdeményező ezúttal XVI. Gergely pápa (1831–1846) volt, aki az Osztrák Birodalom unitus püspökségeit illetően három tervet készített. A pápa javaslatai között szerepelt egy görögkatolikus patriarchátus alapítása, vagy legalább egy önálló hatáskörű prímás kinevezése a birodalom határain belül élő görögkatolikusok számára. A magyar tiltakozás megelőzésére egy harmadik tervet is felvázolt. Eszerint két

---

75 Jelen fejezet rövidített és átdolgozott változatát képezi a *Fórum Társadalomtudományi Szemle*ben megjelent tanulmányomnak. Vö. Molnár Ferenc: A munkácsi püspökség kísérletei egy önálló görög katolikus érsekség felállítására a 19. század közepéig. *Fórum Társadalomtudományi Szemle,* 2013. 1. sz. 63–74.

76 Magocsi, 1979: 30.

77 Pekar, Athanasius B.: *The history of the church in Carpathian Rus'*. Columbia University Press., New York, 1992. 85. (Továbbiakban: Pekar, 1992.)

78 Magocsi, 1979: 30.; Pekar, 1992: 85. Ludwik Leon Szeptycki lembegi görögkatolikus püspök már 1773-ban kezdeményezte a galíciai érsekség visszaállítását. *„A bécsi udvarban alaposan meghányták-vetették a javaslatot, tervbe véve két magyarországi görög katolikus püspökség, a munkácsi, fogarasi és a délvidéki svidnicei hozzákapcsolásának lehetőségét."* A heves magyar tiltakozás meghiúsította a magyarországi egyházmegyék galíciai érsekségbe való integrálását. Így a Lemberg (Lwów) székhellyel létrejövő metropólia alá a lembergi, przemyśli és chełmi egyházmegyéket rendelték. D. Molnár István: *Vallási kisebbség és kisebbségi vallás. Görögkatolikusok a régi és a mai Lengyelországban.* Balassi Kiadó, Budapest, 1995. 92–93.

görögkatolikus érsek kinevezésére került volna sor; az egyik a magyarországi, míg a másik a birodalom fennmaradó területén élő unitusok felett gyakorolt volna főhatóságot. A magyar római katolikus főpapság azonban egyik előterjesztésbe sem egyezett bele, így a királyságban élő görögkatolikusok továbbra is Esztergom kötelékében maradtak.[79]

Az ungvári káptalan viszont úgy érezte, hogy az esztergomi érsekhez való tartozás nem mozdítja elő kellőképpen az anyagi források hiányával küzdő egyházmegye gyarapodását. A megoldást az önálló érsekség indítványozásában látták, az alkalmat pedig 1848-as helyzet adta.

Az első lépést az 1848. június 3-i káptalani ülés tette meg, amely elhatározta, hogy indítványozni fogja a munkácsi püspökség érsekségre emelését. Szorgalmazták továbbá, hogy magyarországi görögkatolikus egyházat a jövőben létrehozandó munkácsi érsekség irányítása alá kell rendelni. Kérésük *„nyomós okainak"* kidolgozását három szentszéki ülnökre és egy szemináriumi hittanárára bízták.[80]

A négy klerikus el is készítette a rá bízott munkát, melyet az 1848. július 13-i káptalani tanácskozás hagyott jóvá.[81] A folyamodvány[82] előadja, hogy Magyarország és Erdély uniójával a hazai görögkatolikus püspökségek száma ötre nőtt, s az ezekben élő hívek száma eléri a másfél milliót. Még sincs külön érsekségük, holott a galíciai két püspökségéből az egyik érsekség, és a magyarországi ortodoxok is rendelkeznek metropolitával. Tekintettel arra, hogy a hazai görögkatolikus egyházmegyék közül lélekszámban a munkácsi a legnagyobb, ahol az *„ősi orosz és oláh nyelvek használatosak"*, ezért a jövőbeni munkácsi érsekség lenne legalkalmasabb a magyarországi görögkatolikusok irányítására. Indokként kerültek még szóba a latin és keleti szertartásrend, valamint az egyházi fegyelem különbözőségéből adódó problémák.[83]

A káptalan elküldte a folyamodványt Eötvös vallás- és közoktatásügyi miniszternek, valamint István nádornak és V. Ferdinánd királynak. A felirattal érdemben a magyar kultuszminisztérium Katolikus Osztálya foglalkozott, amely a fogarasi és a nagyváradi püspök véleményét is kikérte. Lemény Já-

---

79 Pekar, 1992: 86. Klemens Metternich osztrák herceg, államkancellár egyetértett a pápa azon tervével, mely szerint egy címzetes pátriárkát neveztek volna ki az Erdélyben és a Monarchiában élő ruszinok, románok és horvátok számára. Adriányi Gábor: *A Bach-korszak katolikus egyházpolitikája 1849–1859*. H.n., Kairosz Kiadó., 2009. (Továbbiakban: Adriányi, 2009.)

80 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2520, l. 75.; Molnár, 2012: 304.

81 Uo. l. 96.

82 A munkácsi püspökség Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz címzett beadványa megtalálható: Magyar Országos Levéltár (továbbiakban: MOL), 795 mikrofilm, 4094/1848. sz.

83 KTÁL, F. 151, op. 9, 2520, l. 75.; Hajdú, 1933: 83–84.; Tamási Zsolt: Erdélyi katolikus rítusok autonómiája 1848-ban. *Egyháztörténeti Szemle*, 2011. 2. sz. 64. (Továbbiakban: Tamási, 2011.); Molnár, 2012: 304–305.

nos fogarasi püspök[84] válaszában inkább az erdélyi görögkatolikus érsekség visszaállítását tartotta célszerűnek. Lemény egy új görögkatolikus püspökség alakítására is gondolt. Ezt az Erdélytől Magyarországhoz visszakapcsolt részekből kellett volna létrehozni.[85] Utóbbi területekből Erdélyi Vazul nagyváradi püspök[86] is külön egyházmegyét szervezett volna kialakítani. Elképzeléseit a vallási- és közoktatási miniszterhez írt beadványában (1848. augusztus 13.) fejtette ki részletesen. Ebben Nagybányát ajánlotta az új püspökség székhelyéül. A jövőbeni nagybányai egyházmegyéhez csatolta volna a munkácsi püspökség román ajkú egyházközségeit.[87] Erdélyi Vazul kiemelte, hogy az aktuális helyzet alapján Lugoson egy újabb püspökséget kellene felállítani, a fogarasi püspökséget pedig érsekségi rangra kellene emelni.[88] Nézete szerint a fenti intézkedésekkel szorosabbra lehetne fűzni a román nép Magyarországgal és a római szentszékkel való kapcsolatát.[89]

A kultuszminisztérium Katolikus Osztálya a munkácsi érsekség felállítását illetően elutasító álláspontra helyezkedett. Ellenben támogatta volna a román püspökök elképzeléseit, *„hogy ezáltal a hitegyesülés üdvös célja – az apostoli királyok mindenkori szándéka szerint, s a haza érdekében is – mindinkább lehetségessé váljék”*.[90] Ezt az elhatározást tükrözte Eötvös Hám János hercegprímáshoz írt levele

---

84 Lemény János (Ioan Lemeni, 1780–1861): 1832-től fogarasi megyéspüspök. 1848-ban a magyar-román megbékélés egyik vezéralakja. Az utolsó erdélyi országgyűlésen Erdély és Magyarország egyesítését támogatta. 1848 őszén az osztrák haderő erdélyi parancsnoka, Puchner Antal báró hivatalából felfüggesztette, s igazoló eljárást indított ellene. 1849. október 21-én húsz év várfogságra ítélték. Kegyelemben részesült, de 1850 márciusában le kellett mondania. Élete hátralévő éveit a bécsi ferences kolostorban töltötte. Pirigyi, 1990: 29–32.; MKL, 7. kötet, 2002: 760.; Adriányi, 2009: 33–35.

85 Hajdú, 1933: 84–85.; Molnár, 2012: 304–305.

86 Erdélyi Vazul (Bazil, eredetileg Argyelán László, 1794–1862): 1842-től nagyváradi megyés püspök. A szabadságharc alatt a magyar oldalon állt. Ferenc József bárói rangra emelte és valóságos belső titkos tanácsosnak nevezte ki (1858). 1862. március 27-én halt meg Nagyváradon. Pirigyi, 1990: 44–45.; Adriányi, 2009: 66.

87 A munkácsi egyházmegye román nemzetiségű hívei e kérésüket már 1802-ben megfogalmazták. Tamási, 2011: 63.

88 Hajdú, 1933: 84–85.; Meszlényi Antal: *A magyar katholikus egyház és az állam 1848/49-ben.* Szent István Társulat, Budapest, 1928. 123–124.

89 Erdélyi Vazul levelének erre vonatkozó sorai: *„arról van szó, hogy három millió Román ajkú népet szorosabb kaptsolással hozzánk kössük e, vagy azt elbocsássuk? A Szabadságnak felderült nagy napja Hazánkba a különféle Nemzetiségeket életre riasztotta. Nemzetiségi egyesülés eszméi forongnak, fel fogva minden ajkú nép, hogy egyesülnie kell, hogy létezni meg ne szűnjön, és a Román népnek egyesülése meg fog történni, tsak az a kérdés, hogyan? A Római széktől elszakadás által? És akkor az orientális népek nagy családjához fog tartozni azokkal érdekben egyesülhetni, melyek a magyar és többi nyugati civilisált népek érdekeivel ellentétben állanak; vagy pedig a Római Székkeli egyesülés által, és így a Román és Magyar két hű Testvéreknek frigyes öszve tartásában egymásnak fönnmaradása biztosítására? E kettő közt most és jókor válasszon a magyar kormány, és ha ez utóbbit találja üdvösebbnek, sőt egyedül üdvösnek, ne késedelmezzen azt tenni élelmezzen azt tenni a mi czélhoz vezett, akkor mikor még valamit meg menteni lehet”*. Idézi: Tamási, 2011: 64.

90 Hajdú, 1933: 85.

is. Ebben a miniszter úgy nyilatkozott, hogy *„szíves méltánylattal vettem”* a munkácsi, illetve a nagyváradi és fogarasi püspökök feliratait. Ugyanakkor kikérte a hercegprímás véleményét egy leendő balázsfalvi érsekséggel és nagybányai püspökséggel kapcsolatban. Javasolta, hogy a kérdéssel érdemben foglalkozzanak a szeptember 24-re tervezett zsinaton.[91]

Ismeretes, hogy a háborús körülmények miatt a nemzeti zsinat elmaradt, így a görögkatolikusok ügyében ekkor nem születhetett érdemi döntés. Így a görögkatolikus érsekség kérdése Világos után került újból napirendre. Az igények elbírálásánál meghatározó szerepe volt az osztrák kormányzatnak, amely az egyházpolitikát az 1848–1849-es érdemek jutalmazására, illetve büntetésére is felhasználta.[92] Ilyen körülmények között a szabadságharc végéig magyarbarát magatartást tanúsító munkácsi püspökség eleve hátrányos helyzetből indult, s ennek megfelelően nem is kacérkodott az önálló hierarchia gondolatával. Az ellenforradalom szolgálatába sodródott román görögkatolikusok viszont úgy érezték: megnyerhetik terveiknek az udvar jóindulatát. Az Esztergomtól független egyházszervezet megteremtését az erdélyi román nemzeti mozgalom követelései közé is beemelték. Ezzel újabb érvvel támasztották alá törekvéseiket.[93]

A román görögkatolikusok egyik legjelentősebb vezetője a nagyváradi püspök volt. Erdélyi püspök 1849. november 26-án beadványban fordult a nagyváradi kerületi biztoshoz, amelyben kérte: *„emancipálják” „az orosz egyházi uralom”* alatt élő görögkatolikus románokat. Ennek nyomán a munkácsi egyházmegye délkeleti részén fekvő plébániákat helyezett volna román egyházszervezeti igazgatás alá.[94]

Scitovszky hercegprímás[95] – Bécs utasítására – a nagyváradi főpásztort nevezte ki annak a bizottságnak az élére, amely a román görögkatolikus hierarchia kérdéséről értekezett. Fontos megemlíteni, hogy a testület tagjai nem kizárólag a fogarasi és nagyváradi püspökségekből kerültek ki, hanem Anderkó máramarosi vikárius és Fásy János nagybányai esperes révén a munkácsi egyházmegye is képviselve volt. Az 1850. június 10-én Nagyváradon összeülő

91 Tamási, 2011: 65.

92 Deák Ágnes: *„Nemzeti egyenjogúsítás”. Kormányzati nemzetiségpolitika Magyarországon 1849–1860.* Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 227. (Továbbiakban: Deák, 2000.)

93 Uo. 229.

94 Uo. 230.

95 Scitovszky életéről ld. 25. jegyzet.

tanácskozás a fogarasi püspökség érsekségre emelésére, valamint két új püspökség[96] létrehozására tett javaslatot.[97]

A nagyváradi bizottság által megfogalmazott terveket a későbbiekben csak néhány ponton változtatták meg Bécsben és Esztergomban. Mindközül talán legfontosabb, hogy az egyik püspökség székhelye Nagybánya helyett Szamosújvár lett. E változtatás kifejezetten Alexander Bach belügyminiszter kérése volt. *„Ezt követően Bach 1850. december 5-én terjesztette elő javaslatát az uralkodónak, a balázsfalvi görög katolikus érsekség felállításáról s az annak alárendelt lugosi és szamosújvári püspökség létesítéséről"*.[98] Az előterjesztést Ferenc József 1850. december 12-én változtatás nélkül elfogadta, s megerősítés végett Rómába küldte.[99]

A pápai jóváhagyás azonban egy ideig váratott magára. Ennek oka, hogy IX. Pius pápa kikérte az esztergomi érsek, illetve az érintett görögkatolikus püspökök véleményét. Az osztrák kormány a Róma által visszaküldött iratokat Scitovszkynak továbbította.

A hercegprímás újabb bizottságot hívott össze a felmerült kérdések tisztázására.[100] A testület 1851. szeptember 14-én újból Nagyváradon ült össze, Erdélyi püspök vezetésével. Az egy esztendővel korábbi tanácskozás tagjain kívül megjelent Popovics munkácsi püspök is. A bizottság kiegészült még az időközben megválasztott Alexandru Şterca-Şuluţiu fogarasi román püspökkel[101] és Mihályi Gergely zalatnai esperessel.[102]

---

96 A két püspökség központja Lugos, illetve Nagybánya lett volna. Utóbbihoz kívánták csatolni a munkácsi püspökség 104 plébániáját, 47 103 hívővel. VERITAS [GAGYI JENŐ]: *A magyarországi románok egyházi, iskolai, közművelődési, közgazdasági intézményeinek és mozgalmainak ismertetése.* Uránia Könyvnyomda, Budapest, 1908. 48. (Továbbiakban: VERITAS, 1908.)

97 VERITAS, 1908: 47.; PIRIGYI, 1990: 34.

98 DEÁK, 2000: 229.

99 VERITAS, 1908: 49.; PIRIGYI, 1990: 34.; DEÁK, 2000: 229. A Monarchia görögkatolikusai számára létesítendő közös érsekséget illetően Viale Prelá bécsi nuncius is állást foglalt. Rómába küldött alapos szakvéleményében (1851) *„kifejtette, hogy a terv nemzetiségi okokból kivihetetlenné vált. A horvátokat, ruténeket és a románokat – még ha görög katolikusok is – nem lehet egy nevezőre hozni, nekik közös egyházfőt adni. A rutének évszázadok óta a magyar prímás alá tartoznak, nem óhajtanak Lemberg joghatósága alá kerülni. Ha elszakadnának a magyar hierarchiától, akkor nem lennének többé a magyar püspöki konferencia tagjai, és kispapjaik nem tanulhatnának magyar szemináriumokban."* ADRIÁNYI, 2009: 73–74.

100 VERITAS, 1908: 49–50.; PIRIGYI, 1990: 34–35.

101 Alexandru Şterca-Şuluţiu (1794–1867): 1836-tól Szilágysomlyón vikárius. Az 1848-49-es események idején az ellenforradalom oldalára állt. A szabadságharc leverését követően Bécsben kitüntetéssekkel halmozták el. Leményi püspök lemondatása után a császár fogarasi püspökké (1850. november 18.), majd az újonnan alapított gyulafehérvár-fogarasi metropólia első érsekévé (1854. december 22.) nevezte ki. 1852-ben kiadott körlevelében a dákoromán kontinuitás elméletet hangoztatva *„felszólította a Fekete-tengertől a Tisza partjáig élő románokat, hogy valamennyien fogadják el"* a római pápa joghatóságát. PIRIGYI, 1990: 32–33.; MKL, 12. kötet, 2007: 350–351.

102 VERITAS, 1908: 49–50.

A Nagyváradon tanácskozó egyházfők *„beleegyeztek abba, hogy joghatósági területükről paróchiákat csatolnák át a létesítendő új egyházmegyékbe”*.[103] S miután az esztergomi érsek sem gördített akadályokat a tőle független román egyháztartomány létrehozása elé, IX. Pius pápa 1853. november 26-án kanonizálta a gyulafehérvár-fogarasi érsekséget.[104] Ez alá rendelték a már meglévő nagyváradi egyházmegyét és a két akkor alapított görögkatolikus püspökséget, a szamosújvárit és a lugosit.[105]

A munkácsi egyházmegye – a hercegprímás és a bécsi kormányzat elképzeléseinek megfelelően – továbbra is Esztergom szuffragáneus püspöksége maradt. Az egyházszervezeti változtatások annyiban érintették, hogy 94 plébániát [60 000 hívő] csatoltak át tőle a szamosújvári püspökséghez.[106]

Az országgyűlési képviselet kérdése 1848 nyarán[107]

Az 1848-as országgyűlési választások a munkácsi püspökség számára lehetőséget teremtettek a görögkatolikus érdekeket képviselő jelöltek indítására. Az egyházmegye vezetése ezzel élni is kívánt. Ennek egyik bizonyítéka az a május 9-i szentszéki határozat, amelyben felhívták a klérus figyelmét: országgyűlési *„képviselőknek oly egyéneket válasszanak el, kikben tökéletesen megbízhatják érdekeik képviseltetését és haza javának előmozdítását”*.[108] A döntést egyházmegyei körlevél formájában tették közzé. Az irat Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök aláírásával jelent meg, s a választásokon való aktív részvételre szólította fel az arra jogosult híveket. Hangsúlyozta azonban, hogy ebbéli tevékenységüket a törvényi előírások messzemenő tiszteletben tartásával végezzék.[109]

---

103 Pirigyi, 1990: 34.

104 IX. Pius pápa az 1853. december 19-i titkos szentszéki tanácskozáson foglalkozott az eseménnyel. Beszédében kiemelte, hogy Róma mindig ösztönözte a vele egyesült keleti rítusú katolikusok szerves fejlődését. Példa erre XVI. Gergely pápa kezdeményezése, amelynek véghezvitele az ő feladata lett. A katolikus egység támogatásáért I. Ferenc József császár és Scitovszky hercegprímás érdemeit méltatta. Adriányi, 2009: 75.

105 Veritas, 1908: 50.; Pirigyi, 1990: 35.; Adriányi, 2009: 74–75.

106 Veritas, 1908: 84.; Pirigyi, 1990: 55.

107 A munkácsi egyházmegye joghatósága alá tartozó görögkatolikusok országgyűlési képviseletének kérdéséről bővebben ld. Molnár, 2012: 301–303., illetve uő.: A Bereg vármegyei görögkatolikus papság az 1848. évi forradalom sajtójában. In: Fedinec Csilla – Szoták Szilvia: *Határhelyzetek VI. Változó világ – változó közösségek a Kárpát-medencében.* Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2013. 15–39.

108 Molnár, 2012: 301.

109 A körlevél ide vonatkozó indoklása: *„mert mind azok, kik polgári és vallásbeli kötelességeiket gondatlanul megszegik, a rendet, és békét felzavarják, azok megölői egyszersmind a fiatal szabadságnak, melynek arany gyümölcseit csak a béke és rend érlelheti meg.”* Hajdúdorogi Görögkatolikus Püspöki Levéltár. IV. – 2. Hajdúdorogi Esperesi Levéltár iratai, 7. doboz, 21. szám, l. 1.

A továbbiakban két olyan görögkatolikus képviselőjelölt történetét ismertetjük, akik a munkácsi egyházmegye bizalmát is élvezték.

Az egyik ilyen személy Troknya György Ugocsa megyei tiszti alügyész volt, aki Popovics püspök és a klérus segítségét kérte a mandátumszerzéshez. Az egyházmegye vezetése alkalmasnak tartotta Troknyát a képviselői posztra, ezért az ugocsai görögkatolikus híveket a tiszti alügyész támogatására szólította fel.[110] A halmi kerület mandátumáért folytatott választási vetélkedés – a turci románok késői érkezése miatt[111] – Egry János ugocsai első alispán győzelmét hozta (június 20.). A voksolás után másfél ezres tömeg követelte saját nemzetiségi jelöltje megválasztását. A feldühödött román kisnemesek csak Troknya békéltető fellépése miatt *„nem gázolták le"* az Egry-párt híveit.[112] Egry ezután rögtön lemondott. Rezignációja azonban csak később vált hivatalossá és írhatták ki az új választást. Az Ugocsa megyei megismételt képviselőválasztást Török István személyében újra a helyi magyar nemesség képviselője nyerte meg.[113]

Az egyházmegye ugyancsak támogatta Hajdú Jeromos munkácsi görögkatolikus pap[114] képviselővé választását. Kihívóként a helyi nemesség köréhez tartozó Román Ferenc uradalmi ügyész[115] jelentkezett.

---

110 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2521, l. 155.

111 Az esetről tudósító Nyizsalovzski József túrterebesi görögkatolikus helyettes alesperes szerint *„Turczi helység jegyzője előre fel volt pénzelve a végett, hogy az oláhságot úgy kormányozza, nehogy a választásba részt vehessen"*. F. 151, op. 9, od. zb. 2566, l. 8.

112 A *Pesti Hírlap* ugyanekkor – tévesen – orosz ajkú elégedetlenkedőkről tudósított. Solymosi, 2009: 25.

113 Csizmadia Andor: *A magyar választási rendszer 1848–1849-ben. (Az első népképviseleti választások)*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963. 115–116. (Továbbiakban: Csizmadia, 1963.); Solymosi, 2009: 25–26.

114 Hajdú Jeromos (1810–1855): Tokajon született. Ungváron és Bécsben teológiát hallgatott. 1834-ben szentelték pappá. 1834–1835 között tanítóképzői tanár Ungváron, 1835-ben gimnáziumi tanárként működött ugyanitt. Papi szolgálatot Beregszászban (1835–1844) és Munkácson (1844–1855) végzett. 1835-től vármegyei tisztséget vállalt: táblabíró lett Beregben. A forradalom győzelme után tagja lett annak a bizottságnak, amely a munkácsi járás toborzási ügyeit intézte (1848. május 26.). A szabadságharc idején a munkácsi várőrség tábori papja. A pesti forradalom egyéves évfordulóján, és a Habsburg-ház trónfosztása alkalmából hálaadó misét tartott. Mészáros Károly egyik kéziratban fennmaradt írásából tudjuk, *„hogy miután 1849-ben a debreczeni országgyűlésnek áprilistól keltezett végzetes függetlenségi nyilatkozatát a templomban […] kihírdeté s magyarázta volna, a forradalom lezajlásával egyházi kormánya (Melőleg Csurgovics János akkori püspöki helynök) által nem csak keményen megdorgáltatott, de házi fogságra is büntettetett."* Munkácson halt meg tüdősorvadásban. KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2497, l. 6. (A Munkácsi Esperesség 1848. évi összeírása); Bendász, 1997: 98–99. Mészáros munkáját illetően ld. Kobály József: *Sine ira et studio*. KMKSZ, Ungvár, 1998. 144.

115 Román Ferenc (1804–1868): elmagyarosodott román nemesi családból származott, amely ortodox hitről tért át görögkatolikusra. Munkácson született. Jogi tanulmányokat végzett. 1833-tól Bereg vármegye tiszteletbeli, két év múlva rendes alügyésze. Ezután táblabíróként tevékenykedett. 1841–1845 között a vármegye főjegyzői teendőit látta el.

A két fél közötti vetélkedést már a *„kampány”* kezdetétől nemzetiségi ellentét kísérte.[116] Hajdú jelöltsége csakhamar a vármegyei ruszinságról tudósító sajtó központi témájává nőtte ki magát. Ennek kapcsán az újságok pánszlávizmusról és cárbarátságról számoltak be. A támadások intenzitása soha nem látott méreteket öltött. Ezt tükrözi az a tudósítás is, amely június 8-án látott napvilágot a kormány hivatalos lapjaként működő *Közlöny* első számában. A cikk drámai képet festett a Bereg megyei ruszinokról. Eszerint a helyi görögkatolikus klérus *„alattomos propagandával”* támogatja a pánszláv mozgalmat. A papok célja: a hatalom megszerzése Bereg megyében. Ezt a közelgő országgyűlési választások segítségével kívánják elérni. A tudósítás azt tanácsolta, hogy a *„kormánynak még csírájában el kell fojtani e mozgalmakat”*. Ellenkező esetben vészjósló következményeket sejtet.[117]

A választási küzdelem alkalmával mindkét tábor részéről történtek kisebb-nagyobb visszaélések. Ezek azonban a voksolás előtti napig nem fajultak tettlegességig. A *Közlöny* révén tudjuk, hogy június 19-én este, Munkácson találkoztak egymással a két tábor hívei, s kisebb összetűzésbe keveredtek. A nagyobb méretű konfrontációt Hajdú békéltető fellépése akadályozta meg.[118]

Az igazi bonyodalmak másnap következtek. A választás napjának reggelén Hajdú támogatói a munkácsi paplak udvarán és a szomszédos templomnál gyűltek össze. Az ellenpárt hívei – feltehetőleg a választás helyszínére menet – ugyanazon az utcán vonultak el, ahol a görögkatolikus papság toborozta támogatóit. Amikor a „*Román-párt”* a paplak elé ért, Hajdú tábora kődobálással keltett botrányt. A feszült helyzetben egy puskalövés további riadalmakat okozott, mivel ennek következtében az uradalmi ügyész egyik híve karsérülést szenvedett. Dulakodás alakult ki, melynek a nemzetőrség vetett véget.[119]

A szavazásra ilyen előzmények után került sor. Az előírt helyszínen és időben azonban Hajdú nem jelent meg. Ezért a munkácsi paphoz egy tekintélyes férfiakból álló küldöttséget menesztettek. Hajdú e küldöttségnek átadta lemondó nyilatkozatát, amelyet továbbítottak a választási bizottság elnökének.

E tisztségét 1845-ben jövedelmezőbbnek ígérkező állásra cserélte: a Kamara munkácsi uradalmának ügyésze lett. Új munkája mellett továbbra is figyelemmel kísérte a megyei közéletet. A forradalom győzelmét követően a vármegye közbátorsági választmánya őt nevezte ki annak a bizottságnak az élére, amelynek feladata a munkácsi járásban található nemesfém pénzek és -tárgyak összegyűjtése volt. Liberális meggyőződésű tisztségviselő hírében állt. PÁLMÁNY, 2002: 728–730. Román későbbi tevékenységét illetően ld. 122. jegyzet.

116 SOLYMOSI, 2009: 25.

117 *„Ily előzmények után történhetik, hogy legközelebbi követválasztásunk eredménye az orosz tömeg győzelme lesz, az intelligentia ellenében. S ha az lesz, akkor közöttünk mindennek vége!” Közlöny* (1.) 1848. jún. 8. 3.

118 *Közlöny* (18.) 1848. jún. 27. 69.

119 *Közlöny* (21.) 1848. jún. 30. 82.; *Nemzeti* (32.) 1848. jún. 17. 124.; *Pesti Hírlap* (80.) 1848. jún. 11. 541., (83.) 1848. jún. 16. 555., (94.) 1848. jún. 29. 600–601.; Solymosi, 2009: 25.

A kéziratot kétszer felolvasták a megjelent választók előtt, s miután más jelölt nem volt, Románt közfelkiáltással választották népképviselővé.[120]

A munkácsi pap kandidálását – ahogy már említettük – támogatta egyházmegyéjének vezetése. Sőt, a főpapság a választási botrányokat követően is segítséget nyújtott számára. A szentszék az ekkor Pesten tartózkodó Popovics püspököt kérte meg: járjon közben Szemere belügyminiszternél Hajdú érdekében.[121] A kezdeményezés azonban nem járt sikerrel.[122]

A Román győzelméről megjelenő beszámolók után a sajtó barátságosabb hangnemre váltott a Bereg megyei görögkatolikusok vonatkozásában. A *Pesti Hírlap* augusztus 8-i tudósítása alaptalannak nevezte a pánszláv gyanúsításokat. A cáfolat a megye többi kerületében lezajlott választásokra hivatkozott. Példaként említette a felvidéki és a kaszonyi kerületeket, ahol a nemesség képviselői a környékbeli görögkatolikus papság hathatós segítségével szereztek mandátumot. A cikk Hajdút illetően megjegyezte, hogy *„vérengzés"* miatt kényszerült visszalépni a jelöltségtől. A pánszlávizmus vádjával kapcsolatban azt emelte ki, hogy a ruszinság Árpád magyarjaival együtt érkezett a Kárpát-medencébe. Az azóta eltelt évszázadok során bizonyította hazafiságát, s most *„semmit sem óhajt jobban, mint mielőbb megmagyarosodni"*. A lap ennek eszközét a magyar nyelvű iskolák létesítésében látta.[123]

Az előbbi beszámolót napra pontosan egy hónappal előzte meg a *Budapesti Híradó* tudósítása, amely pozitívan értékelte az Ung megyei görögkatolikus klérus szerepét. A lap két olyan főpapot[124] is említ, akik nagy eséllyel indulhattak volna az országgyűlési mandátumokért folyó küzdelemben. Ők azonban

---

120 *Budapesti Híradó* (885.) 1848. júl. 12. 657.; *Közlöny* (21.) 1848. jún. 30. 82.; *Pesti Hírlap* (94) 1848. jún. 29. 600–601.

121 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2520 és 2521, l. 100. és 207–208.

122 Az országgyűlés Horváth Boldizsár előadásában 1848. július 7-én tárgyalta Román munkácsi képviselő ügyét. *„Még aznap igazolták mandátumát, mivel a választási jegyzőkönyv szerint Hajdú önként lépett vissza, és a választók panasza későn érkezett." Kossuth Hírlapja* (7.) 1848. júl. 8. 25.; Pálmány, 2002: 729.; Csizmadia, 1963: 176. Román egyébként szinte a szabadságharc leveréséig részt vett a magyar törvényhozás munkájában. 1848 végéig Pesten maradt, majd a következő év januárjában követte az országgyűlést és az Országos Honvédelmi Bizottmányt Debrecenbe. 1849 tavaszán belépett a Radical Pártba, amely az ország teljes függetlenségéért és demokratikus köztársasággá való alakításáért szállt síkra. A képviselőházat Szegedig követte. Világos után vizsgálati fogságba került, a vád felségsértés volt. Vagyonelkobzásra és halálra ítélték. I. Ferenc József császár (1848–1916) azonban csakhamar amnesztiában részesítette. Megyebizottmányi tag 1860-61-ben és 1867-ben. Halála után *„rokonai a munkácsi temetőben helyezték örök nyugalomra, görög katolikus egyház szertartása szerint"*. Pálmány, 2002: 730.

123 *„Csak iskolákat hát nekik polgártársak! s ez izmos nép [azaz a ruszinság – M. F.] teljesen összeolvadand a magyar fajjal." Pesti Hírlap* (128.) 1848. aug. 8. 738.

124 A cikk által említett személyek: Csurgovics János püspöki helynök és Hadzsega Bazil püspöki titkár.

a legkisebb mértékben sem kívánták megzavarni a köznyugalmat, ezért távol tartották magukat a választási versengéstől.[125]

Az ungi klérus elővigyázatosságát jogosnak tekinthetjük. Különösen annak tudatában, hogy a liberálisok között is szép számmal akadtak olyanok, akik éles kritikával illették a (görög) katolikus egyházat.[126] A papság politikai jellegű törekvéseit gyanakvással figyelték, bennük reakciós megnyilvánulásokat észleltek. (Az egyik tudósítás például Hajdú híveit is *„reakciósnak"* nevezi.)[127] Mindazonáltal arról sem szabad megfeledkezni, hogy a klérust gyakran a haladás ellenségének kikiáltó nemesség Bereg megyében is erőteljesen ragaszkodott meglévő hatalmi pozícióihoz. Ezért a papság választásokon való szereplését csak abban az esetben tudta elfogadni, ha az a nemesség jelöltjeit támogatja. Megválasztását követően a szabadelvű Román Ferenc is hasonló meggyőződésnek adott hangot. *„Követ csak szabad férfi lehetvén, az se papi se világi oly hivatalt, mely őt előljáróitól függővé teszi, ne viselhessen."*[128] Tény, hogy Román mandátumának igazolásával a beregi ruszin klérus elleni sajtóvádak is megszűntek.

Troknya és Hajdú választási veresége nem feltétlenül jelentette azt, hogy a görögkatolikusok ügye országgyűlési képviselet nélkül maradt. Először is meg kell említenünk Popovics püspököt, aki 1849. március végéig volt a felsőház tagja. Másrészt, több olyan – a későbbiek folyamán jelentős politikai pozíciót betöltő személy is volt –, akik a munkácsi egyházmegye bizalmát is élvezték. A már említett 1848. május 1-jei szentszéki határozat tíz minisztériumi munkára javasolt görögkatolikus világi személyei között ott találjuk Máramaros vármegye másodalispánját [Mihályi Gábor[129]] és két főszolgabíráját [Mann József,[130]

---

125 *Budapesti Híradó* (882.) 1848. júl. 8. 646.

126 Vö. Kecskeméti Károly: *Magyar liberalizmus 1790–1848*. Argumentum Kiadó, h. n., 2008. 246–247.; Adriányi, 2009: 7.

127 *Pesti Hírlap* (94.) 1848. jún. 29. 600–601.

128 *Közlöny* (21.) 1848. jún. 30. 82.

129 Mihályi Gábor (Mihali, Gabriel, 1807–1875): Máramaros vármegye felsővisói kerületének képviselője ősi román nemesi családból származott. Jogi tanulmányai után közéleti pályára lépett. Al-, illetve főszolgabírói, valamint táblabírói tisztségek után 1845-től a megye másodalispánjává választották. Az 1839-40. és az 1843-44. évi országgyűléseken megyei követként vett részt. 1848. június 21-én választották népképviselővé. A ház munkájában 1848. szeptembertől nem vett részt, mert augusztus 24-én kormánybiztossá nevezték ki. Nemsokára azonban újabb helyi kormánybiztosok kinevezésére került sor, és az általa felügyelt terület gyakorlatilag Máramaros megyére korlátozódott, ahol Mann Józseffel közösen tevékenyen részt vett a helyi népfelkelés és a honvédség ellátásának megszervezésében, valamint a határvédelemben. Szőcs Sebestyén: *A kormánybiztosi intézmény kialakulása 1848-ban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972. 174–176.; Hermann Róbert: A kormánybiztosi rendszer 1848-49-ben. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1998, 1. sz. 35. (Továbbiakban: Hermann, 1998.); Pálmány, 2002: 564–566.; Solymosi, 2009: 29.

130 Mann József (Mán József, Man, Iosiv, 1817–1876): Máramaros megye kászói-aknasugatagi kerületének román nemzetiségű képviselője ősi helyi birtokos családból származott. Már nagyon fiatalon bekapcsolódott a megyei közéletbe, jegyzői, majd al- és főszolgabírói tisztségeket töltött be. 1843-44-ben és 1847-48-ban is országgyűlési követévé választotta

Selevér Elek[131]]. Fontos megjegyeznünk, hogy mindhárman képviselői lettek az 1848 nyarán megalakult országgyűlésnek. A későbbiek során Mihályi és Mann kormánybiztosi kinevezést is nyert.

A máramarosi papság szerepe a román mozgalmak pacifikálásában[132]

A munkácsi egyházmegye területén élő görögkatolikus románok Máramaros és Szatmár, kisebb lélekszámban Bereg és Ugocsa megyéket lakták. Rendelkeztek nemesi származású, a megyei közéletben különböző funkciókat betöltő politikusokkal. A ruszinokhoz hasonlóan magyarbarát politikát folytattak. Patrióta magatartásuk több formában is megmutatkozott. Képviselőik már 1848. május 10-i máramarosszigeti gyűlésükön hűségükről biztosították a királyt, a hazát és a nemzetet. Nyilatkozatot is kiadtak, melyben a közelmúlt eseményeit így értékelték: *„Megrázta idegeinket a hír, a szláv szellemben és érdekében Bánát és Bácskában történt iszonyú hazaárulásnak híre"*. Máramaros megye minden *„oláhajkú lakosai"* nevében kijelentették, hogy mindig igaz magyar polgárok voltak és maradnak.[133]

A forradalom szabadságharccá való realizálódásával azonban számítani lehetett konfliktusok kialakulására. Ilyen helyzet – mint említettük – legelőször a kiváltságaikat az 1848-as törvények értelmében elvesztő román nemesség kapcsán állt elő. Solymosi József munkájából ismert, hogy az aknasugatagi román sóvágók lázadását[134] leszámítva, Északkelet-Magyarországon 1848 őszéig nem

---

a megye. 1848. június 21-én lett népképviselő. Az országgyűlés munkájában 1848 őszétől nem vett részt, mert a megyei védbizottmány elnökévé választották, majd Mihályi mellett segédkormánybiztosként működött. 1849. március 13-tól a toronyai vidék védelmére rendelt kormánybiztosként folytatta sikeres tevékenységét. Pálmány, 2002: 542–544.; Hermann, 1998: 63.; Solymosi, 2009: 28–29.; Molnár Ferenc: Adalékok a verhovinai határvidék hadtörténetéhez (1849. március). *Acta Beregsasiensis*, 2010. 3. sz. 121–122. (Továbbiakban: Molnár, 2010.)

131 Selevér Elek (1813 körül–1854 után): Máramaros megye ökörmezői kerületének képviselője, helyi nemesi családból származott. Jogi tanulmányok után járási alszolgabírói, majd főszolgabírói tisztséget viselt. 1848. június 21-én választották képviselővé. Az országgyűlésen egészen 1849. június végéig részt vett. Pálmány, 2002: 758–759.; Solymosi, 2009: 30.

132 A fejezet az *MTA Domus Szülőföldi Ösztöndíjprogram 2012–2013.* támogatásával készített *Adalékok a magyar-ruszin és magyar-román együttélés történetéhez. A munkácsi egyházmegye az 1848-49. évi nemzeti függetlenségi küzdelmek szolgálatában* című kéziratom részét képezi.

133 Hermann, 1996: 73.; Magyar Sándor: „Magyarbarát" románok 1848–1849-ben. *Pro Minoritate*, 2002. Nyár. 55.; Solymosi, 2009: 41–42.

134 1848 nyarán, Máramaros megye területén *„az aknasugatagi sóvágók lázadása mondható a legkomolyabb eseménynek. Ennek során az új törvényeket hirdető és a nemzetőrség összeírására kirendelt megyei küldötteket támadtak meg és súlyosan bántalmazták őket, még Miksa császár által adott*

került sor a román nemzetiségi lakosság magyar hatóságokkal való tömeges szembefordulására.

A nemzetiségi mozgalmak kontrollálása érdekében meghozott lépés volt, amikor István főherceg nádor és Szemere belügyminiszter kinevezte Mihályi Gábort, Máramaros román származású képviselőjét, Ugocsa, Bereg, Ung, Szatmár, Közép-Szolnok, Kővár-vidék és Kraszna megyék, valamint a 17. (2. román) határőrezred[135] királyi biztosává (augusztus 24.).[136] Mihályi a görögkatolikus papsággal kiváló kapcsolatokat ápolt, így a felek együtt tudtak működni a felmerülő konfliktushelyzetek megoldásában.

Az összefogásra szükség is volt, mivel az egyházmegye Erdéllyel határos részeiről 1848 októberétől egyre gyakrabban érkeztek nyugtalanító hírek. A helyi nemzetiségi mozgolódások hátterében legtöbbször Karl Urban alezredes közelben állomásozó határőr alakulatai[137] álltak. Az események ilyetén alakulása nem kerülte el Popovics munkácsi egyházfő figyelmét. Az Anderkó máramarosi vikáriushoz és az ottani alesperesekhez címzett püspöki körlevelében[138] az erdélyi román bujtogatásokról szóló hírekre reagált, továbbá felszólította a helyi kérust, hogy *„a gondjuk alá rendelt népet békességre, s felsőbbség eránti engedelmeskedésre komolyan intsék és buzdítsák”*.[139]

Popovics püspök aggodalmainak jogosságát a borsaiak lázadása indokolta. A román nyelvű település küldöttséget menesztett a Naszódon állomásozó császári-királyi (továbbiakban: cs. kir.) határőrökhöz, ahol képviselőik október 1-jén a Habsburg-ház védelmére esküdtek fel.[140] Miután Máramaros vármegye részéről a békés meggyőzés taktikája kudarcot vallott, Péterffy Endre nemzetőr őrnagyot küldték ki szigeti és szabolcsi nemzetőrökkel a lázadás megfékezésére. Október 28-án a borsaiak megtámadták a település közelében állomásozó nemzetőrcsapatokat, utóbbiak azonban benyomultak a faluba és elkergették az ellenszegülőket.[141]

---

kiváltságaikra hivatkozva. A megye közelben állomásozó nemzetőröket rendelt ki megfékezésükre, akik hamar rendet tettek, majd további féken tartásukra katonaság és törvényszék kirendelése történt”. Solymosi, 2009: 48. Az aknasugatagiak lázádását illetően ld. még Deák Imre: *1848, ahogyan a kortársak látták. A szabadságharc története levelekben.* Sirály Könyvkiadó, Budapest, [1942.] 109–110.

135 Solymosi, 2009: 60. Vö. 137. jegyzet.

136 Uo. 52–53.

137 *„A Habsburg Birodalomban 1848 tavaszán létező 18 határőr gyalogezredből, mindössze a két székely határőr gyalogezred zászlóaljai álltak magyar szolgálatban a szabadságharc során. A 17. határőrezred parancsnoka, Urban alezredes 1848. szeptember 4-én mondta fel az engedelmességet a magyar kormánynak.”* Uo. 60.

138 A püspöki körlevél főleg a románok lakta kerületek alesperesei részére íródott; Máramarost illetően az izai, a kaszói, a szigeti és a visói eperességeket említette meg.

139 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2564, l. 1.

140 Pap Dénes: *Okmánytár Magyarország függetlenségi harczának történetéhez 1848–1849*. 1. kötet. Heckenast, Pest, 1868. 109–110.

141 Solymosi, 2009: 60–61. A borsai eseményeket illetően ld. még Várady Gábor: *Hulló*

A borsai eseményekről részletes információkat tudhatunk meg Mihályi János visói alesperes Anderkó vikáriusnak küldött tudósításából (november 7). Mihályi szerint a lázadás Borsa elöljáróinak tekintélycsökkenésére vezethető vissza. Szálka Mihály borsai pap személyének például döntő jelentősége volt abban, hogy a román falu lakossága elpártolt a magyar hatóságoktól.[142] A zendülés ugyanakkor rámutatott arra a tényre, hogy a helyi lakosság csak az erős tekintéllyel rendelkező polgári és egyházi vezetők útmutatásait volt hajlandó követni, ellenkező esetben alkalmas eszközévé válhat az ellenforradalomi propagandának.[143]

December 3-án Urban csapatai újra betörtek Máramarosba. Jelenlétük ezúttal Szacsalban okozott felfordulást. A borsai és a szacsali támadás között azonban volt egy fontos különbség: Szacsal lakossága nem fordult a magyar hatóságok ellen. Szaplonczay Zsigmond máramarosi helyettes alispán tudósítása[144] szerint – a román határőrök közeledésének láttán – a község lakosai Gyenge János paptól szerettek volna útmutatást kérni. Ezt azonban már nem tudták megtenni, mivel Urban katonái rátörtek a plébános lakására; őt, nejét és az ott tartózkodó Rednik Mihály esküdtet *„agyba-főbe verték és kínozták. […] Ezek után a lelkészt és Rednik Mihály esküdt urat, és több erőszakkal összeszedett szacsali lakosokat fegyver között a majorhoz [értsd: őrnagy], ki a hegyoldalba maradott, kísérték”*. Az ismeretlen nevű őrnagy felszólította Gyenge Jánost, hogy *„igazán vallja meg, hogy mire esküdt ő és a szacsali lakosok, mire miután lelkész úr azt felelte, hogy V. Ferdinándnak és a hazának hűséget esküdtek, úgy a major mint a többi tisztek lelkész*

---

levelek. K.n., Máramarossziget, 1892. 110–112. (Továbbiakban: Várady, 1892.); Mazalik Alfréd: Az 1848–1849-es események Máramarosban. In: Gáspár B. Árpád, Mazalik Alfréd, Serényi-Sprenger Ferenc (szerk.): *Máramarosi havasok. Máramarossziget magyar írók, költők antológiája: az 1848-49-es magyar szabadságharc 150. évfordulójára*. „Máramaros” Pulicisztikai és Művelődési Egylet, Máramarossziget, 1998. II.; Uő. (szerk.): *Az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc eseményei a történelmi Máramarosban*. „Máramaros” Publicisztikai és Közművelődési Egylet, Máramarossziget, 1999. 5.

142 A helybeliek Szálka Mihállyal kapcsolatban úgy éreztek, hogy *„oly lelkész kormánya alá kerültek, ki iránt a borsaiak egyáltalában rokonszenvvel nem viseltettek, kik szüntelen oly lelkész után sóvárogtak, ki velök rokoni viszonyban is legyen; mert e nép ismert jelleménél fogva, csak olyantól képes valamely capacitatio elfogadására, és csak az olyan irányában viseltetik bizodalommal, kivel érdeke is közös”*. KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2614, l. 28–29.

143 Az ellenforradalom borsaiakra gyakorolt hatásáról így írt Mihályi alesperes: *„a reactionak egyik fő eszköze az erdélyi oláh ezredbeli határőrvidéki tisztikar alattomos sőt nyilvános utakon is bujtogatta a népet az alkotmányellenességre, bujtogatta a törvényes hatalommali ellenszegülésre és segítette, legfőképpen katonai erőt adván, a nép a felebbi bujtogatásoknak engedett annál is inkább, mivel az új alkotmány által sok érdekeiket sértve lenni hitték, melyek orvoslása, - s helyreállításával az erdélyiek kecsegtették”*. Uo.

144 Szaplonczay tudósítását teljes terjedelmében közli: Solymosi József: Adalékok Máramaros vármegye 1848-49-es történetéhez. In: Lenkefi Ferenc (szerk.): *Ad Acta. A Hadtörténelmi Levéltár évkönyve 2002*. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 2003. http://mek.oszk.hu/04900/04930/html/. [Letöltés ideje: 2014. március 16.] (Továbbiakban: Solymosi, 2003.)

urat gúnymosollyal, újra kutyának, kálvinista és lutheránus papnak nevezték. Többek között azt is mondák, hogy a kutya papok az urakkal zavarták ösze az országot. Ezután a major kemény rendeletéből mindnyájokat első Ferdinánd[145] *hűségére feleskették".*[146] Nyilvánvaló, hogy a szacsali parókus hívei előtti megszégyenítése a magyar szabadságharc és az azt támogató klérus hiteltelenné tétele céljából történt.

Urban katonáinak távozása után – a helyiek megnyugtatása céljából – Szacsalra érkezett a megye több prominens polgári és katonai vezetője, köztük Mihályi visói alesperes is. Mihályi *„rövid de velős beszédébe azon eskü alól, melynek letételére az ellenség által törvénytelenül erőszakoltattak felmentette, s a hazai törvényekhezi ragaszkodásra és kellő engedelmességre felhívta [őket]".* Ezután Szaplonczay alispán megyei pártfogást ígért az összehívottaknak.[147]

A román határőrök végleges visszaszorítása főleg az OHB és Bem intézkedéseinek köszönhetően történt meg 1848 végén – 1849 elején.[148] Vitathatatlan azonban, hogy 1848 őszén a Popovics püspök vezette görögkatolikus papság alapvető szerepet játszott a hátország nemzetiségi békéjének megteremtésében. Ezen érdemeket a magyar kormányzat is több alkalommal elismerte és méltatta.[149]

A máramarosi görögkatolikus papság és a verhovinai ruszinok lázadása[150]

A borsai és szacsali események rámutattak arra, hogy a belső lázadások és a külső támadások idején mennyire felértékelődött a görögkatolikus parókusok

---

145 Magyar királyként V. Ferdinánd (1835–1849), osztrák császárként I. Ferdinánd (1835–1848) néven uralkodott.

146 Solymosi, 2003.

147 Uo.

148 Kossuth december 11-i levelében tájékoztatta a megye közönségét, hogy megtette a szükséges intézkedéseket Urban visszaszorítására. Ugyanezen a napon kelt utasításában a november 29-én kinevezett új parancsnok, a lengyel József Bem feladatául szabta ugyanis, hogy a szükséges erősítések beérkezése után *„Urbánt megfélemlítve, a nagy aggodalomban lévő máramarosiakat némileg megnyugtassa".* Solymosi, 2009: 65.

149 1848. október 15-én a *Közlöny* hasábjain az OHB Popovics püspök hazafias magatartását dicsérő sorokat jelentetett meg. Barta István (s. a. r.): *Kossuth Lajos összes munkái. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén.* 13. kötet. 1. rész. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1952. 209. Ugyanezen a napon Szintay János Bereg megyei honvédtoborzási biztos a törvényhatóságban működő görögkatolikus papság helyzetéről tudósította az ország vezetését: *„ezen tisztelendő urak hazafisága kezeskedik megyénk nyugalmáról, ők minden közreműködésüket felajánlván a haza védelmére."* Lehoczky Tivadar: *Bereg megye és a munkácsi vár 1848-49-ben.* Kroó, Munkács, 1899. 58–59.; Pirigyi, 1998: 155–156.

150 A fejezet az *MTA Domus Szülőföldi Ösztöndíjprogram 2012–2013.* támogatásával készített *Adalékok a magyar-ruszin és magyar-román együttélés történetéhez. A munkácsi egyházmegye az 1848-49. évi nemzeti függetlenségi küzdelmek szolgálatában* című kéziratom részét képezi.

szerepe. Bem sikeres erdélyi hadjáratát követően nem kellett tartani Urban csapatainak támadásától. Újabb veszély fenyegetett azonban Máramaros megye ruszinok lakta hegyvidéki része, az ún. Verhovina felől. Ez a terület az osztrákokhoz lojális Galíciával volt határos.[151]

A magyar szabadságharc szempontjából a verhovinai területen szolgálatot teljesítő papság megnyerése lényegesnek bizonyult, mivel a máramarosi-galíciai határszakasz – az 1848 decemberében meginduló cs. kir. támadás következtében – a Debrecenbe szorított magyar kormányzat közvetlen hátországává vált.[152] A határvonal magyarországi oldalán való lelkészi szolgálatteljesítés és a szabadságharc melletti nyílt kiállás 1849 tavaszán egyre veszélyesebbé vált. A cs. kir. csapatok ugyanis több alkalommal indítottak lokális méretű támadást a magyar határőrök ellen.[153]

A munkácsi egyházmegye jegyzőkönyvének egy, 1849. március 26-án keletkezett bejegyzése szerint a püspöki kormányzat tudomására jutott: *„mintha a Máramarosi Verchovinai nép, mely eddig csendesen és engedelmesen viselte magát, holmi honkívöli [azaz galíciai – M. F.] bujtogatások által némely részben elámíttatva, oly tetteket követett volna el, melyeket sem az úrbéri terhektőli felszabadulás hála érzetével, sem pedig a haza szeretetével, sem végtére azon népre várakozó szép jövendővel öszve egyeztetni nem lehet”*.[154] A káptalan utasította a felső- és alsóverhovinai kerületek papjait, hogy az ottani lakosságot békére, illetve vallás- és hazaszeretetre intsék.[155]

A cs. kir. sereg verhovinai portyázásai közül kiemelkedett a máramarosi Toronya környéke ellen intézett március 20–21-i offenzíva. A támadás kö-

---

151 Az ung-bereg-máramarosi határvonal védelmét ellátó osztrák egységek a galíciai és bukovinai főhadparancsnokság ellenőrzése alá tartoztak. A főhadparancsnok, Wilhelm Hammerstein altábornagy Joseph Barco vezérőrnagyot jelölte ki e határvonal védelmére. Solymosi, 2009: 96–97.

152 A Máramarosban önkéntes zászlóaljat szervező Várady Gábor őrnagy későbbi visszaemlékezésében így értékeli megyéje szerepét: *„Mi is azt mondtuk Máramarosról, a melyet ha elveszítünk, elveszett volna az egész Tiszavidék s az országgyűlés nem üthette volna fel sátorát Debreczenben.”* Várady, 1892: 108.

153 Az osztrákok határ menti portyázásait (február 20., március 10.) követően az OHB Mann Józsefet nevezi ki Máramaros megye segédkormánybiztosának. Feladata Mihályi Gábor alárendeltségében, annak tehermentesítésével a Toronya környéki határ védelme volt. Mann meg sem érkezett Toronya vidékére, amikor Galíciából újabb támadás érte a határközséget (március 16–17.). KTÁL, F. 1000, op. 1, od. zb. 2, l. 4, 6.; Barta István (s. a. r.): *Kossuth Lajos összes munkái. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén.* 14. kötet. 2. rész. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1953. 648.; Solymosi, 2009: 69.; Molnár, 2010: 121–123.

154 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 1, l. 201–202.

155 A bejegyzés e része így hangzik: *„Annál fogva tehát mind a két verchovinai kerület lelkészei oda utasíttatni fognak: hogy a népet, az elébbeni rendeletek nyomán, nem csak belcsendre, és engedelmességre lelkesen oktassák és buzdítsák, hanem egyszersmind arra is intsék, hogy a bujtogatók csalfai ígéreteit megvetve, egyedül azt cselekedjen, mit tőle a vallás, a hazának szeretete, és fenntartása az ő mostani szabad állapotjából kifolyó hála érzete és jövendőjének meggondolása igényel; mert, ha másképen cselekedni fog, akkor azon nyomort, melynek örvényébe süllyedend, önmagának tulajdonítsa”*. Uo.

vetkeztében a hidegpataki és a toronyai lakosság egy jelentős hányada a térségben szolgálatot teljesítő görögkatolikus papság ellen fordult. A feldühödött lakosság különböző mértékű atrocitásokat intézett Toronya, Hidegpatak, Kelecsény, Lengyelszállás és Tarújfalu települések papjai ellen. A hidegpatakiak a felsőverhovinai alesperest, Musztyánovics Istvánt [Irineuszt] is Galíciába hurcolták, ahonnét csak a fülöpfalvai hívek közbenjárására engedték szabadon.[156]

Musztyánovics április 7-i jelentésében még főleg a támadás eseménytörténetére koncentrálva mutatta be a verhovinai zendülést.[157] Sokkal értékesebb május 5-i tudósítása.[158] E panaszos hangvételű írásban a nép lázadásának egyik fő okaként a papi tekintély süllyedését nevezte meg, melyet csak tetézett az ottani lelkészek egy-egy megüresedő javadalomért folytatott belső rivalizálása. Összegezve a jelentést, Musztyánovics arra kérte püspökét, hogy járjon közben a polgári hatóságoknál a bűnösök szigorúbb felelősségre vonásának érdekében, *„hogy a föllázadt nép által Hazánk ügyéért üldözött itteni papságnak tekintélyét a bűnösök példás megbüntetésével visszaállítani igyekezzen, – papok befolyása nélkül jelen időken a világi hatalom siker nélkül fáradozni fog”*. A felsőverhovinai alesperes egyértelművé tette, hogy a rend fenntartása és a hátország biztosítása érdekében elengedhetetlen a magyar kormányzat és a helyi papság szoros együttműködése.[159]

Végig a magyar szabadságharc szolgálatában[160]

A verhovinai eseményeket követően a galíciai főhadparancsnokság jóval nagyobb erőket mozgósított az északkelet-magyarországi hátország ellen. A hadművelettel a magyar honvédség dicsőséges tavaszi előrenyomulását kívánta visszavetni. Az ellenség a Vereckei-hágó felől érkezett, s a munkácsi várat fenyegette. Utóbbi biztosítása szempontjából Mezősy Pál várparancsnok a podheringi Latorca-hidat döntő fontosságúnak ítélte. Mezősy a híd tüzérségi fedezetére 18–20 nemzetőrt küldött, akiknek vezetője a munkácsi egyházmegye kispapja, Andrejkovics Endre lett. Andrejkovics nemzetőrcsapatában ott

156 Molnár, 2010: 122, 127–128.

157 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 59, l. 1–2.

158 Uo. l. 3–4.

159 Ezt az egymásra utaltságot fejezi ki Mihályi kormánybiztos azon levele is, amelyben Seregélyi János nagybocskói alesperes segítségét kéri a verhovinai ruszinok megbékítéséhez. MOL, H 124, Máramaros vármegye 1848-49. évi iratai. Egyházi iratok, 4. cs., 1354–1355.

160 A fejezet az *MTA Domus Szülőföldi Ösztöndíjprogram 2012–2013.* támogatásával készített *Adalékok a magyar-ruszin és magyar-román együttélés történetéhez. A munkácsi egyházmegye az 1848-49. évi nemzeti függetlenségi küzdelmek szolgálatában* című kéziratom részét képezi.

találjuk azt a Leskovics-Lángfy Lászlót, aki növendéktársa volt az ungvári szemináriumban. A két kispap együtt szerzett tüzérségi kiképzést Pesten.[161]

Andrejkovics csapata a Latorca-híd mellett emelkedő Szarkahegyen telepedett meg mindössze négy ágyújával. Az április 22-én lezajlott podheringi csata végkimenetelét döntően befolyásolta a tüzérség hatékonysága. Ágyúik néhány jól célzott lövéssel olyan zavart és fejetlenséget idéztek elő az ellenség soraiban, hogy utóbbiak végül jobbnak látták, ha visszatérnek Galíciába. Ezután a *„hős kis csapat bátor vezérével – egy ember veszteség nélkül – nagy diadallal vonult be Munkács várába, melyet oly dicsően mentett meg a túlnyomó ellenségtől. A nép nagy lelkesedéssel fogadta a megérkező hős pap vezért s elnevezte »Munkácsi hős«-nek, amit méltán meg is érdemelt."*[162]

A Galíciából érkező támadást követően egy sokkal nagyobb veszély árnyéka vetült a tavaszi hadjárat fényes győzelmeire. I. Miklós orosz cár május 9-én kiáltványban jelentette be, hogy a magyar szabadságharc leveréséhez fegyveres segítséget nyújt I. Ferenc József osztrák császárnak.[163] Ugyanezen a napon Horváth vallás- és közoktatási miniszter elrendelte, hogy az egyházi és iskolai hatóságok hat hét leforgása alatt írásban fejezzék ki a függetlenség iránti hódolatukat.[164]

Ebben az időszakban a munkácsi püspök továbbra is teljes meggyőződéssel támogatta a szabadságharcot. Április 30-án Eötvös Tamás ungi kormánybiztos Ungvárról jelentette Kossuthnak, hogy Popovics püspök nemcsak jóváhagyta azt, hogy tíz papnövendék felcsapott honvédújoncnak, hanem ösztönözte is őket. A katonának álló papnövendékek között ott találjuk Hrabár Manót, Popovics unokaöccsét, akit rokona a kormányzó-elnök figyelmébe ajánlott és Debrecenbe küldött. Kossuth ezután levélben köszönte meg a munkácsi főpásztornak, hogy papnövendékeit a honvédseregbe való belépésre buzdította.[165] Néhány nappal később Szemere miniszterelnök méltatta az egyházfő hazafiságát és lojalitását.[166]

A klérus magyar szabadságharc iránti elkötelezettségét hűen tükrözi, hogy május 16-án a szentszék egyetértését fejezte ki a Habsburg-ház trónfosztásával

---

161 Pirigyi, 1998: 157.

162 A csatát illetően vö. Horváth Mihály: *Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben*. 2. kötet. Genf, 1865. 488.; Pirigyi, 1998: 158.; Csatáry György: *Szabadságharc a végeken Anno 1848–1849*. Clio, Ungvár, 1999. 135–136.; Solymosi József: A podheringi ütközet. 1849. április 22. In: Lenkefi Ferenc (szerk.): *Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár Évkönyve 2001*. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 2002. 44–48.

163 Hermann Róbert: „Tenni kevés, de halni volt esély." Az 1849. évi nyári hadjárat. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1999. 2. sz. 10. (Továbbiakban: Hermann, 1999.)

164 Hermann, 1996: 322–323.

165 Barta István (s. a. r.): *Kossuth Lajos összes munkái. Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai*. 15. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1955. 336.

166 Hermann Róbert – Pelyach István (s. a. r.): *Szemere Bertalan: Politikai jellemrajzok a magyar szabadságharcból. Okmánytár*. Szépirodalmi Könyvkiadó, [Budapest], 1990. 495. (Továbbiakban: Hermann – Pelyach, 1990.)

és függetlenség kimondásával kapcsolatban. Ugyanekkor kormányzó-elnökké való megválasztása alkalmából üdvözlőlevélben köszöntötte Kossuthot.[167]

Időközben az orosz beavatkozás lehetősége cselekvésre sarkallta a magyar vezetőket. Május 18-án a Szemere-kormány az ország népéhez intézett kiáltványában hívta fel a figyelmet az orosz beavatkozás valószínűségére. Ennek nyomán keresztes hadjáratot és népfelkelést hirdetett meg Trencséntől Máramarosig. Szemere belügyminiszteri minőségében Debrecenből értesítette a várható fejleményekről és teendőkről kormánybiztosait – köztük Luzsénszky Pál szepesi, sárosi és zempléni, Eötvös Tamás ungi és beregi,[168] és Mihályi Gábor máramarosi kormánybiztosokat.[169]

Az ellenállás megszervezésében a minisztertanács fontos szerepet szánt a papságnak és a lelkészeknek. Horváth kultuszminiszter az ország minden felekezetbeli lelkészeit felszólította, hogy a népfelkelést illetően működjön együtt a polgári hatóságokkal. A klérus feladatául szabta a kormány óvintézkedéseinek és rendeleteinek kihirdetését, körmenetek, országos böjt, illetve könyörgő imák tartását, harangok meghúzatását, valamint azt, hogy a „*fölkelés esetében* […] *magok az egyháznak főpásztorai és papjai, ünnepi öltözeteikben, álljanak a nép élére, s a vallás mindenható szózatával buzdítsák a népet a vallási és polgári szabadságnak megoltalmazására, hogy a béke napjai, isten dicsőségére mennél hamarább bekövetkezzenek”.*[170]

A kormány intézkedéseiről Popovics püspök és köre Szemere révén nyert tudomást. Május 25-én a szentszék jóváhagyta a kormány rendeleteit, s azok teljesítésére utasította klérusát.[171]

---

167 Bendász, 1997: 30–31.; Pirigyi, 1998: 150.

168 Eötvös 1849. május 12-től – Ung mellett – Bereg megye kormánybiztosi feladatait is ellátta. Solymosi, 2009: 52.

169 Horváth Mihály: *Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben*. 3. kötet. Genf, 1865. 86–88. (Továbbiakban: Horváth, 1865. 3. kötet); Pap Dénes: *Okmánytár Magyarország függetlenségi harczának történetéhez 1848–1849*. 2. kötet. Heckenast, Pest, 1869. 447–451., 459–461. (Továbbiakban: Pap, 1869.); Erdődy Gábor – Hermann Róbert: *Batthyány – Szemere*. Pannonica, [Budapest], 2002. 274. (Továbbiakban: Erdődy – Hermann, 2002.)

170 Horváth, 1865. 3. kötet. 87–88.; Pap, 1869. 452–458.

171 A szentszék határozata: *„az Ország Kormánya által tett intézkedéseknek pontos tellyesítése végett, az idézett szám alatti Közlönynek egy-egy példánya a magyar ajkú, jelesen a Dorogi, Gyulai, Kállói, Karászi, Tímári, Szatmári, Hegyallyai, és Újhelyi Kerületekben elküldetni, a többi Megyei Papság pedig a Vallás és Közoktatási Minisztérium által a haza minden Lelkészeihez bocsátott rendeleti pontjainak közlése mellett oda utasítatni rendeltetik hogy: 1ör Az ájtatosságot, buzdító, és lelkesítő Szentbeszédet ezen rendelet vételétől számítandó első vasárnap kezdjék meg, s […] a következő Szerdára országos nemzeti böjt rendelve lévén, annak megtartására mindenki köteleztetik. 2or A rendelt időben egyszer a templom körül Evangeliomok olvasása mellett ájtatos menetet vagyis processiot tartassanak, […] a kitűzött napokon reggeli 8 óra után egy óranegyedig, s az Isteni tisztelet után szintén egy óranegyedig minden harangok húzassanak meg. Végre, ha népfelkelés rendeztetni fog a Lelkészek a nép élén állani, s a népet lelkesíteni, és buzdítani köteleztetnek”.* KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 69.

Június közepén a Dukla-hágón át a cári intervenciós fősereg Ivan Fjodorovics Paszkevics herceg, tábornagy vezetésével Magyarország területére lépett. Ennek nyomán a magyar kormány június 26-án újból kiáltványt tett közzé, melyben az oroszok elleni keresztes háborúban való részvétel mellett gerillaharcra és lakóhelyének elpusztítására buzdította a népet.[172] A korszak neves szakértője, Hermann Róbert hadtörténész szerint a *„kiáltvány kibocsátása felelőtlenség volt, hiszen anélkül vezetett volna az ország jelentős területeinek pusztasággá válásához, hogy ezáltal az ellenség előnyomulását jelentősen lassítani lehetett volna. Az sem vallott valóságérzékre, hogy a népfelkelést az aratási időszakban hirdették meg".*[173] A már tanulmányunk elején említett Szilvay Iván, aki a nyári iskolaszünetét a Munkács melletti szülőfalujában töltötte, tanúja volt, hogyan készülődtek a magyar erők az ellenség visszaverésére. Szilvay leírja, hogy a magyar hatóságok intézkedései valódi pánikhangulatot idéztek elő az egyszerű lakosság körében, akik a védelemhez való csatlakozás helyett tömegesen menekültek a hegyekbe.[174]

A görögkatolikus papság e vészterhes napokban is kiállt a magyar szabadságharc mellett. Példa erre a munkácsi egyházmegye határszéli esperességi kerületeinek Horváth kultuszminiszterhez küldött azon nyilatkozata, melyben felajánlották szolgálataikat a közelgő orosz betörés esetén. A miniszter elismerő szavakkal illette az alespereseket. [175]

A görögkatolikus klérus nélkülözhetetlenségét hangsúlyozta Eötvös kormánybiztos Szemere miniszterelnökhöz címzett felirata is. *„Az orosz papság nagy része most a muszkák közelébe is határozottan hű népünkhöz, sokat használok a legjobb eredménnyel mint polgári biztosokat a nép felvilágosítására."*[176] Amikor pedig Eötvös tudomást szerzett az Ungvárhoz közeledő cári katonaságról, azt tanácsolta Popovics püspöknek, hogy a biztonságosabb helynek számító Munkácsra tegye át székhelyét.[177]

Észak-Magyarország megtartása lehetetlen vállalkozásnak tűnt, mivel e régióban az ellenség túlereje kilencszeres volt.[178] Ennek ellenére több kísérlet

---

172 Pap, 1869: 479–480.

173 Erdődy – Hermann, 2002: 276. E rendeletet követően, június végén Horváth kultuszminiszter is kiáltványban szólította fel a hazai papságot és lelkészeket a keresztes háború támogatására. *„És ha az ellenség határaitok felé közeledik, a polgári hatóságok rendeletei s legjobb belátások szerint egyesítsétek a népet; álljatok annak élére, s Kapisztrán János s legújabban is annyi élő társaitok dicső példája szerint vezessétek a népet az élethalál szent harcára, a diadalra!"* Pap, 1869: 491–495. Erre vonatkozóan vö. Horváth, 1865. 3. kötet. 207.

174 Pavlenko, 1999: 88–89.

175 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 60, lap 1–2.

176 Perényi József: *A ruszinok történetének vázlata 1800–1918*. Kandidátusi értekezés, kézirat. Budapest, 1954. 111. (Továbbiakban: Perényi, 1954.)

177 A kormánybiztos 1849. július 31-én írta Popovicsnak: *„e vidék [azaz Ungvár és környéke – M. F.] igen gyengén lesz fedezve, s ezen fedezet is Munkács vidékén fog lenni, […] méltóztassék Munkácsra jönni, hogy az Hazának annyira becses személye ne veszélyeztessék".* KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 124.; Bendász, 1997: 66. Vö. 189. jegyzet.

178 Hermann, 1999: 19.

történt a helyi erők összpontosítására. Görgei Artúr hadügyminiszter június 2-án kiadott parancsában Kazinczy Lajos ezredest külön hadosztály szervezésével bízta meg Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros területén. Kazinczy Munkácson hozta létre főhadiszállását. Legfőbb céljai közé tartozott, hogy hadosztálya szervezési munkálatait kellőképpen ellássa, továbbá, hogy őrizze Magyarország északkeleti határait.[179]

Kazinczy az irányítására bízott sereget siralmas állapotban találta, ennek ellenére nagy buzgalommal látta el teendőit.[180] Valószínűleg a csapataiban szolgálatot teljesítő, frissen toborzott ruszin honvédek harci morálját akarta emelni, amikor a munkácsi püspökségtől *„egy orosz ajkú tábori lelkész"* kinevezését kérte. A hadosztályparancsnok ezen ötletét az egyházmegyei vezetés teljes mértékben felkarolta.[181] Ennek megfelelően a szentszék 1849. július 27-én a sógoránál Galambos községben (Bereg vármegye) tartózkodó – szolgálati helyét a tavaszi verhovinai események miatt elhagyni kényszerült – volt hidegpataki parókust, Jaromisz Bazilt bízta meg a feladattal. Jaromisz a Kazinczy-hadosztály zsibói fegyverletételig látta el hadlelkészi szolgálatát.[182]

Jaromiszhoz hasonlóan, Popovics püspök is szinte az utolsó percig a magyar függetlenségi törekvések érdekében tevékenykedett. Augusztus 8-án az ő vezetésével kezdték el a felvételi vizsgáztatást az ungvári papképző szemináriumban. Az eseményt azonban még délelőtt félbeszakította a város felé közeledő orosz ágyúk lövéseinek döreje. A főpásztor kénytelen volt elhagyni

---

179 [Gyalókay Jenő]: Adatok a Kazinczy-hadosztály történetéhez. (1849. június 2. – 1849. augusztus 25.). *Hadtörténelmi Közlemények*, 1941. 246–247.; Hermann, 1999: 25.; Solymosi, 2009: 125.

180 Ezt bizonyítja, hogy míg június elején a Kazinczy-hadosztály 4200 fővel rendelkezett, addig július végérére 7-8000 katonát foglalt magába. A sors fintora azonban, hogy e számban jelentős haderő – az orosz betörés okozta káosz és a magyar katonai parancsnokok ellentétes utasításai miatt – végül nem került bevetésre. Vö. Solymosi, 2009: 125–138.

181 Ezt megelőzően, a június 20-i szentszéki tanácskozás is javaslatot tett görögkatolikus tábori papok kinevezésére. A hadlelkészi osztály már csak a szabadságharc legvégén kezdett foglalkozni a kérdéssel. Vö. Molnár Ferenc: Az 1848–1849. évi tábori lelkészi szolgálat kérdése a munkácsi görögkatolikus püspökségben. In: Antos Balázs – Tamás Ágnes (szerk.*): Szemelvények ötszáz év magyar történelméből. A III. modernkori magyar történeti PhD-konferencia tanulmányai.* Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2011. 175–176. (Továbbiakban: Molnár, 2011b.)

182 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 119.; Jaromisz életéről ld. Bendász, 1997: 102–103. Jaromiszon kívül egy másik görögkatolikus tábori pap, Mihályi Lőrinc is alkalmazást nyert. Mihályi Gábor kormánybiztos testvére 1849 tavaszától teljesített szolgálatot a Máramarosi Önkéntes Zászlóaljnál, később az ebből megalakított 105. honvédzászlóaljnál. Mihályi és Jaromisz kinevezésének hadügyminisztériumi jóváhagyására azonban nem került sor. Molnár, 2011b: 172–175. Mihályi Lőrinc életéről és tevékenységéről ld. Bendász, 1997: 116–117.; Bagu, 2010: 135.

a püspöki székhelyet, viszont mielőtt ezt megtette volna, felelős vezetőként gondoskodott egyházmegyéje irányításáról.[183]

Popovics püspök érdemeit – Kossuthtól Szemeréig – széles körben ismerték és elismerték. Hazafias magatartása és a magyar szabadságküzdelmek iránti őszinte rokonszenve nemcsak klérusát ösztönözte, hanem – nemzetiségi hovatartozástól függetlenül – egyházmegyéje híveit is.

Az osztrák számonkérés jellege a munkácsi püspökségben. A Popovics püspök ellen indított vizsgálat[184]

Julius Haynau báró, táborszernagy, a Magyarországon állomásozó cs. kir. haderő főparancsnoka 1849. július 1-i proklamációjának értelmében, az országban 1848. október 8. után minden *„pártütéssel"* kapcsolatba hozható tett és személy a haditörvények hatálya alá esett. 1849 őszének tömeges hadbírósági eljárásai folyamán a kompromittáltság megállapításánál két tényezőt tekintettek perdöntőnek: az 1848. október 8-a utáni politikai tevékenységet és az 1849. április 19-i *Függetlenségi Nyilatkozat* kibocsátásában való bármiféle közreműködést.[185]

A munkácsi püspökség az 1848–1849-es események idején tanúsított magatartása kimerítette a fenti vádpontokat. Ennek alapján Popovics ellen is igazoló eljárást kellett indítani, annak ellenére, hogy a bécsi kormányzatnak 1849 őszétől nagy szüksége volt a görögkatolikus egyházfőre az egyesült szertartású ruszinok és románok nemzetiségi problémáinak megoldásában.

A munkácsi püspökkel október 4-én ismertették az ellene megfogalmazott vádiratot,[186] amelyre ő két hét múlva írta meg a maga feleletét.[187] Vele szemben fontos vád volt, hogy a magyar kormánnyal hivatalos kapcsolatot tartott fenn.

---

183 A szentszéki jegyzőkönyv ide vonatkozó bejegyzése arról tudósít, hogy az 1849. augusztus 8-i *„kispapi csődületet" „azon hírre, hogy a muszka ellenséges csapatok Szobránc vidékén is mutatkoznak a bevétel iránti tanácskozás félbe szakíttatott, s miután a Megyei Püspök Úr, Főtiszt. Csurgovich János Prépost és Kanonokot élő szóval püspöki helyetnöknek nevezte s rendelte volna, a Szentszéki ülés szétoszlott és a Megyés Püspök Úr a várost idehagyta."* KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 100.

184 Jelen fejezet átdolgozott változatát képezi a *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2011. évi 4. számában megjelent tanulmányom vonatkozó részének. Vö. Molnár, 2011a: 87–93.

185 Deák Ágnes: *Polgári átalakulás és neoabszolutizmus 1849–1867*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2009. 18. (Továbbiakban: Deák, 2009.)

186 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 161.

187 Popovics munkácsi püspök védfelelete az ellen felhozott vádakra, Ungvár, 1849. október 18. Esztergomi Prímási Levéltár, Scitovszky János hercegprímás iratai 1849–1866, 1330. cs. (Továbbiakban: EPL, 1330.)

Ennek legsúlyosabb tételeként a *Függetlenségi Nyilatkozat* és a Habsburg-ház trónfosztásának elfogadása szerepelt.[188]

Popovics püspök lehetséges felelősségvonására már 1849 nyarán mutatkoztak konkrét jelek. Az júniusi orosz betörést követően többen is azt tanácsolták neki, hogy egy időre hagyja ott ungvári székhelyét,[189] *„mert a muszkák*[190] *halálra fogják keresni”*.[191] Ezt a szóbeszédet igazolta az is, hogy a cári hadsereg által megszállt egyházközségek papjai is bizalmasan jelentették: az oroszok túlságosan is érdeklődnek iránta. *„Az orosz püspök rebellis volta leginkább a muszka tisztek dühét provokálta, úgy, hogy mikor Ungvárra az orosz sereg bevonult, első dolga volt az orosz püspököt keresni halálra, ki orosz létére*[192] *halált mert prédikálni a muszka seregre”*.[193]

Fontos megjegyeznünk, hogy Popovics ügyében a cári hadsereg nem volt hivatott eljárást indítani, hiszen a püspök az osztrák császár alattvalója volt. Ezért ha valóban az oroszok fogságába is kerül, őt mindenképpen ki kellett volna adni az osztrák hatóságoknak. Az viszont igaz, hogy Popovics tartott a cári seregektől, s emiatt kerülte a velük való találkozást. Félelmét főleg az előőrsi szolgálatot teljesítő cserkeszek kegyetlenkedéseiről szóló értesülései táplálták. Az előzetes híresztelések alapján *„rabló, gyújtogató, és vad népnek”* ítélte meg őket. [194] Így amikor számolni lehetett azzal, hogy az oroszok betörnek Ungvárra, a munkácsi püspök távozott a városból. Saját bevallása szerint erre három alkalommal került sor. Először június 29-én Záhonyba menekült, ahonnan másnap visszatért székhelyére. Augusztus 3-án – tartva egy újabb cári beütéstől – a munkácsi bazilita kolostorban rejtőzött el. Itt három napig maradt. Utoljára – mint már említettük – augusztus 8-án kényszerült elhagyni székhelyét. Ekkor a Borzsa-völgyi parókiáknál lelt menedéket.[195] Hogy konkrétan hol, azt nem tudjuk. A szakirodalom szerint az Ugocsa megyei Lázon (Kisrákóc) is bujkált.[196]

---

188 Vö. uo.; Fazekas, 2001: 137.

189 Vö. 177. jegyzet.

190 Az Orosz Birodalom alattvalóira használt szó, amely a cári csapatok magyar szabadságharc leverésében történt részvétele után kapott pejoratív értelmet. Vö. 192. jegyzet.

191 Bendász, 1997: 66.; Pirigyi, 1998: 158.

192 Ebben a korban a magyar népnyelv orosz elnevezéssel illete a ruszin népet és nyelvet, valamint a görögkatolikus vallást. Ezért a korabeli közvélemény a magyarországi ruszinokat gyakran azonosította – helytelenül – a cári birodalom oroszaival. Vö. Sasvári László: *Ruszin hagyományok görög katolikusságunk néprajzában.* Etnikum Kiadó, Budapest, 1996. 14. Vö. 190. jegyzet.

193 Az *Ország Világ* 1890. évi 11. számának erre vonatkozó cikkrészletét idézi: Bendász, 1997: 65–66.; Pirigyi, 1998: 158.

194 EPL, 1330.

195 Uo.

196 Bendász, 1997: 66.; Pirigyi 1998: 158.

Popovics püspök szeptember 5-én tért vissza székhelyére.[197] Szeptember 16-án itt értesült arról, hogy Piller Gedeon ungi cs. kir. megyefőnök gróf Szirmay Sándor kassai polgári kerületi főispán[198] parancsára *„hivatalos körétől azon hozzátétellel függeszti fel, hogy ezen megye kormányzatát ideiglenesen Ftiszt. Csurgovich János Nagy Prépost vezesse”*.[199] A püspök a felfüggesztéséről szóló rendeletre egy hátiratban [indorza] reagált, amelyben nem ismerte el a polgári hatóság illetékességét, az eljárást pedig úgy tekintette, *„mint az Egyház önállását mélyen sújtó”* sérelmet. Törvényes kellékek hiányában felfüggesztését nem tartotta jogosnak, sem pedig érvényesnek, mindazonáltal ideiglenesen kész volt Csurgovicsnak átadni egyházmegyéje vezetését és alávetni magát az igazoló eljárásnak. [200]

A munkácsi főpásztor ellen indított vizsgálat nem ismert részleteiben. Mindössze annyi biztos, hogy felfüggesztése és házi őrizete 1850. október 15-én ért véget. Ettől kezdve ismét ő elnökölt a szentszéki üléseken.[201] Felmentésében nyilván politikai szempontok játszottak szerepet: egyrészt egyházmegyéje papságának és híveinek megnyugtatása, másrészt a cs. kir. kormányzatnak szüksége volt a püspök szövetségére az újjászerveződő püspöki karban. Azt is figyelembe kellett venni, hogy egy ellene indított szigorú eljárásnak elrettentő hatása lehetett volna a ruszin és román nemzetiségűek számára. Bécs célja ugyanis az volt, hogy a magyarok ellenállását teljes mértékben megszüntesse, illetve betagolja őket egy egységes birodalmi szerkezetbe.[202] Ezért számított a nem-magyarok támogatására, jelen esetben arra a nem

---

197 EPL, 1330.

198 1849 elejétől, Magyarország területén az osztrák kormányzat különböző katonai kerületeket hozott létre. Ennek egyike volt az 1849 augusztusában felállított Kassai Katonai Kerület, amely Szepes, Gömör, Torna, Sáros, Abaúj, Zemplén Ung, az összevont Bereg-Ugocsa és Máramaros megyéket tervezte magába foglalni. A Kassai Kerület Katonai parancsnoka Marnaui Müllner főtábornok volt, míg az itteni polgári ügyek vezetését egy zempléni mágnás, Szirmay Sándor gróf, cs. kir. kerületi főispán látta el. A megyék élén ún. megyefőnökök álltak. Utóbbi tisztséget Ung megyében Piller Gedeon töltötte be. Dongó Gy. Géza: Az elnyomatás és fölszabadulás kora (1850–1867). In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai (Magyarország monográfiája): Zemplén vármegye.* Apolló Irodalmi Társaság, Budapest, 1905. http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0026/20.html [Letöltés ideje: 2014. március 16.] Vö. 248. jegyzet.

199 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 141–142.; F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 105.

200 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 141–142.

201 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 186, l. 116.

202 Deák Ágnes: Egyházpolitika és nemzetiségpolitika összefonódása az 1850-es években Magyarországon. In: Sarnyai Csaba Máté (szerk.): *Állam és egyház a polgári átalakulás korában Magyarországon 1848–1918*. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2001. 89–90. http://mek.oszk.hu/04600/04672/04672.pdf [Letöltés ideje: 2014. március 16.] (Továbbiakban: Deák, 2001.); Gergely András (szerk.): *Magyarország története a 19. században.* Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 265–266. (Továbbiakban: Gergely, 2005.)

egész félmillió görögkatolikus – többségében ruszin és román ajkú – hívőre,[203] akik fölött a munkácsi püspök gyakorolt főhatóságot. Nem elhanyagolható körülmény az sem, hogy Popovics mellett nemcsak saját papsága sorakozott fel egységesen, hanem rehabilitációja érdekében még Viale Prelà bécsi nuncius is közbenjárt.[204]

A görögkatolikus papság helyzete[205]

Bármennyire is szüksége volt az osztrák hatóságoknak a görögkatolikus papság *„rebellisek"* elleni szolgálataira, az ungvári szentszék korán felismerte, hogy klérusának több tagját is vizsgálat alá vonhatják a magyarbarát szerepvállalás miatt.[206] S ha ez bekövetkezik, akkor az egész egyházmegye kényelmetlen helyzetbe kerülhet. Ennek elkerülése végett a klérusnak egyrészt hálaadó istentisztelet keretében, nyilvánosan hitet kellett tennie I. Ferenc József császár iránti hűségéről, másrészt be kellett ismernie 1848–1849-es *„botlásait"*. A magyar szabadságharc érdekében tett intézkedéseiket rendszerint úgy magyarázták, hogy azokat a honvédcsapatok fenyegető jelenlétéből eredő kényszer hatására tették. Ennek megfelelően az egyházmegyei vezetés már a szeptember 18-i szentszéki ülésen igyekezett tisztázni a papság korábbi tevékenységét:

egyrészt hivatkozott arra, hogy *„ezen Megyében általában csász. kir. seregek nem voltak, sem pedig ezen püspöki kormányhoz semmi oly felsőbb rendeletek nem érkeztek, melyek teendőinkben [z]sinor mértékül szolgálhattak volna, és így a meghukott magyar forradalmi kormánynak, kinek katonái közöttünk tartózkodtak, engedelmeskedni kéntelen voltunk"*;

másrészt az a tény, hogy az egyházmegye területe a szabadságharc végéig magyar fennhatóság alá tartozott azt gyanút keltette, mintha a munkácsi püspökség együttműködött volna a magyar *„pártütőkkel"*. A szentszék szerint ettől azonban *„bizonyosabb az, hogy valamennyi Megyei Kormányi rendelet minden árulási szennytől tisztán egyedül a csend, rend, s béke fenntartására és engedelmességre vonatkoznak"*;

---

203 A munkácsi egyházmegye joghatósága 468 687 hívőre terjedt ki 1847-ben. Ld. *Schematismus venerabilis Cleri Graeci ritus catholicorum diocesis Munkacsiensis, pro anno domini MDCCCXLVII [1847]*. Ungvarini, Typis Joannis Ellinger, Caes. Reg. Priv. Typographi. 276.

204 Bendász, 1997: 72–73.; Fazekas, 2001: 137–138.

205 Jelen fejezet átdolgozott változatát képezi a *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2011. évi 4. számában megjelent tanulmányom vonatkozó részének. Vö. Molnár, 2011a: 93–98.

206 Bendász István munkájában például több mint 80 olyan munkácsi egyházmegyés papot sorolt fel, akik – nemzetőrtisztként, tábori lelkészként és haditudósítóként – tevékenyen részt vettek a szabadságharcban. Vö. Bendász, 1997.; illetve ld. Pirigyi, 1998: 156.

és a fenti rendeletek „*nélkül ezen Megye is borzasztó kegyetlenségnek, és prédálásnak kitéve lett volna"*.[207]

A szentszék összességében olyan konklúziót vont le, hogy a Kossuthtal való együttműködés gyanúja „*egy-két Lelkész vigyázatlan tetteiből* […] *nehezedett"* a klérusra. A testület a vádak eloszlatására több intézkedést rendelt el. A papság számára kötelezővé tette, hogy *„Ő Felségének hosszú és dicsőséges uralkodásáért, valamint a pártütőkön vett győzelemért nagy hálaadó isteni tisztelet tartassék, amikoron is eleve is jól elkészített beszédben a nép az uralkodó ház eránti hűségre oltassék"*.[208] Ezzel a szentszék megelőzte a magyarországi katolikus egyház hasonló tartalmú rendelkezéseit, hiszen Scitovszky hercegprímás I. Ferenc József dicsőséges uralkodásáért hálaadó misék megtartását elrendelő felszólítása csak szeptember 26-án érkezett meg Ungvárra.[209]

Október 15-én a munkácsi püspökség újabb levelet kapott Scitovszkytól. A hercegprímás ismertette a szabadságharcban részt vett egyházi személyekre vonatkozó rendeleteket.[210] Esetükben az alábbi *„bánásmódok"* alkalmazását írta elő:[211]

„Azon papok, akik hivatásokról megfelejtkezve a lázadókhoz annyira ragaszkodtak, hogy, a bírói ítélet által is lemarasztaltatnának, ha szabadlábra tétetnének is, javadalom vesztéssel büntetessenek";

„Azok, kik a felkelőkhöz csatlakozva fegyvert fogtak, és a csatákban részt vettek, szabálytalanság alá esnek, és mind addig, míg ez alól fel nem oldoztatnak, és az egyháznak a botrányért eleget nem tesznek, javadalmat nem nyerhetnek";

Azok, kik bármi oknál fogva javadalmaikat a Megyei Kormány híre és tudta nélkül elhagyták, és fegyver nélkül is a pártütőket követték, egyházi működések gyakorlatától függesztessenek fel".

Scitovszky elrendelte továbbá, hogy a fenti három kategóriába sorolható egyházi személyek, *„ha a világi hatóság által rájuk mért büntetést ki is állanák, még egyházi fenyíték alá is vétessenek"*.[212]

Az osztrák hatóságok által megkövetelt rendelkezéseket a görögkatolikus klérus húzódozva teljesítette. Azt a rendeletet, amely a papok számára előírta, hogy a legközelebbi vásár- és ünnepnapokon a népet az uralkodóház iránti hűségre és engedelmességre oktassák, vontatottan hajtották végre. Ezért november 10-én a cs. kir. hatóságok az elmaradt kötelességek mielőbbi elvégzésére utasították a klérust.[213]

Jelen munkánkban nincs terünk részletesen szólni azokról a görögkatolikus papokról, akiket a cs. kir. hatóság az 1848-49-es szerepvállalásukért vont kér-

207 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2., l. 105–106.
208 E körlevelet 1849. szeptember 22-én adták ki. KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 143.
209 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 145.
210 Uo. 158–159.
211 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 127–128.
212 Uo.
213 Bendász, 1997: 46–47.

dőre: egyrészt nem állnak rendelkezésre a bűnvádi eljárásokra vonatkozó források, másrészt e vizsgálatok sok esetben több hónapig, vagy évig is elhúzódtak, így túlmennek az általunk vizsgált időintervallumon.[214] Fontos azonban néhány észrevételt tennünk e vizsgálatok jellegére.

A kassai törvényszék a munkácsi püspökség három papjára mondott ki halálos ítéletet; ezeket azonban mindhárom esetben enyhítette.[215] A szentszék több alkalommal tudott eredményesen közbenjárni papjai ügyében, hiszen nem mondták ki görögkatolikus klérus kollektív bűnösségét. Volt egy eset azonban, amikor egy közös vád alatt próbáltak több parókust vizsgálat alá vonni. Markovits Antal Máramaros megye cs. kir. megyefőnök Anderkó máramarosi vikáriushoz intézett átirata (december 20.) ugyanis arról tanúskodik, hogy tizenegy görögkatolikus papot gyanúsítottak meg azzal, hogy a szabadságharc idején *„Erdélybe jártak a népet a törvényes fejedelem ellen”* izgatni; *„továbbá borsai lelkész Szálka Mihály, ki állítólag 95 p. frt. pénzt vett fel a statárium elibe állítottaktól, – Bud János, végül, mint Járomisz is állomásait elhagyván az elsőbb indítványa által a kincstári tiszteket a forradalmi korszak részvétbe besodorta”*. Markovits megyefőnök felszólította Anderkót, hogy a vádlottak közül nevezze meg azokat, akik *„a néplázításban súlyosban terheltetvén, rögtön elmozdítandók”*. Válaszában a vikárius nyíltan kiállt egyháza papságáért.[216]

Az osztrák hatóságok egy érdekes törekvésére mutat rá Bendász István. Munkájában Villecz Ignác ungvári kerületi cs. kir. főispán[217] azon rendeletére hívta fel a figyelmet, amely felszólította a püspökséget: derítse ki, volt-e olyan, a munkácsi egyházmegye területén szolgálatot teljesítő pap, akit a magyarok 1848–1849-ben halálra ítéltek. A vizsgálat 1850-ben kimutatta, hogy nem történt ilyen eset. Így Bendász szerint az osztrák hatóságoknak nem sikerült a munkácsi egyházmegye területén görögkatolikus mártír-papot találni.[218] A levéltári forrásokból azonban kiderült, hogy 1848 őszén a magyar hatóságok egy *„éneklészt”* [kántor] kivégeztettek, egy papot pedig három év börtönre ítéltek.

Papp Flórián monostori kántort 1848. október 9-én akasztatta fel a magyar rögtönítélő bíróság, a község bírájával és jegyzőjével együtt, a 17. (2. román)

---

214 A cs. kir. hatóságok által vizsgálat alá vett görögkatolikus papokról ld. Bendász, 1997: 75–132.; Pirigyi, 1998: 158–160.

215 Damjanovics József nagyruszkai (Zemplén megye), gróf Kreith József matiszovai (Sáros megye) és Papp Simon felsővisói (Máramaros megye) papokról van szó. Vö. Bendász, 1997: 87–90.; 107–109.; 121–123.

216 Anderkó véleménye: *„Egyszeri feladásra a lelkész javadalmától elmozdítható nem lévén, hiteles adatok nem létében, e kérdés valósága csak hiteles végbezvitendő vizsgálatból tudható”*. KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 211.; Bendász, 1997: 84–85.

217 Villecz hivatali működését illetően ld. Steier Lajos (szerk.): *A tót nemzetiségi kérdés 1848-49-ben.* I. kötet. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1937. 660–661.; Magocsi, 1979: 47.

218 Vö. Bendász, 1997: 44.

határőrezred parancsnokával[219] való kapcsolatfelvétel miatt. A bűnösségüket bizonyító levelet a kántor írta meg, testvére, Monostor (Szatmár vármegye) bírájának bíztatására. Az iratra *„a jegyző a pecsétet reá nyomván, a bíró a levelet fogadott követ által Urbánnak el is küldötte, ahonnan a követ visszatérvén Urbánról írást hozott, és tán Ausztriai címert is"*. A futárt azonban a magyar hatóságok Nagybányán elfogták, s fény derült a monostoriak szervezkedésére.[220] A történtekről egyébként Erdőss Simon apsai pap és szinérváraljai alesperes számolt be Popovics püspöknek.[221]

1848. október 23-án hasonlóan aggasztó híreket közölt Valkovszky Bazil szatmári alesperes is: *„az Aranyos Meggyesi Lelkész, T. Kerekes Demeter, Urbán néplázító csábításaitól eltántorítatván, magát vele levelezésbe tette, mely miatt e folyó hó 12én Nagy Károlyi tömlöcbe vetetett"*.[222] Kerekest a magyar bíróság három év börtönre ítélte.[223] Szabadon engedését a cs. kir. hatóságoknak köszönhette. Ezt követően aranyosmeggyesi javadalma visszajuttatásáért folyamodott a püspökséghez.[224] Sikerrel.[225]

A nemzeti egyenjogúság reménye[226]

A görögkatolikus egyház a fejletlen társadalmi struktúrájú nemzetiségek számára egészen a 19. század végéig „*népi-etnikai és egyszersmind kulturális, valamint potenciális politikai keretet"* jelentett.[227] S. Benedek András szerint az ungvári unió (1646) után a munkácsi püspökség az északkelet-magyarországi régióban egyet jelentett a ruszinsággal.[228]

A ruszin papokhoz hasonlóan a helyi elit funkcióját töltötték be azok román nemzetiségű görögkatolikus parókusok is, akik a munkácsi egyházmegye

---

219 Vö. 137. jegyzet.

220 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2565, l. 1.

221 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2520, l. 183.; od. zb. 2521, l. 355. és od. zb. 2565, l. 3.

222 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2521, l. 311.

223 Uo. l. 358.

224 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 137.

225 Kerekes visszahelyezését az 1849. október 5-i főpapi tanácskozás hagyta jóvá. KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 120.

226 Jelen fejezet átdolgozott változatát képezi a *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2011. évi 4. számában megjelent tanulmányom vonatkozó részének. Vö. Molnár, 2011a: 98–105.

227 Udvari István: Ruszinok. In: Donáth Lehel – Medvigy Endre – Molnárfi Tibor – Zelles László (szerk.): *Az „Ezeréves ruszin-magyar együttélés a történelem tükrében" című konferencia szerkesztett előadásai, leadott tanulmányai 2004. március 19–20*. Belváros-Lipótváros Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, Budapest, 2005. 10–11.

228 S. Benedek András: *A gens fidelissima: A ruszinok*. Belváros-Lipótváros Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, Budapest, 2003. 16. http://mek.oszk.hu/03200/03292/03292.pdf [Letöltés ideje: 2014. március 16.] (Továbbiakban: S. Benedek, 2003.)

románok lakta keleti régiójában teljesítettek szolgálatot. A román nemzetiség szerencsésebb volt, mivel rendelkezett az ugyancsak elitrétegnek számító nemességgel. Ezzel szemben a csonka társadalomban élő ruszinok elitjét – jelentős bázissal rendelkező világi értelmiség híján – csak a görögkatolikus klérus jelentette.

Mint láttuk, 1848-ban a munkácsi püspökség életét irányító főpapságra hárult az a feladat, hogy a többségében ruszin és román etnikumú híveit a magyar forradalom oldalára állítsa. Popovics püspök és az ungvári szentszék az 1848. évi áprilisi törvényekben komoly lehetőséget látott az egyházmegye hathatósabb egyházi és világi érdekképviseletére, mivel a magyar liberálisok minden törvényesen bevett vallásfelekezetre nézve, különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonosságot hirdetettek meg. A sikeres egyházi érdekérvényesítés lehetőségéből kiindulva, Popovicsék bíztak a ruszin és román nyelv, illetve nemzetiség ügyének előmozdításában. Kossuth és köre a többi nem-magyarokhoz hasonlóan a ruszinságot sem ismerte el külön nemzetiségnek, csak a magyar nemzet részeként. Azaz az áprilisi törvények nem adtak közösségi jogokat a Magyarországon élő nemzetiségeknek, viszont teljes egyenlőséget hirdettek – a nyelvhasználat kivételével – a személyes jogokban.[229]

Az osztrák kormányzat hivatalos programját az 1849. március 4-i olmützi alkotmány[230] tartalmazta. Ez magába foglalta mind a nemzeti, mind pedig a felekezeti egyenjogúság elvét.[231] Bécs az egyházpolitikán keresztül is igyekezett a nemzetiségi mozgalmak egyes követeléseit teljesíteni, ám 1849 nyarától – hadisikereinek fényében és a birodalmi centralizációs szándékai miatt – már egyre erősödő igénnyel törekedett érvényesíteni a korlátozás politikáját. Az egyenjogúság elve igen erőteljes része volt az abszolutizmus kormányzati le-

---

229 Veliky János (szerk.): *Polgárosodás és szabadság (Magyarország a XIX. században).* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999. 130.

230 1849. március 4-én, a kápolnai csata hírét véve I. Ferenc József császár alkotmányt *„ajándékozott"* népeinek, melyet történetírásunk *„oktrojált"* (erőszakolt) alkotmányként emleget. A rendi alkotmányosságot érvénytelenítve, az uralkodó abszolutista, egységes, összbirodalmi, polgári jellegű központi igazgatást dolgoztatott ki. A munka a Schwarzenberg-kormány liberális belügyminisztere, Stadion gróf nevéhez fűződik. A koronatartományok felsorolásában, önállóként, azaz Magyarországtól elválasztva, tüntették fel Erdélyt a Partiummal, Horvát–Szlavónországot Fiumével és a Tengermellékkel, illetve létre kívántak hozni egy ún. Szerb Vajdaságot. A császárság polgárai általános, birodalmi polgárjogot kaptak, amely törvény előtti egyenlőséggel és a nemzetiségek egyenjogúságával párosult. Az alkotmány életbe léptetését a *„rend"* helyreállítása utánra halasztották. Végül Ferenc József az olmützi alkotmányt 1851 augusztusában felfüggesztette, majd ez év december 31-én hatályon kívül helyezte. Gergely, 2005: 265–267.; Pajkossy, 2006: 310., 348.; Deák, 2009: 11–15.

231 A nemzeti egyenjogúsítás [Gleichberechtigung] itt kimondott elve 1848 novemberétől 1851 augusztusáig – az olmützi alkotmány felfüggesztéséig – *„a hivatalos birodalmi kormányzat legitimációs elveinek egyikeként szerepelt"*. Vö. Pajkossy, 2006: 313.

gitimációs érvkészletének.[232] A továbbiakban a ruszin papság nyelvi-nemzeti törekvéseit kíséreljük meg bemutatni a neoabszolutizmus korának korai szakaszában, 1849 végéig.

A munkácsi egyházmegye szentszéke 1849. szeptember 18-án olyan állásfoglalást tett, amelyből egyértelműen megállapítható, hogy elsősorban az uralkodótól várta a nyelvi-nemzetiségi jogok életbe léptetését.[233] Másnap a testület hasonló véleményt fogalmazott meg Popovics András nagybereznai alesperes levelét illetően. Az alesperes azért aggódott, hogy a hatóságok nehogy mellőzzék a ruszinokat az elismert nemzetek sorából.[234] A szentszék szerint „*az országkormánynak változtával, az indítványozott követelésnek ideje lejárt*", mivel I. Ferenc József császár „*a nemzetiségek eránt kiadott legfelesőbb rendeletében*"[235] szavatolni fogja a ruszin nyelv és nemzetiség jogait. Ungváron legalábbis ebben reménykedtek.

Az egyházmegyei vezetés bizakodásáról tanúskodik a november 17-i szentszéki ülés is, ahol reményét fejezte ki, hogy *„az ország is kerületekre akként elosztatni terveztetik, hogy mennyire csak lehet egy kerületben csak egy fajú nép foglaltassék"*.[236] Ennek nyomán az alábbi intézkedések megtételére utasította a klérust:

egyrészt *„minden Lelkész javadalma körében lévő népességet nyelv, vallás tekintetéből mielőbb hitelesen írja össze"*;

másrészt a parókusok *„arra is figyelmeztetni fognak, hogy valamint ők magok az orosz s illetőleg a román nyelvet és írásmódot nemzetiségüknek előmozdítása tekintetéből szorgalmatosan, és alaposan megtanulni iparkodjanak"*;

továbbá a papság ugyanezekre a dolgokra tanítsa meg gyermekeiket is, hiszen nekik *„jövendő jobblétük az érdeklett nyelv és írásmód alapos tudásán alapszik"*.[237]

A fenti körlevélből megtudhatjuk, hogy a főpapság komolyan bízott az olmützi alkotmány nemzetiségi egyenjogúságot hirdető elveiben. Ungváron nem sejtették, hogy Bécsben már 1849 nyarán döntöttek a nemzetiségi törekvések háttérbe szorításáról.[238] Jogosnak tűnik feltenni a kérdést, hogy a munkácsi püspökség miért találta kielégítőnek az osztrák udvar intézkedéseit. A válasz több okra vezethető vissza. Egyrészt meg kell említenünk, hogy a vizsgált korszakban az egyházmegye vezetése ruszin dominanciájú volt. Ez az

---

232 Deák, 2001: 89–90.

233 Határozata így hangzott: *„a Felséges Császár és Uralkodónk iránti tántoríthatatlan hűségünket teljes készséggel annál inkább bemutatni sietünk, mentül jobban az eddigi legfelsőbb rendeletekből is meg vagyunk győződve, hogy valamint egyéb úgy az orosz, és román nemzetiség és nyelv tekintetbe vétetni, és azokkal élés meghagyatni fog"*. KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2. l. 106.

234 Popovics András *„sajnosan értette, hogy az ország főrendei múló évi [1848.] December 5én Magyarország népeihez intézett Nyilatkozványukban, a Ruthen Nemzetet mintegy ignorálni akarván, azt egészen kihagyták"*. Uo. l. 110.

235 Az olmützi alkotmányról van szó.

236 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 145–146.

237 Uo.

238 Deák, 2001: 89–90.

etnikum a nemzeti ébredésnek jóval alacsonyabb fokán állt, mint a birodalom többi nemzetisége. A püspökség úgy a magyar szabadságharc idején, mint a neoabszolutizmus korában elsődleges feladatának az egyházmegye érdekeinek képviseletét tartotta.[239] Ilyen szemszögből a magyar szabadságharccal való együttműködés is vállalhatónak bizonyult, hiszen Kossuth és társai komoly, az egyházmegye gyarapodását is nagyban segítő érdeklődést mutattak. Ennek megfelelően a főpapság inkább azon a téren próbált meg indítványokat megfogalmazni, ahol a fennálló rendszer partnernek bizonyult. 1848 őszén például nem volt tanácsos a nemzeti egyenjogúság elfogadását kérni a magyar kormányzattól, mert arra az különösen érzékeny volt. A ruszinoktól nemzeti fejlődésükben jóval előrébb járó nem-magyarok viszont már 1848-ban megfogalmazták nemzetiségük elismerésére és területi autonómiára vonatkozó igényüket. A magyarokkal fegyveres harcot folytató Bécs szorongatott helyzetéből következően, 1848 végén és 1849 elején igyekezett is hajlandóságot mutatni a nemzetiségek felé. Míg azonban a horvát, szerb, román és szlovák mozgalmak vezetői nemtetszésüket fejezték ki a március 4-i alkotmány iránt,[240] addig a csonka (hiányos) társadalommal rendelkező ruszinok számára ez a törvénycsomag nagy előrelépéssel kecsegtetett, mind nyelvi, mind pedig nemzetiségi fejlődésük terén.

A munkácsi egyházmegye főpapságához képest jóval kisebb társadalmi támogatottsággal rendelkező Habsburg-barát ruszin értelmiségiek vezetőjeként tevékenykedő Dobránszky Adolf[241] már a szabadságharc idején radikálisabb nemzetiségi igényeket fogalmazott meg. Jó kapcsolatokat ápolt a szlovák nemzetiségi vezetőkkel és Gaganecz eperjesi görögkatolikus püspökkel. [242] 1849. január közepén Dobránszky és köre az akkor cs. kir. kézen lévő Eperjesen találkoztak, ahol határozatot fogadtak el a magyarországi ruszin területek Galíciához csatolásáról.[243] Petíciójukat – mivel az uralkodótól várták annak mielőbbi

---

239 Ez persze nem jelentette azt, hogy a munkácsi püspökség nem tartotta volna fontosnak a ruszin és román nyelv előmozdítását.

240 Vö. Gergely, 2005: 266.

241 Dobránszky Adolf (1817–1901): russzofil politikus és publicista, a kassai akadémián filozófiát, Egerben jogot tanult. Eleinte támogatta az 1848-as forradalmat, de amikor a Kossuth-kormány nem adta meg a ruszinoknak a remélt, szabadságjogokat, szembe fordult vele. A galíciai és kárpátaljai keleti szláv lakosságot egy tartományban szerette volna egyesíteni, ezért Bécs szolgálatába állt. S. Benedek, 2003: 31.; Gönczi, 2007: 19. (Továbbiakban: Gönczi, 2007.)

242 Gaganecz József (1793–1875): 1843-ban szentelték eperjesi megyéspüspökké. Átépítette a püspöki palotát és a székesegyházat. Papjai részére állami kongruát szerzett (1845). Nem értett ugyan egyet az 1848. évi áprilisi törvényekkel, de egyházmegyéje érdekében képes volt alkalmazkodni az új viszonyokhoz. 1862-ben internátust alapított ruszin diákok számára. Pirigyi, 1990: 77–78. 1848-49-es szerepéről ld. Fazekas, 2001: 115–139.

243 Spira György: *A nemzetiségi kérdés a negyvennyolcas forradalom Magyarországán.* Kossuth Kiadó, Budapest, 1980. 88..; Fazekas, 2001: 121.

megvalósítását – Bécsbe vitték.[244] A császár igyekezett hajlandóságot mutatni a ruszin igények felé, ezért Dobránszkyt 1849. április 19-én kinevezte polgári biztosnak a magyar szabadságharcot leverni készülő cári csapatok mellé.[245]

Világost követően a centralizáló bécsi kormányzatnak nagy szüksége volt a görögkatolikus vallású ruszinokra. E célból kérte fel Gaganecz eperjesi püspököt, hogy szerkesszen memorandumot a ruszin nép kívánságaiból.[246] Az iratot egy hattagú küldöttség[247] – miután konzultáltak a galíciai ruszinok vezetőivel – mutatta be a császárnak október 19-én. A ruszinok nyelvi-nemzeti jogaik figyelembe vételét kérték, elsősorban a közigazgatásban, illetve a középiskolák alapításában. A legfontosabb követelésüket – a magyarországi ruszin területek és Galícia egy koronatartományon belül való egyesítését – azonban nem terjeszthették az uralkodó elé. Bécs nem sok konkrétummal bíztatta a delegációt. A legfontosabb eredmény talán Dobránszky Adolfnak az Ungvári Kerület[248] vezető helyettesévé és tanácsnokává való kinevezése volt.[249]

A munkácsi egyházmegye papsága a ruszin delegáció császárvárosi útjáról Gaganecz püspök révén értesült,[250] aki a következő kéréssel fordult a munkácsi egyházmegyéhez: *„egyszersmind kéri miszerint az orosz [ruszin] nemzetiségnek s különösen literatúrának megalapítása, és felvirágoztatása tekintetéből a Lelkészek az egy célrai működésre serkentessenek fel […], a hivatalok viselésére alkalmatos egyének a cs. kir. tejhatalmú országos Biztos Főmélt. B. Geringer Károly Úrnak terjesztessenek fel, és kölcsönös viszonyban, és egyetértésben lévén, az Ausztriai sas szárnyainak védelme alatt, az orosz nyelv, nemzetiség és literatúra a Gácsországi oroszok példájaként,*[251] *teljes fényre,*

---

244 Így vélekedett erről Duchnovics Sándor eperjesi kanonok 1849 áprilisában: „*nemzeti életük rövid időn belül eltűnne, ha az Ő Felséges Császáruk nem engedné meg hamarosan a hőn áhított minden ausztriai ruszin unióját egy tartomány keretein belül*". Magocsi, 1979: 44–45. Az idézet fordítását angol nyelvről végeztük el. Duchnovics életéről ld. 287. jegyzet.

245 Magocsi, 1979: 45.

246 Fazekas, 2001: 138.

247 A ruszin küldöttség tagjai – Dobránszky Adolf, testvéröccse, Dobránszky Viktor, az eperjesi püspök titkára, Janiczki Sándor makói, Soltész József Eperjes vármegyei görögkatolikus pap, valamint Alexovics Vince és Viszanik Mihály, Bécsben élő ruszin orvostudósok. Memorandumukat október 14-én adták báró Geringer Károlynak, a magyarországi polgári ügyek tejhatalmú biztosának. Darás Gábor: *A Ruténföld elszakításának előzményei (1890–1920).* Vörösmarty Irodalmi Társaság, Újpest, 1936. 7.; Magocsi, 1979: 46.; Hodinka, 1992: 32–33.; Botlik, 1997: 75–76.

248 A Kassai Katonai Kerületen belül 1849 októberében megszervezett polgári közigazgatási egység. Joghatósága Ung, az összevont Bereg-Ugocsa és Máramaros megyék területére terjedt ki. Vö. 198, 263. jegyzet.

249 Magocsi, 1979: 46–47.; Pavlenko, 1999: 90.; Олашин, А. В. *Історія Закарпаття. Посібник з краєзнавства.* Карпатська вежа, Мукачево, 2009. 283–284. (Továbbiakban: Олашин, 2009.).

250 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 191.

251 A Osztrák Császársághoz tartozó Galícia koronatartományban Bécs a lengyel nemzeti mozgalmak gyengítése céljából támogatta az ottani ruszin nemzetiségi törekvéseket.

s virágra hozassék".[252] Ungváron nagy örömmel támogatták Gaganecz terveit és teljes elismeréssel adóztak az eperjesi püspök eredményei előtt.[253]

Nem sokkal ezután Dobránszky is levelet küldött a munkácsi egyházmegye szentszékének. Dobránszky ismertette a főpapsággal Geringer Károly, Magyarország polgári biztosának ruszin memorandumra adott válaszát.[254] Ennek nyomán november 30-án határozat született, hogy a püspökség körlevélben fogja tájékoztatni a papságot és a híveket a ruszin küldöttség bécsi útjáról és az osztrák kormány álláspontjáról. Talán ettől is lényegesebb, hogy a szentszék ekkor rendelte el a ruszin és román nyelv használatát a magán és hivatalos levelezésben és az anyakönyvezésben.[255] (Az utasítás 1850. január 1-jén lépett életbe.)

Mivel a ruszin és román nyelvnek nem volt egységesen elfogadott hivatali formája, ezért a magyar nyelvről való átállás komoly nehézségeket hordozott magában.[256] Ennek ellenére a szentszék bizakodó volt: *„Igaz ugyan, hogy ezen rendeletnek teljesítése, kivált eleinte némely nehézségekkel járni fog, de a nemzetiség és nyelv felvirágzására egyesített erő, és szilárd akarat minden akadályokat meggyőz"*.[257]

A nemzetiségi törekvések egyik meghatározó eleme az anyanyelvi népoktatás, amit az osztrák kormányzat birodalom-szerte igyekezett modernizálni.[258] Villecz főispán is érdeklődést mutatott a ruszin elemi oktatás színvonalának emelése iránt. Az Ungvári Kerület vezetője decemberben 19-én arra utasította a munkácsi püspökséget, hogy *„azon helyeken, hol iskola nem létezik, az énekléssznek parancsolja meg, hogy a gyermekeket tulajdon házaikban oktassák, az oktatásra képtelenek pedig hivatalaikból mozdíttassanak el"*.[259] A szentszék teljes együttműködéséről biztosította Villeczet, és a főispáni rendeletnek megfelelő intézkedéseket hagyott jóvá. A klérus ezen álláspontja nem volt véletlen. Popovics püspök

---

252 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 149–150.

253 A szentszék az alábbi választ küldte Eperjesre: *„az Eperjesi Püspök Ő Méltósága értesíttetni fog, egyszersmind hogy a hivatalviselésre alkalmatos görög katolikus egyének a tejhatalmú Ország Biztos Úrnak ajánltassanak a Megyei Papság körlevél által felszólíttatni rendeltetik, miszerint ily forma egyének, akiket csak ismernek neveit, helyeit mielőbb egy jegyzékben foglalva ide felterjeszteni siessenek"*. Uo. Gaganecz az önálló ruszin közigazgatásért, illetve ruszin értelmiségiek hivatali pozíciókhoz való juttatásáért még 1850–1851-ben is nagyon sokat fáradozott. Fazekas, 2001: 120–121.

254 A szentszéki jegyzőkönyv Geringer válaszára vonatkozó része: *„Nagyméltóságú Geringer Károly Országos Tejhatalmú Biztos Úrnak benyújtott, és az Orosz Nemzet kívánatát magában foglaló Memorandumra kiadott abéli választ, hogy tudniillik azon kívánatok némely pontjai már a birodalmi alkotmányban bent foglaltatnak, a többinek foganatban vitelére pedig közremunkálni fog"*. KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 152.

255 Uo.

256 A püspökség hivatalos nyelve 1845-ig a latin volt. Ezt követően pedig a magyar. Hodinka, 1992: 27.

257 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 152.

258 Vö. Deák, 2009: 52–56.

259 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 209.

már 1841-től igyekezett gyarapítani a görögkatolikus népiskolák számát. Az 1848-as esperességi összeírások pedig arról tanúskodnak, hogy a püspökség ruszin és román híveinek jelentős része az egyházi katekizmuson kívül más oktatásban nem részesült.[260] Az iskolaépítés és az oktatási színvonal emelése terén tapasztalt mulasztásokat illetően a munkácsi egyházmegye kezében – a dorgáló püspöki leiratokon kívül – nem volt szankcionáló eszköz. Az osztrák neoabszolutizmus idején azonban a népoktatást már nemcsak az egyházmegye, hanem az állam is ellenőrizte. A megváltozott helyzetre a december 19-i szentszéki határozat is felhívta a papság figyelmét.[261]

Az oktatás helyzetében tapasztalt előrelépés tovább erősíthette azokat a reményeket, hogy az osztrák kormányzat hajlandó lesz felkarolni a ruszin (és román) nyelvi-nemzetiségi törekvéseket. E meggyőződésre adhatott még okot az a tény is, hogy az Ungvári Kerület csak névlegesen állt Villecz vezetése alatt, a gyakorlatban az ő tanácsadója és helyettese, Dobránszky irányított.[262] Ilyen előzmények után a főpapság egy önálló kezdeményezéssel is előállt. December 29-én ugyanis a szentszék három ügyben kérte Villecz segítségét: *„miután az Ungi Kerület [helyesen: ungvári – M. F.] lakosságának nevezetesb többsége után nem csak Orosz Kerületnek[263] neveztetik, hanem valósággal is az, annak Császári s Királyi Biztosa, és Főispánja egész alázattal megkéretni rendeltetik: 1ő Ezen kerületben nem csak oroszul tudó, de valóságos orosz egyének tisztviselőknek neveztessenek ki, a népnek nagyobb bizodalma tekintetéből, 2or itthen Ungváron mint a kerület székhelyén mindenféle hirdetések Orosz nyelven tétessenek meg, 3or hogy a görögkatolikusok ünnepei, úgy mint eddig a latinoké mindenki által tartassanak meg és azokban mindenféle munkák szüntessenek meg”*.[264] E pontokból indítványt szerkesztettek, amit az év utolsó napján egy hattagú küldöttség kézbesített a kerületi főispánnak. A delegáció tagjai közül három egyházi személy, három pedig ungvári polgár volt. Villecz *„szívesen”* fogadta a ruszin küldöttséget, és *„megígérte, hogy az érintett kérelmet mint igazságost,*

---

260 Vö. KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 1, l. 15.,107., 151.

261 A főpapi határozat ide vonatkozó része: *„külső és belső akadályokat, bármiféle is legyenek azok, melyek miatt a gyermekek oktatása hiányt szenvedne, azoknak elhárítása véget hivatkozva a velük közlendő Főispáni rendeletekre a járásbeli szolgabírónak, vagy szükség esetében a Megyei Elnöknek jelentsék fel; tudtul adatván a papságnak az is, hogy ezen rendeletnek teljesítésére, valamint az egyházmegyei úgy a polgári hatóság is különösen figyel”*. KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 161–162.

262 Magocsi, 1979: 47.

263 Dobránszky kerületét egy olyan territoriális alapnak tekintette, amelyben a ruszin nemzeti autonómiára vonatkozó elképzeléseit is véghezviheti. Ezért érthető, hogy a helyi lakosság egy idő után Orosz vagy Ruszin Kerületként emlegette a fenti közigazgatási egységet. Magocsi, 1979: 47.; Pavlenko, 1999: 90.; Олашин, 2009: 284. Vö. 248. jegyzet.

264 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 169–170. A testület december 31-i ülésének jegyzőkönyvéből ugyanakkor azt is megtudjuk, hogy a *„közhivatalokra alkalmazandó görögkatolikusok”* névsorában nemcsak ruszin, hanem román nemzetiségűek is voltak. Uo. l. 171.

teljesíteni fogja".[265] Vállalása teljesítésére azonban nem sok ideje maradt, mert a központosító bécsi kormányzat 1850. március 28-án felszámolta az Ungvári (Orosz/Ruszin) Kerületet.[266]

A leendő értelmiség stratégiái[267]

Az I. világháború előtti magyarországi ruszin intelligencia egy olyan egyházi környezetben szocializálódott, ahol a karrierépítés a magyar kultúrával való azonosuláson át vezetett. Annak a ruszin fiatalnak, aki népe elitjéhez akart csatlakozni, felvételiznie kellett az ungvári papképző szemináriumba. Az itt tanulók többsége falusi papok fiai, vagy unokái voltak. Tanulmányaikat szülőfalvaik zárt etnikai környezetében kezdték meg, ahol az egyházi iskola tanítási nyelve a helyi ruszin dialektus volt. Ungvárra érkezésükkor azonban merőben más helyzettel találták szemben magukat. Magyarul beszéltek a kollégiumban, az osztályokban, az utcákon és a város üzleteiben is. Az új társadalmi és kulturális környezetbe való beilleszkedéshez kitűnően el kellett sajátítaniuk a magyar nyelvet. Egy sikeres életpálya építéséhez ennél is többre volt szükség: azonosulniuk kellett a társadalmi miliő külső formáival, a magyar életstílus elemeivel. Ennek eredményeként a ruszin értelmiség már az 1840-es évek erőteljes magyarosítási törekvései előtt jelentős mértékben asszimilálódott.[268]

1848 márciusának eseményei különösen népszerűek voltak az ungvári szeminárium hallgatói körében. Szinte az egész papnevelde a forradalom lázában égett. *„Amikor a toborzók az ungvári papi szeminárium kollégiumához értek, a diákok már Petőfi Sándor Talpra magyarját szavalták"*.[269] Számos kispap ragadott fegyvert a haza védelmében.[270]

Az *„új idők szele"* a szeminaristák önszerveződési mozgalmára is hatással volt. 1848 májusában a papnövendékek például egy 24 pontból álló kérelmet nyújtottak be a szentszéknek. Ezek közül az első kettő volt a legjelentősebb, melynek során egy önképző diákegylet megalapítására és a magyar nyelv művelésére kértek engedélyt.[271] A szentszék azzal a feltétellel fogadta el az egylet

---

265 Uo.

266 Magocsi; 1979: 47.; Pavlenko, 1999: 90.; Олапшин, 2009: 284.

267 A fejezet a *Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium 2011–2012.* ösztöndíjprogram támogatásával készített tanulmányom azonos című részének átdolgozott változata. Vö. Molnár Ferenc: A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye főpapsága és a ruszin identitás viszonyrendszere 1848–1849-ben. In: Szoták Szilvia (szerk.): *Határhelyzetek V. Sztereotípiák, választások, túlélési stratégiák kisebbségi léthelyzetben.* Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2013. 61–65. (Továbbiakban: Molnár, 2013a.)

268 Magocsi, 1979: 17–20.

269 Szilvay visszaemlékezését idézi: Pavlenko, 1999: 80.

270 Vö. *Végig a szabadságharc szolgálatában* című fejezet, illetve 206. jegyzet.

271 A beadvány pontjainak zöme a tanulási és szabadidő tartalmasabb eltöltésére, valamint

felállítását, ha azt a szeminaristák az egyházi szláv és a román nyelv fejlesztésére fogják használni. Amennyiben nem gátolja e két liturgiai nyelv ápolását, *„a kor igényeihez képest"*, a magyar nyelv használata is lehetővé vált.[272]

Az egylet 1848-ban nem alakult meg. A következő évben viszont egy hasonló próbálkozás történt. Az 1849. március 10-i szentszéki jegyzőkönyv tanúsága szerint a papnövendékek *Magyar Iskola* néven egy irodalmi egyesületet akartak létrehozni, melynek célja *„az önművelődés, és a keleti szertartású egyház, valamint ezen egyház kebelében levő nép javának előmozdítása"* lett volna. A káptalan örvendetesnek tartotta a folyamodvány céljait, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy leendő papokként, számukra az egyházi szláv és román nyelv elsajátítása a legfontosabb. (A magyart legfeljebb az egylet belső ügyviteli nyelveként ajánlotta.) A főpapság szorgalmazta, hogy a szeminaristák fordítsanak különös figyelmet a keleti szertartásrendre és vallásuk fegyelmi szabályzatára is. Nem hagyta jóvá az önképzőkör eredeti nevét, helyette a *Hittani Társulat* elnevezést ajánlotta. Azzal érvelt, hogy a korban számos, *Magyar Iskola* nevű társulat is tevékenykedett. Az egyházmegyei vezetés megígérte viszont, hogy anyagi támogatásban részesíti az egyletet, tagjainak pedig biztosítani fogja a püspökség könyvtárának kedvezményes igénybevételét. Cserébe fenntartotta magának a *Hittani Társulat* feletti ellenőrzés jogát.[273]

A szemináriumi egylet támogatásaival kapcsolatban ki kell emelnünk Ladizsinszky Sándor kanonok kezdeményezését. Ladizsinszky 100 pengőforintot ajánlott fel Karamzin *Az orosz állam története* című 12 kötetes művének magyarra fordításáért.[274] Vajon miért tartotta a főpapság egyik prominens tagja fontosnak e művet, illetve annak magyar nyelvre való lefordítását? A válaszokért érdemes közelebbről szemügyre vennünk az orosz szerző munkásságát.

Nyikolaj Mihajlovics Karamzin (1766–1826) íróként, nyelvújítóként és historikusként is jelentős alkotó volt, aki az orosz konzervatív nemesi közgondolkodás legnagyobb hatású személyiségeként a nemesség méltóságának emelése mellett az egyház tekintélyét is fokozni akarta. Az orosz közgondolkodást meghatározta fent említett monumentális munkája, melyben nem az orosz nemzet vagy nép történetét írta meg, hanem az orosz államét. A szerző felfogása szerint Oroszország nagyságának kulcsa a cári önkényuralom.[275]

Karamzin koncepciójának az egyház tekintélyét hangsúlyozó eleme valószínűleg nem állhatott távol a munkácsi főpapság szellemiségétől. Ezenkívül

---

a szemináriumi élet minőségének javítására vonatkoztak. A lehetőségekhez mérten a főpapi tanács igyekezett is támogatni ezeket.

272 KTÁL, F. 151, op. 9, od. zb. 2520, l. 65–68.

273 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 26–28.

274 Uo.

275 Vö. Arató Endre: *Kelet-Európa története a 19. század első felében.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971. 135, 174, 198–199. (Továbbiakban: Arató, 1971.); Niederhauser Emil: *A történetírás története Kelet-Európában.* História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1995. 206–207.

Ladizsinszky köre számára külön aktualitással bírt az orosz tudós nyelvművelő munkája, melynek fő célja az egyházi szlávtól független irodalmi norma kialakítása volt. E téren Karamzin kétségtelenül maradandót alkotott, hisz ő elvetette az egyházi szlávot. A beszélt és írott nyelv egységét azonban nem tudta megteremteni.[276]

A munkácsi főpapság úgy vélte, hogy az általa használt egyházi szláv nyelv szinte majdnem azonos a nagyorosz nyelvvel. Az orosz tudós nyelvművelés terén felmutatott eredményeit Ungváron hasznos útmutatásnak tartották az egyházi szláv fejlesztéséhez. 1848–1849-ben még nemigen értesülhettek, arról, hogy ekkora Puskin – a népnyelv gazdagságát felhasználva – megteremtette a modern orosz irodalmi nyelvet.[277] Azt a kodifikált formát, amely Karamzin nyelvhasználatától lényegesen különbözött. A szentszék tagjai, jelen esetben Ladizsinszky kanonok, Karamzin nyelvét bizonyosan nem érthette, ezért volt szükség az orosz történeti munka lefordítására. A mű elemzésére azonban a holt latin nyelv már nem volt alkalmas. Magyarra kellett tehát fordítani. Hogy ez valóban megtörtént-e, arról hallgatnak a források.

Térjünk vissza most a *Hittani Társulat* további sorsára. A források arról tanúskodnak, hogy még a magyar szabadságharc leverése előtt megalakult. Létrejöttének pontos dátuma nem ismert. Az 1849. március 10-i szentszéki ülés jegyzőkönyve révén betekintést nyerhetünk a megalakulás körülményeibe. Eszerint az egylet megnyitása csupán a papság jelenlétében, szűk körben, *„minden zaj és lárma nélkül"* történhetett. Egyedül magyar, *„orosz"* és román nyelvű szónoklatok megtartását engedélyezték.[278]

Az önképzőkör tevékenységéről csak elszórt adatok állnak rendelkezésünkre. Annyit viszont tudunk, hogy tagjai nem foglalkozhattak politikával. Működésüknek egyetlen fennmaradt jele egy, a ruszin parasztság számára készített *„népies naptár"*. A főpapság 1849. október 2-i ülésén elismerően nyilatkozott az 1850. évi naptár készítőinek érdemeiről. Viszont a kalendárium olyan eszméket is tartalmazott, amely a magyar szabadságküzdelem szellemiségét tükrözték. Így a szentszék nem engedélyezte a munka kiadását; s felhívta a szeminaristák figyelmét, hogy jelen helyzetben amúgy sem lehetne semmiféle kiadványt megjelentetni, mivel az osztrák hatóság még nem rendelkezett a cenzúráról.[279]

A naptár szerkesztését a *Hittani Társulat* elnöke, Homicskó Sándor szemináriumi hallgató irányította. Életéről, munkásságáról nem sokat tudunk. 1849. szeptember 8-án a káptalani jegyzőkönyv mint *„nyughatatlan és gyanús viseletű növendéket"* említi.[280] Valószínű, hogy Homicskó az elmarasztaló jelzőket az

276 Arató, 1971: 135.
277 Uo.
278 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 26–28.
279 Uo. l. 116.
280 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 135.

önképzőkörben kifejtett tevékenységéért kapta. Tehetségére nagy szüksége volt a ruszin tisztviselőket is jelentős számban foglalkoztató osztrák közigazgatásnak. Ezért Homicskó ügyében az Ungvári Kerület vezető helyettese, Dobránszky Adolf is közbenjárt.

Dobránszky 1850 januárjában több levelet írt a munkácsi egyházmegyének. Ezekben jelezte, hogy gondoskodni fog a ruszin szeminaristák elhelyezéséről. A püspökség közhivatalra ajánlott jelöltjei között az akkor huszonegyéves Homicsko Sándor neve is szerepelt, akit végül Ung megye bíróadjunktusaként alkalmaztak.[281] A főpapság Homicskót azok közé az ifjak közé sorolta, akik *„valóságos oroszok lévén, latin és magyar nyelveken kívül »oroszul« is értenek és beszélnek"*.[282] Ez játszott közre közhivatali kinevezésében, s valószínűleg emiatt nevezték ki a kezdetben magyar szellemiségű diákegylet élére is.

A *Hittani Társulat* további működését nem ismerjük részleteiben. Kiemelkedő jelentősége abban áll, hogy bázisán jött létre 1864-ben a görögkatolikusok oroszbarát egyesülete, a *Szent Bazil Társulat*.[283]

Kísérletek a ruszin sajtó megteremtésére[284]

A nemzeti mozgalmak fejlődésének rendszerint fontos kellékeivé váltak a folyóiratok. A szlovák nyelvművelés például szorosan összekapcsolódott a Ľudovít Štúr (1815–1856) által alapított *Slovenskje národňje novini* című lappal (1845), amely a középszlovák nyelvjárást alapul véve, a szlovák irodalmi nyelv *„hordozófelületéként"* funkcionált. Az újság a nemzeti elit mozgásterét is jelen-

---

281 Mayer Mária: *Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések 1860–1910*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 31–32. (Továbbiakban: Mayer, 1977.)

282 Uo. 32.

283 Magocsi, Paul Robert – Pop, Ivan (eds.): *Encyclopedia of Rusyn history and culture*. University of Toronto Press, Toronto–Buffalo–London, 2005. 191. *Szent Bazil Társulat*, Ungvár, 1864–1902*:* Gaganecz József eperjesi és Popovics Bazil munkácsi püspökök támogatásával alakult egyesület. Első elnökévé Dobránszky Adolfot választották. A társulat célja a munkácsi és az eperjesi egyházmegyékben élő görögkatolikusok művelődésének előmozdítása volt. A ruszin értelmiséget tömörítette, kezdetben figyelemreméltó eredményeket ért el. Pankovics István munkácsi püspök keményen szembeszállt a társulatban uralkodó oroszbarát politikai és nyelvi irányzatokkal. Később, főleg a kibékíthetetlen belső viták miatt, jelentőségét elvesztette, s föloszlott. Mayer, 1977: 15–27.; Botlik, 1997: 87–97.; Botlik József: A rutén (ruszin) értelmiség önkormányzati törekvései, 1848–1918. In: Donáth Lehel – Medvigy Endre – Molnárfi Tibor – Zelles László (szerk.): *Az „Ezeréves ruszin-magyar együttélés a történelem tükrében" című konferencia szerkesztett előadásai, leadott tanulmányai 2004. március 19–20*. Belváros-Lipótváros Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, Budapest, 2005. 62. (Továbbiakban: Botlik, 2005.)

284 A fejezet a *Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium 2011–2012*. ösztöndíjprogram támogatásával készített tanulmányom azonos című részének átdolgozott változata. Vö. Molnár, 2013a. 65–68.

tősen kibővítette. *„A Slovenskje národňje novini teremtette meg a szlovák anyanyelvű elit önálló, szlovák nyelvű magyarországi reprezentációjának a lehetőségét”* – mutat rá a lap egyedülálló szerepére Demmel József.[285] A szlovák folyóirat alapítását a lemaradás félelme is ösztönözte. Štúr első, a budai Helytartótanácshoz benyújtott kérelmét, azzal támasztotta alá, hogy az ország más nem magyar ajkú lakosainak több újságuk is van. Egyetlen kivételként a *„kárpáti szláv fajt”*, azaz a ruszinokat említette.[286]

A nemzeti sajtó mint viszonyítási alap jól szemlélteti a ruszin fejlődés elmaradottságát. A kialakult helyzetnek számos oka volt. Ide sorolhatjuk az analfabetizmus óriási méreteit, a ruszin nyelvművelés konzervativizmusát, egy jelentős politikai súllyal bíró társadalmi réteg, vagy az anyagi feltételek hiányát. Ezek mind-mind hozzájárultak ahhoz, hogy 1848 előtt nem történt komolyabb próbálkozás a ruszin időszaki sajtó megalapítására. Változást e téren a magyar szabadságküzdelem fordulatos időszaka hozott.

Az első kísérlet Duchnovics Sándorhoz[287] fűződik, aki a ruszin nemzeti mozgalom egyik jeles alakja volt. 1848 októberében Duchnovics az eperjesi görögkatolikus püspökség kanonokaként egy ruszin újság és nyomda alapításának gondolatát vetette fel a munkácsi egyházmegye káptalana előtt. Ungváron akkor úgy döntöttek, hogy a kérdéssel csak a katonai műveletek elmúltával kívánnak érdemben foglalkozni. Novemberben viszont újra tárgyalás alá vették az ügyet, s megbízták Csurgovics nagyprépostot, hogy tegyen lépéseket Ellinger János ungvári nyomdájának megvétele érdekében. A vállalkozás azonban – valószínűleg a munkácsi püspökség szerény anyagi helyzete és a törvény által előírt magas kaució miatt – sikertelen maradt.[288]

A kezdeményezés a neoabszolutizmus első hónapjaiban került ismét napirendre. A közvetlen előzmények egyike az 1849. november 23-án összegyűlt szentszéki ülés volt, ahol két fontos levelet is megtárgyaltak.

Scitovszky hercegprímás leiratára, melyben a *Katholikus Néplap* terjesztését ajánlotta, elutasító választ adtak. Az ok a lap magyar nyelve és kizárólag a római katolikus egyház ügyei iránti érdeklődése volt. Jóval kedvezőbb fogadtatásban részesült Gaganecz eperjesi püspök átirata, aki a galíciai ruszinság sike-

---

285 Demmel József: *A szlovák nemzet születése. Ľudovít Štúr és a szlovák társadalom a 19. századi Magyarországon.* Kalligram, Pozsony, 2011. 181.

286 Uo. 183.

287 Duchnovics Sándor (1803–1865): a ruszin nép nemzeti öntudatra ébresztésének legfőbb alakja. Az ungvári gimnázium után a kassai akadémiát, majd az ungvári szemináriumot fejezte be. 1843-tól az eperjesi püspökség kanonoka, ehhez a városhoz kapcsolódik tudományos-felvilágosító tevékenysége. Ő adott ki elsőként ruszin nyelvű tankönyvet (1847). Műveiben, kortársaitól eltérően, kétféle nyelvezetet használt: a nép számára írott könyveiben a népi nyelvezetet, az ún. magas irodalomban az oroszt. Gönczi, 2007: 19.

288 Bőőr György: *A magyarországi ruszin időszaki sajtó a XIX. században.* Ferenc József Tudományegyetem Történeti Intézete, Kolozsvár, 1943. 5–6. (Továbbiakban: Bőőr, 1943.)

re nyomán szorgalmazta a magyarországi testvéreik szellemi megmozdulását. Ungváron felkarolták az eperjesi püspök javaslatát, s határozatot hoztak egy ruszin néplap alapításáról, valamint egy nyomda megvásárlásáról. A munkácsi püspökség szentszéke ugyanekkor szóbeli felhívást intézett Paulovics Lázár, szemináriumi hittanár és káptalani ülnökhöz: készítsen javaslatot egy *„Orosz Néplap"* létrehozására.[289]

Paulovics a néplap tervezetét december 7-ére készítette el. Munkája első részében arról írt, hogy mindenekelőtt el kell eldönteni, hogy az újságot milyen helyesírással és betűkkel jelentetik meg. Bár az írók többsége a cirillikát használta, latin betűvel és idegen nyelven szerkesztett cikkeket is el kell fogadni. Ezeket cirill betűkre kell átírni, illetve le kell lefordítani ruszin nyelvre. A néplap foglalkozni kívánt a görögkatolikus egyházzal, a keleti szertartásrenddel, a fegyelmi ügyekkel. A káptalani ülnök hangsúlyozta, hogy az olmützi alkotmány fejtegetésével meg kell világítani a köz- és magánélet összefüggéseit. Továbbá olyan dolgozatok közlését is tervezte, amelyek kitértek volna a gazdálkodás, a népoktatás, vagy a házépítés kérdéseire is. Emellett az egyszerű népet érdeklő kül- és belföldi híreknek is teret kívánt biztosítani.[290]

Paulovics úgy ítélte meg, hogy kezdetben elegendő lesz, ha a lapot hetente egyszer, egy ív terjedelemben adják ki, mivel a földművelési munkákat végző falusi nép úgy sem tudna több időt szakítani az olvasásra, illetve a felolvasás meghallgatására. A falvakból legalább egy, a városlakó ruszinok köréből több megrendelőre is számított. A főszerkesztő feladatára a *„tudós Csopey Antal"* hittanárt[291] tartotta alkalmasnak. Csopey kellően jártas volt az egyházi szláv és az idegen nyelvekben, ismerte a nép szükségleteit, aktívan tanulmányozta a görögkatolikus szertartásrendet. Ha Csopey nemet mond, a jövőbeni hivatalos ruszin újság szerkesztője segítségét fogják kérni. Amennyiben őt sem sikerül megnyerni az ügynek, akkor Paulovics tervezetének ruszinra fordított változatát kell eljuttatni az egész „*Magyar Honi Ruthenia Nép"* görögkatolikus papjaihoz és falusi tanítómestereihez. Rájuk szerkesztőkként, illetve cikkírókként számított a káptalani ülnök.[292]

---

289 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, l. 149–150.; F. 151, op. 10, od. zb. 3, l. 190.; F. 151, op. 10, od. zb. 52, l. 1.; Böőr, 1943: 6.

290 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 52, l. 2–3.; Böőr, 1943: 6–7.

291 Csopey Antal (1816–1877) görögkatolikus kanonok, káptalani helynök. A teológiát Pesten, Nagyszombatban és Ungvárt végezte. 1839-ben szentelték pappá. Másfél éves bocskói segédlelkészség után Pesten doktorált, majd visszatért egyházmegyéjébe. Az ungvári szemináriumban teológiát tanított. 1855-ben ungvári kanonok lett és a kormány által a megye népoktatási tanintézeteinek királyi főfelügyelőjévé nevezték ki. Popovics munkácsi püspök 1864. október 19-én történt halálával az egyházmegye ideiglenes kormányzatával bízták meg. A teológusok részére pedagógiai kézikönyvet írt, görög eredetiből fordított magyarra szertartástanokat. Utóbbi munkájával elősegítette a magyar liturgiai nyelv terjedését a görögkatolikus magyar egyházközségekben. *Vasárnapi Ujság*, 1864, 44. szám; illetve 1877, 37. szám.

292 KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 52, l. 2–3.; Böőr, 1943: 6–7.

Paulovics a néplap kiadásához egy cirill betűs nyomdát akart létesíteni. Ha ez nem valósulna meg, akkor budai vagy a galíciai nyomdákhoz kell fordulni. Végül, az anyagi nehézségek meghiúsították elképzeléseit. Pedig a helyi közigazgatás vezetője, Villecz Ignác is hasonló kezdeményezést indított. A kerületi főispán 1849 decemberében, majd 1850-ben is kérte feletteseit, állítsanak fel egy cirill betűs nyomdát Ungváron. Villecz helytelennek tartotta, hogy négy megyére kiterjedő kerületének 320 ezer ruszin lakosa más nyelveken értesüljön a hivatalos rendeletekről. Az osztrák kormányzat költségvetési okokra hivatkozva elutasította a kezdeményezést.[293] Így az ungvári cirill betűs nyomda felállítására csak a kiegyezés előtti játszmák időszakában, 1864-ben került sor.[294]

Az ungvári nyomda létrehozását szorgalmazó törekvések sikertelensége a néplapalapítással kapcsolatos terveket is keresztülhúzta. Bécs ebben az ügyben a galíciai ruszinoknak szavazott bizalmat.[295]

Ilyen előzmények után érthető, hogy az első ruszin folyóirat ungvári kiadása csak a nemzeti mozgalom erősödése után volt várható. Ebben döntő szerepet játszott a már említett *Szent Bazil Társulat*.[296] E kultúregyesület, valamint a görögkatolikus egyház közös együttműködése volt szükséges ahhoz, hogy 1867. július 13-án, *Свѣт [Világ(osság)]* címmel napvilágot lásson az első, Ungváron szerkesztett ruszin hetilap.[297]

---

293 Perényi, 1954: 170–171.

294 Botlik, 1997: 87.

295 Lembergben az osztrák kormányzat támogatásával már 1849 júliusától *Галицко-русский вестник (Galíciai-orosz Közlöny)* címmel ruszin lap működött. E hivatalos jelleggel felruházott közlönyt 1850 februárjától Bécsben jelentették meg. Az új helyszínen deklarálták, hogy a lap a birodalomban élő ruszinok közös orgánumaként fog szolgálni. Ennek megfelelően címét is megváltoztatták: *Вестник для русинов австрийской державы [Közlöny az osztrák állam ruszinjai számára]*. A magyarországi ruszinok csak cikkíróként vettek részt a közös lap működtetésében, szerkesztői feladatokat nem kaptak. Böőr, 1943: 7–13.; Mayer, 1977: 16.; Botlik, 2005: 61–62.

296 Vö. 283. jegyzet.

297 Mayer, 1977: 22.; Böőr, 1943: 23–26.

KRONOLÓGIA

Készült az MTA Határon Túli Magyar Tudományos Ösztöndíjprogram támogatásával

1848

Január 4.

A Csurgovics János nagyprépost és püspöki helynök vezetésével ülésező szentszéki tanácskozás a papnövendékek tanulmányi és fegyelmi ügyeiről értekezett.

Január 9.

A Religio és Nevelés hasábjain Deskó János „mérsékleti egyletek" alapítását és a pálinkafogyasztás visszaszorítását szorgalmazta Máramarosban.

Január 11.

Az országgyűlés Kossuth Lajos indítványára választmányt küldött ki az adminisztrátori rendszer okozta sérelmek összegyűjtésére és megvizsgálására.

Január 12.

A munkácsi püspökség a pozsonyi országgyűlésen tartózkodó Popovics Bazil püspöktől értesült Mária Lujza osztrák főhercegnő haláláról. „Mltgos megyés Püspök Úr, e megyei kormányt arról, miként Császári Kir. Fenséges Fő Hercegnő Mária Ludovica, Pármai uralkodó hercegnő Ő felségének kegyelmes urunk királyunknak nénje, múlt év december 18-án meghalálozott légyen, tudósítván, meghagyja: miszerint valamint a székesegyházban, úgy a czeholnyai templomban gyászájtatosságok érette tartassanak". A gyászszertartást illetően a munkácsi egyházmegye vezetősége elrendelte, hogy az „engesztelő miseáldozat az itteni [értsd: ungvári – M. F.] székesegyházban, hogy a növendékpapság, tanítási órákból semmit se veszítsen, az új naptár szerint Január 20-ra rendeltetik; miről a Czeholnyai főespereslelkész is oly utasítással értesíttetni fog, hogy ő is, hacsak nem fogja valami akadály tartóztatni, a mondott napon szintén azon intencióra ünnepélyes isteni szolgálatot tartson".

Bourbon-ellenes felkelés Palermóban. A nagy európai forradalmi hullám megindulása.

Január 13.

Pozsonyból Ungvárra érkezett Popovics püspök levele, melyben felszólította Csurgovics János helynököt „miszerint Ungi és itteni Székesegyházi Papsággal értekezvén, a megyei gyűléseken minden kitelhető erővel a Conservatív elveket védelmezni iparkodjanak". Ennek nyomán a munkácsi püspökségben az alábbi teendőket hagyták jóvá: „Egy különös tanácskozásra öszve fog hívatni az egész Székesegyházi Papság, és ott ezen kegyes levél tartalmánál fogva felszólíttatni, miszerint ezen Országgyűlés folyamata alatt a megyei gyűléseken szorgalmatosan megjelenni, és valamint más, úgy az érintett levélben foglalt tárgyakhoz okosan szólalni iparkodjék; mire a külső kivált Ungvárhoz közel lakozó lelkészek is alkalmilag figyelmeztetendők lesznek".

Január 19.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tartott szentszéki ülés – Kovács Bazil talaborfalvi másodalesperes ajánlatára – Ország Jánost nevezte ki Csománfalva tanítójává. A kinevezésben szerepet játszott, hogy Ország földtelket ajánlott fel a helyi iskola részére.

Január 21.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás Apsai Mihály János visói alesperes megdorgálására utasította Anderkó Péter máramarosi vikáriust. A szentszéki jegyzőkönyv szerint a visói alesperes „azzal vádóltatott, hogy Maramaros Vmegyében 1843ik évben tartatott követválasztás alkalmával elkövetett kihágásokban némüleg részt vett".

Január 26.

István főherceg nádor javaslatot tett V. Ferdinánd királynak, hogy a magyar ellenzék egységét a szabad királyi városoknak adandó szavazat és az adminisztrátori kérdés ügyében teendő engedményekkel bontsák meg. A nádori felterjesztést az uralkodó január 30-án elfogadta. A királyi leiratot február 1-jén olvasták fel az országgyűlésen, melyben V. Ferdinánd az adminisztrátori rendszert illetően törvényes szándékairól biztosította a rendeket.

Január 27.

Forradalom Nápolyban.

Február 2.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozáson felolvasták IX. Pius pápa 1847. december 7-i „titkos tanácsban tartatott" beszédét, „melyben a Catholica hitnek né-

mely jelesen Spanyolországban és Helvetiában elnyomatásáról panaszkodik, annak a Nép Térítők által a hitetlenek közötti elterjedéséről örvend, és a Catholikus Püspököket és Főpásztorokat annak épségbeni megtartására inti, és felszólítja". Ungváron a pápa beszédét tudomásul vették.

Február 3.

Popovics Bazil Pozsonyból tudósította egyházmegyéjét Barkóczy László báró, székesfehérvári püspök 1847. december 13-án bekövetkezett haláláról.

Február 8.

IX. Pius pápa megerősítette a körösi káptalan V. Ferdinánd kezdeményezte alapítását.

Február 12.

Megalakul a pápai állam első világi kormánya Giacomo Antonelli bíboros vezetésével.

Február 14.

A katolikus püspöki kar konferenciáján a latin és görög szertartású püspökök megegyeztek, hogy rítusváltás kérelmezését minden egyes esetben együttesen kiküldendő bizottság vizsgálja meg, s adja ki az engedélyt.

Február 16.

V. Ferdinánd hatvani prépositta nevezte ki Horváth Mihályt.

Február 18.

Máramaros vármegye rendjei levélben köszönték meg Popovics püspöknek, hogy az 1847. évi éhínség idején segítséget nyújtott az Alsó- és Felsőverhovinai Esperességi Kerületek szegényeinek.

A munkácsi egyházmegye értesült arról, hogy Popovics püspök jóváhagyta Homicskó Sándor pesti szeminarista ungvári szemináriumba való áthelyezését.

Február 23.

Forradalom Párizsban. François Guizot francia miniszterelnök lemondása.

Február 29.

Megérkezett Ungvárra a Helytartótanács görögkatolikus tábori lelkészek alkalmazásával kapcsolatban írt levele: „Nagyméltóságú Magyar

Helytartó Tanács folyó évi Január hó 11ről 1141. szám alatt kelt kegyes intézmény által tudomás végett 1571: 847. szám alatti felterjesztésre jelenti, miként az ezredeknél lévő orosz ajkú [értsd: ruszin – M. F.], s görög egyesült szertartású katonáknak lelkiekbeni ellátása eránt, a tábori főlelkésztől vett tudósítás folytán, a Magyar Hadi Fő Kormány azt üzenvén, hogy a katonaság jelen elhelyezése mellett sem oly ezred, sem várőrségi osztály egy helyen összevonva nincs, melynek orosz ajkú, s görög egyesült szertartású egyénei számára nézve a lelki szolgálat saját nyelvköni végzésére külön lelkész alkalmazása szükséges volna".

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás tudomásul vette a Helytartótanács fenti határozatát.

Popovics püspök tudatta egyházmegyéje káptalanával, hogy István főherceg nádor közbenjárását kérte a munkácsi püspökség papi illetménye (kongrua) mielőbbi rendezésében. (Ld. március 11.)

A párizsi forradalom híre Bécsbe érkezett.

Március 1.

Megérkezett Pozsonyba a párizsi forradalom híre.

Március 3.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tartott szentszéki ülés hívei „bomlott" házassági ügyeivel foglalkozott.

Kossuth Lajos a kerületi ülés elé terjesztette felirati javaslatát. A birodalomnak demokratikus alkotmányt, benne Magyarországnak önállóságot követelt.

Március 10.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a máramarosi alesperesek segítségét kérte a népnevelés terén uralkodó áldatlan állapotok megszüntetésére. A szentszéki jegyzőkönyv szerint „Máramarosban az oskolák ügye, s így népnevelés a legrosszabb lábakon áll".

Rómában megalakult az egyházi állam új kormánya, amelynek kétharmadát világiak alkották.

Március 11.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás tudomásul vette, hogy Popovics püspök István nádort kérte meg: terjessze az uralkodó elé a munkácsi egyházmegye kongruájának rendezetlen ügyét. (Ld. február 29.)

Irínyi József tizenkét pontba foglalta Kossuth március 3-i felirati javaslatának lényegét. Másnap a pesti Pilvax kávéházban összegyűlt *„közép-*

ponti ifjúság" elhatározta, hogy a 12 pontot március 19-én a József napi vásárra összegyűlt sokadalom elé terjeszti.

Március 13.

Forradalom Bécsben. Klemens Lothar Metternich herceg, államkancellár és Apponyi György gróf, magyar udvari kancellár lemondása.

Március 14.

Az országgyűlés felsőtáblája elfogadta Kossuth március 3-i felirati javaslatát.

A pápai államban kihirdették az alkotmányt és parlamenti választásokat tartottak.

Március 15.

Szentszéki ülés Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével. A szentszék özvegyi illetmény folyósításáról döntött néhai Hrabár János ökörmezői pap betegen született lánya részére. A 19 éves Jusztinát hét testvérével együtt gondozta özvegy édesanyja, Hadzsega Julianna.

A pesti forradalom győzelme. A márciusi ifjak a cenzúra megkerülésével kinyomtatták Petőfi Sándor Nemzeti dal című költeményét és a 12 pontot, mely utóbbit elfogadtatták Pest város tanácsával is.

A pozsonyi országgyűlés küldöttsége Bécsbe utazott, hogy V. Ferdinánd király elé terjessze az alkotmányos átalakulást sürgető feliratot.

Március 17.

A király István főherceg nádort teljhatalommal ruházta fel, s hozzájárult a felelős magyar kormány megalakításához.

István nádor magyar miniszterelnöknek nevezte ki Batthyány Lajos grófot.

Az uralkodó Franz Anton Kolowrat grófot osztrák ideiglenes miniszterelnökké nevezte ki.

Március 17–19.

A pest-budai szerbek gyűlése szerb nemzeti kívánságokat tartalmazó petíciót fogalmazott meg.

Március 18.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a klérus és a hívek közötti vitás ügyekkel foglalkozott.

Munkács épületein a pesti eseményekről tudósító falragaszok jelentek meg.

Az alsó- és felsőtábla egyaránt elfogadta a köztehervise lésről, az úrbéri szolgáltatások azonnali megszüntetéséről és az egyházi tized eltörléséről szóló törvényjavaslatokat.

Március 20.

A katolikus püspökök pozsonyi konferenciája megvitatta, hogy a megváltozott helyzetben az egyház szabadságát és az állammal szembeni függetlenségét miként lehetne megvédeni.

Március 21.

Zólyomban, Selmecbányán, Kassán, Szentesen, Szatmárnémetiben, Újvidéken, Szabolcs és Szatmár megyékben megkezdődött a nemzetőrség szervezése.

A katolikus püspöki kar, Hám János szatmári püspök vezetésével, védelmet kért a királytól az egyházi tized kárpótlás nélküli eltörlése ellen.

A szerbek újvidéki gyűlésükön üdvözölték a pesti forradalmat.

Kolowrat gróf vezetésével megalakult az első osztrák felelős kormány.

Lembergben Lengyel Nemzeti Tanács alakult.

Március 22.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás az európai forradalmi hullámmal szembeni álláspontot fogalmazott meg. „Szomorú érzéssel vétetvén figyelembe azon váratlan események, melyek Európának áldott eddigi békességes kedélyek felingerlésével lángba borították. Nehogy ezen forradalmi hajlam, melytől hazánk népe idegen, elharapódzó mirigy gyanánt benne csírát vessen, ezen megye papsága körlevél által azeránt fog felszólíttatni, hogy valamint magok részéről óvatoson kikerülvén mindazokat, melyekkel netalántán kedélyek felingerlésére ok nyújtatnak, úgy afelett is őrködjenek, nehogy ördögi mesterséggel békét szerető népbe nyugtalan és forradalmi hajlam valaki által hintessen." (Ld. március 25.)

Március 23.

Batthyány Lajos az országgyűlésen bejelentette a kormány névsorát. Batthyány javaslatára a nádor kinevezte a Miniszteri Országos Ideiglenes Bizottmányt (MOIB).

Az uralkodó Szőgyény László magyar királyi alkancellár alájegyzése mellett Josip Jellačić báró, vezérőrnagyot horvát bánná nevezte ki. Az illírizmus híveként ismert Jellačić hivatali esküjét a Josif Rajačić szerb pátriárka kezébe tette le.

Március 25.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tartott szentszéki ülés felfüggesztette a március 22-i körlevél szétküldését a munkácsi egyházmegye papságának.

Március 27.

Az újvidéki szerb nemzeti gyűlés feliratot intézett az országgyűléshez, amelyben nemzeti létük elismerését és belső ügyeik anyanyelven intézhetőségét kérték.

Március 28.

Horváth Gábor Ung vármegyei első alispán közölte a munkácsi püspökséggel: Keményesi István kereknyei pap ellen az a vád fogalmazódott meg, hogy I. Miklós cár (1796–1855) lelki üdvéért gyászmisét tartott (sic!). Az ungi alispán nyomozást kért az ügyben, amit az egyházmegye vezetése is jóváhagyott: „Az illető helyettes alesperes azonnal még ma kiküldetik, hogy a vád valóságát, vagy valótlanságát tudja meg, a bevádlott lelkészt hallgassa ki". (Ld. április 11.; május 31.)
Liptó vármegye gyűlésén a szlovákok Michal Miloslav Hodža evangélikus lelkipásztor vezetésével szlováknyelvű megyei igazgatást és népiskolai oktatást követeltek.

Március 29.

Szentszéki ülés Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével. A főpapi testület 250 váltóforint összegű kölcsönt nyújtott Bacsinszky Irineusz egyházmegyei hivatali iktató és zaricsói pap részére. Bacsinszky a pénzt „gazdálkodás megkezdésére" kérte.

Március 31.

V. Ferdinánd elfogadta a felelős minisztériumról szóló március 23-i törvényjavaslat lényeges pontjait.
Kossuth Lajos benyújtotta a vallási egyenjogúságról és viszonosságról szóló törvényjavaslatot. (Vö. április 2.)

Április 1.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés a házastársuktól elválni szándékozó hívek kérvényeivel foglalkozott.

Április 2.

Scitovszky János pécsi püspök a főrendi tábla ülésén a vallási egyenjogúságról és viszonosságról szóló törvényjavaslat ellen érvelt. (Vö. április 6.)

Április 4.

A Pesti Hírlap tudósítása az Ung megyei eseményekről: „A mellre és fövegre feltűzött nemzeti bokréta három színe alatt minden párt egyesült. Papok, kamarai tisztek, nemesek és polgárok. Apponyi s Metternich bukása viharos örömnyilvánítással fogadtatott. A behozott újítások irányában buzgó rokonszenv tanúsíttatott."

Az országgyűlés felterjesztette a népképviseletről szóló törvényjavaslatot.

Kolowrat osztrák miniszterelnök lemondása.

Április 5.

Megérkezett Ungvárra az eperjesi püspökség 1848-as egyházmegyei névkönyvének egy példánya.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a szentmiklósi tanító részére nyújtandó juttatásokról értekezett; konkrét határozatot hozni azonban nem tudott: „a tanítók kinevezése, s az egész oskolai ügy jelenleg oly átváltoztatási szakaszban van, hogy kétséges vajon az eddigi kinevezési gyakorlat ezen állásában továbbra is megmarad-é vagy sem". (Ld. július 19.)

Április 6.

A Budapesti Híradó tudósítása az Ung megyei eseményekről: „A dolgok nagyban kezdenek menni. A bécsi, pozsonyi hírek ős Tátra lábaihoz is elszállottak … és az unghi partokon is lüktet a nemzeti ér; a magyar háromszín kitűzetett, kucsmákon, mellényeken, hölgyi kebleken, az egyházi rend is fölvidította komoly öltönyét".

A katolikus államvallás megszüntetése tárgyában az alsó- és felsőtábla „egyházi és világi katolikusok bevonásával" értekezletet tartott.

Az alsótábla elfogadta a Partium visszacsatolásáról szóló 1836. évi XXI. törvénycikk foganatosítását és a vallásügyről szóló törvényjavaslatokat.

Április 8.

A Popovics Bazil munkácsi püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás elrendelte, hogy az egyházmegye papsága istentiszteleteken mondjon hálát az úrbéri szolgáltatások eltörléséért, a közteherviselés elfogadásáért és a Batthyány-kormány megalakításáért: „kötelességének érzi a Szentszék, minden kegyekért s jókért a Mennyei Gondviselésnek legforróbb hálákat adni, s azért határoztatik, hogy ezen hálaadó Isteni tisztelet az egész Megyében a rendelet vételétől következő első vasárnapon tartassék meg […]. A hívek pedig ezen egész eseményekről a lelkészek által innen kidolgozandó minta szerint célszerűen s vigyázattal oktassanak, s értesítessenek, egyszersmind a csend, béke, és rend fenn-

tartására, a törvény s felsőbbség eránti engedelmességre, ipar, s józanságra gyakrabban figyelmeztessenek".
Lakatos György hajdúböszörményi görögkatolikus pap arról tudósította a munkácsi püspökség káptalanát, hogy a „legújabb nagyszerű események és reformok" a Hajdú-kerületet is lelkesedésre ragadták: a tisztikar és hat hajdúváros követei nemzeti lobogók alatt közgyűlést tartottak.

Április 9.

A Đorđe Stratimirović és Aleksandar Kostić vezette újvidéki küldöttséggel folytatott tárgyaláson Kossuth elutasította a szerbek külön nemzetként való elismerését.

Április 10.

A Helytartótanács megtartotta utolsó ülését Budán.

Április 11.

Zombory János éneklő kanonok a munkácsi püspökség káptalana elé terjesztette a Keményesi István kereknyei pap ügyében véghezvitt vizsgálat eredményét. „Minthogy már jó rég óta azon rágalmas mendemondák imitt amott szárnyalnak, mintha a mi papságunk és népünk az orosz császárért nyilvánosan imádkozna; annálfogva ezen ügy Sz. Széki Köztanácskozás alá annál is inkább bocsátandó lesz, hogy a gyanúsítók, és illetőleg a vádlók alaptalan állítása egy részről, más részről a vádlottak alaptalansága annál nagyobb nyilvánosságra jöjjön." (Ld. március 28.; május 31.)
A Batthyány-kormány Pozsonyban tartózkodó tagjainak eskütétele.
Az uralkodó berekesztette az utolsó rendi országgyűlést és szentesítette a törvényeket.

Április 12.

A munkácsi egyházmegye szentszéki ülése tárgyalás alá vette Anderkó Péter máramarosi vikárius indítványát, melyben a forradalmi vívmányokért tartandó hálaadó misék elhalasztását kérte: „a mostani nagyszerű események szerencsés kifejlődéséért hálaadó Isteni tisztelet megtartását […] legalább a Máramarosi vicariatusban [püspöki helynökség – M. F.] hálaadó Isteni tisztelet boldogabb időre azért halasztassék, nehogy az ottani számos görög szertartású nemességben nagyobb ingerültséget szüljön, úgy is elég keserű kifakadások eddig is történtek már". Anderkó indítványát a káptalan tudomásul vette, s elrendelte, hogy „oly helyeken, hol számos nemesség lakik, kik az új törvények által eddig gyakorlott jogaiktól megfosztattak […] hálaadó Isteni tisztelet vagy igen vigyázva tartassék meg, vagy pedig egy általjában mellőztessék el".

A magyar minisztertanács első ülésén Pozsonyban kérte a királytól a Galíciában állomásozó magyar ezredek hazarendelését; határozatot hozott, hogy kormánybiztosokat küld a szlovák lakosságú vármegyékbe; megbízta a nádort, hogy tárgyaljon Jellačiccsal.

Április 14.

A Batthyány-kormány Pozsonyból Pestre helyezte át székhelyét. A kormányt Vasvári Pál üdvözlő beszéddel fogadta.
Karlócán a szerb nemzeti gyűlés követelést fogadott el a Szerb Vajdaság megalakításáról.

Április 15.

Az első, Pesten tartott minisztertanácsi ülés Batthyányra bízta a nemzetőrség megszervezését.
A kormány felmentette hivatalukból a megyék egy részének élén álló főispáni helytartókat (adminisztrátorokat).

Április 16.

A minisztertanács Batthyányra bízta a távollévő hadügyminiszter helyettesítését.
Szemere Bertalan belügyminiszter elrendelte az adminisztrátorok hivatalukból való felmentését.

Április 17.

A munkácsi püspökség beiktatta Bacsinszky Ireneusz zaricsói parókus papi nősülés tárgyában benyújtott folyamodványát. Bacsinszky „előadván miszerint a Megye Lelkészei között körül belül 120ra megy azok száma, kik véle együtt a balsorsnak ama legérzékenyebb csapása miatt, hogy törvényes nejeiket a kérlelhetetlen halál elragadta […]. Miután azonban jelenleg egy részről már maga századunk szelídebb s emberibb szelleme az érintett s régentén jónak ítélt, de most sokaknak örök üdvössége veszélyeztetése nélkül tovább fenn nem tartható egyházi fegyelemnek is korszerű módosítását, vagy némely pontokra nézve annak általános, avagy kivételes megszűntetését komolyan igényelné, más részről pedig a keleti görögkatholika Egyház fegyelmi rendeleteinek tágítása, valamint folyamodónak saját meggyőződése, úgy az unióra lépett boldog emlékezetű atyáink kívánsága szerint kizárólag Méltóságos Püspökeinknek, mint az Apostolok teljes hatalmú törvényes utódjai kitűnőbb jogaihoz tartoznék; – annálfogva […] a lelkipásztorkodás szabad folytatása mellett, másodszori megházasodhatásra kívánt engedelem s felhatalmazás megnyeréséért szomorú sorsainak körülményes előadása mellett őszinte bizodalommal esedezik”. A munkácsi egyházmegye vezetése egy körlevelet adott ki, melyben két fontos kérdést intézett a

klérushoz: „1-ör Kívánják-é, hogy a még föl nem szentelt kispap akár leányt, akár pedig özvegyet nőül vehessen? 2-or Kívánják-é, hogy a már fölszentelt pap akár legyen az nőtlen, akár pedig özvegy, felszentelés után valami leánnyal, vagy özveggyel, annyiszor amennyiszer házasságra léphessen?". A kérdéseket az esperességek kerületi gyűléseiken vitatták meg, válaszaikat 1848 májusának végéig küldhették el a püspökség székhelyére. Azt az esperességet, amely elmulasztotta felküldeni véleményét, úgy tekintették, mint amely beleegyezik a „kérdéses kívánatokba".

Április 18.

Megérkezett Ungvárra a Helytartótanács levele, melyben „tudtul adja, hogy a Galíciai Kormányszék újabb jelentése szerint Pierzchalszky Sándor zendülési mozgalmakban részvét[el] gyanúja miatt kizárt tarnovi papnöveldei növendéknek a hittudományi tanulmányok folytatása megengedtetett".

Április 19.

Asztalos Pál máramarosi főszolgabíró beadványban sürgette a pénzügyminisztériumot a görögkatolikus papság megnyerésére. Mivel az ügy nem tartozott a tárcához, Asztalos levelét Eötvös József báró, vallás- és közoktatásügyi miniszterhez küldték át. Az átiratot az illetékes pénzügyminiszter, Kossuth Lajos készítette el (április 25.): „A papságot haladéktalanul le kell kötelezni. A cultus minister akár a püspökség [a Munkácsi Görögkatolikus Püspökség] útján, akár – mi a körülményeknél fogva ajánlatosabb – a marmarosi püspökhelyettesnek [Anderkó Péter máramarosszigeti pap, püspök helyettes] írjon, és kérjen az oláh és orosz parochiák felől fölvilágosítást, nyújtson reményt, hogy a papok status általi fizettetése mielőbb megtörténendik."

Karl Ludwig Ficquelmont gróf lett az osztrák miniszterelnök.

Lembergben megfogalmazták az ukrán nemzeti követeléseket.

Április 20.

A MOIB megszűntette működését.

Batthyány kinevezte az Országos Nemzeti Őrseregi Tanács (később Országos Nemzetőrségi Haditanács) első munkatársait. Elnöke Franz Ottinger báró, vezérőrnagy, budai dandárparancsnok.

A kormány több megyébe is új főispánokat nevezett ki. Ekkor került sor Ujházy László (Sáros) és Károlyi György gróf (Szatmár) kinevezésére.

Április 21.

Batthyány miniszterelnök utasította a hatóságokat a felállítandó nemzetőrség összeírásának mielőbbi megkezdéséről. Bizalmas levelében meg-

hagyta, hogy az összeírást csak ott kezdjék meg, ahol a lakosság körében nem mutatkozik ellenszenv.

Április 22.

A kormány új főispánokat nevezett ki. Andrássy Gyula gróf Zemplén, Patay József Szabolcs vármegye főispánja lett.

Április 24.

Batthyány miniszterelnök arra kérte katolikus papságot, hogy a népet nyugalomra és rendre intse.

Véres húsvéthétfő Nagykikindán. A felizgatott tömeg több hivatalnokot meggyilkolt.

Jellačić horvát bán nyilatkozatában kihirdette a jobbágyfelszabadítást, s eltiltotta a horvátországi közigazgatási szerveket a magyar kormánnyal való érintkezéstől.

Április 25.

Kossuth Anderkó Péter máramarosi görögkatolikus vikárius György nevű fiát minisztériumi munkára ajánlotta Eötvös kultuszminiszternek. Anderkó György április 11. előtt a magyar udvari kancellárián fogalmazói gyakornokként tevékenykedett. (Ld. május 3.)

Április 26.

A munkácsi püspökség beiktatta Csaroda György udvari ágens jelentését: „miután a magyar ügyek Bécsi Dicasteriumoktól a magyar független Minisztériumhoz tétetett által; azért lakását ezennel ő is Budára tette át, ajánlván magát a Megyei Kormány bizodalmába". A káptalan válasza: e „levél arra az esetre, ha a Megyének Budán egy ügynökre szüksége leend, előmutattatni, és tárgyaltatni fog".

A Nemzeti Újságban Hrabár István hegyaljai alesperes és „magyar-orosz pap" tiltakozott azon vádak ellen, miszerint a hazai ruszin és román görögkatolikus papság rokonszenvez a cári hatalommal. Hrabár a magyarság és a görögkatolikus hívek közös történelmi együttműködését idézte fel, majd kijelentette: „»Bizodalom és szeretet« legyen jelszavunk és kalauzunk, és akkor ne féljünk: mert jöjjön bár délről, vagy éjszakról az ellenség, Magyarhonba csak holt tetemeinken keresztül juthat be."

A nagykikindai fejlemények hatására a minisztertanács mozgó nemzetőrségi alakulatok kiállításáról hozott határozatot.

Szemere belügyminiszter Csernovits Pétert délvidéki királyi biztosnak és temesi főispánnak nevezte ki.

Április 29.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés a házasságuk érvénytelenítését kérelmező hívek beadványaival foglalkozott.

Április 30.

A balázsfalvi román népgyűlés szónokai (Ioan Buteanu, Avram Iancu, Alexandru Papiu-Ilarian stb.) a román nép nemzetként való elismerését és a jobbágyfelszabadítást követeltek. Ioan Lemény püspök nyugalomra intette a megjelenteket.

Május 1.

Megérkezett Ungvárra Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter leirata, aki „értesülvén arról mintha a Beregi nem magyar ajkú lakosok némi aggodalmat ébresztő viseletet tanúsítottak volna; azért bár is ezen Megyei Kormánynak hazafiasságában nem kétkedik mindazonáltal azt felkéri, miszerint híveit mindazon jókról, melyet a közelebbi országgyűléstől nyerének, felvilágosíttatni, Ő Fölsége a Király és Nádor Királyi Helytartó iránt tiszteletre és hódolásra, a Minisztérium és Közhatóságok iránt bizodalomra és engedelmességre inteni […] igyekezzék". Eötvös ezenkívül felszólította a káptalant, hogy nevezzen meg olyan görögkatolikus világiakat, akiket minisztériumában alkalmazhatna. A püspökség válasza: „Ámbár ezen megyének Bereg vármegyében lakó Hívei, az Ország Kormánya eránt valamint eddig, úgy most is kellő bizodalommal, tisztelettel, és engedelmességgel viseltetnek […] azon híreket melyek azoknak némi aggodalmat ébresztő viseletéről felmentek, alaposoknak elismerni nem lehet; mindazonáltal a Beregi Papság körlevél által oda utasíttatni fog, hogy Híveit azokról, melyek e Levélben foglaltatnak, kellően felvilágosítsa, és békességre intse. Egyebberánt pedig az egyházi minisztériumnál nyerendő alkalmazás végett e következendő egyének: Mihályi Gábor Máramaros vármegyei másod alispány, Mán Josef főbíró, Anderkó György Magyar Kancelláriánál volt fogalmazói gyakornok, Cserszky Lajos Ung vármegyei tiszt. aljegyző, Mészáros Károly Mosony vármegyei alügyész, Fábián János Máramaros vármegyei főügyész, Selevér Elek, ugyan ott főbíró, Markos György az itteni Szentszéknél szegények ügyvédje, Nyizsalovszky András, vagy Antal pesti ügyvédek, és Vajda János Szatmár vármegyei alügyész Ő Méltóságának az Egyházi Miniszternek, a görögkatolikus világiak közül ezen megye részéről ajánltatni fognak".

Az alsókaraszlói hívek a munkácsi egyházmegye káptalanától kértek útmutatást a közelmúlt eseményei kapcsán: „aggodalmasan előterjesztvén, hogy Hazánknak különbféleképpen elmagyarázott átalakulását tisztán meg nem érthetvén; esedeznek miszerint megnyugtatás végett

e részben némi felvilágosítás nekiek nyújtassék". A püspökség magyarázata: „Miután a folyamodók, az úrbéri tartozásoknak megszüntetése által […] szabad polgárok lettek; Hazát, és a Királyt védeni, nevezetesen pedig helységükben, és annak határán, a személyes és vagyonbátorságot, a közcsendet és belbékességet fenntartani, sőt ha kívántatna fegyverrel is eszközleni, vagyis keblükben Nemzeti Őrsereget alakítatni tartoznak, mely végre azeránt keletkezett törvényjavaslat a dolognak bővebb megértése végett nekik kiadatni, egyszersmind pedig kijelentetni fog, hogy az illető vármegye rendeleteinek engedelmesek legyenek, és a közgyűlésre is, folyó hó 8ik napjára, magok közül képviselőket küldjenek".
Popovics András nagybereznai alesperes kerülete papsága nevében a papi nősüléssel kapcsolatban nyilatkozott: „a Megyei Kormánynak, miszerint Isten adta hatalmánál fogva, a disciplinárékba [egyházi fegyelem ügyében] mindenkor független Püspök és Megyei Kormány engedje meg a Presbyteratus egyházi renden lévőknek, törvényes feleségük elhalálozása esetén, annyiszor felvenni a Házasság szentségét mennyiszer az egyházi egyének állapotja, vagy életkora szükségesnek találandja, feleségül pedig nem csak papi hajadont, hanem papi özvegyet is, Gácshoni [értsd: galíciai – M. F.] Rokónink szokása szerint, feleségül venni szabad legyen."

Május 2.

Az esztergomi főkáptalan felhívást intézett a magyarországi katolikus püspökökhöz. (Ld. május 15, 16.) A felhívást a Religio és Nevelés május 7-i száma közölte.
A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás arról hozott határozatot, hogy a jövőben – a Bíborosi Kollégium kérésének megfelelő – kimutatásokat fog küldeni Rómába az egyházmegye állapotáról.
Franz Laube őrnagy, munkácsi várparancsnok tizenegy politikai foglyot bocsátott szabadon. A kiszabadulókat a város polgárai mártírként ünnepelték, és a legjobb ellátásban részesítették.

Május 3.

A Pesti Hírlap Anderkó György fogalmazói kinevezéséről tudósított. Anderkó az Igazságügy Minisztérium büntetőtörvénykezési osztályában nyert alkalmazást. (Ld. április 25.) Fizetése évi 800 Ft. November 23-án – ismeretlen holléte miatt – felfüggesztették illetményét.

Május 4.

Ficquelmont osztrák miniszterelnök lemondása. Az uralkodó május 7-én hagyta jóvá a felmentést.

Május 6.

Batthyány közbenjárására V. Ferdinánd király engedelmességre intette Jellačićot, s felhatalmazta István nádort, hogy a Horvátországban mutatkozó elszakadási törekvések miatt szükség esetén királyi biztost nevezzen ki.

Május 7.

Királyi kézirat a Magyarországon állomásozó sorkatonaság magyar minisztérium alá rendeléséről.

Május 8.

Az osztrák ideiglenes miniszterelnök Franz von Pillersdorf báró lett.

Május 9.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés:
a magyar felelős minisztérium megalakulása miatt elrendelte a bécsi kormányszékeknél és a budai Helytartótanácsnál dolgozó ágensei (ügynök) hivatalának és fizetésének megszűntetését;
egy önálló görögkatolikus ügyosztály felállítására tett javaslatot a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumon belül;
döntést hozott a kongrua ügyében: „az Egyházi és Közoktatási Miniszter eréljesen az eránt fog megkéretni: hogy addig is míglen a múlt országgyűlésen kimondott elvnél fogva, minden hit és vallás felekezet fizetésre nézve az igazság mérlege szerint egy lábra fognak tétetni, ezen Megye Papságának, a szabályos illetéket a Helytartó Tanácsnál meglévő és bevégzett öszveírási munkálatok [értsd: a munkácsi püspökség papi illetményének 1847-ben befejezett összeírása – M. F.] fonalán, azon időtül rendelje ki, melytől Eperjes Megye Lelkészei húzzák, meg érintetvén ezen előterjesztésben, érzékenyen az is: hogy mily fájdalmasan érzi ezen Szentszék azt: hogy a Helytartó Tanácsnál lévő egyházi előadó ezen ügy szándékos hátráltatása miatt 500 papnak napi élelmezésével annyi időtül játszani nem iszonyodott";
engedélyt kért Szemere belügyminisztertől az április törvények „orosz" nyelvre való lefordítására. „Minthogy a Máramaros, Ugocsa, Bereg, Ung és Zemplén vármegyékben százezrekre menő orosz nyelvet beszélő lakosok érdeke megkívánja, miszerint a törvények ezen nyelvre is lefordíttassanak, nehogy valaki által félre értessenek, vagy elmagyaráztassanak";
elrendelte papságának, hogy nemzetgyűlési „képviselőknek oly egyéneket válasszanak el, kikben tökéletesen megbízhatják érdekeik képviseltetését és haza javának előmozdítását".

Május 10–11.

A szlovák nemzeti mozgalom liptószentmiklósi gyűlése. Követelték a szlovákok nemzeti egyenjogúságát, önálló szlovák nemzetgyűlés létrehozását és az országgyűlésen való nemzeti képviseletet.

Május 10.

A munkácsi püspökség bizalmát élvező Jura György a magyarországi románok hűségéről jelentetett meg cikket a Marczius Tizenötödike hasábjain.

A Budapesti Híradó közlése Ungból: „A nemzeti lobogók a megye és város házain, a középtanodán, a várban (a munkácsi papnöveldében) a munkácsi püspök Popovics Vazul főnöki lakján ki van tűzve; s dicséretére emlegetik itt a tisztelt püspök ő mgának, hogy a hongyűlésről haza térve ő volt a legelső, a ki erre példát adott! … mit az ungiak annál szívesebben fogadtak és követtek, mert országgyűlési viseletével is nagyban meg voltak elégedve".

A máramarosi románok Máramarosszigeten tartott gyűlésén a résztvevők kijelentik hűségüket a király, a haza és a nemzet iránt. Nyilatkozatokat a Pesti Hírlap június 9-i száma közölte.

Május 11.

István nádor Hrabovszky János báró, altábornagy, pétervárad i főhadparancsnokot horvátországi királyi biztossá nevezte ki.

Május 12.

Popovics püspök tábori liturgia tartására és a helyi nemzetőrség lobogójának megszentelésére adott engedélyt Szabó György hajdúdorogi papnak és szentszéki ülnöknek.

A magyar kormány tiltakozását fejezte ki az osztrák kormánynál a Prágában tartandó szláv kongresszus ellen.

Május 13–15.

A karlócai szerb nemzeti kongresszus autonóm Szerb Vajdaságot követelt.

Május 13.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás az 1848. évi április törvények 50 példányban való beszerzéséről döntött, s egyúttal elrendelte, hogy ebből az egyházmegye minden esperességi kerület kapjon egy-egy példányt.

A Budapesti Híradó az ungi nemzetőrségről tudósított: „Május 2kán az új tisztikar volt a megyei hatóság elnökénél tisztelegni; s azon felül meglátogatá a munkácsi megyés püspök ő mgát és az ungvári plébánus

főtisztel. Varga István kanonok urat is; ki nekünk szíves volt lobogónkat felszentelni, s tábori misét a szabad ég alatt mondani."

Május 14.

A Religio és Nevelésben megjelent Scitovszky János pécsi püspök a magyarországi katolikus püspökökhöz írt körlevele, melyben a katolikus mozgalom támogatására szólította fel a főpásztorokat. A lap közölte továbbá Scitovszky egyházmegyéje papságához intézett felhívását. (Vö. május 31.)

Május 15–17.

Román nemzeti gyűlés Balázsfalván. A gyűlés követelte a románok nemzeti létének elismerését, arányos országgyűlési képviseletet; az unió kérdésében, új országgyűlési döntést a román nemzet képviselőinek bevonásával. Andrei Şaguna erdélyi görögkeleti püspök elnökletével Román Nemzeti Bizottság alakult.

Május 15.

Megérkezett Ungvárra az esztergomi főkáptalan levele, mely az alábbi ügyekben kérte a munkácsi egyházmegye támogatását:
segítse elő, hogy „az egyházi javak és alapítványokat […] az egyház birtokába megtarthassa";
e cél érdekében indítványozza „Megyei és Nemzeti Zsinat tartását, olyképpen, hogy azokkal a megüresedett Prímási, Érseki, és más Püspöki székek betöltendése sürgettessék";
eszközölje ki „az alsóbb rendű papságnak a kor szükségeihez alkalmazott jobb ellátását, […] az egyházi javak e célrai s kellő aránybani fordíttatását";
„a katolikus iskolák s nevelő intézeteknek biztosítására minden törvényes, és hatalmában álló eszközöket használjon";
támogassa azon törekvését, hogy az eddig a Helytartótanács által kezelt katolikus alapítványokat „egy csupán egyházi, és világi katholikusokból álló bizottmány kezelje";
végül „az elv mellett küzdjön: miszerint gondoskodjék minden vallásfelekezet a maga hitoktatói, nevelő és tanítói intézeteinek fönntartásáról".
A főkáptalani felszólítást a káptalani ülés elé terjesztették. (Ld. május 16.)
Batthyány miniszterelnök felmentette Ottinger Ferenc báró, vezérőrnagyot, s helyette Baldacci Manó báró, ezredest nevezte ki az Országos Nemzetőri Haditanács elnökének.
Újabb bécsi forradalom.
Galíciában kihirdették a jobbágyfelszabadítást.

Május 16.

Megérkezett Ungvárra a kultuszminisztérium tudósítása, „mely szerint a Vallás és Közoktatási Minisztérium osztályai már felállítva lévén, mindazon tárgyakban, melyekben a Királyi Helytartó Tanács, és Udvari Kancellária útján vették az egyházmegyei hatóságok felsőbb rendeleteiket, ezentúl a Vallás és Közoktatási Minisztérium által értesülendenek. Mihezképest […] a Vallás és Közoktatási Minisztériumhoz Budára lesznek intézendők az egyházmegyei felterjesztések".

Továbbá nyilvántartásba vették Eötvös kultuszminiszter másik leiratát, melyben Popovics püspököt „a többi Magyarhoni Kath. Püspökeivel együtt f. év Június 1ső és következő napjára avégett hívja fel, miszerint ottan a Kath. iskolák elintézése, az alsóbbrendű papság jobb ellátása, és a pártolói jog gyakorlati módosítása érdemében tanácskozást tarthatván, aszerint a szükséges törvényjavaslatokat elkészíthesse és jövő törvényhozás elé terjeszthesse". A püspökség válasza: „Miután ezen felhívás következtében a Megyés Püspök bizonyos időre a Megyétől eltávozni kéntelen lesz; Főtisztelendő Csurgovics János Prépost megbízatni fog, hogy a Megyei dolgokat, azon idő alatt, mint Püspöki Helyettes kezelni szíveskedjék".

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás elhatározta, hogy a papi kongrua megadása mellett a nyugdíjas papok számának huszonöt főre emelését és a papi nyugdíj 300 forintra való kiegészítését is kérni fogja a magyar kormánytól.

A szentszéki ülésen nem hagyták jóvá az esztergomi főkáptalan indítványát. (Ld. május 15.) A főpapság az elutasítást a következőkkel indokolta: egyrészt megemlítette, hogy a római katolikus egyház az ungvári unió (1646) óta nem segítette megfelelő mértékben a püspökség érdekérvényesítését, másrészt kijelentette, hogy „nem csuda tehát ha ezen szentszék a múlt keserű tapasztalásain okulva bizodalmatlansággal viseltetik oly testület eránt, mely a kedvezmények osztogatásában részrehajlatlanságot nem tanúsított, s inkább bízunk az álladalom hazafiúi érzeteibe, s a törvényt alkotó testületnek páratlan igazságszeretetében, mely a jogokat, s kedvezményeket a polgárok között minden tekintetek nélkül, igazságosabban osztogatja".

A miniszterelnök és Baldacci kibocsátották a mobilis nemzetőrség felhívását. Önkéntesek jelentkezését kérték tíz zászlóalj megalakítására.

Május 17.

A karlócai főodbor kiáltványában a „magyarizmus" elleni mozgalomhoz való csatlakozásra szólítja fel a románokat.

Május 18.

Josif Rajačić érsek a szerb főodbor elnöki tisztét Đorđe Stratimirovićra ruházta át.

A Majna menti Frankfurtban megnyílt az egységes német állam megteremtésére hivatott német nemzetgyűlés.

Május 19.

A Nemzeti című lap arról tudósított, hogy Román Ferenc uradalmi ügyész ugyan összeírta volna nemzetőrnek a Bereg megyei ruszinokat, viszont nem adott volna számukra fegyvert. „A leendő birtokos nemzetőrök összeírására neveztetett küldöttség, kiknek Román Ferenc előadására meghagyatott, hogy a jelen nemzet beléletét s kül viszonyát szem előtt tartva, olyanoknak fegyvert ne adjanak, kik az orosz propaganda irányzatára legkisebb ballépéseket tehetnének."

Pestre hivatalos értesítés érkezett a király Innsbruckba menekléséről. A minisztertanács Esterházy Pál herceg, király személye körüli minisztert az uralkodó után küldte.

Május 20.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés megtárgyalta az ungvári „Papnevelő Intézetben lévő nevendékek által 24 pontban, s egy függelékben beadott" kérelmét. Többek közt kimondták, hogy „megengedtetik a nevendékeknek az, hogy ők a liturgiai úgy, mint orosz és oláh nyelvekbeni nagyobb mívelődésök tekintetéből egyletet alakíthassanak", s „ezen egylet teendőihez a magyar nyelv mívelése is korunk igényeihez képest kapcsoltathatik, úgy mindazon által, hogy a liturgiai nyelvekbeni mívelődésés szertartásunkbani gyakorlat fő célul tekintsék és a magyar nyelv gyakorlata által ezen fő cél háttérbe ne szorítassék".

Zombory Lipót ungi tudósítása a Budapesti Híradóban: „A kivilágítás megtörtént itt is, április 29kén; mely általános volt ugyan, de nagyon egyszerű. A munkácsi papnövelde fáklyás zenét adott vagy is tartott akkor estve a jámbor szívű magyar királynak; és ez jól vette ki magát, a vár fokán; hallgatóság vagyis publicum nagy számmal. Énekeltek is, mondják, de erre már én semmi megjegyzést nem tehetek, mert későn érkeztem."

Gaganecz József eperjesi püspök egy görögkatolikus vallású egyén minisztériumi alkalmazásában kért segítséget a munkácsi egyházmegye papságától. A munkácsi egyházmegye válasza: „Még ezen Levél ide lett eljövetele előtt […] ezen Megyei Kormány által az Egyházi Minisztersétől nem egy egyén alkalmazása, hanem egy egész osztálynak a görögkatolikusok részére leendő felállítása kérve volt". (Ld. május 9.)

A kormány Degenfeld Imre grófot nevezte ki Szabolcs megyei főispánnak.

Május 21.

A Jelenkor közölte Szőllősi Balázs véleményét az máramarosi választásokról és a helyi papságról: „A választási kerületek fő helyei lettek: Huszt, Ökörmező, Técső, Sziget, Sugatag, és felső Visó. E megyében aligha nem lett volna tanácsosabb, hogy követeink az összes intelligentiának legyenek kifolyásai. Mert hitem szerint a mostani rendezés mellett csak a lelkészek jó tetszésétől függ: intelligentiát vagy önérdeket képviseltessenek-é kerületeik által. Csalódásomon örülnék, addig higgyük a jobbat, úgy is ez ország most egészben véve reménységből áll."

Május 22.

Ungvárra érkezett Eötvös miniszter rendelete, mely a munkácsi püspökséget „az eránt hívja fel, miszerint papjai és alárendeltjei által arra hasson, hogy a nép kedélyét félreértés és rossz akarat fel ne zavarják". A kultuszminiszter leiratával a legközelebbi szentszéki ülés foglalkozott. (Ld. május 27.)

A karlócai főodbor kiáltványa a dél-magyarországi németekhez, a horvátokhoz, bunyevácokhoz, sokácokhoz a szerb mozgalomhoz való csatlakozásról.

Május 23.

Paulovics Lázár ungvári szemináriumi hittanár arra kérte a munkácsi egyházmegye vezetését, hogy indítványozza a líceumi tanárok bérezésének az akadémiai oktatók szintjére való emelését. A püspökség válasza: „Ezen folyamodvány következtében a Vallás és Közoktatási Miniszter megkéretni fog, hogy az itteni Hittanodai Tanárok fizetését legalább arra a lábra állíttatni szíveskedjék, melyen az Académiák Tanárainak fizetése áll".

Megérkeztek a munkácsi püspökség székhelyére a „Mártius 15iki Emlékválasztmány" – adakozás céljából – küldött gyűjtőívei. A püspökség válasza: „Minthogy Megyés Püspök a történt dolgok fonalát tekintvén, úgy van meggyőződve, hogy a minap nyert alkotmányos hazai szabadság nem a Pesti nép Martius 15én hallatszott Szózatának, hanem az Országgyűlés által felkarolt, és Ő Felsége elébe vitt, ottan pedig Martius 17ik és következett napjain kegyelmesen elfogadott, és teljesített Nemzeti Közkívánatnak szüleménye; – annál fogva egy oly emlékre, mely ama Szabadság kivívását csak egy töredéknek nem pedig az összes nemzet közlelkesedésének és Ő Felsége jó szívének tulajdoníttatni látszik, se maga nem adakozik, sem másokat fel nem szólíthat. Ha azonban a kér-

déses emlék és szabadság kivívása jeléül csak általányosan, és a Martius 15k napjának minden említése nélkül az összes nemzet által emeltetni céloztatna; ezen feltétel alatt Megyés Püspök annak felállítását részéről teendő mérsékelt adakozás által elősegíteni vonakodni nem fog".
Szemere Vukovics Sebőt nevezte ki délvidéki királyi biztosnak.
Mészáros Lázár hadügyminiszter itáliai ezredétől Pestre érkezett.

Május 26.

A munkácsi püspökség elhatározta, hogy támogatni fogja Troknya György Ugocsa vármegyei alügyész nemzetgyűlési képviselővé való megválasztását: „A Megyei Kormány nem csak azért, hogy […] Görög. Katholikus, de azért is, hogy törvénytudó, és helyes gondolkozású lévén, a követi pályára minden tekintetre nézve alkalmatosnak találtatik, óhajtja: hogy ő mint az Ugocsai Görög Katholikus népnek képviselője, a közelgő országgyűlésre követül elválasztassék". (Vö. június 20.)

Május 27.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás elfogadta Eötvös azon rendeletét, melyben felhívta a papság figyelmét a rend és béke fenntartásában, valamint az áprilisi törvények magyarázatában betöltött fontos szerepére. (Ld. május 22.) A püspökség határozata: „Ezen miniszterialis rendelet következésében valamint arról, hogy a haza veszélyben van, annak megmentése végett valamint a Lelkészek áldozzanak, úgy a népet is az ajánlatok megtételére szólítsák fel, úgy egyszersmind a csend, rend, és békének a nép közötti fenntartására, a személy és vagyon bátorság megőrzésének eszközlésére erélyesen, és sikeresen működjenek, az egész megye Lelkészei körlevél által felszólíttatni fognak."
Ungváron a görögkatolikus főpapság határozatott fogadott el arról, hogy elkezdi az áprilisi törvények ruszin nyelvre való fordítását, s nem várja meg Szemere belügyminiszter válaszát az üggyel kapcsolatban.

Május 29.

Az utolsó erdélyi rendi országgyűlés megnyitása Kolozsvárott.

Május 30.

Joan Lemény fogarasi görögkatolikus megyéspüspök a kolozsvári diéta nevében elfogadta Magyarország és Erdély újraegyesülését.

Május 31.

A munkácsi püspökség hivatala nyilvántartásba vette Eötvös kultuszminiszter leiratát, aki „miután nyomasztóbbnál nyomasztóbb állapotba lenni ismervén el ezen Megye Papságát, melynek sorsán javítani

főbb gondjának egyike; azért addig míg e szándok tettleg foganatba mehetnék, annak határozott megállapodásáról megyei papság kellőleg biztosítassék". (Ld. az enapi káptalani ülés)
Megérkezett Ungvárra Scitovszky pécsi püspök a katolikus mozgalom támogatására felszólító levele. (Ld. az enapi káptalani ülés)
A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés:
elutasította Scitovszky pécsi püspök azon felhívását, hogy „a katolikusok is magánosan egy egyházi, s világi egyénekből álló bizottmány által kezelhessék. Mely tervnek kivitele tekintetéből, egy 7–8 milliónyi katholikusok aláírásával ellátott petíció fog a legközelebb tartandó országgyűlésnek benyújtatni, s azért ezen püspöki megyét is hason[ló] tételre s az aláírási ívek megnyitására felszólítja". A munkácsi egyházmegye „semmi petíciót az országgyűlésre bemutatni nem fog: hanem szorosan a törvényhez ragaszkodik, mely a Lelkészeket minden tekintet nélkül illő ellátásukról biztosítja";
tisztázta Keményesi István kereknyei lelkészt, „ki azzal vádoltatott, mintha az állítólagosan elhalt Miklós Muszka Császárért halotti szent liturgiát tartatott volna", hiszen „a Lelkész nem a muszka cárért, de elhunyt 16ik Gergely Pápáért a csak most kezébe jött püspöki rendelet folytán Sz. liturgia tartását hirdetett, s azt meg is tartotta". A káptalani ülés egyúttal megkérte Ung vármegye első alispánját, hogy „a hamisan feladó Csuha István Urat intse meg, hogy jövendőre a dolgokról magának hitelesb tudomást szerezvén, ily hamis, s más becsületét sértő panaszokkal elő ne álljon. Kijelentetvén itten az, hogy ezen megye Lelkészei, s népe legjobb Királyunk 5ik Ferdinand Ő Felsége eránt valamint tántoríthatatlan hűséggel, s jobbágyi hódolattal viseltetik – úgy az Orosz Császárért soha sem imádkozik" (Ld. március 28.);
Eötvös leirata nyomán elrendelte, hogy „felhíjja ezen megyei kormányt, miszerint ezen megye papsága jövedelmeinek szándékba vett rovatos összeírása ne csak telhető legnagyobb pontossággal eszközöltessék, hanem egyszersmind azon módok eránt, melyekkel az egyesült orosz és oláh papság sorsán enyhíteni lehetne teljes bizalommal s kimerítőleg értesítessék." A püspökség vezetése továbbá intézkedett, hogy papjai „illető alesperesi úton nyilatkozzanak, hogy […] a javadalmak illő ellátása iránt a minisztériumnak kimerítő értesítvényt adni lehessen";
határozatot fogadott el a Közlöny című kormánylap megrendeléséről: „Szóba hozatván itten az, hogy egy hivatalos Ministerialis lap, ily cím alatt »Közlöny« fog megjelenni, melyben minden hivatalos ügyek, rendeletek közhírré tétetni fognak, minthogy pedig a dolgok hivatalos menetét ministerialis parancsolatokat a Szentszéknek tudni érdekében áll."

Június 1.

A Nemzeti az Ung megyei helyzetről tudósított. „Csend van, – hogy azonban a sátán konkolyt nem hint e közünkbe – isten tudja. A hegyközi oroszok a legnagyobb elszántsággal sereglenek a nemzetőrség zászlaja alá, – a síkon lakó tótok pedig borzadnak tőle – mint ördög a tömjéntől, – eddigelé semmi kísérlet által sem oszlathattuk el félelmüket."

Június 2.

Jellačić bán a királyi tilalom ellenére megnyitotta a horvát szábort.
Prágában megnyílt a szláv kongresszus.

Június 3.

Ungvárra érkezett a váci szentszék levele, melyben „ezen Megyei Kormányt az iránt keresi meg, hogy valamint a megürült püspöki székeket, betölteni felsőbb helyen sürgesse, úgy az egyházi javakat, s alapítványokat kizárólag a katholikusok által kezeltetni, maga helyén szorgalmazza". (Ld. az enapi szentszéki ülés határozatát)
A munkácsi püspökség beiktatta IX. Pius pápa április 29-i titkos szentszéki ülésen mondott beszédét, „melyben nyilvánítja, hogy valakinek háborút izenni, vagy a maga világi birodalmát terjeszteni akarni, az ő Atyai szándokával ellenkezik". A beszédet az egyházmegye káptalani tanácskozása elé terjesztették. (Ld. augusztus 11.)
A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés:
szükségesnek nyilvánította, hogy „Magyarországban s a hozzá kapcsolt részekben egy görögkatolikus érseki szék is létezzék". Ugyanekkor született döntés arról, hogy kérelmezi a munkácsi püspökség érsekségre való emelését, s kimondta, hogy a magyarországi görögkatolikus egyházat a jövőben létrehozandó munkácsi érsekség irányítása alá kell rendelni. Ennek megfelelően megbízást adott Likovics János, Balugyánszky András, Paulovics Lázár szentszéki ülnököknek és Csopey Antal hittanárnak, hogy a fent említett határozatra „szolgáló nyomós okokat szemeljék ki, rendes formába tegyék, s munkálatjukat a szentszéknek terjesszék elő" (ld. július 13.);
elutasította a váci szentszék azon kérését, hogy a munkácsi egyházmegye fogadja el „az esztergomi Főszentség által kibocsátott körlevélben foglalt elveket";
Eötvös vallás- és közoktatási miniszter érvénytelenítette a május 13-i karlócai szerb nemzeti kongresszus határozatait, s elrendelte a görögkeletiek egyházi értekezletének Temesvárott történő megtartását.
Đorđe Stratimirović Újvidéken fegyverbe hívta a szerbeket.

Június 4.

A Nemzeti a Bereg megyei közhangulatról adott hírt: „A nép béke és csend közt naponta kívántató mezei munkáját szorgalmasan végzi. A törvények a nép közt mind mobilis küldöttségek, mind a külön helységek lelkészei által szószékből magyaráztatnak folytonosan, és világosíttatnak."

Június 7.

A prágai szláv kongresszus a magyarországi nemzetiségek problémáival foglalkozott. Jozef Miloslav Hurban a kongresszus elé terjesztette a szlovákok és a magyarországi ruszinok közös memorandumát.

Június 8.

Közlöny címmel megindult a magyar kormány hivatalos napilapja. Szerkesztője Gyurmán Adolf.

A Közlöny arról tudósított, hogy a Bereg megyei görögkatolikus klérus „alattomos propagandával" támogatja a pánszláv mozgalmat. A papok célja: a hatalom megszerzése Bereg megyében. Ezt a közelgő országgyűlési választások segítségével kívánják elérni. A lap szerint a „kormánynak még csírájában el kell fojtani e mozgalmakat". Ellenkező esetben vészjósló következményeket sejtet: „Ily előzmények után történhetik, hogy a legközelebbi követválasztásunk eredménye az orosz tömeg győzelme lesz, az intelligentia ellenében. S ha az lesz, akkor közöttünk mindennek vége!"

A Religio és Nevelésben megjelent Scitovszky pécsi püspök egyházmegyéje papságához intézett körlevele, melyben megyei zsinatot hirdetett. Ungvárra e napon érkezett meg a pécsi püspök e tárgyban írt levele.

A püspöki hivatal beiktatta Hajdú Jeromos munkácsi pap két levelét: az egyikben indítványozta, hogy nemzetgyűlési képviselőnek választása esetén az egyházmegye gondoskodjon javadalmának lelki ellátásáról; a másikban az áprilisi törvények „orosz nyelvre fordítása alól azon tekintetből magát felmentetni kéri, mert bokros foglalatosságai vannak". A püspökség Hajdú mindkét kérését elfogadta; fordítási feladatait Homicskó György turjai alesperesre bízta.

Június 10.

A Radical Lap beregi tudósítója azon véleményének adott hangot, hogy a megyei ruszinság a pánszlávizmus terjesztésére fogja felhasználni a közelgő nemzetgyűlési választásokat. „Bereg megye azon részében, amelyben az oroszság [értsd: ruszinság – M. F.] lakik – ez pedig két harmadát teszi a megye egészterületének a panslavizmus új alakban merülvén fel, alattomos propagandáját annyira kiterjeszté, hogy már-már egész megyénk hálójába került. Célja: a legközelebbi országgyűlésre, amennyire

lehet orosz papokat választani követekül, s ez sikerülvén, a megyei tisztújításra hatni annyira, hogy a párt befolyása mindenütt túlnyomóságot nyerjen. Ez valóságos tény, s méltó, hogy a nemzet, a minisztérium mielőbb figyelembe vegye, ez ártalmas gyomot még felburhánzás előtt, csirájában fojtsa el. A köznép felmentetett ugyan a földesurak veszélyes gyámsága alól, de nem egyszersmind a papi befolyástól. […] Ily előzmények után történhetik, hogy a legközelebbi követválasztásunk eredménye az orosz tömeg győzelme lesz, az intelligencia ellenében. S ha ez lesz, akkor közöttünk mindennek vége!"

Batthyány fellépésére V. Ferdinánd szentesítette az Erdéllyel való uniót. Királyi kézirat Jellačić felfüggesztéséről.

Június 11.

A Religio és Nevelés a munkácsi egyházmegyéről tudósított: „Ungvárról vett, de hely szűke miatt, sajnálkozásunkra, nem közölhetett tudósítások szerint, a munkácsi gör. egy. megyében a vallásosság szilárdulását a kereszténység ünnepeinek egész buzgósággali megtartása, az ájtatos néppel tömött templomok, úgyszinte megtérések is, örvendetesen hirdetik; a nép honfias érzelmeinek őszinte nyilvánításában, (mint Szathmárban is, az oláh ajkú gör. kath. hívek) vetélkedvén a honnak bármely vidéki s felekezeti leghívebb fiaival."

A Pesti Hírlap írta a Bereg megyei helyzetről: „A megyében mindenfelé legjobb egyetértés, csend és béke uralkodik, minden nemzetiségi és valláskülönbség nélkül. Vannak ugyan itt is keringésben mindenféle téveszmék és szabadságróli hibás fogalmak, de ezek is oszlanak már lassanként a felvilágosítás üdvös, jótékony malasztjai által. […] A munkácsi járás szolgabírái arról tőnek jelentést, miszerint kerületökben némely görög katholikus lelkészek az iránt izgatnak, hogy képviselő választassék a nemzeti gyűlésre. Az adatokból az látszik ki, hogy nem pánszláv irány vezeti őket, hanem némi túlbuzgóság, mellyel bizonyos pap iránt viseltetnek. Népszerű küldöttség neveztetett a dolog megvizsgálására."

Június 12.

Szemere belügyminiszter statáriumot rendelt el az ország egész területére.

Forradalom Prágában.

Június 13.

A szerb főodbor felhívásában minden szerb férfit fegyverbe szólított a magyarok ellen.

Június 14.

Kecskés Antal, a munkácsi püspökség titkára levelében írta a görögkatolikus papi családból származó Vasvári (Fejér) Pálnak, a márciusi ifjak egyik vezérének: „[…] még ki kell emelnem, mit a napokban tett [egyház]megyei kormányunk: kihíresztelte a kispapok közt, hogy menjenek önkéntesnek – ha tetszik – s három vagy több évet eltöltve visszaveszi őket a clerus sorába, el is ment néhány."

Június 15.

A Reform rövid ismertetést közölt az ungvári növendékpapság 24 pontból és egy függelékből álló petíciójáról. A lap szerint az egyházmegyei vezetés a kérések többségét teljesítette, „kivéve a többi közt azon pontot, […] miszerint a növendékek közőli tisztviselők a növendékség által jelöltetvén ki [….] . Továbbá megtagadtatott még azon korszerű kívánat is, miszerint eltöröltessék a munkácsi megyében divatozó azon törvény, vulgo püspöki rendelet … miszerint azon pályavégzett növendékpap, ki polgári, vagy nem e megyebeli papleányt vesz nőül, bizonyos pénzöszveget – jelenleg négyszáz pgő ftot – fizetni köteleztessék." (Vö. május 20.)

Június 16.

Munkács és néhány környékbeli település római katolikus és református vallású választói a püspökség vezetése előtt panaszt tettek Hajdú Jeromos görögkatolikus pap és képviselőjelölt ellen. „Munkácsi Lelkész Hajdú Jerom nép képviselőnek akarván magát elválasztatni, paptársai által ezen cél kivitelére alantas eszközöket használ." A káptalan elrendelte, hogy a munkácsi polgárok panasza Hajdúval „avégett visszavárólag közlendő lesz, hogy ezen cél elérésében működő Lelkészeket csak a szabad és illendő eszközök használatára utasítsa, a tilosaktól pedig, melyeket egy Lelkészről fel tenni igen nehéz, minden esetre őket tiltsa el!". A munkácsi püspöki hivatal elhatározta, hogy tárgyalás alá veszi Popovics püspök az egyházmegye pártolása ügyében megfogalmazott és Eötvösnek személyesen kézbesített nyilatkozatát. (Ld. június 21.)

A Bereg megyei ruszinok a Pesti Hírlap hasábjain utasították vissza az őket ért pánszláv vádakat. „A nyilatkozók kijelentik: hogy az orosz ajkúak mindig hívek, becsületes polgárok voltak. De azért meg is kívánják, hogy ellenökben rágalommal és fenyegetésekkel senki ne éljen; mint minap egy uradalmi tiszt. – És miért bizatik a törvény magyarázat írnokokra? Ezek e napokban több hordó pálinkát vitettek az oroszok közé. Így itatva magyarázzák, – nem a törvényt, hanem hogy ki legyen a követ. Különben katonasággal s más dolgokkal ijesztgetik. – A beregi oroszok sorsa igen szomorú volt mindeddig. Sovány, kopár helyeken

vannak földei a hegyek oldalain, míg az uraké lent a völgyben díszlenek. […] E vidéken az úri ólak szebbek, mint az orosz templomok."
A Budapesti Híradó írta: „Beregben az oroszság közt izgatások jelei mutatkoznak, melyek azonban nem pánszláv irányúak, és csak is a követválasztásokra szorítkoznak, a mennyiben egynémely gör. kath. pap óhajtana követté lenni."
A magyar ajkú görögkatolikusok nyilatkozatot tettek közzé a Nemzetiben, melyben a magyar nyelvű liturgia engedélyezését kérték.
Ungvárra érkeztek Eötvös miniszter – papi, népiskolai és tanítói jövedelmek összeírása céljából küldött – rovatos ívei. (Ld. június 21-i szentszéki ülés).

Június 17.

A Bereg megyei munkácsi választókerület „magyar érzelmű orosz papjai" a Nemzetiben tiltakoztak a pánszlávizmus vádja ellen. (Vö. május 19.) Hangsúlyozták, hogy minden alapot nélkülöz az az állítás, miszerint a „muszka propaganda céljaira dolgoznak", egyúttal kifejezték feltétlen hűségüket V. Ferdinánd magyar király iránt. A tudósítás szerint a Bereg megyei papságról szóló rémhíreket a helyi nemesség terjesztette el. Utóbbiak mindenképpen maguk közül szerettek volna nemzetgyűlési képviselőt választani. Ennek eléréséért nem válogattak az eszközökben. Az „uradalmi írnokok" néhány hordó pálinkával igyekeztek elnyerni a tanulatlan parasztttömegek támogatását. Akiket nem tudtak meggyőzni, azokat azzal rémisztgették, hogy „jobb lesz [ott]hon maradni, mert választáskor vérengzés (kiemelés a szerzőtől – M. F.) lesz". Arra figyelmeztették a görögkatolikus híveket, hogy „a papoknak nem kell hinni, mert ámítanak".
Alfred zu Windisch-Grätz herceg csapatai leverték a prágai felkelést.

Június 19.

Horváth Gábor Ung vármegyei alispán közölte a munkácsi egyházmegye vezetésével Popovics András nagybereznai alesperessel szemben megfogalmazott vádjait: „mint állítólag a népet a tisztviselők ellen vallásosság örve alatt bujtogatót, állomásáról lerendelni, s tétlen állapotba helyezni kívánván ellenkező esetben a tévő lesz, mit a rendfenntartás igényel". Az egyházmegye határozata: „Miután kihallgatlanul senkit se szabad elítélni; annál fogva, mielőtt ezen feladásra válasz adathatnék, az eránt a feladott Nagy Bereznai Lelkész, és Alesperes kihallgattatni rendeltetik". (Ld. június 20.)
Danilovits Antal tőketerebesi pap arról tudósította a püspökséget, „hogy a Zemplén vármegye egyik gyűlésébe Kolosy János főszolgabíró hivatalosan merte feljelenteni, miképp a G. Szert. papok püspöki utasításnál fogva, Orosz Császárért imádkoznak". Ennek nyomán a püs-

pökség vezetése elrendelte, hogy a hegyaljai alesperes derítse ki: „vajon Kolosy János Úr Közgyűlés alkalmával nyilvánosan-é vagy csak valami magány beszélgetés közben mondotta mintha a Magyar Országi Oroszok Miklós Császárért imádkoznának?". (Ld. július 31.)

Június 20.

Popovics András nagybereznai alesperes nyilatkozott Horváth Gábor Ung vármegyei alispán ellene felhozott vádjaira. A püspökség véleménye: „egy Lelkészt csak bebizonyított rossz tettek miatt, és csak rendes per útján" lehet „állomásáról lerendelni". (Ld. június 19.)

A munkácsi választókerületben miután a görögkatolikusok jelöltje, Hajdú Jeromos visszalépett, Román Ferencet választották képviselővé.

Az Ugocsai megyei halmi kerület mandátumáért folytatott vetélkedés Egry János alispán győzelmét hozta. A választásról lekésett mintegy másfél ezer román ajkú választó, akik a munkácsi püspök bizalmát is élvező Troknya Györgyöt támogatták. A feldühödött románok csak Troknya békéltető fellépése miatt „nem gázolták le" az Egry-párt híveit. Egry ezután rögtön lemondott. Rezignációja azonban csak később vált hivatalossá és írhatták ki az új választást. (Ld. augusztus 23.)

Június 21.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés:

határozatott fogadott el arról, hogy Eötvös miniszteri rendelete „következésében a[z] [egyház]megye minden most létező javadalmainak a megküldött minta szerinti öszveírása megrendeltetik, s ennek pontos teljesítése végett mint a miniszteri utasítás elküldetni, mint pedig innen minden egyes rovatra külön készítendő utasítás adatni fog. Menynyiben pedig azonban ezen rovatokból kevés példány küldetett ide, az öszveírást pedig kér egyet a Megyei Levéltár számára, másikat pedig feljebb küldendő példányban megtenni szükséges lenne, annyiban ezen mintáknak 1500 példányban kinyomtatása a pesti egyetem könyvnyomó intézetében a megyei pénztár költségén megrendeltetni fog";

jóváhagyta Eötvös azon rendeletét, amely a püspökség népiskolai és tanítói jövedelmeinek összeírását indítványozta: „Ezen a tanítók jövedelmeinek rovatai is mint a lelkészeké előbb a pesti egyetem könyvnyomdájában a megyei pénztár költségén négyezer példányokban lenyomatni, s pontos tellyesítés végett adandó körülményes utasítás mellett a Lelkészeknek azon meghagyással, hogy ugyanazon alkalommal, mellyel az egyházi öszveírás készülend a jelen oskolai öszveírására is teljesítsék, elküldeni rendeltetik";

„hála érzéssel, és szíves köszönettel" elfogadta Popovics püspök „azon atyai intézkedését, mely szerint ezen megye javainak előmozdítása vé-

gett erélyes fölterjesztése által magát a Minisztériumnál is személyesen közbevetni méltóztatott".

Június 22.

Megérkezett Ungvárra a munkácsi választókerület görögkatolikus megbízottainak jelentése. A jelentés azokról a visszaélésekről tudósított, amelyeket a Román Ferencet támogató választók követtek el Hajdú Jeromos hívei ellen: „miután f. év. Június 19n felfegyverzett Román pártiak, fegyvertelen orosz ajkú polgárokat az uradalmi tisztek biztatására annyira megtámadták, hogy azok közül többeket főbe vertek, 100 feljebb pedig megsebesítettek". A püspökség elrendelte az ügy pontos kivizsgálását.

A Reform Bereg megyei görögkatolikus papság nyílt „lázításáról" tudósított; kilátásba helyezte számonkérésüket. „Beregben a panszlavismus most már nyíltan emeli föl fejét, s veszélyes propagandájának sikerült az oroszokat, kik a népesség kétharmadát teszik, fölizgatni, hogy a legközelebbi országgyűlésre pópákat küldjenek követekül. Ez is a papság műve, kik a helyett, hogy a népet felvilágosítanák, költött hazudságokkal nyugtalanítják és lázítják. Csak jegyezzétek föl mindezeket szent atyák, hogy majd ha a számadás napja elkövetkezik, a haza iránti szent szolgálataitokért illő béreteket megadhassuk!"

Június 24.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés állást foglalt a papság lehetséges nemzetőri szolgálatáról: „Tagadhatatlan hogy a papság állása, és szent hivatása azon kötelességekkel, melyeket a nemzetőröknek szorosan megtartani kell, egyáltaljában öszve nem egyeztethető, mert gyakrabban oly körülmények közzé szorulhat, hogy egyik vagy másik kötelességét […] elhanyagolni kéntelen lesz".

Június 25.

Az uralkodó Hám János szatmári püspököt nevezte ki esztergomi érseknek. Ugyanekkor Lonovics József csanádi püspököt egri érsekké, Horváth Mihály hatvani prépostot csanádi, Jekelfalussy Vince esztergomi kanonokot szepesi, Karner Antal győri kanonokot székesfehérvári, Athanackovics Plátó budai görögkeleti püspököt bácsi püspökké nevezte ki.

Június 26.

V. Ferdinánd megbízta István nádort és királyi helytartót a pesti népképviseleti országgyűlés megnyitásával.

A párizsi munkásfelkelés leverése Louis Eugène Cavaignac tábornok által.

Június 27–28.

Az Eperjesi Görögkatolikus Püspökség titkára és kanonoka, Dobránszky Viktor, a Budapesti Híradó hasábjain cáfolta azokat a vádakat, miszerint a magyarországi ruszin görögkatolikus papság a cári Oroszországgal rokonszenvez; klérusa nevében kifejezte hűségét a magyar forradalmi kormány mellett. (Az eperjesi kanonok meggyőződése később megváltozott. 1849 őszén fivérét, Adolfot követve osztrák szolgálatba állt.)

Június 27.

A Közlöny jelentette: „Román Ferenc mostanáig volt uradalmi ügyész mint a kerületünkbeni öszves értelmiség egyező akaratával felkarolt polgártársunk lett követté, minden orosz papi ármánykodás dacára, melyről terjedelmesen lehetne írni."

A munkácsi püspökség értesült az Ung vármegyei rögtönítélő bíróság felállításáról.

A magyarországi románok lugosi gyűlése feliratban kérte a magyar kormányt, hogy a Temesköz románlakta területeiből szervezzen román hivatalos nyelvű autonóm területet; egyben felajánlotta segítségét a magyar forradalom fegyveres támogatására.

Június 28.

Megérkezett Ungvárra István nádor levele, melyben meghívta Popovics püspököt a Pesten tartandó országgyűlésre. Popovics távollétének idejére Csurgovics Jánost nevezték ki az egyházmegye általános helynökévé.

A munkácsi püspökség hivatala beiktatta és az egyházmegyei szentszék elé terjesztette Scitovszky pécsi püspök levelét, melyben „átteszi sorozatát azon tárgyaknak, melyek f. évi Szeptember végén Esztergomban tartandó nemzeti zsinat tanácskozásaiban felveendők". (Ld. augusztus 23.)

Ungvárra érkezett a Przemyśli Görögkatolikus Püspökség nyomdájában szerkesztett, eladásra kínált egyházi könyvek listája.

Szentszéki ülés Popovics püspök elnökletével.

Június 30.

Ungváron nyilvántartásba vették Szemere belügyminiszter leiratát, melyben az áprilisi törvények „orosz" nyelvű fordítását „közköltségen kinyomattatni szívesen rendeli meg". (Ld. a másnapi szentszéki ülés)

A Közlöny arról írt, hogy Pribék Antalt a helyi görögkatolikus népesség aktív támogatásával választották meg Ung megye szobránci kerületének országgyűlési képviselőjévé. „Páratlan volt a lelkesedés, mellyel népképviselőnk megválasztatott. A szegényebb néposztály tudja: hogy benne, jogszerű igényeinek lelkes bajnokát s hű képviselőjét; – az intelligentia:

hogy a képviseletet csak ilyen, de hűbb kezekre s lelkesebb kebelre nem bízhatá."

Július 1.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés az áprilisi törvények fordításával kapcsolatban elhatározta, hogy „az illető fordítók, kik munkálataikat be nem végezték, annak mielőbbi elkészítésére és ide felküldésére megsürgettetni fognak". (Ld. június 30.)

A Radical Lap egy Ungvárról szóló, június 24-i tudósítást közölt. „Városunkban béke és csend uralkodik, csak néha néha szül aggodalmat bennünk a reactio, de vissza nem rettenünk, mert keblünk csak a szabadságért dobog s készek vagyunk érette utolsó leheletünket áldozni. […] A követek választása igen szerencsésen ment végbe, eleinte ugyan fölléptek a papok, de a camarilla vég bukása szerényekké tette őket s leléptek, csakhogy valahára átlátják, hogy lejárt idejök."

Július 2.

Lembergben megtartotta megalakuló ülését az ukrán Matica.

Július 3.

A munkácsi püspökséghez megérkezett Eötvös levele, melyben közölte: „hogy ha a magyar ajkú görög katholikusok részére az egyházi könyveknek magyarra fordítása és kinyomtatása kívántatnék, részéről az eránt teljes örömmel kész segédkezet nyújtani". (Ld. október 18.)

Július 5.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás utasította Lyachovics Viktor egyházmegyei levéltárost, hogy készítsen mutatót a Közlöny rendeleteiről.

István főherceg nádor Pesten megnyitotta az első népképviseleti országgyűlést.

Július 8.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés 40 pengőforintot utalt ki Stefurovszky János matyóci (Ung vármegye) helyettes lelkész részére. A segélynyújtás oka: a paplak szomszédságából átterjedt tűzvészben Stefurovszky minden vagyona odaveszett.

Eötvös vallás- és közoktatási miniszter felszólította a különböző felekezetek vezetőit, hogy papjaik a kormány rendeleteit alkalmanként hirdessék ki és magyarázzák meg a népnek. „Felhívom tehát Önöket a haza szent nevében újólag ismételve, hogy papjaik és alárendeltjeiknek

szoros kötelességükké tegyék, miszerint a népet minden mellékes tekintetek nélkül felvilágosítani és a törvények rendeleteiről kellőleg értesíteni és a testvériség, a béke és a rend szent ígéreteire oktatni soha meg ne szűnjenek." (Ld. július 27-i szentszéki ülés)

A Budapesti Híradó közlése az ungi görögkatolikus papságról: „Itt általánosan jelenleg a munkácsi clerus nagyon szelíden viselte magát; mert, jóllehet papjaiból küldhetett volna követeket az országgyűlésre, ezt még sem cselekedte, nem akarva legkisebb rossz vért csinálni, akár itt, akár ott a nemzeti gyűlésen. Pedig volnának ám jeles egyéni, kik meg tudnának felelni hivatásuknak!"

Anton von Doblhoff-Dier báró lett a felmentett Pillersdorf osztrák ideiglenes miniszterelnök utóda.

Július 9.

A magyarországi püspöki kar levelet intézett a miniszterelnökhöz, amelyben közli, hogy a papság fegyveres szolgálat elvállalásával szabálytalanságot (irregularitást) követ el, megsérti az egyházi törvényeket, illetve papi hivatását a fegyveres szolgálat következtében elhanyagolja.

Július 11.

Kossuth az országgyűlés elé terjesztette a kormány javaslatát. A képviselőház közfelkiáltással megszavazta a Batthyány-kormány által kért 200 000 újoncot és 42 millió forint hitelt.

Július 13.

A munkácsi püspökség szentszéki ülése elfogadta Likovics János, Balugyánszky András, Paulovics Lázár szentszéki ülnökök és Csopey Antal hittanár közösen készített tervezetét, melyben a magyarországi görögkatolikus egyház irányítására hivatott munkácsi érsekség felállítása mellett érveltek. „Ő Felsége Apostoli Királyunk, továbbá Fenséges Nádorunk, és tellyes hatalmú Királyi Helytartónk, végre a Vallás és Közoktatási Minister megkéretni fognak, miszerint a görögkatholikusok ebbéli jogos kívánatát kegyesen kihallgatva, részökre egy érsekséget alapítani, különösen pedig ezen püspöki megyét érsekségre emelni, és ezáltal a magyarhoni görögkatholika egyházat is önállóvá és függetlenné tenni méltóztassanak." (Vö. szeptember 16.)

Július 14.

Az ungvári püspöki hivatalhoz érkezett Hajdú Jeromos felterjesztése, melyben egyházmegyéje pártfogását kérte a munkácsi kerület mandátumáért lezajlott választási küzdelem idején elszenvedett sérelmeiért. (Ld. július 17-i szentszéki ülés)

Július 15.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tartott szentszéki ülés tudomásul vette Lyachovics Viktor dorogi segédlelkész az egyházmegye levél- és könyvtárosává való kinevezését.

Július 17.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés elhatározta, hogy a „munkácsi kerületi, legnagyobb részt görögkatolikus választó polgároknak, f. év Június 19 és 20án szenvedett sérelmük orvoslása végett a Belügyi Miniszter Úrhoz küldendő kérvényt csatolmánnyal együtt" felküldi az ekkor Pesten tartózkodó Popovics püspöknek. (Ld. július 14.)

Július 18.

Az erdélyi országgyűlés feloszlása.
Philipp von Wessenberg-Ampringen báró kinevezése osztrák miniszterelnökké és külügyminiszterré.

Július 19–20.

A Nemzeti általános ismertetést közölt az Ung megyei ruszinságról. A tudósítás beszámolt a ruszinok életmódjáról, gazdasági elmaradottságáról és politikai kiszolgáltatottságáról. A cikk a hitéletet illetően megjegyzi: „Vallására nézve a nép mind egyesült görög, mely szertartáshoz a legpéldásb buzgósággal ragaszkodik, – s ha a vallást az ő külsőségében vesszük: úgy ez oroszajkú népnél a vallásosság kellő fokon áll, mi bizonyosan nem a természeti veleszületett ösztönnek, hanem a görög egyesült papság eléggé nem dicsérhető buzgalmának méltó kifolyása."

Július 19.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a szentmiklósi iskola tanítójának helyzetével foglalkozott. Miután Schönborn Károly gróf lemondott a szentmiklósi tanító kinevezési jogáról, a szentszék utasította a szolyvai alesperest: „míg a tanítóknak jobb ellátásáról az álladalom törvény értelmében gondoskodni fog, […] a népet jó móddal arra bírni törekedjék, miszerint tanítójának kiélhetéséről legalább ideiglenesen gondoskodjék, mert különben azt nem teendi, jelentse ki, hogy a tanító onnan más[h]ova fog eltétetni; mely eljárásról azután minden esetre jelentést tegyen".
Eötvös kultuszminiszter az országgyűlés elé terjesztette az elemi népoktatásról szóló törvénytervezetét.

Július 25.

Az osztrák sereg győzelme Custozzánál.

Július 27.

A püspöki hivatal beiktatta Klauzál Gábor földművelésügyi, ipari és kereskedelmi miniszter rendeletét, amelyben „az Oláh Országban dühöngő cholera" veszélyeire hívta fel a munkácsi egyházmegye papjai figyelmét. (Ld. az enapi szentszéki ülést)

Megérkezett Ungvárra Eötvös július 8-i rendelete. (Ld. az enapi szentszéki ülést)

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tartott szentszéki ülés:

megtárgyalta Gulovics János szatmári pap beadványát. Gulovics csatlakozni szeretett volna a nemzetőrséghez, s ehhez a püspökség engedélyét kérte. A szentszék határozata: „Nem férvén öszve az egyházi törvényekkel az: hogy egy lelki pásztor nemcsak katonai szolgálatot tegyen, de azoknak eskütételére is kötelezze magát, mely papszentelése alkalmával letett esküjével ellentétben áll; azért ezen érintett folyamodvány Mélt. Megyés Püspök Úrnak Pestre eredetiben azon kéréssel fog felterjesztetni, hogy benne foglalt sérelmet, mennyiben az öszves papságot is sújtja, a püspöki karral egyetembe maga helyén orvosoltatni kegyeskedjék";

elfogadta Eötvös július 8-i leiratát, s egyúttal egy olyan körlevél szerkesztését rendelte el, amelyben az egyházmegye papságának feladata: „hogy azok a népet a szószékből minden mellékes tekintetek nélkül felvilágosítani, a törvények rendeleteiről kellőleg értesíteni, s a testvériség rend, és béke szent igéire oktatni soha meg ne szűnjenek";

elhatározta, hogy a „különböző írmodorba lefordított Törvény cikkelyek [értsd: áprilisi törvények – M. F.] kinyomtathassanak, meg kívántatik, miszerint azok a lehetségig legszélesebb kiterjedésű orosz táj beszédre szerkesztettessenek öszve";

jóváhagyta Klauzál kolerával kapcsolatos rendeleteinek végrehajtását „miszerint cholerának közelgetésekor az illető lelkészek hivatkozott orvosi utasítás szerint úgy egyházi szószékből mint a társalgás útján alárendelt híveit követendő életmódról felvilágosítani, a netalántán támadható előítéleteket eloszlatni s a kedélyeket megnyugtatni iparkodjanak".

Július 29.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a megüresedett felsővereckei papi javadalom hozamának illetőségéről döntött. Ennek értelmében a tavaszi vetésből származó termést egyenlően kellett felosztani a néhai parókus örökösei és az oda ideiglenesen kinevezett helyettes lelkész között.

Július 30.

A Religio és Nevelés közzétette a magyarországi püspöki kar a papság fegyveres szolgálatával szemben megfogalmazott – július 9-én Pesten elfogadott – álláspontját. A magyar kormányhoz intézett folyamodványt Popovics munkácsi püspök is aláírta.

Július 31.

Megérkezett Ungvárra Hrabár István hegyaljai alesperes jelentése Kolosy János rágalmazásairól. Hrabár „azon gyűlésben, melyben Kolosy János görög katholikusokat több rágalmakkal illette, nem volt ugyan, de a tényt több tekintélyes személyektől hallotta". A püspökség állásfoglalása: „Ezen értesítés nem lévén azon okból kielégítő, hogy sem azon tekintélyes személyek, kik a rágalmakat hallották, meg nem neveztettek, sem az hogy tanúsítani e tárgyban valamit hajlandók volnának-é? nem érintetik, ennél fogva ezen alesperes újra felszólítandó lesz, hogy ezen jelentését a mondottakra nézve bővebben terjessze ki". (Ld. június 19.)

Augusztus 1.

A Kossuth Hírlapja tudósítást közölt Ung megyéről: „Kevés megye kormányoztatik úgy, miként a mi kis honunk, a vadvizes Ung, jobban talán egyik sem."

A Religio és Nevelés megjelentette a magyarországi katolikus főpásztorok hívekhez intézett körlevelét. „Méltó hálaadással ismerjétek el a nyereményeket, melyekben a legújabb törvények által részesültetek. A szabadság mindnyájatok osztályrésze lőn. Áldásai egyenlőn áradnak ki rátok, ha azt jól értitek és használjátok, de egyenlőn sújtanak a bajok és veszedelmek is, ha a józan szabadságot, a korlátlan szabadossággal fölcserélve, azt vélnétek, mintha a szabadság még a gonoszra is fölhatalmazott volna. A valódi szabadság nem nyit utat a közcsend, rend, törvény, bátorság és jogok tapodására. – A valódi szabadság, mely a népeket igazán boldogítja, az, mely igazságon, törvényen, renden, és a felsőbbségek iránti lelkismeretes engedelmességen nyugszik." A körlevelet Popovics munkácsi püspök is aláírta.

Nádasdy Ferenc gróf, kalocsai érsek, mint a legidősebb főpap, nemzeti zsinatot hirdetett Pozsonyba.

Augusztus 2.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés Dudinszky Antal bodrogközi másodalesperes temetőhasználattal kapcsolatban megfogalmazott feliratáról értekezett. A testület állásfoglalása: „temető helyeket legfelsőbb Kir. parancsolatok erejénél bekerítve tartsák, úgy azon intézkedésre is felfog szólítatni: miként

kerülete, akár megszüntetett, vagy újonnan kihasított, akár használatba lévő temetőibe kizárólag a fű termesztésen egyebet meg ne engedjen". István nádor Eötvös előterjesztésére felfüggesztette Josif Rajačić karlócai görögkeleti metropolitát egyházi méltóságából. A görögkeleti egyház élére ideiglenes jelleggel Athanackovics Plátót nevezte ki.

Augusztus 3.

A Reform tudósítása a Turjai Esperességi Kerület gyűléséről. A kerület papsága egy 27 pontból álló indítványt fogadott el. Ebben többek között kezdeményezte egy önálló görögkatolikus érsekség felállítását, az egyházmegyei zsinat összehívását, a papi fizetések rendezését, a főesperességek jogainak megállapítását, apátságok és kanonoki helyek betöltését. Ezenkívül kérte, hogy szervezzenek mérsékleti egyleteket a ruszin falvakban népbetegségnek számító alkoholizmus visszaszorítására.

Augusztus 5.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás állást foglalt Glágola Lukács taracközi alesperes azon beadványával kapcsolatban, melyben Szember Bazil körtvélyesi kántorra panaszkodott. Glágola azért neheztelt Szemberre, mert a kántor megtagadta az esperességi kerület hivatalos leveinek kézbesítését. A szentszék válasza: „Az éneklészek ebbéli hivatásuk tellyesítésén kívül, még a falubeli kisdedeket is oktatni s tanítani kötelesek lévén, őket a hivatalos levelek hordozására általjában alkalmazni nem lehet".

Augusztus 7.

Megérkezett Ungvárra Popovics püspök levele, melyben elrendelte, hogy az ungvári papnöveldében november elsejére hirdessék meg az új tanév kezdetét.

Mészáros Lázár hadügyminiszter a galíciai fejlemények miatt Gömör, Hont és Nógrád megyék nemzetőrségét otthonmaradásra utasította.

Augusztus 8.

A Pesti Hírlap közölte a Bereg megyei ruszin papság közleményének kivonatát, melyben a klérus határozottan cáfolta a pánszláv gyanúsításokat. „Ezen vádat megcáfolja a történt választás. Ugyan is a felvidéki és kaszoni kerületekben, többségben levő oroszajkú választók által Budai Sándor főjegyző és Szintai János volt orsz. gyűlési követ, választattak el, még pedig a megyei óhitü lelkészek forró óhajtása és befolyása mellett. A munkácsi kerületben tősgyökeres magyar, Hajdú Jeromos lelkész tűzetett ki a munkácsi polgárok által követjelöltül Román Fer. urad. ügyvéd ellenében, de a nép ellene bujtogatásokkal izgatott, s midőn mind e mellett is a nagy szám mellette kívánt volna szavazni, – vérengzés érin-

tett lelkész urat visszalépni kényszerité. – A panszlavizmusi vádra megjegyzik még cáfolók, hogy az Árpáddal honunkba jött itteni göröghitű faj, mely a magyarral annyi századokon keresztöl jó és balsorsban osztozott, semmit sem óhajt jobban, mint mielőbb megmagyarosodhatni."

Augusztus 11.

Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás tudomásul vette IX. Pius pápa titkos szentszéki ülésen mondott háborúellenes beszédét. (Ld. június 3.)

Augusztus 12.

A képviselőház elfogadta az elemi oktatásról szóló törvényjavaslatot. A törvény kimondta az ingyenes és kötelező iskolai oktatást. A fiúk 12, a lányok 10 éves korig voltak kötelesek tanulni.

Az uralkodó és az udvar visszatért Innsbruckból Bécsbe. V. Ferdinánd ezt augusztus 14-én közölte a magyar országgyűléssel. Ugyanakkor visszavonta az István nádornak június 26-án adott teljhatalmát az országgyűlési törvények szentesítésére.

Augusztus 16.

A katonai szolgálat alól felmentették az egyházi személyeket.

Augusztus 17.

A Nemzeti egyik írása a munkácsi egyházmegye kormányzati és egyházpolitikai érdekérvényesítése mellett érvelt.

Augusztus 18.

A Közlöny tudósítása Máramarosszigetről: „E napokban Nagy Miklós g. catholicus segédlelkész igen szép s lélekemelő ünnepéllyel lepett meg bennünket. Ő e városbeli fi és lánygyermekeket, valláskülönbség nélkül, jóllehet a többség g. cath. több időn keresztül ritka kitartás, és szenvedéllyel tanítgatá szabad óráiban; […]. E növendékek próbatéte gyönyörbe ringatá lelkünket. A nemzetiség szilárdítása, – a magyar nyelv művelése, s ennek eszköze a szavalat, valának, mint látszik, főbb vezéreszméi. – Bámulásra ragada bennünket, midőn 3 magyar, orosz és oláh ajkú, s olyan öltözetű fiú megjelenvén, mindhárman tiszta magyar szavalatban adták elő érzelmeiket, egységet, összetartást ígértek nekünk, s mint képviselői népfajainknak, barátságosan kezet fogtak."

Augusztus 19.

Popovics András nagybereznai alesperes elküldte Ungvárra az áprilisi törvények 28–31. törvénycikkelyeinek „orosz" nyelvű fordítását. Az alesperes fordítását illetően a püspöki hivatal úgy határozott, hogy az a

„választmánynak, mely e fordításokat javítani és egyformaságra átigazítani fogja, kiadandó lesz".

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás hívei házassági ügyeivel foglalkozott.

Augusztus 23.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tartott szentszéki ülés megtárgyalta Scitovszky pécsi püspök által küldött „azon pontokat, melyek előbb a megyei, később pedig a nemzeti zsinatban tárgyalandók lennének, s melyek a magyarországi katholika egyház külső fegyelmét illetik". (Ld. június 28.) A munkácsi püspökség válasza: „Ezen pontok, mennyiben ezen megyében zsinat nem tartatott, s tartatni sem fog, csak tudomásul vétetnek".

Egry János lemondása után, a halmi kerületi megismételt országgyűlési választáson Török István szerzett mandátumot. A Marczius Tizenötödike szeptember 5-én arról tudósított, hogy Török a nemesség erőszakos fellépésének köszönhette képviselői székét. A megválasztott ugocsai képviselő ugyanezen lap hasábjain (szeptember 11.) cáfolta az ellene felhozott vádakat.

Augusztus 24.

István nádor – Szemere belügyminiszter ellenjegyzése mellett – királyi biztossá nevezte ki Mihályi Gábort Máramaros, Ugocsa, Bereg, Ung, Szatmár, Közép-Szolnok és Kraszna vármegyékbe, Kővár vidékére és a 17. (2. román, beszterce-naszódi) határőrezred területére.

Augusztus 26.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tartott szentszéki ülés a klérus fegyelmi ügyeiről értekezett.

Augusztus 27.

A magyar kormány határozata arról, hogy a béke megőrzése érdekében felajánlja Horvátország teljes függetlenségének elismerését.

Augusztus 30.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező káptalani tanácskozás tudomásul vette a gálszécsi kerület papságának feliratát. A beadvány az alsópapság javadalmazásának kérdéseivel foglalkozott: „Gálszécsi Kerület lelkészei nyilatkoznak, miszerint a lelkészek híveiktől adóztatás tárgyában függetlenek legyenek, azért beleegyeznek abba, hogy a párbér, köntös díj, és munka tellyesen szüntessenek meg, a telek azonban továbbra is a Lelkészeknek hagyatassék meg".

Augusztus 31.

V. Ferdinánd megküldte István nádornak az osztrák kormány emlékiratát (Wessenberg-emlékirat). Ennek lényege, hogy a Magyarország és Ausztria közötti ellentéteket az osztrák kormány augusztus 27-i emlékiratában foglaltak alapján lehet megszüntetni. Utóbbi emlékirat törvénytelennek minősítette az önálló magyar pénz- és hadügyminisztérium felállítását, s követelte az önálló magyar külpolitikai törekvések feladását. A nádor szeptember 3-án tájékoztatta a magyar kormány Pesten lévő tagjait a Wessenberg-féle emlékiratról.

Szeptember 1.

Ungvárra érkezett Scitovszky levele, melyben „mint a Püspöki Kar által kiküldött választmányi Elnök, ezen Megyei Kormányt azeránti nyilatkozatra szólítja fel: hogy miután alapérték fogyása miatt a Papnöveldék száma meg kevesebbítetni céloztatnak, ha az Ungvári papnövelde megszüntettetnék, a növendékek neveltetéséről miként gondoskodhatnak". (Ld. szeptember 2.)

Szeptember 2.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás Scitovszky levelének – az akkor Pesten tartózkodó – Popovics püspökhöz való továbbítása mellett döntött. Ugyanakkor a munkácsi egyházmegye szentszéke komoly aggodalmát fejezte ki főpásztorának az ungvári görögkatolikus szeminárium esetleges bezárása miatt.

Eötvös József biztosította azokat a papokat, lelkészeket és tanítókat, akik készek az önkéntes nemzetőrségbe beállni, hogy szolgálatuk bevégeztével az állam gondoskodni fog jövőjük felől.

Szeptember 4.

Karl Urban a cs. kir. 17. (2. román) határőrezred alezredese visszatért Bécsből Naszódra, s tisztjeivel együtt felmondta az engedelmességet a magyar kormánynak.

V. Ferdinánd Jellačićot előzetes bejelentés nélkül visszahelyezte báni méltóságába.

Szeptember 6.

Bécsbe érkezett a magyar országgyűlés száztagú küldöttsége.

Szeptember 7.

Szatmár vármegye engedélyt kap Szemerétől, hogy a fenyegető nemzetiségi mozgalmak miatt önkéntes nemzetőreit ne kelljen Aradra küldenie.

Szeptember 9.

A Religio és Nevelés a görögkatolikus Szent Bazil szerzetesrend rendfőnök választásáról tudósított: „Múlt hó végnapján tartá a keleti katholica egyházban, egyetlen, ősrégi, magyar honunkban pedig Korjathovics Tódor, podoliai herceg által 1360-dik évben megtelepített, a munkácsi püspökségben öt, az eperjesiben pedig két, zárdaházzal ellátott, sz. Bazil rendű szerzetes társulat, szokásos harmadévi tisztújító káptalanját, ft. Duchnovics Sándor eperjesi kanonok, mint püspöki biztos elnöklete alatt, Krasznibrodon, Zemplén megyében. Miután az eddig 3 évig hivatalkodó nt. Haleskovics Elek atya, volt Proto-hegumen nem csak viselt tisztéről lemondott, de még kijelöltetni sem óhajtott, szavazati tetemes többséggel az ezelőtt kilenc évvel, kilenc évig, a rend kormányát pontos tüzetességgel, és dicséretes buzgósággal viselt nt. Bovankovics Jakab, köztiszteletű meglett korú, de mindig ifjú, eleven erélyű atya választatott el."

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás néhány templom és paplak tatarozási ügyeiről értekezett.

V. Ferdinánd fogadta a magyar országgyűlés száztagú küldöttségét, amely kérte, hogy az uralkodó biztosítsa az ország belső békéjét. Ellenkező esetben, Magyarország kénytelen lesz politikáját a törvények helyett „a szükség diktálta lépésekre alapozni". A király a küldöttségnek kitérő választ adott.

Szeptember 11.

A Batthyány-kormány lemondása. Az országgyűlés Kossuthra és Szemerére bízta a kormányzást.

István nádor ismét Batthyány Lajost bízta meg kormányalakítással.

Jellačić bán főserege átkelt a Dráván.

Szeptember 13.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tartott szentszéki ülés a hívek házassági ügyeivel foglalkozott.

Szeptember 14.

Batthyány miniszterelnök elrendelte a honvédek országos toborzásának megkezdését. Ennek értelmében alakultak meg a 15–30. honvédzászlóaljak. Ekkor állították fel Kassa, Munkács, Miskolc, Nagyvárad és Debrecen központokkal a 20. (Sáros, Abaúj és Torna vármegyék), a 21. (Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék), a 22. (Borsod és Zemplén vármegyék), a 27. (Hajdú-kerület és Bihar), illetve a 28. honvédzászlóaljakat (Szabolcs és Szatmár vármegyék).

Karl Urban alezredes naszódi kiáltványában közölte, hogy ezentúl a magyar kormány ellen fog működni. Továbbá felszólította a hatóságokat, hogy minden 400 fő után egy újoncot küldjenek hozzá Naszódra.
IX. Pius pápa Pellegrino Rossit nevezte ki a római kormány miniszterelnökévé.

Szeptember 15–16.

Bécsben megalakult a Szlovák Nemzeti Tanács.

Szeptember 15.

A képviselőház határozatilag eltörölte a szőlődézsmát és a hegyvámot.
Az országgyűlés elhatározta az Országos Honvédelmi Bizottmány (OHB) felállítását.

Szeptember 16.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás tudomásul vette, hogy „Ő Felsége, ezen Szent Széknek abbéli folyamodását, mely által egy görögkatholikus érsekség alapítása kéretett a Vallásügyi Miniszternek véleményadás végett leküldeni méltóztatott". (Vö. július 13.)
Az OHB megalakulása.

Szeptember 16–28.

Újabb román nemzeti gyűlés Balázsfalván. Kifejezték, hogy nem ismerik el az Uniót, illetve követelik, hogy Erdélyből szervezzenek osztrák koronatartományt.

Szeptember 17.

Popovics püspök elhagyta Pestet.
Batthyány megismertette az országgyűléssel és felterjesztette a királynak megalakítani kívánt második kormánya névsorát.

Szeptember 18.

A szerb főodbor megfosztotta a fővezérségtől Stratimirovićot.

Szeptember 19.

Az osztrák Reichstag 189:108 arányú szavazással elutasította a magyar országgyűlés küldöttségének fogadását.
A Szlovák Nemzeti Tanács szabadcsapatai Morvaországból Miavánál betörtek Észak-Magyarországra.

Szeptember 21.

Jellačić bán megtagadta az István nádorral való találkozást.

Szeptember 22.

A király kéziratban közölte Batthyányval, hogy nem teljesítheti kormányátalakítási terveit.
Az OHB megkezdte munkáját.

Szeptember 23.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás megtárgyalta Popovics püspök szeptember 9-i, Pestről címzett levelét. Popovics közölte főpapságával, hogy a katolikus püspöki kar nem tervezi az ungvári szeminárium bezárását. A püspök elrendelte, hogy a munkácsi egyházmegye „két kitűnő egyént" küldjön fel a pesti papnevelő intézetbe. Ennek nyomán Ungváron a következő szentszéki határozat született: „Ezen kegyes rendeletnek foganatosítása végett a pesti középponti papnevelő intézetbe Szmetán Péter leendő 2od évi hittanhallgató, ki eddig is a hittant ottan hallgatta, és Vaszkó János leendő 1ő évi hittanhallgató elküldeni fognak".
Popovics püspök Ungvárra érkezett.
Batthyány utasította Máramaros vármegyét, hogy a galíciai fejlemények miatt önkéntes nemzetőrségét tartsa otthon.
István nádor titokban Bécsbe utazott és lemondott nádori tisztéről.

Szeptember 24.

Kossuth alföldi toborzóútjának kezdete.

Szeptember 25.

István nádor lemondása.
V. Ferdinánd Lamberg Ferenc gróf altábornagyot nevezte ki a Magyarországon állomásozó hadsereg főparancsnokává.

Szeptember 26.

Az uralkodó Majláth György országbírót királyi helytartóvá nevezte ki, az országgyűlést december 1-ig elnapolta.
Batthyány miniszterelnök utasította Ung vármegyét, hogy önkéntes nemzetőrségét tartsa otthon, ha már útnak indult volna, forduljon vissza.

Szeptember 27.

A munkácsi püspökség hivatala beiktatta Popovics András nagybereznai alesperes levelét, amelyben „a Szatmári, Egri és Kassai latin [egyház]megyéket megkerestetni kéri, miszerint azok Schematismusaikból görög. kat. híveink besorozását mellőzzék, nehogy bennünket segédjeiknek tekintsenek". A püspökség válasza: „A szomszéd latin szertartású püspökök a görög szertartású hívek számát megyei névkönyveikbe azért

felvenni szokták, hogy így megyéjök terén lakó népnek összes számát egy nézetben mutassák elő. Melybeli tényből minthogy semmi hatóságát a görög szertartású hívek irányába az ő részükre következtetni nem lehet; annál fogva a fellyebb érintett szokástóli elállásra annál kevésbé innen felszólíttatnak".

A képviselőház törvénytelennek nyilvánította Lamberg kinevezését, s hazaárulás vádja alatt megtiltotta, hogy engedelmeskedjenek rendelkezéseinek.

Szeptember 28.

Lamberg a pesti hajóhídon a fellármázott nép áldozatává esett.

A cs. kir. helyőrség bombázta Lemberget, majd lefegyverezte a helyi nemzetőrséget.

Szeptember 29.

A Figyelmező tudósítása Ungvárról: „Ungmegye testestől lelkestűl magyar vármegye, legalább szíve nemzetiesen dobog; nem akarok ezzel derogálni más megyéknek, de azt mondhatom: nálunk Horváth Gábor első alispán vezérlete alatt minden ministerialis rendeletek a leghívebben és legpontosabban teljesíttetnek. A tisztviselőség féken tartatik és általa a nép."

A Pákozd és Sukoró közötti csatában a magyar sereg megállította a támadó horvát sereget.

A szeptember 19-én betört szlovák szabadcsapatok visszavonultak Morvaországba.

Eötvös József elhagyta Magyarországot.

Október 1.

Batthány megtagadta az ellenjegyzést Récsey Ádám báró külügyminiszteri kinevezésétől.

Jellačić megszegte a magyarokkal kötött fegyverszünetet, s elvonult Győr felé.

Október 2.

Batthyány ellenjegyezte Vay Miklós báró miniszterelnöki kinevezését, egyúttal lemondott a miniszterelnökségről és a képviselőségről.

Október 3.

Az Ungi Honvédelmi Bizottmány felterjesztésben kérte a Batthyány miniszterelnököt, hogy rendelje a honvédség használatára a görögkatolikus papképző szeminárium otthonául szolgáló ungvári várat. (Ld. október 18, 19.)

V. Ferdinánd felmentette Batthyányt miniszterelnöki tisztségéből, helyére Récsey Ádám báró, táborszernagyot nevezte ki.
Az e napon keltezett, október 4-én létrejött uralkodói nyílt parancs Jellačićot kinevezte a magyarországi haderő főparancsnokává, illetve feloszlatta az országgyűlést és Magyarországot haditörvények hatálya alá helyezte.

Október 5.

A munkácsi egyházmegye hivatala beiktatta Petrassovich Mihály papnövendék folyamodványát, melyben „a Nyíregyháza városa által kiállítandó vadász-csapatba való beállhatását magának megengedtetni esedezik". A püspökség határozata: „Már régen a Szentírásban kimondva van, hogy két úrnak szolgálni nem lehet. Ha tehát a folyamodó katonáskodni akar; az ellen a Megyei Kormánynak se kifogása, se pedig tiltakozása nincsen, azonban az nyíltan kimondatik, hogy azon esetre ha a folyamodó hadi szolgálatba szegődne, ezen megye oltári szolgálatától elesne".
József Bem A magyarok és lengyelek Európa mai helyzetében címmel kiáltványt adott ki Lembergben, amelyben a magyar-lengyel összegfogásra, illetve a magyarok és a magyarországi nemzetiségek megbékítésére szólított fel.

Október 6.

Megérkezett Ungvárra Duliskovics János vereckei kerületi jegyző levele, melyben közölte: „a mostani országgyűlésre, Románnak [értsd: Román Ferencnek – M. F.] Munkácson követté lett választásakor, a szavazati joggal bírók nagyobb része azon választásba az erőszakoskodások miatt be nem folyhatott, a Minisztériumnak feljelentetni kívánnya". A püspökség válasza: „Miután azon petícióra, melyet a munkácsi kerület választóinak nagyobb része, Román Ferenc elválasztása ellen az országgyűlésnek beadott nem csak a nevezett képviselőnek megválasztása megsemmisítve nincsen, hanem még a kisebb ellenfél által elkövetett verekedés és vérengzés eránt sincsen valami vizsgálat elrendelve; annálfogva a Belügyi Minisztérium megkéretni fog, hogy a megsértett nagyobb rész megnyugtatásául legalább a vizsgálat tétessék meg, és a vétkesek büntessenek meg".
Bécsben újabb forradalom tört ki. A felkelők felakasztották Theodor Baillet von Latour gróf, hadügyminisztert.
Stevan Šupljikac tábornok lett a délvidéki szerb felkelő hadsereg vezére.

Október 7.

Popovics András nagybereznai alesperes elküldte Ungvárra kerülete 1848. évi összeírását. A püspökség válasza: „A Megyei Névkönyv jövő 1849ik évre, melyben különben kijönnie kellett volna, mostani zavaros

időben, midőn a sok adózásra és más elkerülhetetlen szükségekre minden pénzt megtakarítani kell, kinyomatni nem fog. Annálfogva tehát ezen Jelentéshez csatolt névkönyvi Jegyzék csupán hivatalos tudomásul vétetik és a Levéltárba tétetni rendeltetik".
Az udvar Bécsből a morvaországi Olmützbe menekült.
Kossuth indítványára a képviselőház törvénytelennek nyilvánította Récsey és Jellačić kinevezését, illetve az október 3-i manifesztumot.
Récsey Ádám lemondása.

Október 7–14.

A második szerb kongresszus megújította a május 13-i követeléseit.

Október 8.

A képviselőház az OHB-t hatalmazta fel a végrehajtói hatalommal. Elnökévé Kossuth Lajost választották.
Jellačić átlépte a magyar-osztrák határt.

Október 9.

Megérkezett Ungvárra Mihályi Gábor kormánybiztos Popovics püspökhöz írt személyes jellegű kérése: „Mihályi Gábor, közölvén Mármaros vármegyének Gyula fiának a bécsi Therezianumi Intézetbe leendő felvétele Ő Felségéhez intézett ajánló feliratát, ebbeli ügyét legfelsőbb helyen pártolólag előmozdítani kívánnya". A püspökség válasza: „Egész készséggel megtette vólna a Megyés Püspök azon lépéseket, melyek a folyamodó Alispány Úr fiának Thereziánumi Bécsi lovag Academiába leendő bevétele eránt megkívántatva vóltak; miután azonban ezen levél vétele után nem sokára bekövetkezett, és még most sem szűnt meg bécsi mozgalmak nem csak ebbéli lépéseket megakadályoztatták, de magát az érdekelt Intézetet is megszűntették, annálfogva ezen levél sajnos érzelemmel a levéltárba betétni rendeltetik".
A püspöki hivatal beiktatta Mihálits Sándor nagyszőlősi pap és alesperes levelét, melyben „a munkácsi megye kebelében egy orosz s oláh könyvnyomda felállítása végett, a legfelsőbb helyeken engedelmet kieszközöltetni kíván". A püspökség határozata: „Az 1847/48ik évi Pozsonyi Országgyűlés 18ik Törvény cikkének 37ik szakaszában a nyomdának felállíthatása, bizonyos tőkepénz letétele mellett, általányosan mindenkinek megengedve lévén; hogy nálunk is az orosz és román nyelvekre nézve ilyetén nyomda felállítása eránt tanácskozni lehessen, ezen felterjesztés szentszéki tárgyalás alá bocsátatni fog". (A szeptember 23. és október 18. között megtartott főpapi ülések iratanyaga hiányzik a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban őrzött szentszéki jegyzőkönyvből. – M. F.)
A magyar rögtönítélő bíróság – a 17. (2. román) határőrezred parancsnokával való kapcsolatfelvétel miatt – felakasztatta Papp Flórián mo-

nostori kántort a község bírájával és jegyzőjével együtt. A bűnösségüket bizonyító levelet az éneklész írta meg, testvére, Monostor bírájának bíztatására. Az iratra „a jegyző a pecsétet reá nyomván, a bíró a levelet fogadott követ által Urbánnak el is küldötte, ahonnan a követ visszatérvén Urbánról írást hozott, és tán Ausztriai címert is". A futárt azonban a magyar hatóságok Nagybányán elfogták, és ezután derült fény a monostoriak szervezkedésére. Pappék árulásáról Erdőss Simon apsai pap és szinérváraljai alesperes számolt be Popovics püspöknek. (Ld. november 25.)

Október 10.

A munkácsi püspökség értesült ungi bizottmány felszólításáról: „a rendelkezésük alatt lévő papságot arra utasítsák, hogy ezek a köznépet oda vezetni igyekezzenek, miszerint minden idegeneket és más gyanús személyeket szemeik előtt tartva, azoknak útleveleiket elkérvén értelmes ember által vizsgáltassák meg, és a szükséghez képest azon egyéneket elfogván a hatóságnak adják át". Az egyházmegye állásfoglalása: „Igen különösnek látszik, hogy az Ung megyei Bizottmány […] a maga figyelmét csak a görög és latin szertartású katholikus Papságra és népre, nem pedig a Reformata vallású Papságra, és népre kiterjeszteni jónak találta; mintha bizony ez utóbbiaknak a közálladalom irányában nem szinte azon kötelességük lenne, mint az elébbenieknek. Minthogy azonban ezen különös határozat további taglalásának mellőzése mellett is, a minap Lyután egy idegeny vándorlónak történt elfogatása esetéből tagadhatatlanul kiviláglik, miszerént ezen megyében lakó görög katholikus nép a maga kötelességét nem csak érti, de az adandó alkalommal tellyesíti is; annálfogva a megyei kormány, ezen levélhez csatolt határozatban kívánt utasítás adást, mely különben is inkább a polgári hatósághoz tartozik, feleslegesnek találván, azon határozatot csak tudomásul veszi".

Október 11.

A magyar belügyminisztérium rendeletben szólította fel a munkácsi püspökség főpapságát az áprilisi törvények mihamarabbi lefordítására: „az eránt, hogy miután ezen kormány [értsd: a munkácsi püspökség vezetése – M. F.] ajánlkozott, hogy az utóbbi országgyűlés törvénycikkeinek orosz szerkezetre leendő fordítását eszközlendi, s ezen ajánlkozás[t] a Belügyi Ministerium el is fogadta, ezen lefordítás haladék nélkül tétessék meg, s az ívek átnézés végett felterjesztessenek, hogy így azoknak országos költségeni kiadatását több megyék, s vidékek ismételt szorgalmazásához képest hová hamarább eszközölni lehessen".

Október 12.

Scitovszky pécsi püspök továbbításával Ungvárra érkezett a kalocsai érsek levele, melyben meghívta Popovics püspököt az esztergomi nemzeti zsinatra. Az egyházmegye válasza: „Ezen meghívó levélben a nemzeti zsinat tartására kitűzött September 24iki határidő, az Országgyűlésnek még folytonos tartása miatt elenyészvén; – ha a most érintett Országgyűlés berekesztve lesz, akkor meg küldött irományok, kellő intézkedés végett előmutatatni, addig pedig a levéltárba betétetni fognak."

A Nemzeti egyik tudósítása tiltakozott az ungi bizottmány azon határozata ellen, miszerint az ungvári görögkatolikus papnövelde az ellenség támadása esetén „várerősségül szolgáland". „Hagyjunk fel az érdeklett vár elvételének tervével, sőt emlegetésével is. Erősebb s győzhetetlen várunk leend népeink összetartása s egyetértése. Emlékezzünk meg, miképp a nevezett ajkú honlakosok s papjaik fiai közől számtalanok részint a rendes katonaság, részint pedig a honvédek sorában most is vérzenek a honi csatamezőn."

Október 14.

A császári udvar Olmützbe érkezése.

Az OHB hazaárulónak nyilvánította Haulik György zágrábi püspököt.

Október 15.

Szintay János Bereg megyei honvédtoborzási biztos a törvényhatóságban működő görögkatolikus papság helyzetéről tudósította az ország vezetését: „Ezen tisztelendő urak hazafisága kezeskedik megyénk nyugalmáról, ők minden közreműködésüket felajánlván a haza védelmére."

Október 16.

Az OHB Popovics püspök hazafias magatartását dicsérő sorokat jelentetett meg a Közlöny című kormánylapban. „Hitelesen értesíttettünk, miként Popovics Vazul munkácsi egyesült szertartású püspök úr, egyházi megyéjében, főként az orosz ajkú lakosság között mind buzdító beszédei, mind főpásztori rendeletei által, a közcsend és rend fenntartásában dicséretes tevékenységet fejt ki. Mit is miként egy részt ezennel a közönség tudomására juttatni kedves kötelességünknek ismerünk, úgy követési például többi egyházi főnökeink figyelmébe ajánljuk."

Az OHB népfelkelést hirdetett.

V. Ferdinánd Alfred zu Windisch-Grätz herceget nevezte ki a cs. kir. haderő főparancsnokává, aki teljhatalmat kapott a bécsi és a magyar forradalom leverésére.

Az agyagfalvi székely nemzeti gyűlés általános népfelkelést hirdetett a román felkelők ellen.

Október 17.

A munkácsi egyházmegye hivatala beiktatta Fucsek József sürgefalusi pap beadványát, melyben „avasújfalusi javadalomba azon okból magát attétetni esedezik; mert különben Urbán lázításától nem menekülhet". A püspökség válasza: „Ezen folyamodvány folytában az Iktatónak meghagyatik, hogy az Avasújfalusi javadalom eránt beadott folyamodványokat mutassa elő. Egyéberánt minthogy ezen folyamodványból meg érteni lehet, miképpen a Szatmári megyében lakó, és Erdélyhez közelebb fekvő román ajkú nép valami izgatók által nyilvános zendülésre felingerelve van; ezen megye román ajkú minden kerületeibe oly rendelet bocsáttatni fog, hogy az illető lelkészek gondjuk alá rendelt népet a békességre, és felsőbbség engedelmeskedésre intsék, és buzdítsák".

Október 18.

Nánásy Károly hadnagy, az ungvári hadfogadó bizottság parancsnoka közölte Popovics püspökkel, hogy a honvédújoncok egy részét az ungvári várban működő görögkatolikus papnevelő intézetben akarja elszállásolni. (Ld. október 19-i szentszéki ülés).

A Popovics püspök elnökletével tartott szentszéki ülés megtárgyalta Eötvös József javaslatát a görögkatolikus egyházi könyvek magyar nyelvre való fordításáról. A főpapi tanács válasza: „Jelen háborús időben, és zavaros körülmények között, midőn minden egyes polgárnak a haza s ön megmentéséről gondolkodni, s tenni kötelességében áll, az egyházi könyveknek egészben, vagy csak részbeni fordíttatását mely tetemes kölcséggel jár, eszközölni nem lehetvén, ezen miniszteri felszólításnak komolyabb tárgyalása arra az időre, midőn a vészfellegek Magyarország látóhatáráról elvonulnak, s az ország békés állapotban leend, elhalasztatik." (Vö. július 3.)

Puchner Antal báró, altábornagy, az erdélyi csapatok főparancsnoka bejelentette, hogy az október 3-i császári manifesztum értelmében ostromállapotot hirdet Erdélyben.

Október 19.

A Popovics püspök elnökletével ülésező káptalani tanácskozás:

tiltakozását fejezte ki a papképző szeminárium otthona, az ungvári vár honvédkaszárnyává való átalakítása miatt. Végül a katonaság engedett, s még ezen a napon eldőlt, hogy a honvédújoncokat az ungvári csizmadia és varga színekben fogják elszállásolni;

elrendelte, hogy a munkácsi egyházmegye „Lelkészei körlevél által szóllítassanak fel, […] hogy valamint magok, a csend, és béke határai között maradjanak, politikai vitatkozásokban az ország állásáról, a kormányzási formákról, s több effélékről, kivált közhelyeken, vagy

igen óvatosan, vagy egy átaljában ne is avatkozzanak, a polgári hatóság rendeleteit tellyesítsék, s mint beszédben mint tettben úgy viseljék magokat, mint a haza hű polgáraihoz illik, hogy senki bármi haza elleni bűnnek legkisebb gyanújában se essék, úgy a lelki gondjaik alá bízott híveket is mind velök való magán társalkodásban, mind pedig az egyházi szószékről gyakrabban és erélyesen a csend, rend, és béke fenntartására szólítsák fel, […] különösen pedig intsék meg [híveiket], hogy szorosan engedelmeskedjenek mind azon rendeleteknek, és parancsoknak, melyek az országban fennlévő hatóságok által kiadatnak".

Október 21.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás megtárgyalta Duchnovics Sándor eperjesi kanonok levelét, melyben „orosz" nyelvű újság és könyvek kiadását illetően kérte ki a munkácsi egyházmegye véleményét. A szentszék állásfoglalása: „Mi illeti az újság lapnak, nép, s iskolai könyveknek kiadatását, majd ha a mostani háborús viszontagságok lecsendesülnek, s ezen Megye abeli törekvésében, hogy nyomdával is bírjon célt érend, ezek eránt intézkedések mindenesetre tétetni fognak".

Puchner főhadparancsnok felhatalmazta a Román Nemzeti Komitét az erdélyi románság 15 légióba szervezésére. Ugyanezen a napon megfosztotta hivatalától Ioan Lemény görögkatolikus püspököt.

Október 22.

Franz Laube cs. kir. őrnagy felhúzatta a munkácsi várra a magyar zászlót.

Október 23.

Megérkezett Ungvárra Valkovszky Bazil szatmári alesperes jelentése: „Aranyos Meggyesi Lelkész, T. Kerekes Demeter, Urbán néplázító csábításaitól eltántorítatván, magát vele levelezésbe tette, mely miatt e folyó hó 12én Nagy Károlyi tömlöcbe vetetett". (Ld. október 25-i szentszéki ülés)

Vay Miklós az uralkodó nevében Puchner és Urban ellen népfelkelésre szólította fel Erdély népét.

Október 24.

Megérkezett Ungvárra Szemere az áprilisi törvények „orosz" nyelvre való fordítását szorgalmazó október 11-i levele. (Ld. október 25.)

Az Ungi Honvédelmi Bizottmány felhívta a munkácsi püspökség figyelmét, hogy „hatásánál fogva oda közre munkáljék, hogy hazánk földje és szabadsága törvényes jogaiba megőriztessék". A felszólítást a püspökség tudomásul vette.

Október 25.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás:
határozatot hozott az áprilisi törvények „orosz" nyelvre való fordításával kapcsolatban: „Az országgyűlési törvénycikkelyek orosz nyelvre már lefordítva, hanem javítás és kisimítás végett egy választmánynak kiadva lévén ugyan, azon választmány ezen felszólításra megsürgettetni fog, hogy munkálatját haladéktalanul fejezze be, s a kérdéses törvénycikkelyeket a Megyei Kormánynak mutassa be, egyszersmind, hogy ezen munka annál hamarább eszközöltessék a választmányhoz tagokul még N. T. Csopey Antal hittanár, és T. Rákovszky János aligazgató kineveztetik";
állást foglalt Kerekes Demeter aranyosmeggyesi pap ügyében: „Miután az érintett lelkész merész tette által sanyarú sorsát önmaga idézte elő, hogy ellene ki állítólag honárulási bűnbe keveredni nem iszonyodott, a Szentszék is egyházi tekintetben ítéletet hozasson, a Szatmár Megyei Bizottmány megkerestetni fog, miszerint a kérdéses Lelkész ellen lévő vádirományokat ide megküldeni szíveskedjék; a kerületi alesperesnek pedig meghagyatni fog, hogy Aranyos Medgyesi javadalomnak lelkiekbeni ellátásáról ideiglenesen gondoskodjék".
A magyar püspöki kar Pesten pásztorlevelet adott ki, amelyben felszólította híveit a törvényes rendhez való ragaszkodásra és a haza védelmére vonatkozó rendeletek teljesítésére.

Október 27.

A Kossuth Hírlapjában Magosi János nemzetőr adott tudósítást Tiszaújlakról: „Némely lelkészek buzgón magyarázzák Kossuth szózatát a néphez. Így Szabó Antal, salánki g. n. e. [valójában: görög egyesült, azaz görögkatolikus – M. F.] lelkész, annak magyarázatát e szavakkal fejezé be: Én megyek elől kereszttel, ti jőjjetek utánam fegyverrel. Isten lesz velünk, s meg lesz törve ellenünk. És a nép szíve fogékony az ily lelkes szavakra."

Október 28.

A Popovics püspök elnökletével tartott szentszéki ülés engedélyt adott Mihályi János képfestőnek a dobrai templom képálványának kifestésére és aranyozására.
A püspöki kar tagjai feliratukban a belbéke helyreállítására kérte fel az uralkodót.

Október 30.

A schwechati csatában a honvédsereg vereséget szenvedett Windisch-Grätz túlerőben lévő hadaitól, majd visszavonult az országhatár mögé.

Október 31.

Windisch-Grätz csapatai bevonultak Bécsbe.

November 1–2.

A lengyel Nemzeti Tanács vezette osztrákellenes felkelés Lembergben.

November 1.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés az egyházmegye megboldogult parókusainak hagyatéki ügyeivel foglalkozott.
Popovics püspök elrendelte papságának, hogy a búza raktározására magtárakat és kamrákat alkalmazzanak.
Kossuth OHB elnök Görgei Artúrt nevezte ki lemondott Móga János altábornagy helyébe a feldunai hadsereg parancsnokává.

November 4.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás megtárgyalta Lipthay András, a pesti Központi Papnevelő Intézet igazgatójának Volostsuk János negyedéves szeminarista ellen intézett vádját. Lipthay egyik levében azt állította, hogy a Marczius Tizenötödike 50. számában megjelent – a nagyszombati papnevelő intézetet kedvezőtlen színben feltüntető – írás Volostsuk tollából született. A szentszék határozata: „Lipthay András Kanonok Úr megkerestetni fog, miszerint ebbéli véleményének okát, s a kútfőt azt honnan merítette az ügynek elintézése végett ide megírni szíveskedjék".
Josif Rajačić pátriárka vezetésével megalakult a Szerb Vajdaság központi polgári kormányzó szerve, a főodbor.

November 6.

V. Ferdinánd Magyarország lakosságához intézett kiáltványában Windisch-Grätz rendeleteinek való engedelmességre szólított fel. A magyar országgyűlés határozatait érvénytelennek, Kossuthot és követőit felségárulóknak nyilvánította.

November 7.

Megérkezett Ungvárra Zemplén vármegye, a munkácsi görögkatolikus papság hazafiasságát dicsérő levele. (Ld. november 11-i szentszéki ülés)

November 8.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás ideiglenesen Veisze Pétert nevezte ki a „Papárva Intézet" német nyelvtanárává.

November 10.

Az OHB Szintay János beregi kormánybiztosnak Munkács és Ungvár megerősítését rendelte el.

November 11.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás örömét fejezte ki Zemplén vármegye görögkatolikus papságot dicsérő levelét illetően: „el nem titkolhatja örömét a felett nyilvánítani, amidőn a hon közös veszélye elhárításában oly férfiakat tapasztal működni, kiknek bírásával valóban büszkének érezheti magát azon kör, melynek üdve buzgóságukra, s fáradhatatlanságukra bízatott. Ily öröm érzet ébreztetett afelől, miképpen a Zemplén megyei görögkatolikus clerus hazája eránti szeretetétől áthatva, atyáskodó működésével, s üdvös tanácsaival nem késik egyházaihoz tartozó népét a közös hon eránt tartozó hűségre a törvény szentsége eránti engedelmességre sikeresen oktatni […]. Mely közjóra munkálkodásai irányában a zempléni görögkatolikus papságnak midőn a Megye valódi hazafiúi örömét nyilvánítja, s legfőbb hálát, s őszinte köszönetet szavaz, egyszersmind a Megyei Kormányt felkéri, miszerint a méltó dicséretet a lelkes papságnak értésére adva, ugyan az a hon megmentésének nagy munkáján további kitartásra, és buzgóságra lelkesítessék".

November 13.

Kralovánszky László százados vezetésével a munkácsi várba bevonultak a nemzetőrök.

November 14.

Lyachovics Viktor egyházmegyei levéltáros jelentette, hogy a munkácsi püspökségben „az üres javadalmak száma 27re megy fel, az alkalmazást váró egyének száma pedig 45re rúg".

November 15.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás jóváhagyta Medveczky Bazil egyházmegyei hivatali iktató a püspöki iroda pénztáráról készített számadásait. Medveczky kimutatása a pénztár 1846. és 1847. évi helyzetét tartalmazta.
Rómában meggyilkolták Pellegrino Rossit, a pápa miniszterét. Kitört a forradalom.

November 16.

A munkácsi püspökség hivatala beiktatta az ungvári szeminárium első- és másodéves hallgatóinak azon kérvényét, melyben indítványozták az

egyháztörténettan magyar nyelven való tanulását. (Ld. december 6-i szentszéki ülés)
A munkácsi vár parancsnoka Eötvös Tamás. Hivatalát 1849. január 25-ig töltötte be.

November 18.

Urban alezredes csapatai bevonultak Kolozsvárra.

November 21.

A felmentett Wessenberg-Ampringen osztrák miniszterelnök utódjául az uralkodó Felix Schwarzenberg herceget nevezte ki.

November 22.

Megérkezett Ungvárra a Munkácsi Esperességi Kerület papjainak kérvénye, melyben „harcias idők, de leginkább pedig a dühöngni mutatkozó epemirigy tekintetéből a jövő Karácsony és Nagy Böjtre nézve húsos eledelekre felmentvényt kiadatni esedeznek". A püspökség határozata: „már több helyütt a megyében dühösen mutatkozó, s embereket válogatás nélkül pusztító epemirigy, vagyis cholera tekintetéből, a közelgő Karácsony előtti és Nagy Böjtre nézve, az egész megyei nép és papság a húsos és tejes étkekre nézve, […] ezennel felszabadíttatnak".
Szabó György hajdúdorogi pap kerületi esperesi kinevezése.
A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés Musztyánovics István felsőverhovinai alesperes feliratáról értekezett. Musztyánovics a következő kérdéssel fordult a testülethez: „vallyon a Verchovinán adatni szokott plászt szénát úgy kell-é tekinteni mint ágybért, vagy pedig mint valóságos szénát, mely a tél alá jövő lelkészt illeti?". A szentszék válasza: „a plászt széna mint téli tétel, a tél alá jövő lelkészt illeti".
Az osztrák birodalmi gyűlés ismét megkezdte működését Kremsierben.

November 24.

A Kossuth Hírlapja Popovics püspök érdemeit méltatta. A lap reményét fejezte ki, hogy a püspök ezután is segíteni fogja a magyar kormányzatot a máramarosi mozgalmak pacifikálásában. „A nyilvánosság előtt be kell mutatnom Popovics Vazul munkácsi püspököt. E férfiú ügyünk őszinte barátja; közelebb megyénk népéhez s lelkészeihez küldött körlevelében az ország állását előadván, inti a népet a csendre s békére, és a lelkészeket felelősökké tette a helységökben történendő minden zavarokra nézve. […] Reméljük, hogy püspök úr teljesítendi megyénk azon közóhajtását, hogy megyénkbeni megjelenésével szerezze vissza a népek bizalmát, erősítse meg híveit a hitben, s tegye bizonyossá, hogy most nem a vallás forog veszélyben, hanem a népek szabadsága. Most van az

idő, melyben ön az állományra nézve oly fontos megyét, mint a miénk, sok időre a közcsendnek, jólétnek biztosíthatja."
IX. Pius pápa Rómából Gaeta (Cajeta) városába menekült.

November 25.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás tudomásul vette Erdőss Simon apsai pap és szinérváraljai alesperes Papp Flórián monostori kántor felakasztásáról tudósító jelentését. (Ld. október 9.)

November 28.

Ung vármegye az alábbi utasítást közölte a munkácsi püspökséggel: „minden vallásbeli papoknak kötelességévé tétessék, hogy híveiket a dolgok állásáról felvilágosítsák, és támadható csendzavarások esetén felelősség terhe alatt rögtön jelentést tegyenek". A püspökség határozata: „Ezen felszólítás következtében az Ungi Főesperesség oda utasíttatni fognak: hogy Híveiket a csendre, és engedelmességre minden alkalomkor oktassák, ha pedig valahol a közcsend megzavartatna, azt a járásbeli szolgabírónak, vagy más legközelebbi vármegyei tisztviselőnek, szoros felelet terhe alatt azonnal jelentsék be".

November 29.

Kossuth kinevezte József Bem vezérőrnagyot az erdélyi hadsereg főparancsnokává.

November 30.

Megérkezett Ungvárra Petrassovich szeminarista kérvénye, aki „miután mint önkénytes Svechati ütközetből két elviselhető sebbel visszatért; esedezik, hogy e megye növendékek sorába meghagyattassék". A püspökség válasza: „Miután a folyamodó maga is elismeri, hogy a Svechati csatában részt vett; annálfogva, mielőtt eránta a további intézkedés megétetne, felszólíttatik: hogy lelkiismeretesen nyilatkozzék, ha vallyon akár azon csatában, akár máskor katonáskodása ideje alatt, golyóval, szuronnyal, vagy karddal sebesített-é meg valakit vagy nem, vagy legalább gyanítólag gondolja-é azt, hogy valakit megsebesített volna". Petrassovich még ezen a napon nyilatkozott arról, hogy katonai szolgálata idején senkit nem sebesített meg, ezért ügyében a püspökség újabb határozatot hozott: „Minthogy a folyamodó érintett nyilatkozatában lelkiesméretesen, és eskütétel ajánlása mellett őszintén vallja: hogy azon egynéhány hét alatt, midőn mint önkénytes katonáskodott, még a puskáját sem lőtte ki, nemhogy valakit akár azzal, akár pedig más eszközzel meg sebesített volna; annálfogva […] a folyamodó valamint a Papnöveldébe, úgy a Hittani Iskolába is befogadtatni rendeltetik".

December 2.

V. Ferdinánd lemondatása. I. Ferenc József magát osztrák császárnak és magyar királynak nyilvánította.

December 4.

A Szlovák Nemzeti Tanács szabadcsapatai Morvaországból Jablonkánál Magyarországra léptek.

December 5.

Palkay Partén, az ungvári szeminárium főduktora (képviselője) belépett a honvédseregbe. Példáját több hallgatótársa még aznap követte.

December 6.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás napirendre tűzte az ungvári szeminárium első- és másodéves hittanhallgatóinak az egyháztörténet magyar nyelven való oktatását kérelmező beadványát (ld. november 16.). A kérvényt illetően az alábbi káptalani határozat született: „az egyházi történettan az ide való hittanodában a körülmények további kifejlődéséig latin nyelven taníttatni fog: a liturgicai nyelvnek nagyobb szigorral, s sikeresebb taníttatása eránt pedig rendeltetik, miszerint Mrazovics által kiadott orosz nyelvtan, a Papnevelő Intézet költségén 40 példányban szereztessék meg, egyszersmind ugyan azon papnevelő Intézetben a román nyelv is, egy értelmes, és e nyelvet jól értő növendék által […] akkor, mikor az orosz nyelv előadatik, rendesen oktatassék, mivégre Suikay által kiadott román nyelvtan 20 példányban megszereztetni fog, és a növendékek figyelmeztetni fognak, hogy magok között orosz vagy román nyelven beszélvén, ezen nyelvekbeni jártasságot, s képességet magoknak szerezni igyekezzenek, az illető tanítók […] mindazon módokat és eszközöket, melyek a kérdéses nyelveknek tudására alapos és bővebb ismeretére vezetnek, gyakorlatszerzés végett, fordításokat, Szentírásbóli magyarázatokat tanítványaikkal tétessenek".
A képviselőház zárt ülésén Kossuth javasolta, hogy az országgyűlés ne fogadja el a december 2-i trónváltozást.
Franz von Schlick gróf vezetésével Galíciából a Dukla-hágón át cs. kir. csapatok törtek be Magyarországra.
Bem kiáltványban biztosította az erdélyi nemzetiségeket, hogy szabad nyelvhasználati jogukat tiszteletben fogja tartani.

December 7.

A munkácsi püspökség vezetése felhívta papsága figyelmét a Baranya vármegyei főorvos Pesti Hírlapban közölt kolera elleni gyógyszerére. „Ugyan az megye szerte kihirdettetni és az egész Papság oda utasíttatni fog, hogy minden Lelkész ezen cseppeket a Gyógyszertárból annyi

mennyiségben, hogy nem csak tulajdon háza szükségségeire, de Híveinek is felsegélésére elegendő legyen, haladék nélkül szerezze meg, és azokkali élésre úgy oktassa őket, hogy azokból se többet, se kevesebbet, és nem másképpen mint megírva van, a szükség esetében vegyenek be."
A magyar országgyűlés kijelentette, hogy továbbra is V. Ferdinándot tekinti törvényes uralkodónak.

December 8.

A Nemzeti a munkácsi püspök és az Ung megyei ruszinság hazafias magatartását méltatta: „[…] a hon maradt intelligens rész hazafiúi nagy kötelességét teljesíti, felvilágosítva a földnépét állapotunk felett; és e tekintetben legyen hervadatlan a koszorú, melyet nagy hazafiúsága tanúsításával Popovics Bazil püspök érdemlett meg; – valójában a munka legsikeresebb eredménye csak hamar bebizonyult, nép csoportokat találhat a vizsgálódó, és hallhatja, hogy az alacsony dynastia törvénytelen eljárása felett mint ítél, azt kiáltva: »vesszen!« – Ki hitte volna e szláv fajú népről, melyben e haza nagy politicusai mindég muszka bűzt éreztek, alacsonyul lenézték, gyanúsították, hogy midőn a haza nevében fegyverre szólíttatni fog, hazafiúi készséget tanúsítand; – és íme az idő mily szépen cáfolá meg a kontár álokoskodókat."

December 9.

A Közlöny egy november végi tudósítást közölt Ugocsából: „Megyénk csendes. – A három ajkú u. m.: oláh, orosz és magyar népség, itt egymásban, csak testvért, felebarátot ölel, készek egymás védelmére véröket, éltüket áldozni."
A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás jóváhagyta Veisze Péter a „Papárva Intézet" német nyelvtanárává való kinevezését. A testület elrendelte továbbá, „hogy a tanulásnak sikeresebb voltára nézve egy német újság lap is a nevendékek számára szereztessék meg, s próba vizsgálatok, valamint az orosz úgy a román, és német nyelvekből is annak idejében megtartassanak".

December 10.

Görgei és Csány László kormánybiztos a feldunai hadsereg nevében kijelentették, hogy nem ismerik el I. Ferenc Józsefet magyar királynak, s továbbra is védeni fogják az országgyűlést és az OHB-t.
Mészáros honvédelmi miniszter 1849. január 1-től Czigler Zoltán apátot bízta meg a magyar honvédség tábori lelkészi ügyeinek vezetésével. Hivatalát 1849. január 22-ig töltötte be.

December 11.

Schlick altábornagy csapatai elfoglalták Kassát, és Budamérnél vereséget mértek Pulszky Sándor alezredes magyar csapataira.

December 13.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a „fenyíték alatt lévő" papok ügyeivel foglalkozott.

Kossuth Szemere Bertalant nevezte ki Gömör, Abaúj, Szepes, Sáros, Torna, Zemplén, Szabolcs, Borsod, Heves és Pest vármegyék, és a Hajdú-, illetve a Jászkun-kerületek teljhatalmú országos biztosává.

Windisch-Grätz kiáltványa közölte, hogy hadseregének előőrsei átlépték a magyar határt; céljuk a törvényes rend helyreállítása.

December 15.

Horváth Mihály csanádi püspök az egyházi javak arányosítása és a kármentesítés ügyében tanácskozásra hívta az ország egyházfőit. A tanácskozást – melyre Popovics püspököt is meghívták –, 1849. január 9-én, Pesten akarták megtartani. (Ld. december 26.)

I. Ferenc József Franz Stadion gróf, belügyminiszter ellenjegyzésével uralkodói kéziratban megerősítette tisztségében Josip Rajačić pátriárkát és Stevan Šupljikac szerb vajdát. A béke helyreállítása után „nemzeti beligazgatást" ígért a magyarországi szerbeknek.

December 16.

Megérkezett Ungvárra Popovics András nagybereznai alesperes levele, melyben „sérelmesen előadja, hogy 1200ra menő Görög Kath. Nemzetőrök, Nagybereznán Római Szert. [értsd: római katolikus – M. F.] pap által mondott mise hallgatására zsarnokilag szoríttattak". A püspökség válasza: „Ezen egyes tényből a mi szertartásunk rövidségére következést húzni annál kevésbé húzni lehet, mert megtörténhetik, hogy ami most a NBereznai Római Katholikus Templom előtt végezve volt, az idő jártával a mi Templomunk előtt is végeztetni fog, és így sem az egyik, sem a másik félnek rövidsége nem lesz. Ha azonban ez tovább is a mi hátbaszorításunkkal netalántán folytattatna, akkor a Bereznai Alesperes Jelentése következtében a Megyei Kormány az eránt a maga helyén szót emelni el nem mulasztja".

December 19.

Kossuth erdélyi teljhatalmú országos biztossá nevezte ki Beöthy Ödönt, s Erdélyen kívül Szabolcs, Szatmár, Bihar vármegyéket, a Részeket és a Hajdú-kerületet is hatósága alá rendelte.

December 20.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a hívek vitás házassági ügyeit tárgyalta.
Kossuth az alsótábla ülésén hazafiatlansággal vádolta a katolikus egyházat, mert az tartózkodott a katonáskodástól.

December 21.

Kossuth rendeletet adott ki az alsópapság megélhetésének állami biztosításáról. Ezenkívül felszólította a katolikus klérust, hogy imádkozzon a magyar fegyverek győzelméért és tartson gyászmiséket az elesettekért.

December 22.

Kossuth általános népfelkelésre hívta fel az ország népét.

December 23.

A munkácsi püspök Musztyánovics István felsőverhovinai, Molnár György turci, Sereghy István beregszászi és Nyizsalovszky József túrterebesi helyettes alespereseket valóságos alespereskké nevezte ki.
Hrabár István hegyaljai alesperes a Nemzeti hasábjain közölte Zemplén megye Popovics püspökhöz írt levelét, melyben a vármegye vezetése elismerte a zempléni görögkatolikus hívek hazafias érdemeit.

December 25.

Bem felszabadította Kolozsvárt.
Kossuth felszólította Hám János hercegprímást, Lonovics József egri és Nádasdy Ferenc gróf, kalocsai érsekeket, hogy hangolják össze működésüket az OHB-éval.

December 26.

Megérkezett Ungvárra Horváth Mihály csanádi püspök december 15-i levele. (Ld. december 27-i szentszéki ülés)

December 27.

A Popovics püspök elnökletével tartott szentszéki ülés kifejtette, hogy mivel az 1849. január 9-i pesti tanácskozás éppen a görögkatolikusok karácsonyi ünnepeinek időpontjára esik, ezért Popovics püspök „akkorára Pesten személyesen meg nem jelenhet". (Ld. december 15. és 26.)
Bem kiáltványban bűnbocsánatot ígért az erdélyi román és szász felkelőknek, ha leteszik a fegyvert.
Meghalt Stevan Šupljikac tábornok a szerb felkelés csapatainak parancsnoka.

December 28.

A munkácsi püspökség tudomásul vette a kultuszminisztérium azon levelét, melyben közölte: „a Római Pápához tartozó ügyek, általa küldendők".

A nagyszebeni román nemzeti gyűlés üdvözölte I. Ferenc József trónra lépését.

December 30.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás:

elfogadta az egyházi javak arányosításának tervét. „Főtisztelendő Munkácsi Káptalan […] a papi jövedelmek tervezett általános arányosítását nem csak azért pártolni, és elfogadni szükségesnek hiszi, hogy attól az elveszített úrbériségek, és a szőlőkilenced kártalanítása feltételeztetik, de azért is, mivel ezen eszme az örök igazsággal is nagyon megegyezik, sőt hiszi, hogyha ezen mód és feltétel most az elveszített úrbériségek kártalanítása megnyerésére el nem fogadtatik, egy részről a kérdéses úrbériség örökre elveszítve lesz, más részről majd megjön azon idő is, melyben az általános arányosítás elvét a birtokos papságnak akár akarja, akár nem, elfogadnia kelletik. A kártalanítást tehát és az arányosítást, akár az a személyekhez, akár a javadalmakhoz kötessék, elfogadja, s erről az Ország Herceg Prímását külön felterjesztésben értesíteni fogja. Mely nyilatkozat folytán elővétetett, és felolvastatott ezen tárgyban a Szent Bazil rendén lévő szerzetesek Proto Hegumenje [értsd: apátja – M. F.] által adott hason[ló] tartalmú nyilatkozat";

tárgyalás alá vette Zombory János „papneveldei kormánynok" azon jelentését, amelyben közölte, hogy a román nyelv oktatására megbízott Opriss János szeminarista e tisztséget nem vállalta el. Ezért Zombory Mihályi János szentszéki jegyző román nyelvtanárrá való kinevezését ajánlotta. A káptalan azonban nem fogadta el Zombory javaslatát: „A megszaporodott hivatalos ügyek miatt a Szentszéki Jegyzőnek ideje annyira elfoglalva lévén, hogy ily tisztes megbízást nem vállalhat el, a jelentést tevő Főtisztel. Kormánynok oda utasíttatik, miszerint a román ajkú növendékek közül azon nyelv tanítójául más alkalmatos egyént rendeljen, egyszersmind, hogy a tanításra kedve legyen, őtet némi kedvezményekben is részesítse".

Perczel Mór hadteste Mórnál súlyos vereséget szenvedett Jellačić hadtestétől.

December 31.

Ungváron értesültek Kossuth december 21-i rendeletéről, melyben ígéretet tett az alsópapság megélhetésének állami biztosítására: „a központi honvédelmi bizottmány mindazon lelkészeknek, kiknek jövedelme

300 pftig nem terjed, e hiányt azonnal készpénzben fedezni akarván; az eránti Rendeletét a Vallás Minisztériumnak folyó hó 21ik napján kiadni […] kegyes volt". A püspökség határozata: „addig is, míg a legújabb öszveírások nyomán törvény által megállapítandó Papi illeték létrehozattatni fog, ezen megye szegény lelkészeinek legalább azon illetéki pótlékot, mely őket, a fő számvevő Hivatal által kidolgozott, és a volt Helytartó Tanácsnak még 847ik év Szeptember havában bemutatott, onnan pedig […] a Vallási Minisztériumnak átadatott, és tökéletesen bevégzett munkálat szerint illetné; kiadatni megrendelni méltóztassék". (Ld. 1849. január 10.)

Az országgyűlés elhatározta, hogy az OHB-val együtt Debrecenbe teszi át székhelyét.

Az országgyűlés Majláth György országbíró vezetésével békeküldöttséget indított Windisch-Grätzhez.

1849

Január 1.

A munkácsi egyházmegye elutasította Gaganecz József eperjesi püspök indítványát, hogy „azon rendeletet melyszerint más megyebéli papleányokat, munkács megyebéli kispapnak nőül venni csak 400. pengőfknak lefizetése mellett engedtetik meg, miután Eperjes megyei papságra nézve igen sérelmes, és rövidséges […] megszűntetni kéri". Az elutasítás oka: az eperjesi püspökség papleányainak nem volt anyagi tőkéje a munkácsi egyházmegye özvegy papnőinek alapítványában.

Az OHB és az országgyűlés Debrecenbe költözött.

Január 2.

A munkácsi püspökség káptalana elrendelte, hogy kérdést intéz az esztergomi érsekhez az uralkodóváltás ügyében: „Ötödik Ferdinánd magyar királynak az ausztriai császári trónróli lemondása folytán azon kérdés önként fejlődvén, vallyon, a Sz. Liturgia közben, és az Isteni tisztelet más részeiben is a leköszönt Ferdinánd, vagy pedig az annak helyébe trónra lépett Ferenc József neve említendő?". (Vö. április 18.)

Bem csapatai Besztercénél megverték Urban ezredes csapatait.

Január 3.

Kuzman Todorović vezérőrnagy átvette a szerb felkelő csapatok vezetését.

Január 4.

Bem Tihucánál vereséget mért Urban ezredes csapataira, s Bukovinába űzte őket.

Január 5.

Windisch-Grätz csapata bevonult a kiürített fővárosba.
Görgei Vácott nyilatkozatot adott ki a feldunai hadtest nevében.

Január 7.

Windisch-Grätz proklamációban szólította fel Magyarország lakóit, hogy hódoljanak meg a cs. kir. hadsereg előtt.

Január 9.

Bernáth Zsigmond Ung vármegyei főispán személyesen kereste fel Popovics püspököt. Bernáth „szóval azt ígérete, hogy miután a kebelbeli görög katholikus papság, a mostani köz zavarban a lelki pásztorságára bízott népet igen jól világosította fel a közügyek állásáról […], azon Javadalmakat, melyek papi illetékkel ellátva nincsenek, e végett a honvédelmi bizottmánynak ajánlani" fogja.
Kossuth ezredessé és a felső-tiszai hadtest parancsnokává nevezte ki Klapka György őrnagyot.
Kiss Ernő altábornagy lett az országos főhadparancsnok.

Január 10.

Kossuth válaszolt Popovics püspök 1848. december 31-i, illetékpótlékot igénylő felterjesztésére. Az OHB elnöke a Főszámvevői Hivatal által 1847-ben kidolgozott munkálatok Debrecenbe küldését kérte a munkácsi egyházmegyétől. (Ld. január 15.)
Popovics András nagybereznai alesperes a munkácsi püspöktől „az orosz nemzet nevében Dolinay Péter pécskai álladalmi uradalmi ügyvédnek, a magyar kormánynál titoknokul leendő kineveztetését kieszközöltetni" kérte. A püspökség határozata: „Ezen folyamodványhoz csatolt, és valamint számos lelkész, úgy sok felvidéki helység által is aláírt petíció, a honvédelmi bizottmányhoz azon kérelem mellett felküldetni fog: hogy Dolinay Péter pécskai álladalmi ügyész, és jelenleg a honvéd seregben hadnagy, ki inkább a hazának polgári, mintsem katonai szolgálatra képezte magát, és akinek két testvér, meg egy unokaöccse úgy is a honvédek sorában van, valami polgári, nevezetesen pedig titoknoki állomásra alkalmaztassék". (Ld. január 19.)

Január 12.

Hám János esztergomi érsek körlevelében szólította fel egyházmegyéje papságát, hogy támogassák a cs. kir. csapatok tevékenységét.

Január 14.

Kossuth kiáltványában közölte a törvényhatóságokkal, hogy az OHB folytatja az önvédelmi harcot.

Debrecenben újra megindult a Közlöny kiadása.

Január 15.

Ungváron beiktatták Kossuth Lajos OHB-elnök január 10-i levelét. A püspökség válasza: „Minthogy azon főszámvevői munkálat […] itten nincsen, hanem a vallási minisztérium levéltárában; annálfogva az országos honvédelmi bizottmány megkérendő lesz, hogy azon munkálatok a vallási minisztérium által maga elibe terjesztetni rendelje meg". (Ld. január 19.)

Január 19.

A munkácsi püspökség – a Galíciából betörő Schlick cs. kir. csapatainak közelsége miatt –megengedte a hazatérést az ungvári szemináriumban tanuló nagyváradi, eperjesi és munkácsi görögkatolikus egyházmegye papnövendékeinek. (Ld. január 20.)

Ungváron a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium révén értesültek arról, hogy a munkácsi egyházmegye 1847. évi összeírásai az osztrák csapatok által megszállt Budán maradtak. Popovics püspök és köre ezért úgy döntött, hogy az 1806. évi összeírás alapján fogja kérvényezni az egyházmegye kongrua-rendezését. Ennek nyomán Ungváron 63 590 pengőforintban állapították meg az egyházmegye papi illetmény-kiegészítését. Ekkor született döntés arról is, hogy az 1806. évi összeírás egy-egy példányát elküldik az OHB és a kultuszminisztérium számára. A folyamodványok kézbesítésével Szabó György hajdúdorogi és Karczub András nagykállói alespereseket bízták meg. (Vö. február 6.)

Dolinay Pétert a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium főtitkárává nevezték ki, évi 1500 forint fizetéssel. Az esküt január 30-án tette le. (Ld. január 10., május 23., június 20.)

Windisch-Grätz Szőgyény Lászlót nevezte ki a magyarországi ideiglenes polgári közigazgatás vezetőjévé.

Január 20.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás értesülésére jutott, hogy miután Schlick cs. kir. csapatai elhagyták Nagymihályt, útjukat nem Ungvár felé folytatták. A szentszéki ülés elhatározta, hogy az a szeminarista, aki „magát otthon nagyobb bátorságban lenni vélné,

olyannak a hazamenetel megengedtetik ugyan, hanem azon feltétel alatt, hogy ezen esztendejét elveszítvén, jövőre ez oskolai évet újra elkezdeni köteles lesz".

A római katolikus püspöki kar többsége által aláírt pásztorlevél felhívta a híveket a cs. kir. hadsereg támogatására. A magyar kormány emiatt hazaárulónak nyilvánította Hám János kinevezett esztergomi érseket.

Január 24.

Ungváron beiktatták Orosz András Ung vármegyei másodalispán levelét, melyben – Perényi Zsigmond báró kérésére – Popovics püspököt „felszólítja: hogy napi díjak, a szállásbér megtérítése mellett Debreceni országgyűlésre felmenni hazafiúi kötelességének tartja". A püspökség válasza: „Miután most ezen részeket Schlick féle ellenséges tábor megtámadással, és elfoglalással fenyegeti; annálfogva ily körülményekben, nem csak a papság, de a nép bátorítása miatt is a Megyés Püspöknek hazu[l]ról eltávozni nem tanácsos, mert ha a püspök most Debrecenbe menne, az oda magyaráztatna, hogy Schlick elől szökik, és így a papság, és a nép a maga eddigi bátorságából nem keveset vesztene. Ha azonban ezen szorongatott körülmények megváltoznak, akkor a püspök az országgyűlés irányábani kötelességének is megfelelni igyekezni fog".

Kossuth Lajos OHB-elnök a munkácsi egyházmegye papjai részére 5000 pengő forint kiutalását rendelte el. A döntésről értesítette Popovics püspököt: „A kérdéses iratok [értsd: az 1847. évi munkálatok – M. F.] eddigelé ugyan meg nem érkezének, nehogy azonban a derék papság legszegényebbei, addig is, míg azon iratok kézhez kerülnének, s azokhoz képest szabályszerűleg intézkedni lehetne, mostoha helyzetükben enyhítés nélkül hagyassanak, a pénzügyminisztérium mai napon oda lőn utasítva, miszerint Méltóságodnak ötezer pengő forintot fizetessen ki a végett, hogy ezen öszvegből Méltóságod megyéje legszegényebb lelkészeinek jövedelmét vallási és hazafiúi érdemeik tekintetbe vételével 300 pftig kipótolhassa. A további intézkedés a kívánt kimutatás beérkeztével haladék nélkül meg fog tétetni." (Ld. január 31.) Kossuth rendelete a Közlöny január 26-i számában jelent meg.

A Popovics püspök elnökletével tartott szentszéki ülés templomok építésére folyósított kölcsönt.

Puchner Antal báró, altábornagy – Schwarzenberg miniszterelnök engedélye alapján – katonai segítséget kért a Havasalföldön állomásozó orosz hadsereg parancsnokától, Alekszandr Nyikolajevics Lüders gróf, gyalogsági tábornoktól.

Január 25.

A munkácsi vár parancsnoka Mezőssy Pál.

Január 26.

Megérkezett Ungvárra Popovics András nagybereznai alesperes levele, melyben indítványozta, hogy Popovics püspök „főpásztori leveleit, főképpen azokat, melyek a népet is érdeklik, nép nyelvén szerkesztetni rendelje meg". A püspöki hivatal válasza: „Mindennek megvan a maga ideje; így tehát hinni lehet, hogy eljön azon idő, midőn nem csak a körleveleket, de más rendeleteket is ezen megyében orosz és román nyelveken, mint hajdanában volt, kibocsáttatni lehetséges lesz".

Január 27.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés hittanhallgatók kérvényeiről értekezett. A hallgatók a honvédnek állt papnövendékek helyébe kérték felvételüket a kispapok közé. A szentszék határozata: „közakarattal elfogadtatván, a kilépett egyének helyet jövő kispapi csődületig az intézetbe bevétetni senki sem fog".
Kossuth, az OHB elnöke Csány Lászlót nevezte ki Erdély teljhatalmú országos biztosává.

Január 29.

Az OHB Henryk Dembiński gróf, altábornagyot a honvéd fősereg parancsnokává nevezte ki.
A Dobránszky Adolf vezette magyarországi ruszinok csoportja a felvidéki ruszinlakta területek Galíciához csatolását kérte I. Ferenc Józseftől.

Január 31.

Ungváron beiktatták Kossuth január 24-i rendeletét. (Ld. február 3-i szentszéki ülés)
A Közlöny az ungvári papnövelde újévi eseményeiről tudósított: „Ungvár, jan. 13. Ma a görög kath. egyháznak az év első napja van. E napon tehát a helybeli papnöveldében, egy szerény, de szép jellemű, s még szebb reményű tünemény merült föl. – Megjelent tudniillik a növendékek közt egy írott »Korány« című lap, néhány tag által szerkesztve. – Tartalma vegyes, jelszava: »Viruljon az egyház, haladjon a haza, éljen a magyar« s e jelszó elég, ismertetésül a lap szellemének. Mindenesetre pedig maga a lap elég tanúsága a szellemnek, mely ez intézet növendékit lelkesíti. Oly püspök alatt, mint Popovics Bazil, ez természetes következmény."
A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés a hívek házassági ügyeiről értekezett.
Nyikolaj von Engelhardt báró, orosz vezérőrnagy dandára a Törcsvári-szoroson át bevonult Erdélybe.

Február 1.

A munkácsi sóhivatal megküldte a munkácsi püspökségnek a Kossuth által kiutalt 5000 pengő forintot. A pénzt Farkas Károly sómázsamester kézbesítette.

A munkácsi püspökség szabályozta a káptalani ülnökök munkarendjét: „Hogy a múltra nézve a kezeiknél lévő irományokat, észrevételeikkel együtt, minden szentszéki ülnökök haladék nélkül adják be; jövendőre nézve pedig minden szentszéki ülnök, a hivatalos iromány kézhez jutásától számítandó egy hónap alatt, arra kívánt véleményét, és illetőleg észrevételeit a Megyei Kormánynak múlhatatlanul küldje be".

A szerb csapatok elfoglalták Zentát és tömegmészárlást rendeztek a helyi magyar lakosság körében.

Február 1–3.

Engelhardt vezérőrnagy megszállta Brassót.

Február 3–4.

Jurij Szkarjatyin ezredes orosz különítménye bevonult Nagyszebenbe.

Február 3.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás megköszönte Kossuthnak az egyházmegyei papság részére kiutalt 5000 pengő forintot, s egyúttal kérvényezte a teljes évre való kongrua kifizetését. Utóbbi összeget 63 590 pengő forint 17 és ½ krajcárban állapították meg Ungváron.

Február 5.

Guyon Richárd ezredes hadosztálya áttört a Branyiszkói-hágón.

Urban ezredes Tihucánál betört Erdélybe.

Február 6.

Szabó György hajdúdorogi és Karczub András nagykállói alesperesek Debrecenben átadták az OHB és a kultuszminisztérium illetékeseinek a munkácsi egyházmegye parókiáinak 1806. évi kivonatolt összeírását. (Ld. február 8.)

Február 7.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás Guthy Tódor görögkatolikus pap jelentéséről értekezett. Guthy előadta, hogy Szálé Péter uradalmi felügyelő az alsóvereckei vásárvám összegét (400 forint/év) egy helyi takarékpénztár alapítására kívánja fordítani. A szentszék állásfoglalása: „tagadhatatlan lévén az, hogy az alsó-vereckei vásárvámi jövedelem az oda való görögkatholikus egyházat illeti, ezen

jövedelmet tehát más idegen célokra fordítani, […] kivált miután az egyháznak ezen jövedelemre felette nagy szüksége van, nem lehet".

Február 8.

Az OHB 63 590 pengő forint 17 és ½ krajcárt ítélt meg a munkácsi egyházmegye kongruája címén. Az így megállapított összeg évnegyedi részének teljes kiegészítése céljából és a már korábban küldött 5 000 forint pótlására, Debrecenben további 10 897 pengő forint 34 krajcárról adtak át „nyugtatványt" Szabó György hajdúdorogi és Karczub András nagykállói alespereseknek. (Ld. február 6.)

Az ungvári szeminárium papnövendékei Magyar Iskola néven létrehozott önképző szervezetük működéséhez, anyagi támogatást kértek a munkácsi püspökség vezetésétől. (Ld. március 10-i szentszéki ülés)

Február 9.

Bem győzelme Piskinél.

Rómában az alkotmányozó nemzetgyűlés eltörölte a pápa világi hatalmát, és kikiáltotta a köztársaságot.

Február 13.

A képviselőház elfogadta Madarász László február 3-i indítványát a vésztörvényszékek felállításáról.

Február 16.

Josif Rajačić pátriárka elnökletével vajdasági ideiglenes szerb kormány alakult.

Február 18.

Megérkezett Ungvárra Szabó György hajdúdorogi és Karczub András nagykállói alesperesek Debrecenből írt tudósítása a munkácsi egyházmegye kongruájáról.

Hám János kinevezett esztergomi érsek hálaadó szentmisét celebrált I. Ferenc Józsefért.

IX. Pius pápa Gaetából hivatalosan katonai segítséget kért Ausztriától, Franciaországtól, Spanyolországtól és a Nápolyi Királyságtól.

Február 19.

Ungváron beiktatták Kossuth február 8-i, a munkácsi püspökség papi illetménye tárgyában szerkesztett leiratát. Az egyházmegye válasza: „Hála az Egek Urának! hogy a papi illeték pótléka; mely után ezen megyének lelkészkedő papsága, sok nyomorúság közt már majd 60. év óta sóvárog, és mely felsőbb helyen, régi kormány alatt számtalanszor ugyan, de kívánt siker nélkül szorgalmaztatott, a mostani új kormány által, és pedig

nem Budapesten, hanem ezen megyében fekvő Debrecen városában már valahára megadva, és utalványozva van". A püspökség egyúttal határozatott hozott a Kossuth-leirat szentszéki ülésen való kihirdetéséről.

Február 21.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a „legnagyobb és szíves köszönettel" fogadta Kossuth kongrua-ügyben szerkesztett február 8-i leiratát.

Február 25.

Andrei Şaguna erdélyi görögkeleti püspök és több más román értelmiségi I. Ferenc Józsefhez intézett emlékiratukban a birodalom románlakta területeinek egyesítését és önálló román koronatartomány létrehozását kérték.

Február 26–27.

A kápolnai csata. A Dembiński vezette honvédsereg vereséget szenvedett Windisch-Grätztől, s kénytelen volt visszavonulni a Tisza felé.

Február 26.

Ungváron beiktatták Roska Gergely izai alesperes jelentését, melyben közölte, hogy Mihálka Vazul dragomérfalvi papot misevégzés közben egyik híve hasba szúrta, s „a templom mely kiengesztelést igényel megszentségtelenítetett". Az ügyet a káptalani ülés elé terjesztették, az izai alesperest pedig felhatalmazták a „megfertőztetett Dragomérfalvi Templom megengesztelésére".(Ld. március 14.)

Március 2.

Ungváron jegyzőkönyvbe vették Anderkó Péter máramarosi vikárius levelét: „Mihály Gábor Galícia és Bukovinai határ széli Kormánybiztos Úr felszólítására egy önkéntes zászlóalj részére oly Tábori papot kér, ki román, és orosz nyelvet bírja". Az ügyet a szentszéki ülés elé terjesztették. (Ld. március 3.)

Március 3.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás Anderkó máramarosi vikárius előző napi kérését illetően elrendelte, hogy „T. Nagy Miklós tanulmányi felügyelő, továbbá T. Gulovics János Szathmári, T. Molnár Illés Nagy Tarnai, és T. Vajda Bazil Batári Lelkészek […] mielőbb nyilatkozzanak, vallyon a Máramaros megyében alakult önkénytes zászlóaljhoz megkívánt, és havonkint főtiszti fizetéssel s minden más járandósággal ellátandó tábori lelkészi állomást elfogad-

ják-e vagy sem? s ha azt netalántán elfogadni hajlandók lennének, annak elnyerése végett magokat a fent tisztelt Kormánybiztosnál jelentsék".
Szemere Bertalan kormánybiztos a tisztikar kérésére leváltotta Dembińskit, s helyette Görgeire bízta meg a fősereg parancsnokságával.

Március 4.

I. Ferenc József Olmützben új, oktrojált birodalmi alkotmányt adott ki. A munka a Schwarzenberg-kormány liberális belügyminisztere, Franz Stadion gróf nevéhez fűződik. A koronatartományok felsorolásában, önállóként, azaz Magyarországtól elválasztva, tüntették fel Erdélyt a Partiummal, Horvát-Szlavónországot Fiumével és a Tengermellékkel, illetve létre kívántak hozni egy Szerb Vajdaságot. A császárság polgárai általános, birodalmi polgárjogot kaptak, amely törvény előtti egyenlőséggel és a nemzetiségek egyenjogúságával párosult. Az alkotmány életbe léptetését a „rend" helyreállítása utánra halasztották. Végül Ferenc József az olmützi alkotmányt 1851 augusztusában felfüggesztette, majd ez év december 31-én – az ún. szilveszteri pátenssel – hatályon kívül helyezte.

Március 5.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés a Kaszói Esperességi Kerület papi jövedelem-összeírásáról értekezett. „Ezen öszveírásra némely javadalmakat illetőleg tett észrevételek a Kerületi alesperesnek meghagyással áttétetni fognak, hogy azokra teendő felvilágosító jelentését egy holnap eltelte alatt ide múlhatatlanul terjessze fel."

Március 6.

A Marczius Tizenötödike Magyarország föderatív átszervezését javasolta.

Március 7.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás határozatot hozott – a korábban elmarasztalt – Andruk János, volt újdávidházi pap mielőbbi felelősségre vonásáról. Andrukról több panasz is érkezett: „az ellene hozott ítéletnek eleget tenni, a javadalmat, melytől megfosztatott odahagyni s magát a zárdába meg vonni […] nem akarja, hanem szüntelen részegeskedik, és a híveknek nagy botrányt okoz".
Szintay János Bereg megyei kormánybiztos Kossuthoz írt levelében a görögkatolikus papság megnyeréséről értekezett: „Nem szükséges hosszasan fejtegetni miként a Kárpát alján lakó szláv ajkú népek csendességbe való tartása – sőt megnyerése, mostani körülményeink között menynyire kívánatos hazánk szent ügyének. Ez ideig sikerült ezen különben is békés jellegű népet különösen lelkészei közremunkálásával nemcsak

megnyerni, de lelkesedésbe is hozni. Azonban a nép jelleme könnyen változható lévén, – miután a gyalázatos reakció naponként titkosabb és ármányosabb eszközöket használ ezen nép felizgatására, részünkről is szükséges minden eszközöket felhasználni ezen bujtogatások visszatorlására s meghiúsítására. Ezen oknál fogva múlt hetekben bátorkodtam Szemere kormánybiztos urat a végett felkérni, hogy mielőbb segély, még pedig pénzbeli segély nyújtassék a kormány részéről ezen szláv ajkú nép különben is nagyon szegény lelkészeinek, azoknak tudniillik, kik fáradhatatlanul működnek és hatnak a nép jó szellemének feltartására." Teleki László gróf, párizsi magyar követ Kossuthhoz írt levelében Magyarország föderatív átszervezését javasolta.
Ferenc József feloszlatta a kremsieri osztrák birodalmi gyűlést.

Március 10.

A Popovics püspök elnökletével tartott szentszéki ülés megtárgyalta az ungvári szeminaristák kérvényét. A kispapok az „önművelődés, és a keleti szertartású egyház, valamint ezen egyház kebelében lévő nép javának előmozdítása tekintetéből, a kor igényeihez képest »Magyar Iskola« nevezet alatt literaturai" egyletükhöz kérték a főpapság engedélyét. A káptalan az önképző társulat megalakulását illetően több előírást is megfogalmazott a szeminaristák számára: az egylet nevét változtassák meg Hittani Társulatra; fordítsanak különös figyelmet az „orosz" és román nyelv gyakorlatára, „amennyiben pedig a magyar nyelv ismeretével inkább bírnak, ez az ügy vitelére, mint elfogadott törvényes nyelv orgánumul szolgáljon, a két első nyelvnek művelésére pedig, melyre az életben nélkülözhetetlenül szükségök lesz, fordítsák minden igyekezetöket". Egyelőre a társulat csak ideiglenes működési engedélyt kapott, de közölték: „ha majd időhaladtával a Megyei Kormány tapasztalni fogja azt, hogy a társulat a kitűzött céltól nem tér el, hanem annak elérésére jó sikerrel és üdvös eredménnyel működik, a kívánt megerősítési oklevelet is kiadja". Végül a káptalan az alábbi záró rendelkezést fogadta el: „ezen társulatnak megnyitása minden zaj és lárma nélkül, csupán a papság jelenlétében, magyar, orosz és román nyelvekeni szónoklatok mellett csendesen tartassék meg. Politikai tárgyakról való vitatkozás, vagy ily forma munkálatok akár fordítása, akár kidolgozása egyszer mindenkorra szorosan tiltatik". (Vö. március 11.)

Március 11.

A munkácsi püspökség jóváhagyta a Hittani Társulat megalakulását. (Vö. május 1.)
Bem serege megverte a Jurij Szkarjatyin vezette orosz helyőrséget, s bevette Nagyszebent.

Március 12.

Az országgyűlés felsőházának első ülése Debrecenben.

Március 14.

A Popovics püspök elnökletével tartott szentszéki ülés tárgyalás alá vette a dragomérfalvi pap ellen elkövetett támadás ügyét, s elrendelte, hogy „ezen tettnek megvizsgálására és megbüntetésére a jelentést tevő Főtiszt. Máramarosi Helyetnök által a polgári hatóság megkeresve lévén, ezen irományok most csak tudomásul vétetnek egyéberánt mennyiben a Dragomérfalvi Lelkésznek T. Mihálka Bazilnak élete ottan veszélyeztetik, mielőbb más javadalomra áttétetni fog. A Dragomérfalvi javadalom pedig büntetésül jövő őszig Lelkésszel nem fog elláttatni".

Március 16.

Szemere felhívta a Felvidék lakosságát a „felső-magyarországi védsereg" megalakítására.

Március 17.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki ülés jóváhagyta Duliskovics János vereckei kerületi jegyző azon javaslatát, hogy a január 11-én leégett felsővereckei fatemplom helyébe kőből építsenek új templomot; továbbá elhatározta, hogy „az új templom költségeinek fedezésére a megyei szegény templomok alapítványa pénztárából segedelem gyanánt 100 pengő forint adatni, és a Megyei Papság is az adakozás tételre körlevél által felszóllíttatni rendeltetik".

Március 19.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés arra utasította a dolhai esperességet, hogy pontosítsa a kerület jövedelem-összeírását.

Bem bevonult Brassóba.

Az országgyűlés felsőháza elfogadta a vésztörvényszékek felállításáról szóló február 13-i törvényjavaslatot.

A Szlovák Nemzeti Tanácsvezetői I. Ferenc Józsefhez intézett feliratukban önálló szlovák koronatartomány szervezését kérték.

Március 20–21.

A galíciai cs. kir. sereg kisebb offenzívát indított a máramarosi Toronya vidéke ellen. A támadás következtében a hidegpataki és a toronyai lakosság egy jelentős hányada a térség falvaiban szolgálatot teljesítő görögkatolikus papság ellen fordult.

Március 20.

Windisch-Grätz kihirdette az olmützi alkotmányt, egyben bejelentette, hogy az 1848. évi áprilisi törvények ezzel összhangban lévő részei továbbra is érvényben maradnak.
Ferenc József elutasította a szlovákok feliratát.

Március 21.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés a szigeti kerület javadalom-összeírását tárgyalta.
Bem befejezte Erdély megtisztítását. Nagyszebeni kiáltványában közbocsánatot hirdetett az ellenséges érzelmű lakosság számára.

Március 24.

A Popovics püspök elnökletével tartott szentszéki ülés a papság fegyelmi ügyeiről értekezett.

Március 26.

A munkácsi püspökség hivatala tudomására jutott a verhovinai hívek lázadása: „mintha a Máramarosi Verchovinai nép, mely eddig csendesen és engedelmesen viselte magát, holmi honkívöli bujtogatások által némely részben elámíttatva, oly tetteket követett volna el, melyeket sem az úrbéri terhektőli felszabadulás hála érzetével, sem pedig a haza szeretetével, sem végtére azon népre várakozó szép jövendővel öszve egyeztetni nem lehet". A püspökség arra utasította a felső- és alsó-verhovinai kerületek papjait, hogy az ottani lakosságot békére, illetve vallás- és hazaszeretetre intsék.
A Popovics püspök elnökletével tartott szentszéki ülés Papvársárhelyi István nagybereznai tiszttartó A felvidékek népe, népművelési eszmék című, ruszinságot gúnyoló röpiratáról tanácskozott. A szentszék álláspontja: „Valamint a kérdéses röpirat úgy annak Homicskó Sándor növendék által kidolgozott felvilágosító cáfolata is, mielőtt ezen utóbbi is sajtó alá bocsáttatnék, áttekintés és vélemény adás végett Főtiszt. Csurgovich János Nagy Prépostnak kiadatni fog". (Ld. július 2.)

Március 28.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés a talaborfalvi kerület jövedelem-összeírásáról értekezett.
Bangya János őrnagy a Beszkid-hegy tetején lévő kocsmánál megtámadta és kiűzte a cs. kir. előőrsöket.

Március 29.

Megérkezett Ungvárra Anderkó máramarosi vikárius levele, melyben közölte, hogy a máramarosi mozgó nemzetőrség tábori lelkészévé Mihályi Lőrinc szerfalvi papot választották meg. (Ld. március 31.)

Március 31.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás jóváhagyta Mihályi Lőrinc tábori pappá való kinevezését.

Kossuth Görgeit a honvédség ideiglenes főparancsnokává nevezte ki.

Április 2.

Ungváron beiktatták Popovics András nagybereznai alesperes indítványát, melyben a munkácsi egyházmegye „híveire nézve oly rendeletet kibocsátatni véleményezik, mely szerint házasságra csak az bocsátatnék, aki könyvből olvasni tud". A püspökség válasza: „Ilyféle megyei rendelet egyátaljában kivihetetlen lenne, és így csak a papiroson heverne; annálfogva tehát a Megyés Püspök legalább a mostani időben ilyetén rendeletet kiadni nem hajlandó".

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés Hajdú Mihály kállósemjéni pap anyagi megsegítéséről döntött. „Tekintve a folyamodó Kálló Semjéni Lelkésznek T. Hajdu Mihálynak károsodását [két lovát ellopták – M. F.], azonkívül szegénységét, melyben kínlódik, és azt, hogy hat neveletlen [kiskorú – M. F.] gyermekkel, s mind a Megyei Alapítványok, mint pedig a Leveleki Templom részére tetemes adóságokkal terhelve van, néki a Megyei Alapítványból 20 pfrint […] kiadatni rendeltetik."

Ferenc József Rajačić pátriárkát a délvidéki polgári közigazgatás császári biztosának nevezte ki, s egyben alárendelte a VII. katonai kerület főparancsnokának, Ferdinand Mayerhofer ezredesnek.

A birodalom kilenc nyelvén megjelent az olmützi alkotmány kinyomtatott változata.

Április 3.

Szenttamás magyar bevétele.

Április 4.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés a hívek házassági ügyeiről értekezett.

A honvédsereg tápióbicskei győztes csatája.

Április 6.

A Görgei főparancsnoksága alatti csapatok Isaszegnél vereséget mértek a Windisch-Grätz vezette egyesült cs. kir. seregre.

Április 7.

Musztyánovics István felsőverhovinai alesperes jelentést írt Ungvárra a cs. kir. csapatok Toronya vidéki támadásáról és a verhovinai nép lázadásáról. (Ld. április 19.)

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés a krajnai kerület papi javadalmairól értekezett. Pásztélyi András krajnai alesperes tudósítása szerint a kerület jövedelme jelentős mértékben csökkent az 1806. évi összeírás óta. A szentszék határozata: „Ezen jelentésben előadott észrevételek és okok most ugyan csak tudomásul vétetnek, akkor azonban, midőn a lelkészi jövedelmek öszveírásai feljebb terjesztetni fognak, kellően használtatni fognak."

Április 12.

Ferenc József Windisch-Grätz tábornagy helyébe Ludwig von Welden báró, táborszernagyot nevezte ki a magyarországi cs. kir. hadsereg főparancsnokává.

Április 14.

A magyar országgyűlés a debreceni Nagytemplomban kimondta Magyarország függetlenségét és a Habsburg-Lotharingiai-ház trónfosztását. Kossuthot kormányzó-elnökké választották.

Kossuth felhatalmazta Ioan Dragoş országgyűlési képviselőt a román felkelőkkel folytatandó tárgyalásokra. (Ld. május 9.)

Április 15.

Mészáros Lázár hadügyminiszter lemondása. Mészáros ideiglenes hadügyminiszterként április 16-tól május 6-ig működött tovább.

Április 18.

Debrecenből felbontatlanul Ungvárra érkezett a káptalan esztergomi érsekhez címzett levele, melyben az uralkodóváltásról érdeklődött. A levélen a következő felirat volt olvasható: „nincs közlekedés". (Vö. január 2.)

Április 19.

Megérkezett Ungvárra Musztyánovics István felsőverhovinai alesperes levele, melyben beszámolt a Toronya vidéki cs. kir. támadásról és saját maga Galíciába való elhurcolásáról (ld. április 7.) Leírta, hogy az osztrák katonaság biztatására a hidegpataki és a toronyai lakosság egy jelentős hányada a térség falvaiban szolgálatot teljesítő görögkatolikus papság ellen fordult. A feldühödött lakosság különböző mértékű atrocitásokat intézett Toronya, Hidegpatak, Kelecsény, Lengyelszállás és Tarújfalu

máramarosi községek papjai ellen. A jelentést a szentszéki ülés elé terjesztették. (Ld. április 21.)
Az országgyűlés elfogadta a Függetlenségi Nyilatkozatot.
Kossuth kinevezte Dembińskit a felvidéki IX. hadtest parancsnokává, egyben megbízta őt egy galíciai betörés előkészítésére.

Április 21.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés Musztyánovics felsőverhovinai alesperes jelentéséről értekezett. A szentszék állásfoglalása: „Ezen borzasztó jelentés, mely az eddigi híreket csak igazolja, most még a jelen bonyolódott körülmények miatt, csak tudomásul vétetik".
Az osztrák kormány hivatalosan katonai segítséget kért a cártól.

Április 22.

Martiny Frigyes őrnagy a Munkács melletti Podheringnél visszaverte a Galíciából betört Joseph Barco báró, cs. kir. vezérőrnagy dandárát. A csata végkimenetelét döntően befolyásolta a magyar tüzérség hatékonysága, melynek mindössze négy ágyú állt rendelkezésére, de néhány jól célzott lövéssel olyan zavart és fejetlenséget idézett elő a cs. kir. seregnél, hogy utóbbiak végül jobbnak látták, ha visszatérnek Galíciába. A 18–20 nemzetőrből álló tüzérségi csapat a Latorca-híd mellett emelkedő Szarkahegyen telepedett meg. A csapat vezetője a munkácsi egyházmegye kispapja, Andrejkovics Endre volt. Andrejkovics nemzetőrcsapatában ott találjuk azt a Leskovics-Lángfy Lászlót, aki növendéktársa volt az ungvári szemináriumban. A két szeminarista együtt szerzett tüzérségi kiképzést Pesten.
A honvédsereg bevonulása Komáromba.

Április 24.

Aulich Lajos II. hadteste bevonult Pestre.

Április 25.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás elrendelte a felszentelt papok házasodása ügyében keletkezett iratok feldolgozását, illetve azok további olvasatát a jövő szentszéki üléseken. (Ld. május 12.)

Április 27.

Az Eperjesre bevonuló magyar csapatok elfogták, majd a kassai börtönbe zárták Duchnovics Sándor eperjesi kanonokot. Luzsénszky Pál báró, kormánybiztos azonban hamarosan intézkedett Duchnovics szabadlábra helyezéséről.

Április 28.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés folytatta a felszentelt papok házasodása ügyében keletkezett iratok feldolgozását.

Április 29.

A komáromi magyar haditanács – Klapka javaslatára – Buda ostroma mellett döntött.

Április 30.

Eötvös Tamás ungi kormánybiztos Ungvárról jelentette Kossuthnak, hogy Popovics püspök nemcsak jóváhagyta azt, hogy tíz papnövendék felcsapott honvédújoncnak, hanem ösztönözte is őket. A katonának álló papnövendékek között ott találjuk Hrabár Manót, Popovics püspök unokaöccsét. (Ld. május 17.)
Kossuth kormányzó-elnöki jogkörének szabályozása: rendeletei csak miniszteri ellenjegyzéssel érvényesek.

Május 1.

Megtartotta negyedik rendes gyűlését az ungvári papnövelde keretén belül létrehozott Hittani Társulat. A jelenlévők felszólították a munkácsi egyházmegye papságát, hogy adományokkal támogassa egyletüket.
Kossuth kinevezte a Szemere-kormányt.
Görgei levélben közölte Kossuthtal, hogy elfogadta a hadügyi tárcát.
Ferenc József saját kezű levelében kért segítséget I. Miklós cártól a magyar forradalom leverésére.

Május 2.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés folytatta a felszentelt papok házasodása ügyében keletkezett iratok feldolgozását.
Horváth Mihály kinevezett csanádi püspök lett a vallás- és közoktatási miniszter.

Május 4.

A munkácsi egyházmegye elrendelte, hogy üdvözlőlevélben köszönti Kossuthot kormányzó-elnökké való kinevezése alkalmából. Az egyházmegye hivatala egyúttal intézkedett arról, hogy a Közlöny Habsburg-ház trónfosztásáról és Függetlenségi Nyilatkozatról beszámoló 81. és 85. számait „jövő tudomás végett" a püspöki levéltárban helyezzék el. Popovics püspök üdvözlő levelét egyébként a Közlöny május 15-i száma közölte.

Május 5.

Musztyánovics István felsőverhovinai alesperes arra kérte Popovics püspököt, hogy járjon közben a polgári hatóságoknál a „verhovinai lázadásban" részt vett bűnösök szigorúbb felelősségre vonásának érdekében: „hogy a föllázadt nép által Hazánk ügyéért üldözött itteni papságnak tekintélyét a bűnösök példás megbűntetésével visszaállítani igyekezzen, – papok befolyása nélkül jelen időken a világi hatalom siker nélkül fáradozni fog". Musztyánovics levélből világosan kitűnik, hogy a verhovinai papság „törvényes rendet fönntartani" igyekvő munkájáért és tekintélyének visszaállítására nem kapott megfelelő mértékű támogatást Máramaros vármegyétől, és ez – a panaszos sorokat író alesperes szerint – a jövőre nézve nem sok jóval kecsegtet. (Ld. május 11.)
Ferenc József és a császári udvar visszatért Bécsbe.

Május 7.

Kossuth Görgeit hadügyminiszterré nevezte ki.

Május 8.

Ung vármegye bizottmányi ülése megküldte a munkácsi püspöki hivatalnak a Függetlenségi Nyilatkozat egy példányát.

Május 9.

Miklós cár kiáltványban jelentette be, hogy fegyveres segítséget nyújt I. Ferenc Józsefnek.
Horváth Mihály vallás- és közoktatási miniszter elrendelte, hogy az egyházi és iskolai hatóságok hat hét leforgása alatt írásban fejezzék ki a függetlenség kimondása iránti hódolatukat. (Ld. május 15.)
Avram Iancu román felkelői tömegmészárlást rendeztek Abrudbánya magyar lakossága között. Miután Iancu román serege győzelmet aratott Hatvani Imre szabadcsapata felett, a románok Kossuth követét, Ioan Dragoş román nemzetiségű országgyűlési képviselőt is felkoncolták.

Május 11.

Megérkezett Ungvárra Anderkó máramarosi vikárius Mihályi Gábor kormánybiztosnak címzett levelének másolata, melyben beszámolt Doleschal néplázító máramarosszigeti tevékenységéről. A püspökség helyeselte, hogy Anderkó a „Doleschal nevezetű szemét ember által Szigeti piacon, a Katholikus papság, az orosz és román nemzetek ellen nyilvánosan kikiáltott mocskolódásokat az ottani Kormány biztosnak orvoslás végett hivatalosan" jelentette.

Május 12.

A Popovics püspök elnökletével tartott szentszéki ülés a papi házasodás kérdését „a jelen harcias idők jobbra változásáig" későbbre halasztotta.

Május 14.

Kossuth kormányzó-elnök a nemzetgyűlés, a Szemere-kormány tagjai Kossuth előtt ünnepélyesen letették az esküt.

Május 15.

A munkácsi püspökség a Közlönyből értesült Horváth Mihály kultuszminiszter május 9-i rendeletéről. A rendeletet a szentszéki ülés elé terjesztették. (Ld. május 16.)

A kormány hazaárulási pert indított Hám János esztergomi érsek ellen.

Május 16.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás elfogadta Horváth kultuszminiszter május 9-i rendeletét: „ezen Szentszék a maga részéről Magyarország törvényes kormánya eránti hódolatát, és engedelmességi nyilatkozatát megteendi, úgy egyszersmind a Főtisztelendő Káptalan és Lyceum is felszólítatni rendeltetik, hogy magok részéről is hódolatukat, s engedelmességi nyilatkozatukat, ezen Miniszteri rendelet értelmében tegyék meg, és az Ország Kormányzó Elnökéhez küldjék el".

Május 17.

Kossuth levélben mondott köszönetet Popovics püspöknek, hogy tíz papnövendéket a honvédségbe való belépésre buzdított. (Vö. június 12.)

A Pesti Hírlap tudósítása Máramarosszigetről: „Tegnap [azaz május 7-én – M. F.] Sziget piaca közepén tartott bizottmányi ülésben olvastatott fel a Függetlenségi Nyilatkozat, elébb a római kath. népész misét és Te Deum laudamust tartván, a reform. lelkész pedig egy talpra esett imát mondván."

Május 18.

Ungváron beiktatták Anderkó Péter máramarosi vikárius „hatósága alatt lévő papság nevében, Méltóságos Megyés Püspök Úrnak a kieszközlött pótlék pénzért" küldött hálanyilatkozatát.

A Szemere-kormány az ország népéhez intézett kiáltványában tudtul adta az orosz beavatkozást, és keresztes hadjáratot hirdetett meg a cári csapatok ellen.

Május 19.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás újból napirendre tűzte az önálló görögkatolikus osztály felállításának kérdését. Lényegében, a főpapság az 1848. május 9-i határozatát hagyta ismét jóvá, majd intézkedett annak Kossuth Lajos kormányzó-elnökhöz, Szemere Bertalan miniszterelnökhöz és Horváth Mihály kultuszminiszterhez történő felterjesztéséről.

Május 20.

Bacsinszky Ödön galambosi görögkatolikus pap és a szolyvai esperességi kerületi jegyzője levélben kérte Kossuth közbenjárását a galíciai osztrák sereg által okozott károk megtérítésében.

Május 21.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés néhány első- és másodéves magánköltségű hittanhallgató kérését vitatta meg. A folyamodók „azon növendékek helyébe, kik a haza megmentésére táborba szálltak a Papnöveldébe magokat felvétetni" kérték. A szentszék határozata: „A kilépett növendékek illetősége az intézett egyéb és számos szükségeinek fedezésére fordítandó lévén, a folyamodók kérése most sem tellyesíttethetik, hanem a bevétel eránt a jövő kispapi csődöletre utasíttatnak."

Görgei rohammal bevette Buda várát.

Miklós cár és I. Ferenc József varsói találkozója. Véglegesítették az orosz hadsereg magyarországi beavatkozásáról szóló megállapodásukat.

Május 22.

Megérkezett Ungvárra Horváth Mihály leirata, melyben közli: „Miniszteri Kormányzatának Katolikus Osztályzatát akint akarván rendeztetni, hogy abban egyszersmind görögszertartású egyének alkalmaztassanak; azért a Mélt. Megyei Püspök Urat felszólítja, hogy erre nézve alkalmatos egyéneket terjesszen elő". A leiratot a szentszéki ülés elé terjesztették. (Ld. május 23.)

Május 23.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Katolikus Osztályába 15 görögkatolikus vallású személyt ajánlott, tanácsnoki [Mánn József, Selevér Elek, Zombory Bazil és Dolinay Péter], osztálytitkári [Anderkó György, Mihályi György, Jura György, Markos György, Valkoszky András és Paulovics János] és fogalmazói [Vajda János, Popovics Jenő, Keskoczi Mihály, Lyachovics János és Liptsei Pál] munkakörben. A káptalan beleegyezett a magyarországi katolikusok együttes irányítását felvállaló kul-

tuszminisztériumi főhatóság létrehozásába, ugyanakkor ismét hitet tett egy önálló görögkatolikus osztály felállítása mellett. „Egyéberánt hiszi a Szentszék, hogy ha a Vallás és Közoktatásügyi Miniszterség Katholikus Osztályába görögkatholikus egyének is alkalmaztatni fognak, a külön osztály eránt felterjesztett kérelmük tellyesítése akadályoztatni semmi esetre sem fog."

Május 25.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozáson felolvasták a Közlöny – Szemere miniszterelnök által Ungvárra küldött – május 22-i számát. Szemere a kormánylap e példányát „a muszka betörésnek kikerülése végett tartandó Isteni tisztelet, valamint ha betörni találna, népfelkelés eránt kiadott Miniszteri rendeleteknek eszközlendő tellyesítése, lefordítása, szétküldése és a nép előtti felolvastatása végett azon meghagyás mellett" küldte el, hogy „ezen fordítmányból az Eperjesi Püspök Gaganecz József Úrnak is egy példány tétessék át". A szentszék határozata: „az Ország Kormánya által tett intézkedéseknek pontos tellyesítése végett, az idézett szám alatti Közlönynek egy-egy példánya a magyar ajkú, jelesen a Dorogi, Gyulai, Kállói, Karászi, Tímári, Szatmári, Hegyallyai, és Újhelyi Kerületekben elküldetni, a többi Megyei Papság pedig a Vallás és Közoktatási Minisztérium által a haza minden Lelkészeihez bocsátott rendeleti pontjainak közlése mellett oda utasítatni rendeltetik hogy: 1ör Az ájtatosságot, buzdító, és lelkesítő Szentbeszédet ezen rendelet vételétől számítandó első vasárnap kezdjék meg, s […] a következő Szerdára országos nemzeti böjt rendelve lévén, annak megtartására mindenki köteleztetik. 2or A rendelt időben egyszer a templom körül Evangeliomok olvasása mellett ájtatos menetet vagyis processiot tartassanak, […] a kitűzött napokon reggeli 8 óra után egy óranegyedig, s az Isteni tisztelet után szintén egy óranegyedig minden harangok húzassanak meg. Végre ha népfelkelés rendeztetni fog a Lelkészek a nép élén állani, s a népet lelkesíteni, és buzdítani köteleztetnek".

Május 26.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés a hívek házassági és az esperességi kerületek anyagi ügyeiről értekezett.

Május 28.

Ungváron nyilvántartásba vették a kultuszminiszter május 17-i levelét, melyben közölte, hogy „az örökös tartományokból beköltözött egyének összeesketése ellen csak azért, mert beköltöztek, ha egyéb akadály nincsen, az illető Egyházi elöljáróságok és Lelkészek által akadály ne gördíttessék". A rendeletet püspöki körlevél formájában közölték az egyházmegye papságával.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a máramarosi Verhovinán uralkodó „zavaros körülmények miatt" „csak tudomásul vette" Musztyánovics István felsőverhovinai alesperes panaszát. Musztyánovics elégedetlenségének oka: „Lyahoveczen egész telki állomány a Lelkész részére kihasítva lévén, ezért a hívek néki úgynevezett plast szénát adni vonakodnak, mennyiben azonban ezen teleki illetőségben rét nem találtatik, a Lelkész belső kertét váltogatva kaszállónak használni kéntelen".

Nicolae Bălcescu havasalföldi román politikus Debrecenben tárgyalásokat kezdett Kossuthtal a magyar-román megegyezésről.

Május 29.

Horváth kultuszminiszter Popovics püspöknek küldött levelében megköszönte a munkácsi egyházmegye „határszéli lelkészeinek nyilatkozatát, melyben ügyünk igazsága érzetétől áthatva a hon s szent vallásunk iránti kötelességeik teljesítésére az oroszok betörése esetében hazafias készségöket ajánlják fel". (Ld. június 14.)

Szentszéki ülés Popovics püspök elnökletével.

Ferenc József Welden táborszernagy helyére Julius Jakob von Haynau báró táborszernagyot nevezte ki a magyarországi cs. kir. csapatok főparancsnokává.

Május 30.

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés a Munkácsi Esperességi Kerület papi javadalmaival foglalkozott.

Június 2.

A Popovics püspök elnökletével tartott szentszéki ülés több kerület és egyházközség papi jövedelmeiről értekezett.

Görgei Kazinczy Lajos ezredest nevezte ki az Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyékben található csapatok feletti parancsnoksággal.

Június 4.

Ferenc József kinevezte Karl Geringer bárót Magyarország teljhatalmú cs. kir. biztosává, aki feladatul kapta az ország polgári közigazgatásának megszervezését.

Június 5.

A Közlönyben megjelent Ferenczi István ugocsai alispán Kossuth kormányzó-elnökhöz írt jelentése a Függetlenségi Nyilatkozat megyei fogadtatásáról: „A nemzet függetlenségi nyilatkozata tegnapi napon temérdek megyei nép jelenlétében itt Nagy-Szőllősön egész ünnepélyességgel közönségessé tétetvén, miután a tárgynak érdeme az isten

szabad ege alatt tartott hálaadó szent mise után orosz és magyar nyelven több szónok által magyaráztatott; sietek országos kormányzó elnök urat tisztelettel tudósítani: hogy a jelenvolt népségnek legegyügyűbb tagja is egész elragadtatással találá magát új helyzetében, és mintha reája nézve az osztrák dynastia, […] soha se is létezett volna, a legnagyobb hazafiúi lelkesedéssel hódolt a nemzetgyűlés április 14-ki ünnepélyes nyilatkozatának."

Kossuth és a Szemere-kormány bevonulása Pestre.

Haynau Pozsonyban kivégeztette Mednyánszky László báró őrnagyot és Gruber Fülöp századost.

Június 6.

Eötvös Tamás Ung és Bereg megyei kormánybiztos hangulatjelentésében tudósította Szemere miniszterelnököt a közelgő orosz intervenció ruszinokra gyakorolt hatásáról. „A mai ünnepélyi praedication voltam, melyet egy jó szónok, Nagy Miklós orosz pap tartott. Szép beszéd volt, buzdította a népet a kereszthadra ellenségeink ellen, de a muszkát sehol, egy szóval sem említette meg. Mind ebből, mint naponkinti tapasztalatomból azon meggyőződésre jutottam, hogy némely orosz pap, ki nagy hazafi volt az osztrák ellenében, nem olyan lenne a muszka ellen." Eötvös véleménye szerint a ruszinokat „félkézzel simogatni, másikkal karddal kell fenyegetni", s a „rosszlelkűek fékezésére" ostromállapotot kellene kihirdetni, rögtönítélő törvényszéket felállítani. (A minisztertanács nem fogadta meg Eötvös ajánlásait, mert véleménye szerint elég az ország központjában egy rögtönítélő törvényszék).

A cári intervenció ellen meghirdetett keresztes háború keretében a kormány egynapos országos böjtöt rendelt el.

Június 7.

A Közlöny a magyar függetlenség tiszteletére május 17-én rendezett ungvári ünnepségről tudósított: „Ma nagyszerű és dicső napot ünneplénk. Ünneplénk egy oly napot, milyet őseink csak Ázsiából kijövetelükkör ünneplének az ungi hegyek bércei között, s ez nemzeti függetlenségünk ünnepe volt. […] Az egész ünnepélyt […] erélyes kormánybiztosunk Eötvös Tamás, kinek megyénk és átalában a haza sokkal tartozik, rendezé. […] 17-én reggeli 8 órakor minden templomban isteni tisztelet tartaték, s ennek végeztével a szabad ég alatt Popovics Bazil g. e. püspök által, ki erélyes közremunkálása által magát papjaival együtt mindenkor kitünteté, tábori-misét tartott a tíz ezeret felülhaladt népnek. A mise bevégeztével kormánybiztosunk hazánk múltját, míg az a zsarnok ausztriai ház alatt nyögött, hűn és nyomatékosan sorolá elő a népnek, melyet a nép lelkesen fogada. Ezután a nemzeti gyűlésnek függetlenségünket kimondó határozata olvastatott föl, az, az ide-

gen ajkúak kedvéért más nyelven is megmagyaráztatott. A szertartások bevégeztével délután nagy lakoma volt, a nép számára ökrök süttettek, és a bor kútakból meríttetett, ily áldomást őseink Almos alatt ivának Ungmegye bércei között."
Kossuth Vetter Antal altábornagyot nevezte ki a délvidéki haderő parancsnokává.

Június 12.

Megérkezett Ungvárra Kossuth kormányzó-elnök levele, melyben Popovics püspök „haza iránt tett érdemeit elismervén, őt további hatályos közremunkálásra felszólítja". A püspökség válasza: „Ezen Ország Kormányzói elesmerés kedves tudomásul vétetvén; […] a Megyés Püspök és megyéjebeli papsága, Hazánk szeretetétől, és Szent ügyünk igazságától áthatva, ezután is mindenkor a Haza érdekében működni legszorosabb polgári kötelességüknek tartandják". (Vö. Május 17.)

Június 13.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás jóváhagyta Fülöp Julianna azon folyamodványát, melyben néhai apja (Fülöp György újholyatini pap) hagyatékának kiadását kérte.

Június 14.

Megérkezett Ungvárra Horváth Mihály görögkatolikus határszéli lelkészek nyilatkozatát dicsérő május 29-i leirata. A püspökség határozata: „ezen miniszteri leirat tudomásul vétetik, annak tartalmáról azonban a határszéli alesperesek, úgy mint: Visói, Bocskói, két Verchovinai, Vereckei, Sztánnai, és Zanasztaszi értesítetni fognak".
Popovics püspök ájtatosságot rendelt el a hazáért.

Június 15.

Popovics András nagybereznai alesperes a munkácsi püspökségnek küldött jelentésében görögkatolikus tábori papok alkalmazását indítványozta: „orosz ajkú keleti szertartású népünk a katonáskodásnál erkölcstelenségre, Isten káromlásra tulajdon tisztjeik által oktattatik, hogy ez meggátoltassék, tábori lelkészek rendeltetése kívántatik". Az ügyet a szentszéki ülés elé terjesztették. (Ld. június 20.)
Fjodor Vasziljevics Rüdiger gróf, orosz lovassági tábornok a III. hadtesttel Ófalunál átlépte a magyar határt.
Horváth Mihály vallás- és közoktatási miniszter augusztus 20-ra összehívta a magyar katolikus egyház képviselőit Pestre, az egyház autonómia ügyében tartandó tanácskozásra.

Június 16.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás 100 forint összegű kölcsönt nyújtott a bezői gyülekezetnek templomépítésre.

Június 17–18.

Ivan Fjodorovics Paszkevics herceg, tábornagy parancsnoksága alatt az orosz fősereg a Duklai-hágón Magyarország területére lépett.

Június 17.

A Pesti Hírlap közlése a Bereg megyei közhangulatról: „Népünk szelleme mint a legnehezebb napokban, úgy most is a legjobb. Tisztelet a tisztelendőknek a többször gyanúsított, de hazafiságukat fényesen igazolt óhitű papoknak, kik a muszkátóli borzalmat nem kisebb eréllyel igyekeznek népünk szívébe óltani mint a rabló Habsburgok iszonyát. – A protestáns papok, hogy mindent megtesznek mi most kellő, szinte föl sem tűnik. Ők azt teszik mint mindig."

Június 18.

Molnár András gálszécsi alesperes felterjesztette Ungvárra kerülete papi gyűlésének kéréseit. Ezek közül a legfontosabb az volt, hogy a munkácsi püspökség vezetése minél gyakrabban adjon tájékoztatást a fennálló politikai helyzetről. A püspökség válasza: „Miután innen már az egész megye papsága […] oda utasítva van, hogy […] a híveik és haza kormányának engedelmeskedjenek, […] több és részletesebb utasításra annál kevésbé szükség volt […]. Ha azonban a Gálszécsi kerület valami tárgyra nézve különös, és részletes utasítást innen kívánand, az neki időrül időre azonnal megadatni fog."

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás intézkedett az uglyai egyházközséget illető – hívek által eltulajdonított és zálogba adott – kaszáló visszavételéről.

Június 19.

Görgei a hadügyminisztérium hadlelkészi osztályának főnökévé Mednyánszky Cézár bárót nevezte ki.

Június 20.

A Popovics püspök elnökletével összeülő szentszéki tanácskozás görögkatolikus tábori papok kinevezését indítványozta: „Vallás, és Közoktatási Minisztérium megkéretni rendeltetik: hogy a görög katholikus katonák részére hat tábori lelkészi állomást, hármat t. i. orosz és hármat tiszta román ajkút megállapítani, a kápolnának felszerelését álladalmi költségen elrendelni, és erről a Megyei Kormányt a véget értesíteni mél-

tóztassék, hogy azon állomásokra alkalmatos egyéneket kijelölni, és kinevezés véget innen a Minisztériumnak ajánlani lehessen."
Dolinay Péter lemondott minisztériumi tisztségéről és újra katonai szolgálatba állt. (Vö. január 19.)
A Görgei vezette magyar főserег Zsigárd és Pered térségében megverte a cs. kir. IV. hadtestet. Másnap, Fjodor Szergejevics Panyutyin altábornagy orosz hadosztályának megérkezése után, Görgei vereséget szenvedett, és a Vág bal partjára vonult.

Június 22.

Megérkezett Ungvárra Horváth kultuszminiszter azon rendelete, melyben „papi tartozásaik" teljesítésére szólította fel a kegyurakat és a községeket. A miniszteri rendeletet – püspöki körlevél mellett – továbbították a munkácsi egyházmegye klérusának.
Vukovics Sebő igazságügy-miniszter zároltatta mindazon püspökök, kanonokok és egyházi személyek javait, akik elhagyták az országot.
A cári csapatok megszállták Eperjest.

Június 23.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás az egyházközségekhez tartozó földterületek vitás kérdéseivel foglalkozott.

Június 24.

Paszkevics elfoglalta Kassát.

Június 26.

A munkácsi püspökség hivatala nyilvántartásba vette Boksay Antal hosszúmezei lelkész indítványát „miszerint az országos, és heti vásárok a görög szertartásúak ünnepén ne tartassanak". Az egyházmegye állásfoglalása: „Miután ezen országban törvényesen bevett vallások közt a tökéletes egyenlőség, és viszonosság törvényileg kimondva, és kihirdetve van; és miután továbbá reményleni lehet, hogy az erdélyi románok, meg a horvátországi, és bácskai szerbek, kik vallásuk féltékenységi által is Magyar Kormánytól elidegenítve, és tévútra vezetve vannak, ha tettleg látnák, hogy a kormány az ő vallásuk eránt figyelemmel van, és azt a többiekkel egyenlően pártolja, az engedelmességre visszatérnének; – a Vallásügyi Minisztérium megkéretni fog, hogy rendelje meg, miszerint országos, és heti vásárok a görög szertartásúak ünnepein ne tartassanak, hanem vagy előtte, vagy pedig utána lévő napra áttétessenek."
Eötvös Tamás Ung és Bereg vármegyei kormánybiztos a görögkatolikus papok hazafiságáról és az úrbéri kötelezettségek rendezetlensége miatt elégedetlenkedő ruszin parasztság helyzetéről tudósította Szemere miniszterelnököt. „Az orosz papság nagy része most a muszkák közelébe

is határozottan hű népünkhöz, sokat használok a legjobb eredménnyel mint polgári biztosokat a nép felvilágosítására. De a nép nagyon vesztegetett a muszka propaganda által, s csak a papok jósága óvja az elpártolástól. A legnagyobb veszély minden nemzetiségű népünkre Ung és Beregben, hogy ezen törvényt használni akarva úrbéri rendezéseket végeznek […]. Azért alázatos véleményem szerint múlhatatlanul szükséges egy rendelet, mely határozottan kimondja, hogy míg a törvénykezés bővebben nem rendelkezik, minden úrbért rendező tagosító per szüntessen meg, s minden ki nem a földesúr tulajdon házában lakik, szabad ember, ment az úrdolgától, mert kénytelen vagyok megvallani, hogy kivált az Ungban különbféle praitixtusok [ürügyek – M. F.] mellett a népnek szinte fele úrdolgoz. Míg a megyei hatóság pihent, én amennyire botrány nélkül lehetett gátoltam, de miután újra életbe léptetve éppen botrány nélkül nem avatkozhatunk bele, pedig a földesurak ezen zsarnoksága által elvesztjük a népet, s egybe ügyünket is."
A minisztertanács Görgei javaslatára jóváhagyta a honvédség komáromi összpontosításának tervét.

Június 27. – július 1.

Arad cs. kir. őrsége átadta a várat Vécsey Károly gróf, vezérőrnagynak.

Június 27.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás az avasi és a tőketerebesi kerületek papi jövedelem-összeírásait tárgyalta.
A kormány ismét népfelkelést hirdetett.
Avram Iancu, a román felkelők vezére békeajánlatot juttatott el a magyar táborba.

Június 28.

Kossuth és Szemere kiáltványa Európa népeihez és kormányaihoz.
Haynau elfoglalta Győrt.

Június 29.

Popovics püspök úgy nyilatkozott, ha „a körülmények úgy hozván magokkal Ungvárról bizonytalan időre rögtön eltávozni kényteleníttetvén annál fogva: Főtisztelendő Csurgovics János Prépost és Kanonokot megbízta, hogy távolléte alatt mint püspöki helyettes az ezelőtt kiadott engedményeket erejénél fogva ezen megyét kormányozza, ha pedig e városból ő is eltávoznék, valamely más itt maradó kanonokot püspöki helyettesi minőséggel ruházza fel". A főpásztor – tartva egy esetleges cári beütés ungvári lehetőségétől – még ezen a nap Záhonyba menekült.
A minisztertanács Szeged környékét jelölte ki a honvédsereg összpontosítására.

Június 30.

Popovics püspök visszatért Ungvárra.

Görgei levelet küldött a kormánynak, amelyben közölte, hogy Komáromnál szándékozik összpontosítani csapatait. A levél elküldése után érkezett kormányküldöttség által hozott rendelet hatására megígérte, hogy a főserreggel július 3-án Szegedre indul. Elhatározásáról levelet küldött Kossuthnak.

Horváth Mihály vallás- és közoktatási miniszter elhalasztotta a katolikus egyház augusztus 20-ra összehívott közgyűlését.

Paszkevics bevonult Miskolcra.

Július 1.

Haynau győri kiáltványa lefektette a tömeges megtorlás alapelveit. A kiáltvány 1848. október 8. után Magyarországon, és 18. után Erdélyben elkövetett cselekedetekért haditörvényszéki eljárás alá vonta a forradalom résztvevőit. A haditörvényszékek hatásköre a katonákra és a civilekre egyaránt kiterjedt.

Kossuth fordított sorrendben kapta meg Görgei június 30-i leveleit. Ennek hatására Kossuth Görgeit – Szemere ellenjegyzésével – leváltotta a fővezéri posztról, s helyette Mészáros Lázárt nevezte ki.

Július 2.

A munkácsi püspökség hivatala beiktatta Popovics András nagybereznai alesperes indítványát, melyben „a Magyar Nemzet képviselőházát egy emlékirattal ünnepélyesen értesíttetni véleményezi arról: hogy Magyar Országi Ruthen Népfaj itten mint Nemzet tekintessék". A püspökség hivatala határozatot hozott az indítvány szentszéki ülés elé terjesztéséről. (Ld. szeptember 19.)

A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülésen megvitatták Csurgovics nagyprépost azon véleményét, miszerint „Nagybereznai tiszttartó Papvásárhelyi István által a felvidéki orosz nép nevelési ügyében kibocsátott röpiratnak, Homicskó Sándor növendéktől újra kidolgozott, és az unghvári papneveldei társulat nevére átírott cáfolatot kinyomtatni lehet". A szentszék határozata: „A mostani zavaros körülmények miatt, a kérdéses cáfolat, mely csak nagyobb ingerültséget szerezne, ki nem nyomtattathatván, az a Szerzőnek […] vissza adatni rendeltetik".

A képviselőház egyetlen pesti ülésén kimondta, hogy az országgyűlés Szegedre helyezi át székhelyét.

Július 3.

Mihail Ivanovics Cseodajev orosz tábornok serege bevonult Debrecenbe.

Alexander Bach báró, belügyminiszter előterjesztése I. Ferenc József császárnak: „Ha a katolikus egyházat Magyarországon rendeltetéséhez vissza akarjuk vezetni, meg kell tisztítani olyan elemektől, amelyek veszedelmesek a vallásra és az államra nézve, gyenge, kétes avagy rossz főpásztorait el kell távolítani és jámbor, belátó, tetterős emberekkel pótolni."

Megjelent a Közlöny utolsó száma. A kormány elköltözéséig a Respublica töltötte be a hivatalos lap szerepét. (Ld. július 9.)

Július 4.

Megérkezett Ungvárra Hrabár István hegyaljai alesperes levele, melyben „magyarorosz népet minden gúny és rágalmak ellen zsurnalisztikai téren védeni elhatározván; arra megye kormányi pártolást kér". (Ld. július 7-i szentszéki ülés)

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás tudomásul vette Ladizsinszky Sándor kanonok azon számadását, melyet az amerikai térítők támogatására létrehozott alapítvány pénzügyi helyzetéről készített. Ladizsinszky kimutatása szerint az alapítvány tőkéje 900 váltóforintot tett ki 1848. december 31-én.

Az osztrák kormány közzé tette Magyarország ideiglenes közigazgatási és bírósági szabályzatát.

Július 5.

Megérkezett Ungvárra Horváth kultuszminiszter Hrabár hegyaljai alesperes hazafiúi érdemeit elismerő levele. A kultuszminiszter leiratát – tévedésből – Gaganecz püspöknek küldték, így a levél Eperjesen keresztül jutott el a munkácsi püspökség székhelyére.

Kossuth felmentette Görgeit hadügyminiszteri tisztéből, ugyanakkor kinevezte a Komáromnál állomásozó honvédcsapat főparancsnokává.

Július 7.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás elfogadta Hrabár István „görögkatolikus Magyarhoni orosz ajkú nép" érdekképviseletét felvállaló indítványát.

Kossuth Cegléden Perczel Mórt nevezte ki a közép-tiszai hadsereg parancsnokává. E hadseregbe tagolták be Kazinczy Lajos önálló hadosztályát is.

Július 8–11.

A kormány Szegedre költözése.

Július 9.

A püspökség hivatala beiktatta Homicskó Sándor papnövendék, a Hittani Társulat elnökének folyamodványát, melyben indítványozta, hogy az egyházmegye biztosítsa a szemináriumi diákegylet szabályzatának nyomdai költségeit. A püspökség válasza: „Mielőtt ezen folyamodvány a Szent Szék elébe jutna, és ottan tárgyaltatna, a folyamodónak meghagyatik, hogy a Hittani Társulat szabályait, azoknak kinyomtatása előtt, a megyei kormánynak, átnézés, és jóváhagyás végett múlhatatlanul mutassa be".

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a hívek házassági ügyeiről és a kerületek jövedelem-összeírásairól értekezett.

Július 11.

I. Ferenc József Erdély teljhatalmú katonai és politikai kormányzójává Ludwig Wohlgemuth bárót nevezte ki.

Július 12–13.

Görgei főserege Komáromból Vác felé indult.

Július 13.

Megérkezett Ungvárra Duliskovics vereckei kerületi esperes levele, melyben arról írt, hogy a „kerület ellenséggel [értsd: cári katonaság – M. F.] körülvéve vannak, és a lelkészek nagyobb részt javadalmaikat oda hagyták, a teendők iránt utasítást magának adatni kér". A püspökség határozata: „a vereckei kerület lelkészei valamint eddig is, úgy ezután is a hazához tántoríthatatlanul hívek legyenek, […] az ellenséggel, annak betörése esetére, semmi szín alatt ne barátkozzanak, hanem a haza szeretetét mindenkor szíveikben hordva, az ellenségnek erőszakolt parancsait csak külsőleg, mennyire tudniillik a nagyobb veszély elkerülése végett kívánni fogja, némileg tellyesítsék; ha pedig az ellenség vagy be nem törve, avagy betörvén, semmi parancsolatokat nem adna ki, akkor azt tegyenek, mit a haza szeretete, és a kormány eránti engedelmesség igényelni fognak".

Szegeden ismét megindult a Közlöny, a magyar kormány hivatalos napilapja.

Július 14–15.

Eduard Clam-Gallas gróf, cs. kir. tábornok benyomult Erdélyt és megszállta Brassót.

Július 14.

A Közlöny hasábjain megjelent a román származású Mihályi Lőrinc görögkatolikus tábori pap A muszka az ajtón című buzdító versének

magyarra fordított változata. Mihályi a Máramarosban szervezett 105. honvédzászlóaljnál teljesített szolgálatot.
A Popovics püspök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés a klérus fegyelmi ügyeivel foglalkozott.
Kossuth és Bălcescu aláírták a magyar-román megbékélési tervezetet.
Kossuth körlevélben szólította fel a törvényhatóságokat az általános népfelkelés megszervezésére.

Július 18.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás az esperességi kerületek jövedelem-összeírásairól értekezett.

Július 19.

Haynau Pestre tette át főhadiszállását. Kiáltványában halálos ítélettel fenyegette meg az ellenszegülő városlakókat.

Július 21.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a nagykállói és a komjáti kerületek jövedelem-összeírásairól értekezett.
Ferenc József – a magyar kormány által május 20-án honárulónak bélyegzett – Scitovszky János pécsi püspököt nevezte ki esztergomi érsekké.

Július 23.

Ungváron nyilvántartásba vették Horváth kultuszminiszter azon levelét, melyben „Nagybányai lelkésznek, Ntiszt. Fási Jánosnak hazafiúi közbemunkálásáért a felzendült nép lecsillapítása ügyében – különös megelégedését nyilvánítja, és meghagyja őt a megyében előléptetés által jutalmazni".
Görgei feldunai hadserege Miskolcra érkezett.

Július 24.

Mészáros Lázár lemondott a honvédsereg főparancsnokságáról. Lemondását a képviselőház július 29-én fogadta el.
Haynau főerői megindultak Szeged felé.

Július 27.

Megérkezett Ungvárra Kazinczy ezredes levele, melyben közölte, hogy „egy orosz ajkú tábori lelkész seregébe szükséges". A munkácsi püspökség támogatásáról biztosította az ezredest, s felszólította a sógoránál, Galamboson tartózkodó Jaromisz Bazil hidegpataki papot: „hogy, ha a tábori lelkészetre kedve volna, összeszedvén holmiját azonnal" csatlakozzon Kazinczy hadosztályához.

A Paszkevics vezette orosz fősereg Tiszafüredtől megkezdte az átkelést a Tiszántúlra.

Július 28.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás felhívta papsága figyelmét: „a lelkészi jövedelmek összeírásaiból sok helyütt a szabad fajzás egészen kimaradt".
A képviselőház Szegeden elfogadta Szemere nemzetiségi törvényjavaslatát és a zsidóemancipációs törvényt.
Ferenc József kinevezte Leo Thun grófot vallás- és közoktatási miniszterré és véglegesítette Alexander Bach belügyminiszteri kinevezését.

Július 29.

Haynau serege Szegedhez érkezett.
Görgei serege Tokajnál átkelt a Tiszán és megindult Arad felé.
Megjelent a Közlöny utolsó szegedi száma.

Július 30.

Kossuth Dembiński altábornagyot nevezte ki a Szegednél összpontosított fősereg parancsnokává.

Július 31.

Eötvös Tamás Bereg és Ung vármegyei kormánybiztos azt tanácsolta Popovics püspöknek, hogy mivel Ungvár és környéke „igen gyengén lesz fedezve, s ezen fedezet is Munkács vidékén fog lenni, […] méltóztassék Munkácsra jönni, hogy az Hazának annyira becses személye ne veszélyeztessék".
Bem altábornagy Segesvárnál súlyos vereséget szenvedett Lüderstől.

Augusztus 1–2.

Dembiński feladta Szegedet.

Augusztus 1.

A kormány és a képviselőház Aradra települt át.

Augusztus 2.

Jaromisz Bazil hidegpataki pap a püspökség felszólítására „jelenti, hogy Kazinczy Lajos Ezredes Úr által Tábori Lelkésznek kineveztetett, egyszersmind magának erre kellő felhatalmazást, valamint Templomi ruhákat, és szükséges szereket adatni esedezik". A püspökség felhatalmazást adott Jaromisz tábori lelkészi működésére.
Haynau szegedi bevonulása.

Augusztus 3.

Popovics püspök másodszor hagyta el Ungvárt. Ezúttal a munkácsi bazilita kolostorban rejtőzött el, ahol három napig marad, s majd visszatért székhelyére.

Nicolae Bălcescu megismertette a román felkelőkkel a július 14-i egyezményt. Avram Iancu felfüggesztette hadműveleteit.

Augusztus 5.

A szőregi csatában Dembiński vereséget szenvedett Haynautól. Dembiński a haditervtől eltérve, Arad helyett Temesvár felé vonult visszza.

Aradon ismét megjelent a Közlöny.

Augusztus 6.

A nagycsűri ütközetben Lüders szétverte Bem seregét.

Augusztus 7.

Kossuth Dembiński helyébe Bemet nevezte ki a honvédsereg főparancsnokának.

Augusztus 8.

Popovics püspök a cári seregek közeledése miatt félbeszakította a szemináriumi felvételi vizsgáztatást, s elhagyta Ungvárt. A munkácsi egyházmegye irányítását Csurgovics János prépost vette át: „azon hírre, hogy a muszka ellenséges [e jelzőt a szabadságharc leverése után festékkel cenzúrázták – M. F.] csapatok Szobránc vidékén [település Ungvár környékén – M. F.] is mutatkoznak a bevétel eránti tanácskozás félbe szakítatott, s miután a Megyei Püspök Úr, Főtiszt. Csurgovics János Prépost és Kanonokot élő szóval püspöki helyetnöknek nevezte s rendelte volna, a Szentszéki ülés szétoszlott és a Megyés Püspök Úr a várost idehagyta". (Vö. szeptember 5.) A püspök a Borzsa-völgyi parókiáknál lelt menedéket.

Augusztus 9.

Temesvárnál Bem főserege döntő vereséget szenvedett Haynau csapataitól.

A temesvári csatában életét vesztette a munkácsi püspökség két papnövendéke, Bacsinszky Mihály és Opriss János.

Görgei serege megérkezett Aradra.

Augusztus 11.

Kossuth lemondott kormányzó-elnöki tisztségéről, s a legfőbb polgári és katonai hatalmat Görgeire ruházta.

Görgei javaslatára a magyar haditanács elfogadta az oroszok előtti fegyverletételt.
Megszűnt a Közlöny.

Augusztus 13.

Görgei 30 000 emberrel Világosnál feltétel nélkül letette a fegyvert Rüdiger orosz lovassági tábornok előtt.

Augusztus 15.

Szelvan orosz vezérőrnagy Ungvárnál szétverte Ludwik Henryk Rembowski őrnagy különítményét.
Henryk Dembiński és Mészáros Lázár altábornagyok Orsovánál átlépték a magyar határt.

Augusztus 16.

Paszkevics kegyelmet kért I. Ferenc Józseftől a magukat megadók számára, s felszólította Haynaut adjon amnesztiát a fegyvereket letevő magyarok számára.

Augusztus 20.

Az osztrák minisztertanács utasította Haynaut, hogy a magyar felkelés politikai és katonai vezetőit fogassa le és a szolgálatra alkalmas honvédeket sorozza be a cs. kir. hadseregbe.

Augusztus 22.

A cs. kir. hadbíróság Aradon rögtönítélő eljárással kivégeztette Ormai (Auffenberg) Norbert báró, ezredest, a honvéd vadászezredek főparancsnokát.
Ferenc József közölte Paszkeviccsel, hogy nem tudja amnesztiában részesíteni a magukat megadókat.

Augusztus 23.

Scitovszky János hercegprímás körlevélben kért név szerinti felterjesztést azokról a papokról, akik hűségesek maradtak az uralkodóhoz, s azokról, akik önként vagy kényszer hatása alatt, de csatlakoztak a forradalomhoz.

Augusztus 25.

Kazinczy Lajos északkelet-magyarországi hadosztálya Zsibónál letette a fegyvert. Ezzel az utolsó magyar mozgó haderő is megadta magát.

Augusztus 26.

A Mezőssy Pál őrnagy vezette munkácsi őrség feladta a várat az oroszoknak.

Augusztus 30.

Paszkevics elhagyta Nagyváradot. Az orosz csapatok elkezdték Magyarország kiürítését.

Az olmützi cs. kir. hadbíróság kötél általi halálra ítélte Batthyány Lajost.

Augusztus 31.

A Ferenc József elnökletével ülésező osztrák minisztertanács úgy határozott, hogy a Haynau által jóváhagyott halálos ítéleteket csak azok végrehajtása után kell bejelenteni.

Szeptember 2.

Wohlgemuth altábornagy elrendelte a román felkelő had feloszlatását.

Szeptember 3.

Ungváron nyilvántartásba vették IX. Pius pápa Gaetában írt 1849. február 2-i levelét, melyben „ezen Megye Püspökének, s illetőleg Papságának Boldogságos Szűz Mária Szeplőtelen fogantatásáróli érzelmeit […] magával mielőbb közöltetni rendeli". A pápai levelet a főpapi ülés elé terjesztették. (Ld. szeptember 7.)

Szeptember 5.

Popovics püspök visszatérése Ungvárra. (Vö. augusztus 8.)

A péterváradi vár kapitulálása. A vár szeptember 7-én került a cs. kir. hadsereg kezére.

Szeptember 7.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás határozatott hozott IX. Pius február 2-i levele ügyében: „Nem csak ezen görögkatholikus püspöki megyében a papság és nép, hanem az egész napkeleti anyaszentegyházban azon ájtatos hit uralkodik, hogy a Boldogságos Szűz Mária szeplőtelenül fogantatott légyen, s erről a napkeleti anyaszentegyházban semmi vitatkozások sem történtek, mely ájtatos hit az egyházi könyvekbe foglaltatik. Ezen hitről és érzelmekről tehát Őszentsége értesítetni rendeltetik".

Szeptember 10.

Ungváron nyilvántartásba vették Scitovszky hercegprímás és esztergomi érsek azon tudósítását, hogy a pesti papnevelő intézetben november

1-jén fog kezdődni a tanév. A levelet a másnapi főpapi ülés elé terjesztették.

Szeptember 11.

A Popovics püspök elnökletével tartott szentszéki ülés:
folytatta az augusztus 8-án félbeszakadt szemináriumi felvételiztetést;
tudomásul vette Scitovszky hercegprímás előző nap beiktatott tudósítását.

Szeptember 14.

Ungváron nyilvántartásba vették Kerekes Demeter aranyosmeggyesi pap feliratát, melyben közölte: „miután azon suljos fogságból, melyre Király eránti tántoríthatatlan hívségért volt elítélve kiszabadult, Aranyos Medgyesi javadalomnak lelki gondját ismét elvállalta". A jelentést a szentszéki ülés elé terjesztették. (Ld. október 5.)
Karl Geringer báró, Magyarország polgári biztosa arról tudósította a munkácsi püspökséget, hogy átvette a korábban a Helytartótanácshoz és a Magyar Királyi Udvari Kancelláriához tartozó egyházi ügyek intézését.

Szeptember 16.

A munkácsi püspökség hivatala beiktatta Piller Gedeon ungi cs. kir. megyefőnök levelét, melyben Szirmay Sándor gróf, kassai kerületi főispán utasítására „ezen [egyház]megye püspökét Méltóságos Popovics Bazilt, az eddig viselt Méltósága, és hivatalos körétől azon hozzátétellel függeszti fel, hogy ezen megye kormányzatát ideiglenesen Ftiszt. Csurgovics János Nagy Prépost vezesse". Popovics püspök e rendeletre egy hátiratban reagált. Ebben kijelentette, hogy nem ismeri el a polgári hatóság illetékességét, s törvényes kellékek hiányában felfüggesztését nem tartotta jogosnak, sem pedig érvényesnek. Mindazonáltal kész volt ideiglenesen átadni az egyházmegye vezetését Csurgovics Jánosnak és alávetni magát az igazoló eljárásnak. „Megyés Püspöknek, az ellene feladott vádakra, melyek fájdalom! – eddig vele közölve még nem voltak, majd alaposan meg felelni, és magát azok iránt igazolni annál több ideje lehessen; tehát Megye Kormányi gyakorlatával, nem az érintett főbiztosi felfüggesztés miatt, hanem szabad önakaratából, Főtiszt. Csurgovics János Prépost, Püspöki Helyetnökképpen ezennel ideiglenesen megbízatik".

Szeptember 18.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás:

elfogadta Popovics püspök felfüggesztését, egyúttal megbízta Csurgovics püspöki helynököt a munkácsi egyházmegye ideiglenes vezetésével;
határozatot hozott, hogy „addig is […], míg a Megyés Püspök Úr személyét érdeklő felsőbb rendeletek érkeznek, rendes lakása helyén tartózkodjon";
utasította a munkácsi egyházmegye papjait, hogy tartsanak hálaadó miséket I. Ferenc József császár hosszú és dicsőséges uralkodásáért, a népet pedig az uralkodóház iránti hűségre és engedelmességre oktassák;
elhatározta, hogy az egyházmegye papságával együtt hódoló nyilatkozatban fogja kifejezni hűségét Ferenc Józsefnek;
reményét fejezte ki, hogy „az orosz és román nemzetiség és nyelv tekintetbe vétetni, és azokkal élés meghagyatni fog";
elrendelte, hogy azok a papnövendékek, akik „a Felséges Ausztriai ház ellen fegyvert fogtak és honvédnek beállottak, a növendékek közé bevétetni nem fognak, sőt ha be lettek volna is véve, kitörültetnek, mely határozat következésében Petrasovics Mihály, és Csurgó János, kik a Svehát [Schwechat] alatti ütközetben részt vettek, a díjazott növendékek sorából kitörültettek".
Zichy Ferenc gróf, az orosz hadsereg mellé kirendelt hadseregi főbiztos közölte Schwarzenberggel, hogy a cári hadsereg október 1-ig elhagyja az országot.

Szeptember 19.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás:
ismételten határozatot hozott a magyar szabadságharcban részt vett papnövendékek elbocsátásáról;
tárgyalás alá vette Popovics András nagybereznai alesperes levelét, melyben arról írt, hogy „az Ország Főrendei muló évi December 5én Magyarország népeihez intézett Nyilatkozványukban, a Ruthen nemzetet, mintegy ignorálni akarván, azt egészen kihagyták". A püspökség válasza: „az országkormánynak változásával, az indítványozott követelés tételnek ideje lejárt; annálfogva Ő Felsége által a nemzetiségek eránt kiadott legfelsőbb rendelet szerint is, erősen meglévén győződve az eránt, hogy a ruthen nyelv, és nemzetiség is meghagyatni, és a többiekkel egyaránt tekintetbe vétetni fog".

Szeptember 22.

A munkácsi püspökség levélben értesítette Piller Gedeon Ung megyei cs. kir. megyefőnököt a Ferenc József császár dicső uralkodásáért tartandó hálaadó istentisztelet időpontjáról. „Ő Császári és Apostoli Királyi Felségének Ferenc Józsefnek szerencsét, és dicső uralkodásért, vitéz seregeinek lázadókon vett győzelmeiért, és az annyira óhajtott békének

helyre állításáért f. é. s hó 23án 9 órakor az itteni székesegyházban nagy hálaadó Isteni tisztelet tartása rendelve lévén".

Szeptember 23.

Szentszéki ülés Popovics püspök elnökletével. A főpapság megvitatta az egyházmegye papnevelő intézete és egyéb ungvári ingatlanjainak a cs. kir. katonaság általi elfoglalásának lehetőségét: „Élőszóval előadva lévén az, hogy valamint a Papnevelő Intézet, úgy a vár terén lévő egyéb [azaz szintén a püspökség ingatlanjai közé tartozó – M. F.] intézetek, és épületek, a Megyei Papárva Intézeti épülettel együtt a császári királyi katonaság részére, kik tél alá nagyobb számmal itten letelepíttetni fognának, lefoglaltatni terveztetik, és így a papnövendékek eddigi neveltetése megsemmisíttetnek". A szentszéki tanácskozás elhatározta, hogy „mennyiben ezen elfoglalásnak ellent állani nem lehet, abba a Püspöki Kormány bele nem egyezik, és óvás tétel mellett azoknak megtartása végett, a 2969: 848. szám alatti felterjesztésben foglalt, és egyéb a körülményektől merített nyomós okok előadása mellet, Ő Felségéhez az uralkodó Császárhoz folyamodni kéntelen lesz". (Vö. 1848. október 19-i káptalani ülés)

Szeptember 26.

Ungváron nyilvántartásba vették Scitovszky hercegprímás felszólítását, melyben Ferenc József császár hosszú és dicsőséges uralkodásáért hálaadó mise tartását rendelte el. A levelet a másnapi szentszéki ülés elé terjesztették.

Popovics püspök felszólította Piller Gedeon ungi cs. kir. megyefőnököt, hogy „nyilatkozzék: kinek rendeletéből és mi féle feltételek alatt az itteni [értsd: ungvári – M. F.] papneveldébe, és a papi árvák intézetébe beszállítandók lennének a katonák [értsd: Ungváron állomásozó cs. kir. katonák – M. F.]".

Szeptember 27.

A Popovics püspök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás:

elrendelte: értesíteni fogja Scitovszkyt, hogy a kívánt hálaadó misét illetően, Ungváron már a hercegprímás levelének beiktatása előtt intézkedtek. (Ld. szeptember 18.);

határozatot hozott a kongrua ügyében: „Ő Császári és Apostoli Királyi Felsége jobbágyi hódolattal megkéretni rendeltetik, hogy azon munkálat nyomán, melyet a volt Királyi Helytartó Tanács számvevői hivatala [1847-ben – M. F.] kidolgozott, és teljesen befejezett, ugyan azon szabályos illetéket ezen Megye szegény papsága részére f. év. Április hó 1ről kezdve legkegyelmesebben utalványozni rendeli és az által a sze-

gény papságot megörvendeztetni, s azt a végelszegényedésből menteni méltóztatnék".

Október 2–4.

Komárom vára a cs. kir. csapatok kezére került. A vár védői amnesztiát kaptak.

Október 2.

Ungváron nyilvántartásba vették Farkas Tivadar bácsaranyosi pap kérdését: „vajon a forradalom előtti, vagy alatti katonákat lehet-é házasságra bocsátani". A püspökség válasza: „Utasításul visszaíratni fog, hogy sem azon katonák, kik a forradalom kitörése előtt azzá lettek, sem akik már a forradalom alatt katonáknak besoroztattak, addig a házasságra nem bocsátandók, míg katonáskodástóli végképeni felmentésöket be nem bizonyítják; az részökre mit sem használván, hogy a fegyver letétele után minthogy szabadon széjjel oszoltak, mivel minden bizonnyal vissza hívatatni fognak".

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás tudomására jutott, hogy „a Papnevelő Intézet a[z] [ungvári] vár területében lévő egyéb intézetek és épületekkel a katonaság beszállásoltatására több kellékek hiányában alkalmatlanoknak találtatván, azok a katonaság részére ez alkalommal lefoglaltatni nem fognak; a megyei Papárva Intézet azonban a katonai főparancsnok részére lakhelyül csakugyan alkalmaztatott". A történtek után a főpapi tanács úgy döntött, hogy „a vár területén lévő megyei intézetnek megtartása véget Ő Felségéhez […] intézet felírásnak elküldetése felfüggesztetik".

Október 4.

Popovics püspökkel közölték az ellene felhozott politikai jellegű vádakat. (Vö. október 18.)

Október 5.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás jóváhagyta Kerekes Demeter aranyosmeggyesi javadalomba való visszahelyezését.

Október 6.

Pesten kivégezték Batthyány Lajos volt miniszterelnököt és Fekete Imre gerillaszázadost; Aradon a honvédsereg 12 tábornokát és 1 ezredesét.

Október 10.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás Scitovszky hercegprímás levelét vitatta meg.

Scitovszky ebben felszólította az egyházmegye vezetését: „a Bécsi Szent Ágostonról nevezett Intézetben, […] e Megye részéről is egy alkalmas, és minden tekintetben kitűnő, egyházi egyén, akár fiatal, akár pedig pályavégzett növendék, a hittudori borostyánnak megnyerése véget f. é. November 1ső napra küldessék". A szentszék válasza: „ Ámbár ezen Megyei Kormány felette óhajtotta volna, hogy […] e Megye részéről is egy alkalmatos egyén küldetett […] volna; mennyiben azonban azon kevés nőtelen papokra, kik oda alkalmatosak lennének, a Megyének különbféle alkalmazásokra felette szüksége van".

A Dobránszky Adolf vezette magyarországi ruszin küldöttség Bécsben megkezdte a miniszterjárást.

Október 13.

Aradon a cs. kir. hadbíróság halálra ítélte Kazinczy Lajos ezredest.

Október 15.

Megérkezett Ungvárra Scitovszky hercegprímás leirata, melyben közzétette a szabadságharcban részt vett egyházi személyekre vonatkozó utasításait:

„Azon papok, akik hivatásokról megfelejtkezve a lázadókhoz annyira ragaszkodtak, hogy, a bírói ítélet által is lemarasztaltatnának, ha szabadlábra tétetnének is, javadalomvesztéssel büntetessenek";

„Azok, kik a felkelőkhöz csatlakozva fegyvert fogtak, és a csatákban részt vettek, szabálytalanság alá esnek, és mind addig, míg ez alól fel nem oldoztatnak, és az egyháznak a botrányért eleget nem tesznek, javadalmat nem nyerhetnek";

Azok, kik bármi oknál fogva javadalmaikat a Megyei Kormány híre és tudta nélkül elhagyták, és fegyver nélkül is a pártütőket követték, egyházi működések gyakorlatától függesztessenek fel".

Az ügyet a másnapi káptalani ülés elé terjesztették.

Október 16.

Ungváron beiktatták Lyachovics Bazil alsóverhovinai alesperes levelét, melyben felmentést kért kerülete részére a közeledő karácsonyi böjt megtartása alól. Az ügyet az enapi szentszéki ülés tárgyalta.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás:

elfogadta Scitovszky hercegprímás előző nap beiktatott rendeleteit;

határozatot hozott Lyachovics alesperes kérvénye ügyében. „Nem csak az Alsó-Verhovinai kerületben, hanem az egész megyében, a katonai hadjárat, és több zavaros körülmények miatt felmerülvén az élelem szűke, és a pénz hiány annyira, hogy sokan az eledelekben nem válogathatnak […], azon kívül a burgonya rothadása, és a még most is némely

helyütt dühöngő epemirigy vagyis cholera a táplálóbb eledelekkeli élést szükségessé tévén; a közelgő karácsony előtti, és nagyböjtre nézve, az egész megyei nép és papság a húsos és tejes ételekre, azon feltételek alatt, melyek tavaly 3306: 848. szám alatt kiadattak, ezennel felszabadíttatnak."

Október 17.

Ferenc József jóváhagyta Magyarország új katonai kerületi beosztását. Eszerint öt katonai kerületet alakítottak ki az országban. Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyék együttesen alkották a Kassai Katonai Kerület joghatósága alá tartozó Ungvári (polgári) Kerületet. (Ld. október második fele)

Október 18.

Popovics püspök elküldte Both Miklós cs. kir. fiskusnak az ellene felhozott – politikai jellegű – vádakra adott magyarázatát.

Október 19.

Dobránszky Adolf köre memorandumot nyújtott be I. Ferenc József császárnak a ruszin nép kívánságaiból. A küldöttség tagjai kérték nyelvi-nemzeti jogaik figyelembe vételét, elsősorban a közigazgatásban, középiskolák alapításában. A legfontosabb követelésüket azonban – a magyarországi ruszin területek és Galícia egyesítése egy koronatartományon belül – nem terjeszthették az uralkodó elé. Bécs nem sok konkrétummal bíztatta a ruszin delegációt, a legfontosabb eredmény Dobránszkynak az Ungvári Kerület vezető helyettesévé és tanácsnokává való kinevezése volt. (Ld. október második fele)

Október második fele

A Kassai Katonai Kerületen belül megszervezték az ún. Ungvári Kerületet. Joghatósága Ung, az összevont Bereg-Ugocsa és Máramaros megyék területére terjedt ki. Vezetője Villecz Ignác cs. kir. főispán volt. A kerület tényleges vezetését Dobránszky Adolf látta el. Dobránszky e polgári közigazgatási egységet egy olyan territoriális alapnak tekintette, melyben a ruszin nemzeti autonómiára vonatkozó elképzeléseit is véghezviheti. Ezért érthető, hogy a helyi lakosság egy idő után „Orosz" vagy „Ruszin Kerületként" emlegette az Ungvári Kerületet.

Október 24.

Haynau táborszernagy kiadta Magyarország ideiglenes közigazgatási felosztásáról szóló rendeletét, amely megszűntette a megyerendszert.
Pesten kivégezték Perényi Zsigmond bárót, aki a felsőház elnökeként aláírta a Függetlenségi Nyilatkozatot.

Október 25.

A császári hadbíróság ítélete alapján Aradon kivégezték Kazinczy Lajos ezredest.

Október 26.

Az osztrák minisztertanács határozata alapján Magyarországon és Erdélyben felfüggesztették a további kivégzések végrehajtását.

Október 29.

Ungváron nyilvántartásba vették Szabó György hajdúdorogi alesperes kérdését: „valjon a haza jött honvédek és a Würtenberg ezredbeli huszárok, kik komáromi vár feladása után haza eresztettek, házasságilag megeskedtethetnek-é?". A püspökség válasza: „Az elbocsátott, vagy inkább haza szökött honvédek, ha még eddig újra be nem soroztattak, bizonyosan soroztatni fognak, mely besorozás alkalmával csak azok szoktak szabadon bocsátatni, kik alkalmatlannak találtatnak, ezeket ha végképeni elbocsáttatásukról bizonyító írást kapnak, a házasságra felszabadítani lehet […]; de egészen másképpen áll a dolog azokra nézve, kik a komáromi várból hazabocsáttattak: […] ezek ha csak bebizonyíthatják, hogy a komáromi várból elbocsáttattak, szabadon házasodhatnak".

Október 31.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás Geringer országos cs. kir. biztos segítségét kérte a káptalan „bent maradt félévi fizetéseinek" folyósítása ügyében.

November 1.

Magyarországon ismét kihirdették az olmützi alkotmányt.

November 3.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás megtárgyalta Hrabár hegyaljai alesperes levelét, melyben jelenti: „Szmetán Péter növendék a forradalomban semmi részt sem vett, és hogy ő a hittani tanulmányok folytatása végett Pestre visszamenni késznek nyilatkozott". A szentszék pesti tanulmányai mielőbbi megkezdésére utasította Szmetánt.

November 7.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés Leviczky Mihály lembergi érsek azon leveléről értekezett, melyben közölte: a munkácsi egyházmegye tanulmányi felügyelőjeként tevékenykedő Nagy Miklóst nevezte ki a bécsi Szent Borbála templom segédpapjává.

November 10.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a forradalmi időkben eltulajdonított szertárgyakkal foglalkozott.

November 11.

Karl Geringer báró, Magyarország polgári biztos közölte Bach belügyminiszterrel, hogy a volt jobbágyok földesuraik elleni mozgalmát Észak-Magyarországon sikerült lecsillapítani.

November 14.

Leo Thun gróf, vallás- és közoktatási miniszter utasította Geringert, hogy Pozsonyban és a többi felső-magyarországi német és magyar városban mielőbb szervezzen szlovák gimnáziumokat.

November 15.

Megindult Pesten a kormány félhivatalos lapja, a Szilágyi Ferenc szerkesztette Magyar Hírlap.

November 17.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás elrendelte az egyházmegye ruszin, román és magyar nemzetiségű lakosainak összeírását. Határozatát arra a meggyőződésére alapozta, hogy „az ország is kerületekre akként elosztatni terveztetik, hogy mennyire csak lehet egy kerületben csak egy fajú nép foglaltassék". A szentszék az összeírással kapcsolatos teendőket püspöki körlevélben tette közzé:

„minden Lelkész javadalma körében lévő népességet nyelv, vallás tekintetéből mielőbb hitelesen írja össze";

a munkácsi egyházmegye papjai „arra is figyelmeztetni fognak, hogy valamint ők magok az orosz s illetőleg a román nyelvet és írásmódot nemzetiségüknek előmozdítása tekintetéből szorgalmatosan, és alaposan megtanulni iparkodjanak";

a görögkatolikus papok a ruszin és román nyelvet tanítsák meg gyermekeinek is, hiszen „jövendő jobblétük az érdeklett nyelv és írásmód alapos tudásán alapszik".

November 18.

I. Ferenc József megalakította a Szerb Vajdaságot és a Temesi Bánságot. E közigazgatási egységek létrehozásáról szóló rendeletet Haynau december 6-án tette közzé.

November 20.

Átadták a forgalomnak a Lánchidat.

November 22.

A munkácsi püspökség hivatala beiktatta Cserkszky Lajos ungi szolgabíró levelét, melyben meghívta az egyházmegye főpapságát az olmützi alkotmány tiszteletére tartandó október 25-i „ünnepélyre". Az alkalomra az ungvári megyeháznál került sor. A meghívással a másnapi szentszéki ülés is foglalkozott.

Megérkezett Ungvárra Scitovszky hercegprímás levele, melyben felszólította az egyházmegye papságát, hogy fizessen elő a Katholikus Néplapra. A felszólítást a másnapi szentszéki ülés elé terjesztették.

A munkácsi püspökség Gagenetz József eperjesi görögkatolikus püspök leveléből értesült az Dobránszky Adolf által vezetett ruszin küldöttség bécsi útjáról: „az orosz nemzetiség ügyében Bécsbe járt küldöttség mindenütt a legjobban fogadtatott, felszólítván egyszersmind a megyei kormányt, miként kezet fogva a nemzet és nemzetiség kiemelése végett minden célszerűt kieszközöljön". Gaganecz levelét a másnapi káptalani ülés tárgyalta.

November 23.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével összeülő szentszéki tanácskozás:

elfogadta Cserszky szolgabíró meghívását, s egyúttal – a jövőbeni hálaadó misék tartását illetően – elrendelte az ungvári görögkatolikus székesegyház feldíszítését;

visszautasította Scitovszky ajánlatát a Katholikus Néplap előfizetésére: „Miután a megszerkesztetni rendelt »Katholikus Néplap« című egyházi folyóirat magyarul, németül és tótul szerkesztetik, és adatik ki, mely nyelveket egynéhány magyar helységet kivéve a mi orosz és román ajkú híveink nem értik, azonkívül ugyanazon lap jobbára csak a latin szertartáshoz tartozó tárgyakkal és értesítvényekkel foglalkozván, […] görög katholikus népünk nyelv és tartalom tekintetéből úgy sem használhat";

megtárgyalta Gaganecz eperjesi püspök a ruszin delegáció bécsi útjáról tudósító levelét. A szentszéki jegyzőkönyv szerint Gaganecz a következő kéréssel fordult a munkácsi egyházmegyéhez: „egyszersmind kéri miszerint az orosz [értsd: ruszin – M. F.] nemzetiségnek s különösen literatúrának megalapítása, és felvirágoztatása tekintetéből a Lelkészek az egy célrai működésre serkentessenek fel […], a hivatalok viselésére alkalmatos egyének a cs. kir. tejhatalmú országos Biztos Főmélt. B. Geringer Károly Úrnak terjesztessenek fel, és kölcsönös viszonyban, és egyetértésben lévén, az Ausztriai sas szárnyainak védelme alatt, az orosz

nyelv, nemzetiség és literatúra a Gácsországi oroszok példájaként, teljes fényre, s virágra hozassék". A püspökség válasza: „az Eperjesi Püspök Ő Méltósága értesíttetni fog, egyszersmind hogy a hivatalviselésre alkalmatos görögkatolikus egyének a tejhatalmú Ország Biztos Úrnak ajánltassanak a Megyei Papság körlevél által felszólíttatni rendeltetik, miszerint ily forma egyének, akiket csak ismernek eveit, helyeit mielőbb egy jegyzékben foglalva ide felterjeszteni siessenek".
Csurgovics püspöki helynök körlevélben szólította fel egyházmegyéje papságát, hogy készítse el a közhivatalok betöltésére alkalmas görögkatolikus személyek névsorát.

November 29.

A munkácsi püspökség hivatala beiktatta Dobránszky Adolf levelét, melyben beszámolt a ruszin delegáció Karl Geringer Magyarország polgári biztosánál tett bécsi látogatásáról. A levelet a másnapi szentszéki ülés tárgyalta.
Villecz Ignác ungvári kerületi cs. kir. főispán levélben szólította fel a munkácsi egyházmegye papságát, hogy küldje el a „pártütőkön vett győzelemért" tartott hálaadó „szent beszédek" szövegét. A püspökség körlevélben értesítette klérusát a kerületi főispán rendeletéről.

November 30.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás napirendre tűzte Dobránszky előző nap beiktatott levelét. A káptalan elhatározta, hogy az egyházmegye klérusát főpásztori körlevélben fogja értesíteni a ruszin delegáció Bécsben elért eredményeiről, illetve 1850. január 1-jétől elrendelte a ruszin és román nyelv használatát a magán és hivatalos levelezésben és az anyakönyvezésben. Mivel a ruszin és román nyelvnek nem volt egységesen elfogadott hivatali formája, ezért a magyar nyelvről való átállás komoly nehézségeket hordozott magában. Ennek ellenére a káptalan bizakodó volt: „Igaz ugyan, hogy ezen rendeletnek teljesítése, kivált eleinte némely nehézségekkel járni fog, de a nemzetiség és nyelv felvirágzására egyesített erő, és szilárd akarat minden akadályokat meggyőz".

December 5.

Orosz András Ung megyei alispán arra kérte Villecz ungvári kerületi főispánt, hogy a hivatalos nyomtatványokat a megyében élő nemzetiségek nyelvén (ruszin, „szláv" és magyar) biztosítsa.
A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás a nyugdíjas papok illetményéről értekezett.

December 7.

Paulovics Lázár, az ungvári szeminárium hittanára egy „Orosz Néplapról" készített tervezetet.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés papjai fegyelmi kihágásait vitatta meg.

December 10.

Jellačić javasolta az uralkodónak Dalmácia, Horvátország és Szlavónia egyesítését.

December 11.

A munkácsi püspökség beiktatta Villecz cs. kir. főispán levelét, melyben panaszt emelt az egyházmegye papságának visszaélései miatt. Villecz az ungvári kerületben „tett utazása alatt sajnosan tapasztalhatta, hogy némely Lelkészek betegeiket arra kényszerítik, hogy ezek lelki üdvöknek megnyerése véget vagyonkájokat a Lelkészeknek vagy Templomnak adják […] továbbá némely Lelkészek a köntös díjra nézve megye Kormányilag megállapított bérszabványt nem tartják meg, hanem e cím alatta szegény hívektől az illetőségen felül zsarolnak, végre némelyek 14, vagy 15 éves hajadonokat is házasságilag összeesketnek". Villecz panaszait a szentszéki ülés elé terjesztették. (Ld. december 14.)

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tanácskozó szentszéki ülés folytatta papjai fegyelmi kihágásainak vizsgálatát.

December 14.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás:

határozatot hozott egy német nyelvű hálairat küldéséről Geringer országos biztosnak és az ungvári kerület vezetőjének, Villecz Ignácnak. „Szíves örömmel és hálaérzéssel tapasztalván a Megyei Kormány azt, hogy valamint Nagyméltóságú B. Geringer Károly Országos telyhatalmú úgy Méltóságos Vilecz Ignátz Ung Kerületi Cs. Kir. Biztos Urak, az orosz és oláh nyelv és nemzetiség megalapítása és előmozdítása végett nagy befolyásuk és hathatós pártfogásuk által eddig is nagy sikerrel közre munkálni szíveskedtek";

felszólította egyházmegyéje klérusát a Villecz által kifogásolt problémák mielőbbi orvoslatára (vö. december 11.), s emellett a kerületi főispán pártfogását kérte a szabályos papi illeték ügyében;

megtárgyalta a kassai hadbíróság által két év várfogságra ítélt Hrabár hegyaljai alesperes azon beadványát, melyben kérte: az egyházmegye járjon közben Haynau táborszernagynál ítélete enyhítése ügyében. A káptalani ülés határozata: „Sajnálja ugyan a Szentszék azt, hogy az érintett Lelkész és Alesperes a forradalmi ügyekben magát annyira bebo-

nyolította, […] mennyiben azonban ugyan azon Lelkész egy öreg magával is tehetetlen annyával és két még neveletlen [értsd: kiskorú – M. F.] gyermekkel bír, tekintve egyszersmind azt, hogy ő mind eddig jó pap, s rendes hivatalnok volt, ki kötelességét mindig pontosan tellyesítette, és így hinni lehet, hogy ő jövendőre is a múltakon okulva hasznos polgára és tagja lehet az álladalomnak és egyháznak; annyiban Nagyméltóságú B. Haynau Magyar Országi Fő Szertárnok Úr egész alázattal megkéretni rendeltetik, miszerint fentebbi okoknál fogva az említett Lelkésznek ítéletét kegyelem útján megszüntetni, vagy legalább azt enyhítetni méltóztassék".

December 18.

Tíz máramarosi rutén falu beadványt nyújtott be Schmerling igazságügy-miniszterhez; magyar szolgabírójuk leváltását kérték.

December 19.

Megérkezett a munkácsi püspökség hivatalához Villecz Ignác, görögkatolikus népiskolai oktatás ügyében kiadott rendelete: „azon helyeken, hol iskola nem létezik, az éneklésznek parancsolja meg, hogy a gyermekeket tulajdon házaikban oktassák, az oktatásra képtelenek pedig hivatalaikból mozdíttassanak el".

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás:

a népiskolai oktatás szabályozását illetően teljes együttműködéséről biztosította Villeczet, és a főispáni rendeletnek megfelelő intézkedéseket hagyott jóvá: „külső és belső akadályokat, bármifélék is legyenek azok, melyek miatt a gyermekek oktatása hiányt szenvedne, azoknak elhárítása véget hivatkozva a velük közlendő Főispáni rendeletekre a járásbeli szolgabírónak, vagy szükség esetében a Megyei Elnöknek jelentsék fel; tudtul adatván a papságnak az is, hogy ezen rendeletnek teljesítésére, valamint az egyházmegyei úgy a polgári hatóság is különösen figyel";

segítséget kért Villecztől a népiskolai oktatás fő problémáinak megoldásában: „sok helyütt közös pásztorok hiányában a szülék tulajdon gyermekeiket barmaik őrzésére használni kéntelenek, hol azután ők minden felügyelet nélkül lopnak, károkat csinálnak és számtalan rossz tetteket követnek el, s illetőleg tanulnak meg, továbbá némely kivált hegyes vidékeken lévő helységek annyira szétszórva vannak, hogy a gyermekek iskolába kivált télen által élet veszedelem nélkül nem is mehetnek, annálfogva azt, hogy minden helységben közös pásztorok tétessenek megparancsolni, azon kívül a faluk öszve húzására és rendszeresítésére célszerű intézkedéseket tenni méltóztassék".

A pesti cs. kir. katonai kerületi parancsnokság elrendelte, hogy a bujdosó honvédtisztek legkésőbb 1850. január 31-ig jelentkezzenek a cs. kir.

katonai kerületi parancsnokságoknál, vagy az újoncállítási bizottságoknál; különben katonaszökevényeknek tekintendők.

December 20.

Markovits Antal, Máramaros cs. kir. megyefőnöke Anderkó vikáriushoz intézett átiratában tizenegy görögkatolikus papot vádolt meg azzal, hogy a szabadságharc alatt „Erdélybe jártak a népet a törvényes fejedelem ellen" izgatni. Markovits felszólította Anderkót, hogy a vádlott papok közül nevezze meg azokat, akik „a néplázításban súlyosban terheltetvén, rögtön elmozdítandók". Anderkó válaszlevelében megvédte kerülete papságát: „Egyszeri feladásra a lelkész javadalmától elmozdítható nem lévén, hiteles adatok nem létében, e kérdés valósága csak hiteles véghezvitendő vizsgálatból tudható".

Villecz ungvári kerületi cs. kir. főispán jelentést küldött Geringer magyarországi biztosnak a felső-magyarországi helyzetről. Villecz tudósításában arról írt, hogy kerületének szlovák, ruszin és román nemzetiségű lakosai boldogak és császárhűek a nemzeti egyenjogúsítás miatt. A kerületi főispán ugyanakkor befeketíti a magyarokat, hogy veszélyeztetik a békét, s azon meggyőződésének adott hangot, hogy a legelső alkalommal lázítani fognak.

December 21.

Dobránszky Adolf az ungvári kerület részére 1600 ruszin, 500 magyar, 400 román és 100 szlovák nyelvű példányban kérte a hivatalos nyomtatványok beszerzését. Egyidejűleg egy cirill betűs nyomda Ungváron való felállítását is szorgalmazta.

December 22.

A munkácsi püspökség hivatala beiktatta Villecz azon levelét, melyben „személye iránt nyilvánított érzelmeket örömmel vevén, a Megyei Kormányt biztosítja, miként ő az orosz nyelv felvirágoztatására mindent megteend". A levelet a káptalani ülés elé terjesztették. (Ld. december 26.)

Ungváron nyilvántartásba vették Scitovszky hercegprímás levelét, melyben közölte: „a Birodalmi Belügyek Minisztériuma által értesítve van arról, hogy a Munkácsi papnevelő intézet és ezen megye nyugdíjas papjai részére 1849/50 évre 21 456 for 56 2/4 kr. legfelsőbb helyről utalványozva van".

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás köszönő levél küldését rendelte el Scitovszky hercegprímásnak a szeminaristák és nyugdíjas papok anyagi támogatásának eszközléséért.

December 24.

A munkácsi püspökség hivatala beiktatta Scitovszky Popovics Bazilhoz írt levelét, melyben meghívta a munkácsi püspököt az 1850. január 6-án „tartandó a prímási székbei beiktatási ünnepélyre". A püspökség válasza: „ezen Megye püspöke több nyomós oknál fogva a Prímási beiktatási ünnepélyre meg nem jelenhet".

December 26.

Megérkezett Ungvárra Anderkó vikárius levele, melyben közölte Markovits megyefőnök máramarosi papsággal szemben fogalmazott vádjait, illetve a vikárius azokra adott feleletét. (Ld. december 20.)
A Csurgovics János nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás „örvendetes tudomásul a levéltárba betétetni" rendelte Villecz december 22-én beiktatott levelét.

December 29.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével ülésező szentszéki tanácskozás:
elhatározta, hogy segítséget kér Villecz főispántól a ruszin nemzetiségi törekvések pártolása ügyében: „miután az Ungi Kerület [helyesen: ungvári – M. F.] lakosságának nevezetesb többsége után nem csak Orosz Kerületnek neveztetik, hanem valósággal is az, annak Császári s Királyi Biztosa, és Főispánja egész alázattal megkéretni rendeltetik: 1ő Ezen kerületben nem csak oroszul tudó, de valóságos orosz egyének tisztviselőknek neveztessenek ki, a népnek nagyobb bizodalma tekintetéből, 2or itthen Ungváron mint a kerület székhelyén mindenféle hirdetések Orosz nyelven tétessenek meg, 3or hogy a görögkatolikusok ünnepei, úgy mint eddig a latinoké mindenki által tartassanak meg és azokban mindenféle munkák szüntessenek meg". A püspökség egyúttal intézkedett, hogy a három pontból álló indítványt egy hattagú küldöttség vigye el Villecznek. A küldöttség tagjai: Zombory János és Popovics János kanonokok, Paulovics Lázár szentszéki ülnök, valamint Durczák András, Vajda János és Szmolinszky János ungvári polgárok voltak;
arra kérte Villecz kerületi főispánt, hogy a munkácsi egyházmegye „minden hivatalnoka részére – a polgáriak mintája szerint – illő fizetést kieszközöltetni méltóztassék".

December 31.

A Csurgovics nagyprépost és püspöki helynök elnökletével tartott szentszéki ülés a Villecz kerületi főispánnak átadott indítványról tanácskozott. „Azon küldöttség, mely a Szentszéknek […] kérelmét a közhivatalokra alkalmazandó görögkatholikusok orosz és román egyének lajstromával együtt, Ung [helyesen: ungvári – M. F.] Kerületi Cs. Kir.

Biztos és Főispán Méltóságos Villecz Ignác Úrnak benyújtotta csakhamar visszatérvén jelentette, miként Tisztelt Főispán Úr által szívesen fogadtatott, s megígérte, hogy az érintett kérelmet mint igazságost tellyesíteni és foganatba vinni fogja".
Pest város tanácsa díszpolgárává választotta Haynaut, Jellačićot és Paszkevicset.

ILLUSZTRÁCIÓK ÉS TÉRKÉPEK

Az illusztrációk jegyzéke

1 Popovics Bazil (Vazul) munkácsi püspök. Forrás: Vasárnapi Újság, 1860. március 18. http://epa.oszk.hu/00000/00030/00316/
2. Gaganecz József eperjesi püspök. Forrás: http://byzantinohungarica.hu.
3. Erdélyi Vazul nagyváradi püspök. Forrás: Vasárnapi Újság, 1863. 48. sz. 421.: http://epa.oszk.hu/00000/00030/00508/pdf/00508.pdf
4. Bernáth Zsigmond Ung vármegyei főispán. Forrás: http://ftpmirror.your.org/pub/wikimedia/images/wikipedia/hu/7/72/
5. Eötvös Tamás Ung és Bereg megyei kormánybiztos. Forrás: Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848-49. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1987. 425.
6. Kazinczy Lajos ezredes, az Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék területén felállított honvédhadosztály parancsnoka: Forrás: Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848-49. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1987. 191.
7. Honvédábrázolás a munkácsi egyházmegye jegyzőkönyvének lapján. Forrás: Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 151, op. 9, od. zb. 2521, l. 196.
8. Az esztergomi főkáptalan felhívása a magyarországi katolikus püspökökhöz (1848. május. 2.). Forrás: Religio és Nevelés (36.) 1848. máj. 7. 293. – OSZK, Mikrofilmtár, jelzet: FM3/3469.
9. A Román Ferenc uradalmi ügyész pánszláv vádjait közlő tudósítás. Forrás: Nemzeti (12.) 1848. máj. 19. 45. – OSZK, Mikrofilmtár, jelzet: FM3/2274.
10. A kormánylap Bereg vármegyei pánszlávizmussal riogató híradása. Forrás: Közlöny (1.) 1848. jún. 8. 3. – OSZK, Mikrofilmtár, jelzet: FM3/3475.
11. A magyar ajkú görög katolikusok magyar nyelvű liturgia engedélyezését kérő nyilatkozata. Forrás: Nemzeti (31.) 1848. jún. 16. 121. – OSZK, Mikrofilmtár, jelzet: FM3/2274.
12. Dobránszky Viktor eperjesi püspöki titkár és kanonok írásának második fele a magyarországi ruszinokról. Forrás: Budapesti Híradó (873.) 1848. jún. 28. 610. – OSZK, Mikrofilmtár, jelzet: FM3/1631.
13. A kormánylap tudósítása a magyar függetlenség tiszteletére tartott ungvári ünnepségről. Forrás: Közlöny (125.) 1849. jún. 7. 470–471. – OSZK, Mikrofilmtár, jelzet: FM3/3475.
14. Mihályi Lőrinc görög katolikus tábori pap oroszellenes verse. Forrás: Közlöny (149.) 1849. júl 14. 556. – OSZK, Mikrofilmtár, jelzet: FM3/3475.
15. Csurgovics János püspöki helynök és nagyprépost körlevele az első népképviseleti választásokról. Forrás: Hajdúdorogi Görög Katolikus Püspöki Levéltár. IV. – 2. Hajdúdorogi Esperesi Levéltár iratai, 7. doboz, 21. szám, 1. lap.
16. Ugocsa vármegye értesítése Mihályi Gábor kormánybiztosi kinevezéséről. Forrás: Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 674, op. 12, od. zb. 1821, l. 1.
17. A Turjai Esperesség kerületi gyűlésén elfogadott határozatok. Forrás: Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 151, op. 9, od. zb. 2524, l. 38–40.

Térképek

A Munkácsi Egyházmegye anyaegyházközségei és filiái 1847-ben főesperességek szerint

1. sz. kép

2. sz. kép

3. sz. kép

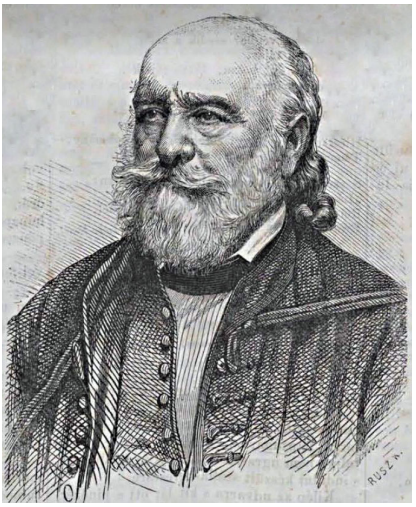

4. sz. kép

5. sz. kép

6. sz. kép

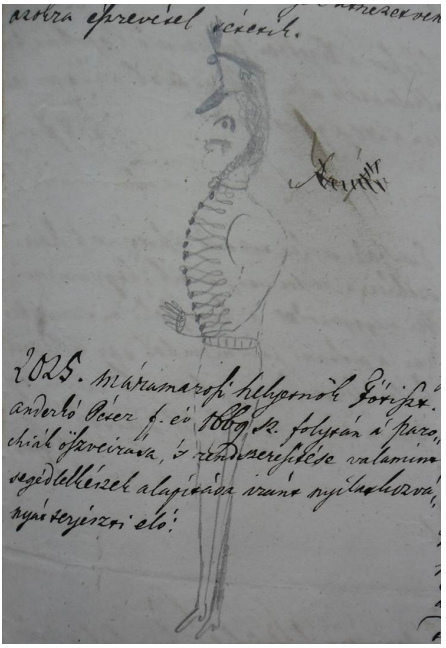

7. sz. kép

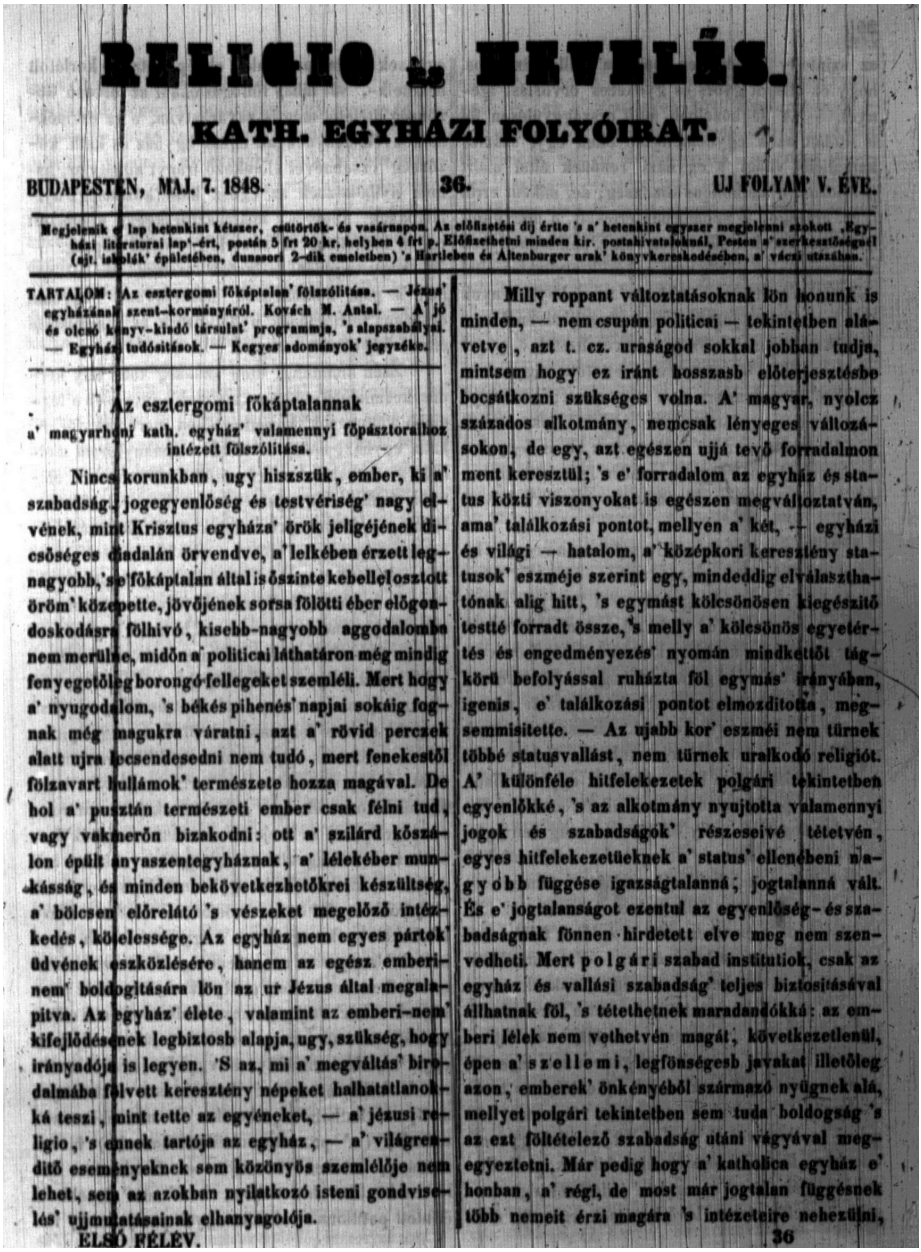

RELIGIO és NEVELÉS.

KATH. EGYHÁZI FOLYÓIRAT.

BUDAPESTEN, MAJ. 7. 1848. 36. UJ FOLYAM V. ÉVE.

Megjelenik e' lap hetenkint kétszer, csütörtök- és vasárnapon. Az előfizetési dij értte 's a' hetenkint egyszer megjelenni szokott „Egyházi literatorai lap"-ért, postán 5 frt 20 kr, helyben 4 frt p. Előfizethetni minden kir. postahivataloknál, Pesten a' szerkesztőségnél (sgt. iskolák' épületében, dunasori 2-dik emeletben) 's Hartleben és Altenburger urak' könyvkereskedésében, a' váczi utczában.

TARTALOM: Az esztergomi főkáptalan' felszólitása. — Jézus' egyházának szent-kormányáról. Kovách M. Antal. — A' jó és olcsó könyv-kiadó társulat' programmja, 's alapszabályai. — Egyház tudósitások. — Kegyes adományok' jegyzéke.

Az esztergomi főkáptalannak

a' magyarhoni kath. egyház' valamennyi főpásztoraihoz intézett felszólitása.

Nincs korunkban, ugy hiszszük, ember, ki a' szabadság, jogegyenlőség és testvériség' nagy elvének, mint Krisztus egyháza' örök jeligéjének dicsőséges diadalán örvendve, a' lelkében érzett legnagyobb, 's se főkáptalan által is őszinte kebellel osztott öröm' közepette, jövőjének sorsa fölötti éber előgondoskodásra fölhivó, kisebb-nagyobb aggodalomba nem merülne, midőn a' politicai láthatáron még mindig fenyegetőleg borongó fellegeket szemléli. Mert hogy a' nyugodalom, 's békés pihenés' napjai sokáig fognak még magukra váratni, azt a' rövid perczek alatt ujra lecsendesedni nem tudó, mert fenekestől fölzavart hullámok' természete hozza magával. De hol a' pusztán természeti ember csak félni tud, vagy vaknerőn bizakodni: ott a' szilárd kőszálon épült anyaszentegyháznak, a' lélekéber munkásság, és minden bekövetkezhetőkrei készültség, a' bölcsen előrelátó 's vészeket megelőző intézkedés, kötelessége. Az egyház nem egyes pártok' üdvének eszközlésére, hanem az egész emberi-nem' boldogitására lön az ur Jézus által megalapitva. Az egyház' élete, valamint az emberi-nem' kifejlődésének legbiztosb alapja, ugy, szükség, hogy irányadója is legyen. 'S az, mi a' megváltás' birodalmába fölvett keresztény népeket halhatatlanokká teszi, mint tette az egyéneket, — a' jézusi religio, 's ennek tartója az egyház, — a' világrenditő eseményeknek sem közönyös szemlélője nem lehet, sem az azokban nyilatkozó isteni gondviselés' ujmutatásainak elhanyagolója.

Milly roppant változtatásoknak lön nonunk is minden, — nem csupán politicai — tekintetben alávetve, azt t. cz. uraságod sokkal jobban tudja, mintsem hogy ez iránt bosszasb előterjesztésbe bocsátkozni szükséges volna. A' magyar, nyolcz százados alkotmány, nemcsak lényeges változásokon, de egy, azt egészen ujjá tevő forradalmon ment keresztül; 's e' forradalom az egyház és status közti viszonyokat is egészen megváltoztatván, ama' találkozási pontot, mellyen a' két, — egyházi és világi — hatalom, a' középkori keresztény statusok' eszméje szerint egy, mindeddig elválaszthatónak alig hitt, 's egymást kölcsönösen kiegészitő testté forradt össze, 's melly a' kölcsönös egyetértés és engedményezés' nyomán mindkettőt tágkörü befolyással ruházta föl egymás' irányában, igenis, e' találkozási pontot elmozditotta, megsemmisitette. — Az ujabb kor' eszméi nem türnek többé statusvallást, nem türnek uralkodó religiót. A' különféle hitfelekezetek polgári tekintetben egyenlőkké, 's az alkotmány nyujtotta valamennyi jogok és szabadságok' részeseivé tétetvén, egyes hitfelekezetüeknek a' status' ellenében nagyobb függése igazságtalanná; jogtalanná vált. És e' jogtalanságot ezentul az egyenlőség- és szabadságnak fönnen hirdetett elve meg nem szenvedheti. Mert polgári szabad institutiok, csak az egyház és vallási szabadság' teljes biztositásával állhatnak föl, 's tétethetnek maradandókká: az emberi lélek nem vethetvén magát, következetlenül, épen a' szellemi, legfönségesb javakat illetőleg azon, emberek' önkényéből származó nyügnek alá, mellyet polgári tekintetben sem tuda boldogság 's az ezt föltételező szabadság utáni vágyával megegyeztetni. Már pedig hogy a' katholica egyház e' honban, a' régi, de most már jogtalan függésnek több nemeit érzi magára 's intézeteire nehezülni,

8. sz. kép

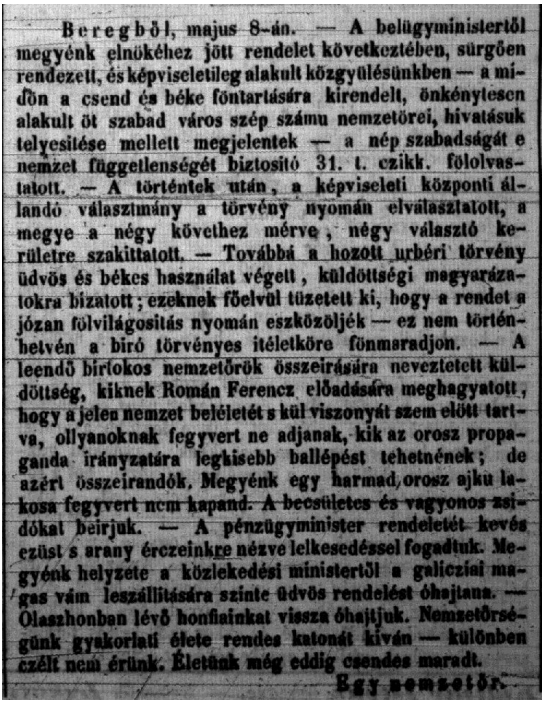

Beregből, majus 8-án. — A belügyministertől megyénk elnökéhez jött rendelet következtében, sürgően rendezett, és képviseletileg alakult közgyülésünkben — a midőn a csend és béke föntartására kirendelt, önkénytesen alakult öt szabad város szép számu nemzetörei, hivatásuk telyesitése mellett megjelentek — a nép szabadságát e nemzet függetlenségét biztositó 31. t. czikk. fölolvastatott. — A történtek után, a képviseleti központi állandó választmány a törvény nyomán elválasztatott, a megye a négy követhez mérve, négy választó kerületre szakittatott. — Továbbá a hozott urbéri törvény üdvös és békes használat végett, küldöttségi magyarázatokra bizatott; ezeknek föelvül tüzetett ki, hogy a rendet a józan fölvilágositás nyomán eszközöljék — ez nem történhetvén a biró törvényes itéletköre fönmaradjon. — A leendő birtokos nemzetörök összeirására neveztetett küldöttség, kiknek Román Ferencz előadására meghagyatott, hogy a jelen nemzet beléletét s kül viszonyát szem előtt tartva, ollyanoknak fegyvert ne adjanak, kik az orosz propaganda irányzatára leghisebb ballépést tehetnének; de azért összeirandók. Megyénk egy harmad orosz ajku lakosa fegyvert nem kapand. A becsületes és vagyonos zsidókat beirjuk. — A pénzügyminister rendeletét kevés ezüst s arany érczeinkre nézve lelkesedéssel fogadtuk. Megyénk helyzete a közlekedési ministertől a galicziai magas vám leszállitására szinte üdvös rendelést óhajtana. — Olaszhonban lévő honfiainkat vissza óhajtjuk. Nemzetőrségünk gyakorlati élete rendes katonát kiván — különben czélt nem érünk. Életünk még eddig csendes maradt.

Egy nemzetőr.

9. sz. kép

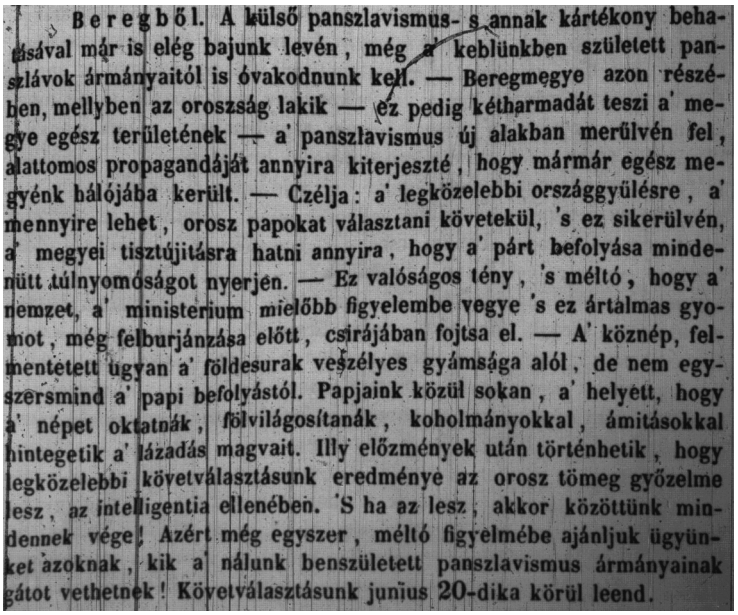

Beregből. A külső panszlavismus- s annak kártékony behatásával már is elég bajunk levén, még a' keblünkben született panszlávok ármányaitól is óvakodnunk kell. — Beregmegye azon részében, mellyben az oroszság lakik — ez pedig kétharmadát teszi a' megye egész területének — a' panszlavismus új alakban merülvén fel, alattomos propagandáját annyira kiterjeszté, hogy mármár egész megyénk hálójába került. — Czélja: a' legközelebbi országgyülésre, a' mennyire lehet, orosz papokat választani követekül, 's ez sikerülvén, a' megyei tisztujitásra hatni annyira, hogy a' párt befolyása mindenütt túlnyomóságot nyerjen. — Ez valóságos tény, 's méltó, hogy a' nemzet, a' ministerium mielőbb figyelembe vegye 's ez ártalmas gyomot, még felburjánzása előtt, csirájában fojtsa el. — A' köznép, felmentetett úgyan a' földesurak veszélyes gyámsága alól, de nem egyszersmind a' papi befolyástól. Papjaink közül sokan, a' helyett, hogy a' népet oktatnák, fölvilágosítanák, koholmányokkal, ámitásokkal hintegetik a' lázadás magvait. Illy előzmények után történhetik, hogy legközelebbi követválasztásunk eredménye az orosz tömeg győzelme lesz, az intelligentia ellenében. 'S ha az lesz, akkor közöttünk mindennek vége! Azért még egyszer, méltó figyelmébe ajánljuk ügyünket azoknak, kik a' nálunk benszületett panszlavismus ármányainak gátot vethetnek! Követválasztásunk junius 20-dika körül leend.

10. sz. kép

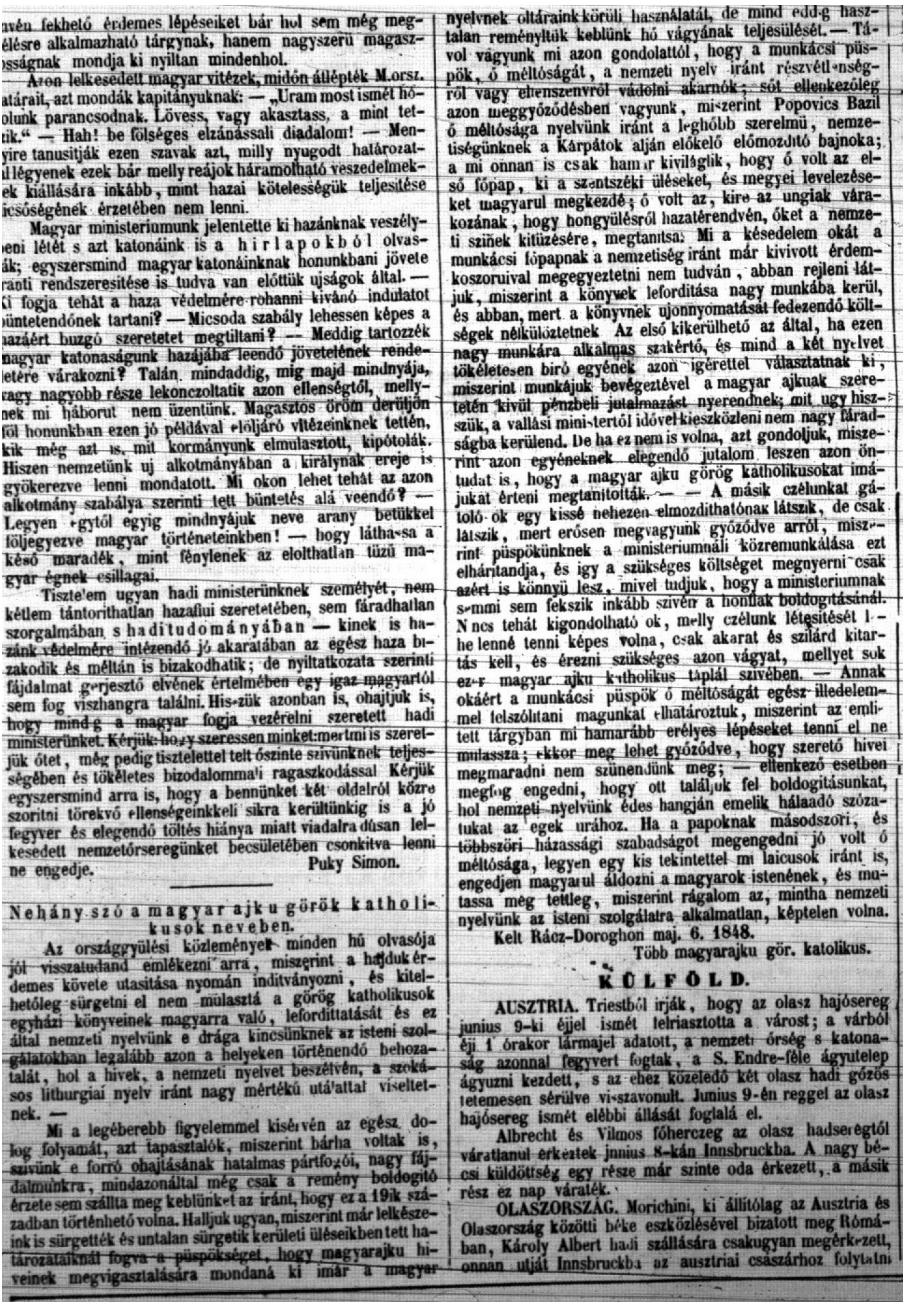

ivén fekhető érdemes lépéseiket bár hol sem még megélésre alkalmazható tárgynak, hanem nagyszerü magasságnak mondja ki nyiltan mindenhol.

Azon lelkesedett magyar vitézek, midőn állépték M.ors. tárait, azt mondák kapitányuknak: — „Uram most ismét hólunk parancsodnak. Lövess, vagy akasztass, a mint tetik.“ — Hah! be fölséges elzánással diadalom! — Menyire tanusitják ezen szavak azt, milly nyugodt határozatúl légyenek ezek bár melly reájok háramolható veszedelmekek kiállására inkább, mint hazai kötelességük teljesitése icsőségének érzetében nem lenni.

Magyar ministeriumunk jelentette ki hazánknak veszélyeni létét s azt katonáink is a hirlapokból olvasták; egyszersmind magyar katonáinknak honunkbani jövete ránti rendszeresitése is tudva van előttük ujságok által. — ki fogja tehát a haza védelmére rohanni kivánó indulatot ünttendónek tartani? — Micsoda szabály lehessen képes a azáért buzgó szeretetet megtiltani? — Meddig tartozzék magyar katonaságunk hazájába leendő jövetelének rendeletére várakozni? Talán, mindaddig, mig majd mindnyája, vagy nagyobb része lekonczoltatik azon ellenségtől, mellynek mi háborut nem üzentünk. Magasztos örőm derüljön föl honunkban ezen jó példával előljáró vitézeinknek tettén, kik még azt is, mit kormányunk elmulasztott, kipótolták. Hiszen nemzetünk uj alkotmányában a királynak ereje is gyökerezve lenni mondatott. Mi okon lehet tehát az azon alkotmány szabálya szerinti tett büntetés alá veendő? — Legyen egytől egyig mindnyájuk neve arany betükkel följegyezve magyar történeteinkben! — hogy láthassa a késő maradék, mint fényleneK az elolthatlan tüzü magyar égnek csillagai.

Tisztelem ugyan hadi ministerünknek személyét, nem kétlem tántorithatlan hazafiui szeretetében, sem fáradhatlan szorgalmában s haditudományában — kinek is hazánk védelmére intézendő jó akaratában az egész haza bizakodik és méltán is bizakodhatik; de nyiltatkozata szerinti fájdalmat gerjesztő elvének értelmében egy igaz magyartól sem fog viszhangra találni. Hiszük azonban is, ohajtjuk is, hogy mind ő a magyar fogja vezérelni szeretett hadi ministerünket. Kérjük hogy szeressen minket: mert mi is szeretjük őtet, még pedig tisztelettel telt őszinte szivünknek teljességében és tökéletes bizodalommal ragaszkodással Kérjük egyszersmind arra is, hogy a bennünket két oldalról közre szoritni törekvő ellenségeinkkeli sikra kerültünkig is a jó fegyver és elegendő töltés hiánya miatt viadalra dúsan lelkesedett nemzetőrseregünket becsületében csonkitva lenni ne engedje.

Puky Simon.

Nehány szó a magyar ajku görök katholikusok neveben.

Az országgyülési közleményeket minden hü olvasója jól visszatudand emlékezni arra, miszerint a hajduk érdemes követe utasitása nyomán inditványozni, és kitelhetőleg sürgetni el nem mulasztá a görög katholikusok egyházi könyveinek magyarra való, lefordittatását és ez által nemzeti nyelvünk e drága kincsünknek az isteni szolgálatokban legalább azon a helyeken történendő behozatalát, hol a hivek, a nemzeti nyelvet beszélvén, a szokásos lithurgiai nyelv iránt nagy mértékü utálattal viseltetnek. —

Mi a legéberebb figyelemmel kisérvén az egész dolog folyamát, azt tapasztaltuk, miszerint bárha voltak is, szivünk e forró ohajtásának hatalmas pártfogói, nagy fájdalmunkra, mindazonáltal még csak a remény boldogitó érzete sem szállta meg keblünket az iránt, hogy ez a 19ik században történhető volna. Halljuk ugyan, miszerint már lelkészeink is sürgették és untalan sürgetik kerületi üléseikben tett határozataiknál fogva a püspökséget, hogy magyarajku híveinek megvigasztalására mondaná ki imár a magyar nyelvnek oltáraink körüli használatát, de mind eddig hasztalan reményltük keblünk hő vágyának teljesülését. — Távol vagyunk mi azon gondolattól, hogy a munkácsi püspök, ő méltóságát, a nemzeti nyelv iránt részvétlenségről vagy ellenszenvről vádolni akarnók; sőt ellenkezőleg azon meggyőződésben vagyunk, miszerint Popovics Bazil ő méltósága nyelvünk iránt a leghőbb szerelmü, nemzetiségünknek a Kárpátok alján előkelő előmozditó bajnoka; a mi onnan is csak hamar kivilágluk, hogy ő volt az első főpap, ki a szentszéki üléseket, a megyei levelezéseket magyarul megkezdé; ő volt az, kire az ungiak várakozának, hogy hongyülésről hazatérendvén, őket a nemzeti sziuek kitüzésére, megtanitsa. Mi a késedelem okát a munkácsi főpapnak a nemzetiség iránt már kivivott érdemkoszoruival megegyeztetni nem tudván, abban rejleni látjuk, miszerint a könyvek leforditása nagy munkába kerül, és abban, mert a könyvek ujonnyomatását fedezendő költségek nélkülözhetnek Az első kikerülhető az által, ha ezen nagy munkára alkalmas szakértő, és mind a két nyelvet tökéletesen biró egyének azon igérettel választatnak ki, miszerint munkájuk bevégeztével a magyar ajkuak szeretetén kivül pénzbeli jutalmazást nyerendnek; mit ugy hiszszük, a vallási ministertől idővel kieszközleni nem nagy fáradságba kerülend. De ha ez nem is volna, azt gondoljuk, miszerint azon egyéneknek elegendő jutalom leszen azon öntudat is, hogy a magyar ajku görög katholikusokat imájukat érteni megtanitották. — — A másik czélunkat gátoló ok egy kissé nehezen elmozdithatónak látszik, de csak látszik, mert erősen megvagyunk győződve arról, miszerint püspökünknek a ministeriumnáli közremunkálása ezt elháritandja, és igy a szükséges költséget megnyerni csak azért is könnyü lesz, mivel tudjuk, hogy a ministeriumnak semmi sem fekszik inkább szivén a honfiak boldogitásánál. Nincs tehát kigondolható ok, melly czélunk létesitését lehe lenné tenni képes volna, csak akarat és szilárd kitartás kell, és érezni szükséges azon vágyat, mellyet sok ezer magyar ajku katholikus táplál szivében. — Annak okáért a munkácsi püspök ő méltóságát egész illedelemmel felszólitani magunkat elhatároztuk, miszerint az emlitett tárgyban mi hamarább erélyes lépéseket tenni el ne mulassza; ekkor meg lehet győződve, hogy szerető hivei megmaradni nem szünendünk meg; — ellenkező esetben meglog engedni, hogy ott találjuk fel boldogitásunkat, hol nemzeti nyelvünk édes hangján emelik hálaadó szózatukat az egek urához. Ha a papoknak másodszori, és többszöri házassági szabadságot megengedni jó volt ő méltósága, legyen egy kis tekintettel mi laicusok iránt is, engedjen magyarul áldozni a magyarok istenének, és mutassa meg tettleg, miszerint rágalom az, mintha nemzeti nyelvünk az isteni szolgálatra alkalmatlan, képtelen volna.

Kelt Rácz-Doroghon maj. 6. 1848.

Több magyarajku gör. katolikus.

KÜLFÖLD.

AUSZTRIA. Triestből irják, hogy az olasz hajósereg junius 9-ki éjjel ismét felrisztotta a várost; a várból éji 1 órakor lármajel adatott, a nemzeti őrség s katonaság azonnal fegyvert fogtak, a S. Endre-féle ágyutelep ágyuzni kezdett, s az ehez közeledő két olasz hadi gőzös tetemesen sérülve visszavonult. Junius 9-én reggel az olasz hajósereg ismét előbbi állását foglalá el.

Albrecht és Vilmos főherczeg az olasz hadsereg tól váratlanul érkeztek junius 8-kán Innsbruckba. A nagy bécsi küldöttség egy része már szinte oda érkezett, a másik rész ez nap várateK.

OLASZORSZÁG. Morichini, ki állitólag az Ausztria és Olaszország közötti béke eszközlésével bizatott meg Rómában, Károly Albert hadi szállására csakugyan megérkezett, onnan utját Innsbruckba az ausztriai császárhoz folytatni

11. sz. kép

tételhetik. — 33. Miután valamelly inditvány tétetett, s rá helyeslő vagy tagadó határozat hozatott, a többségnek mindegyik tagja kérheti annak ismételt tárgyalását az nap, vagy más nap. — 34. Ha valamelly oklevél felolvastatása kivántatik, s egy tag ellenszegül, a kamara szavazással határoz felette. — 35. A gyülésben, a másnapi gyülésből bevégzetlenül fönmaradt tárgy, más a napi renden levő tárgyak előtt, előlegesen fog fölvetetni; a kamara különös engedelme nélkül semmi más tárgy föl nem vetetik, e függőben levő tárgy bevégzéseig. — 36. Ha valamelly inditvány a gyülés elhalasztása miatt nem ment keresztül, s más nap ujra előhozatik, azon tagok, kik az előbbi nap kétszer beszéltek, nem szólhatnak a kamara engedelme nélkül. — 37. (Csak az e. statusokat illeti.) — 38. A petitiok, előterjesztések, s más a kamarához intézett okiratok az elnök vagy egy tag által nyujtatnak át. Ha tag által történik, ez csak helyéről teszi, s az okirat tartalmát röviden elmondja, valamint az elnök is, ha az átnyujtás általa történik. Ezen iratok az nap, mellyen az első olvasás történt, sem vita sem végzés tárgyai nem lehetnek, hanem letétetnek az asztalra, s azon rendben tárgyaltatnak, mellyben felolvastattak. — 39. Ha a kamarában csak 15 tag van is jelen, ide értve az elnököt, e 15 tag kényszeritheti a többi tagokat mejelenésre. — 40. Ha a tagok fölhivatnak, vagy igen- s nemmeli szavazás történik: a tagok betürendben szólittatnak. — 41. A melly tag már két bizottmány tagja, a harmadik alól kimentheti magát, ha kinevezésekor előadja mentségét. — 42. A kamara engedelme nélkül egy tag sem maradhat el a gyülésből, a betegség esetétkivevén. — 43. Midőn a tagok névsora felolvastatik, ez a jegyző által történik, s őjegyzi fel a távol levőket. A felolvasás végeztével a távollevők ujra fölhivatnak; az ajtók bezáratnak, s azok, kikre nézve semmi mentség vagy nem érvényes mentség hozatik fel a jelen tagok rendeletére, ha 15en vannak, mihelyest a gyülésbe érkeznek, elfogattathatnak, vagy másutt akárhol, különösen megbizott fegyveres szolgák által. — 44. Midőn az elfogott tag szabadságába visszaállittatik, a kamara határozza el, hogy az elfogatás költségeit ő viseli-e? — 45. és 46. A fegyveres szolgák kinevezéséről és fizetéséről szólnak. — 47. Mindegyik ülés-szak alatt 9 állando bizottság van: választások; pénzügy; kérelmek s előterjesztések; ipar és kereskedés; státusjószágok; posták; Columbia kerülete; a függőben maradt tárgyak és revisiokra; a kamara számadásaira. Mindegyik bizottság 7 tagból áll; a két utóbbi csak 5ből. — 48—55. czikkek e bizottmányok hatáskörét szabják meg. — 56. Egy bizottmány sem tarthat ülést az alatt, mig a kamara ülést tart, ha csak ez meg nem engedi. — 57. A kamara titkára esküt tesz le, hogy kötelességét jól és híven, a mennyire ismeretei és tehetségei engedik, teljesitni fogja; hivatalát mind addig megtartja, mig utódját ki nem nevezik. — 58. Mindegyik ülés végével a kamara titkára a napló egy nyomtatott példányát elküldi a végrehajtó hatóságnak, s mindegyik status minden törvényhozási tagjának. — 59. Minden a rendet illető kérdések, mellyek a gyülésben tétettek, a titkár által följegyeztetnek, hogy a napló végére betetethessenek. — 60. A titkár ügyel arra is, hogy a kamara könyvei rendbe vetessenek legalább egy héten. — 61. Valahányszor az egy. státusok elnöke titkos izeneteket küld a kamarához, a kamara ülését mindenki tartozik elhagyni, kivevén tagjait, a titkárt s a kamara szolgáit; s illy állapotban marad a kamara, mig az üzenetek felolvastatnak, s mig az ezek feletti viták tartanak; hasonlón, ha az elnök, vagy valamellyik tag kijelenti, hogy olly közlést akar tenni, mellynek titokban tartását szükségesnek véli: azon közlés alatt a kamara kiürittetik, s azután a kamara határozza el: ollyan-e a dolog, melly titkos tárgyalást kiván. — 62. A kamara szolgái esküt tesznek le, hogy a kamara titkait föl nem fedik. — 63. Minden egy vagy más tárgy elsőbbségét illető kérdések vita nélkül (szavazással) döntetnek el. — (Vége köv.)

Szózat Magyarország oroszajku lakosai ügyében.

(Vége.)

De talán azon határozat csak óvatosság tanácsolta rendszabás volt, hogy minden gondolható bajnak eleje vetessék? Soha igazságtalan eljárás nem okszerü; s kivált különös gyógymód, vélt külső sympathiák ellen, illy bánás által, mintegy erőszakosan belső antipathiákat ébreszteni. De nem is létezik semmi alapos ok az oroszajku néptörzs ellenében illy megszégyenitő őrködéssel élni, mert semmi el nem követtetett általa, sem csábitó reménynyel nem ámitja semmi, mitől polgártársaink tarthatnának. Első s leghivebb szövetségese a magyaroknak, s győzelmes hadmenetökben tevékeny kisérője, a kievi orosz népnek hozzájok csatlakozott része volt. Annak vére egy évezred alatt, s nem különben a későbben bevándorlottaké évszázadok óta a magyar vérrel minden csatamezőn egybe folyva, éltető nedvévé vált a szabadság fájának, mellynek árnya alatt polgári létünk olly reménydus kifejlésre fakadt. Soha sem kül sem belső ellenséggel Magyarország oroszajku lakosai nem egyesültek; mindig királyhoz, alkotmányhoz hiven, a közös hazát vérök s életök áldozatával védeni készen álltak; miként estek most egyszerre illy gyalázatos gyanuba? Önhibájuk által valóban nem! de felébredvén europaszerte a nyelv s nemzetségi rokonszenvek, a magyarok, minthogy a muszkák s magyarhoni oroszok elnevezésére szerencsétlenül csak egy kifejezéssel, „orosz" névvel birnak, rólunk is éjszak felé szitó sympathiákat feltenni kezdettek, ámbár valóban legkisebb okunk sincs ez irányban ábrándozni, mert a politikus mozgalmak forrugói, ugymint nemzetiség, nyelv, vallás *), s anyagi érdek szemmel tartatván, egyátaljában mit sem találunk, mi a muszka uralkodás utáni vágyra csábithatna. — Mi a nemzetiséget illeti, ethnographikus botlás, ha a muszkákkal azonosittatunk. Ők a normannok meg szlávok elegyitéséből eredt nép, nagy russziának, ruszok vagy rossziánok név alatti lakosai; a hol a magyarhoni oroszok, tulajdonképen russzinok vagy ruthenok, kis russziából származnak, őseik a kievi birodalom virágzása alatt az éjszaki tartományokban túlsulyal birván, mig a russziánok által meg hódittattak. Nem a mi nemzetünk tehát a muszka nemzet; hanem nemzetünknek elnyomója; s mi mégis irántai rokonszenvről gyanusittatunk! — Nyelvünk a muszka nyelvhez rokonsági tekintetben nem áll közelebb, mint a többi szláv dialectusokhoz. — Vallás dolgában olly távol állunk az éjszaki schismától, mint a római apostoli szék általunk tisztelve elismert primatusa, a caesaro papismustól; melly magában már orvosolhatlan ellentét, a muszka türelmetlenség által még sokkal nagyittatik. Mi semmiképen meg nem győződhetünk, hogy Krisztus urunk által a muszka czár az egyház fejévé tétetett, vagy akár milly egyházi küldetéssel megbizatott volna; s ennél fogva, elhihetik azt polgártársaink, nem bánthat a viszketeg, a muszka téritési praxissal érintkezésbe jőni. A vértanui koszorut lehet ugyan, ha szükség s üldözés esetében nyujtatik, örömmel elfogadni; de béke idejében elökivánni sohasem. Milly tébolyodottság szállná meg tehát fejeinket, azt ohajtani urunkká, ki hitünk s felekezetünk kérlelhetlen üldözője, s egész birodalmában, a mennyi a kegyetlen II. Katalin vérengzései után a miéinkből még fenmaradt, kiméletlen kiirtója. Valóban mennyivel kellemesb a magyar ég, Szibiria olly fagyos pusztáinál, mellyek az utolsó husz évek óta, felekezetünk papjai- s hiveivel olly tetemesen népesittettek: annyival kedvesebb előttünk a magyar szabadság, a muszka kényuralomnál. — Végre az anyagi jóllét tekintetéből meg nem foghatom, mikép hiheti valaki, akár Roman ur, akár ns Beregmegye, hogy az urbéri terhek megszüntetése után kivánatosnak látszhatnék még valaki előtt a muszka járom? — mintha kecsegtetve, hogy helységeink, Lengyelhon példájára vitéz katonatiszteknek elajándékoztatván, az alig szabadabb lélekzetet vett nép, uj és sulyosabb rabszolgaságba sülyedjen! vagy talán a papok izgatják a népet, mert mostani állásukkal elégedetlenek? — Mellőzve azt, hogy semmi illyféle tény be nem bizonyult, de be sem vádoltatott, — valóban illy őrjöngő merényt feltenni nem lehet senkiről, ki mig tökéletes banquerottban eszétől meg nem vált; mert bizony a muszka birodalom a papságnak nem paradicsoma. Közmegvetés tárgya, kormány s nép részéről; a legsilányabban ellátott hivatalnok, legutolsó, minden kiképezés s miveltségtől elzárt statusszolga muszkahonban a pap; kinek még reménye sincs jobb állásra vagy egyházi polczra emelkedhetni; mert a püspökök ugy mint a kanonokok helyeit pótló synkellusok, kizárólag a szerzetes rendekből neveztetnek; a lelkész pedig, kinek felesége elhal, egyenesen monostorba utasittatik. Illy sorsra vágyódnék tehát a görög egyesült papság? — erős hitben kell lenni, ki ollyat hihet. Meddig hazánkban az oroszajku lakosságnak jobb dolga lesz, mint muszka uralkodás alatt remélhet, okszerüen gyanitani nem lehet, hogy ön kárára idegen kormány után sóvárogjon, kivel, mint feljebb megmutattam, sem nemzetiség, sem nyelv, sem vallás, sem anyagi érdek által összekötve nincsen. S ha jőne is idő, hol az oroszajku népfaj kormányt cserélve némi nem tudom millyen nyereséget remélhetne: mégis a századokon át polgártársainkkal kötött, s jó s bal szerencsében feloldhatlanokká egybeforrt viszonyok kötelékei sokkal erősebbek, mintsem azokat egy mulékony kedvezésnek feláldozni lehetne. De mint most állanak a dolgok, ugyan mit akarna, mit igérne, mivel tudná kecsegtetni a népet egy muszka emissarius? — én valóban nem tudom; s azért az orosz propaganda müködéseiben nem is hihetek; s ha mégis minden hihetlenségök mellett, némellyek efféle ármánykodásokat, mintegy mulatságból valóknak nézni akarnak: győződjenek meg legalább arról is: hogy a legjobb óvszer azok ellenében az ujon alkotott törvényczikkekben rejlik, s másnemüekre szükség nincs. Bizodalom bizodalmat szül, jó akarat jó akaratot. Mi eddig e hazában, a többi lakosokkal egyarányban a törvények ótalmát s jótékonyságát élveztük; jövőre az uj szabadság pajzsa alatt még szebb remény kecsegtet; mi okunk lehetne tehát, jótékonyságot háladatlansággal, bizodalmat árulással viszonozni? — De bizodalmat követelünk polgártársainktól, s a mi gondunk lesz a veszedelem óráiban, azt tettel s áldozattal igazolni; valamint a mult századok története mivel sem vádol, mi irántunki bizalmatlanságra okul szolgálna. Ha valaki ellen hütlenségi merény vagy ármánykodás bebizonyul, magunk akarjuk, hogy a törvények egész szigorát érezze; de ha eddig be nem bizonyult semmi, valamint jövőre sem fog: akkor hazaárulónak tekintenünk kell azt, ki koholt gyanuval polgártársaink bizodalmát tőlünk elrabolni, a kölcsönös egy haza fiai közötti testvéri szeretetet megmérgezni, s igy mennyire tőle kitelik, szakadást előidézni törekszik, mellynek másként gondolatja sem létezhetett. Mi szeretjük s tudjuk becsülni a szabadságot s jólétet, s azok iránt, hálával lenni, kik azt számunkra kivivták, s biztositják: de becsületünket minden földi javak fölébe teszszük; s illyféle beregi határozatok által bélyegezve, magát az életet csak teherként tekinthetnők. Félre tehát minden igazságtalan gyanuval, kivált e borus időben! hogy az elválás perczei beköszöntvén, egy szeretetben egy lelkesedésben állhassanak ki mindnyájan, kiket annyi századok óta, közösen ontott vér, közösen ejtett veriték, egy bonthatlan testté forrasztott! — Dobranszky Victor, görög egyesült pap.

*) Az iró unitus. — Szerk.

Pozsony, jun. 27. Ma reggel hagyá el a várost a Miklós-huszárezred egy osztálya, melly Moldvából érkezett, s mult vasárnap Pozsonyban kitünő lelkesedéssel tevé le az esküt az alkotmányra. A legénység — egy altiszt nyilatkozata szerint — mikor átlépé Magyarország határát: nincs ember, ugymond, ki visszatéritsen benmünket. Mit használ nekünk, ugymond, ott kün tespedni, mikor itthon a magyarokat bántják. Alig várják, hogy a harcztérre érjenek. Néhány nap mulva az egész ezred hazánkban leend.

Adakozás. Csaplár Benedek tanár Duna-Szerdahelyről a haza közszükségeire ad 5 az az öt ezüst forintot. (Beküldötte Ferenczy, pozsonyi tanár).

Fővárosi hirek.

* * * A pesti önkéntes zászlóaljak ma indultak el, az egyik a vasuton Szolnokra, honnan gőzhajón vitetnek le Szegedre; — a másik zászlóalj, melly Kanizsára van rendelve, a gőzhajón indult meg Adonyig. — Az elindulás 8 óra után történt, mert előbb a zászlószentelés ünnepe volt az ujtéren, mellyen a lovas nemzeti őrség s a gyalog nemzeti örök egy része is fel volt állitva, a fényes katonai kiséréttel megjelent ministerelnököt s hadministert harsány éljenzéssel fogadta a nép, s a fegyveres sereg, és hasonló lelkesedéssel fogadtattak a zászló-anyák Batthyány Lajosnő s Károlyi Györgynő grófnők is. A szegbeverés alkalmával, minduntalan harsány éljenzés leve hallható, s a mint ismét fenlobogott a szent szüz képével s hazánk czimerével diszlő tricolore, megzendült a hadizene s megindultak az övéiktől elvált, s egymástól is elbucsuzó zászlóaljak. — Adja az ég, hogy mire leérnek, ne legyen alkalmuk a meghalásra.

Lent egyébiránt jobban állnak a dolgok, a határőrök s csajkások közől sokan csak azért vonultak a lázadókhoz, mert azzal ámitattak el, hogy a fejedelmet kell megvédeni, miután azonban Hrabovszky proclamatióját vették, s biztosittattak, hogy amnestiát kapnak, haza kezdenek térni.

Csütörtökről péntekre éjjel nemzeti őrök vették körül Kossuth lakát, mert értesittetett Perczel, hogy az itteni s budai ráczok macskazenét akarnak neki csinálni, egyébiránt lakolni fognak az illetők.

Tegnap (22) nevezetes elfogás történt. Stojakovics itteni rácz ügyvéd s Milos herczeg ügyviselője részt vett a prágai szláv gyülésben, s hatalmasan agitált hazánk ellen; most Karloviczra akart leszökni, de Perczel az argusi éberségü rendőr-főnök elcsipette őt. Fölötte fontos levelek találtattak nála, s csak azért, mert élete szükséges az inquisitio végett, kerüli el a statarialis felakasztatást. — Elfogatott szinte Kazda (cseh), a vasuttársaság főmérnöke is, őt azonban Zichy Ferencz gróf jótállása mellett már szabad lábra tették.

Nyáry holnap fog elválasztatni ráczkevei kerületi követnek, az uj biróválasztás pedig ma van Pesten, a biró Koller lesz Graefl, — nem lép fel.

Örömmel tapasztaljuk, hogy a Népbarát czimü, Arany s Vas Gereben által szerkesztett Népbarátnak, mint szinte Mácsay és Lukács által eszközlött tót forditásának is, igen sok előfizetője gyül; ezen igen jól szerkesztett, s népies modorban s nyelven irt lapnak igen jótékony hatása lesz a népre.

Furcsa nép vagyunk mi pestiek. Hétfőn tele volt a város, hogy a szomszéd szentendrei ráczok fellázadtak, e hir kimondhatatlanul absurdnak tetszett mindenki előtt, s elvégre mi derült ki, az hogy a szentendrei ráczok az nap protestatiót fogalmaztak a karlovicziak törvénytelen tettei ellen, — mivel ezek már 150,000 pft. költöttek el az ugynevezett nemzeti alapból.

Az országgyülés megnyitása, mint halljuk, el fog néhány napra halasztatni.

Hevesmegye hatvani kerületbeli választóinak egy része Horváth Mihály prépostot, a jeles historicust jelelte ki követül.

A napokban jelent meg Szabó Bélától egy munka a sanctio pragmatikáról, mellyet ha ugy tetszik önnek, bővebben meg fogok ismertetni lapjában. A kérdés, mellyet Szabó ur vitat, fölötte fontos.

Azt, hogy a Károlyi gróf-család 800 önkéntes lovast állit ki s tartand el, már olvasta ön a Pesti Hirlapból, valóban gyönyörü tett, annál szebb, mert többi nagyaink biz gyéren adakoznak a haza védelmére; pedig ezt két okból tehetnék, először, mert nekik van legtöbb védeni valójuk, s mert érdekükben áll, megnyerni a nép sympathiáját.

Jövő levelemben közölhetem már alkalmasint a pesti követek névsorát, s jövő levelem lesz egyszersmind az utolsó, mert hisz itt lesz már julius elseje, melly napon ismét Budapesti Hiradó lesz a Budapesti Hiradó.

Apropos, igaz-e, hogy Osegovich con amore sétálgatott nem rég Pozsonyban, az ott lakó aristokratákkal. E hir itt igen elterjedt s mindenki hiszi *).

*) Osegovichot nem láttuk, hanem azt épen a tegnap hal-

12. sz. kép

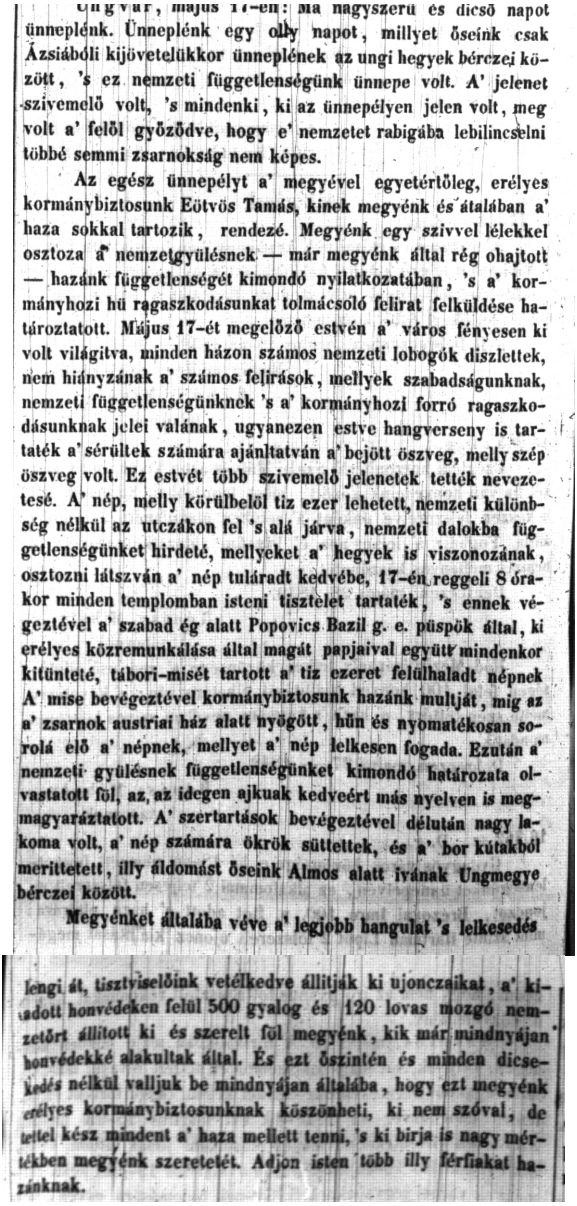

Ungvár, május 17-én. Ma nagyszerü és dicsö napot ünneplénk. Ünneplénk egy olly napot, millyet öseink csak Ázsiából kijövetelükkor ünneplének az ungi hegyek bérczei között, 's ez nemzeti függetlenségünk ünnepe volt. A' jelenet szivemelö volt, 's mindenki, ki az ünnepélyen jelen volt, meg volt a' felöl győződve, hogy e' nemzetet rabigába lebilincselni többé semmi zsarnokság nem képes.

Az egész ünnepélyt a' megyével egyetértöleg, erélyes kormánybiztosunk Eötvös Tamás, kinek megyénk és általában a' haza sokkal tartozik, rendezé. Megyénk egy szivvel lélekkel osztoza a' nemzetgyülésnek — már megyénk által rég ohajtott — hazánk függetlenségét kimondó nyilatkozatában, 's a' kormányhozi hü ragaszkodásunkat tolmácsoló felirat felküldése határoztatott. Május 17-ét megelözö estvén a' város fényesen ki volt világitva, minden házon számos nemzeti lobogók diszlettek, nem hiányzának a' számos felirások, mellyek szabadságunknak, nemzeti függetlenségünknek 's a' kormányhozi forró ragaszkodásunknak jelei valának, ugyanezen estve hangverseny is tartaték a' sérültek számára ajánltatván a' bejött öszveg, melly szép öszveg volt. Ez estvét több szivemelö jelenetek tették nevezetesé. A' nép, melly körülbelöl tiz ezer lehetett, nemzeti különbség nélkül az utczákon fel 's alá járva, nemzeti dalokba függetlenségünket hirdeté, mellyeket a' hegyek is viszonozának, osztozni látszván a' nép tuláradt kedvébe, 17-én reggeli 8 órakor minden templomban isteni tisztelet tartaték, 's ennek végeztével a' szabad ég alatt Popovics Bazil g. e. püspök által, ki erélyes közremunkálása által magát papjaival együtt mindenkor kitünteté, tábori-misét tartott a' tiz ezeret felülhaladt népnek A' mise bevégeztével kormánybiztosunk hazánk multját, mig az a' zsarnok austriai ház alatt nyögött, hün és nyomatékosan sorolá elö a' népnek, mellyet a' nép lelkesen fogada. Ezután a' nemzeti gyülésnek függetlenségünket kimondó határozata olvastatott föl, az, az idegen ajkuak kedveért más nyelven is megmagyaráztatott. A' szertartások bevégeztével délután nagy lakoma volt, a' nép számára ökrök süttettek, és a' bor kútakból meritteték, illy áldomást öseink Almos alatt ivának Ungmegye bérczei között.

Megyénket általába véve a' legjobb hangulat 's lelkesedés lengi át, tisztviselöink vetélkedve állitják ki ujonczaikat, a' kiadott honvédeken felül 500 gyalog és 120 lovas mozgó nemzetört állitott ki és szerelt föl megyénk, kik már mindnyájan honvédekké alakultak által. És ezt öszintén és minden dicsekedés nélkül valljuk be mindnyájan általába, hogy ezt megyénk erélyes kormánybiztosunknak köszönheti, ki nem szóval, de tettel kész mindent a' haza mellett tenni, 's ki birja is nagy mértékben megyénk szeretetét. Adjon isten több illy férfiakat hazánknak.

13. sz. kép

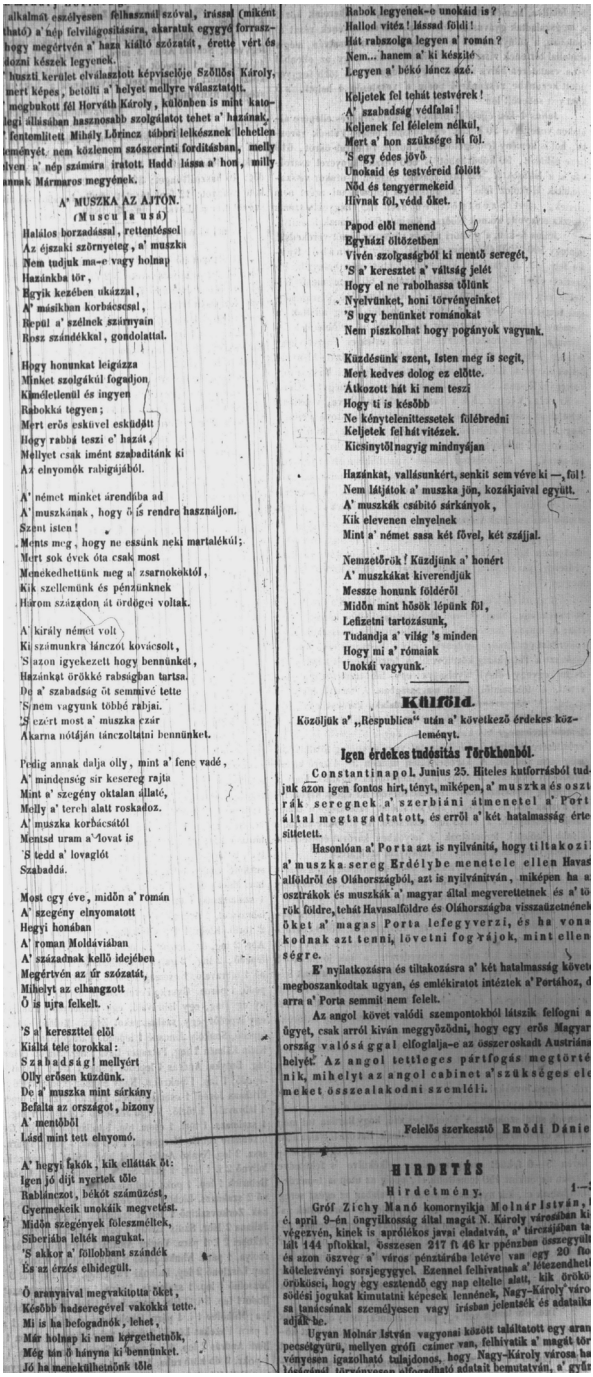

alkalmat eszélyesen felhasznál szóval, irással (miként
lható) a' nép felvilágositására, akaratuk egygyé formasz-
hogy megértvén a' haza kiálló szózatát, érette vért és
dozni készek legyenek.
huszti kerület elválasztott képviselője Szőllősi Károly,
mert képes, betölti a' helyet mellyre választatott.
megbukott fél Horváth Károly, különben is mint kato-
legi állásában hasznosabb szolgálatot tehet a' hazának,
fentemlitett Mihály Lőrincz túlbuzgó lelkésznek lehetlen
ményét, nem közlenem szószerinti fordításban, melly
ven a' nép számára iratott. Hadd lássa a' hon, milly
annak Mármaros megyének.

A' MUSZKA AZ AJTÓN.
(Muscu la usa)

Halálos borzadással, rettentéssel
Az éjszaki szörnyeteg, a' muszka
Nem tudjuk ma-e vagy holnap
Hazánkba tör,
Egyik kezében ukázzal,
A' másikban korbácscsal,
Bepül a' szélnek szárnyain
Rosz szándékkal, gondolattal.

Hogy honunkat leigázza
Minket szolgákúl fogadjon
Kiméletlenül és ingyen
Robokká tegyen;
Mert erős esküvel eskudött
Hogy rabbá teszi e' hazát,
Mellyet csak imént szabadítánk ki
Az elnyomók rabigájából.

A' német minket árendába ad
A' muszkának, hogy ő is rendre használjon.
Szent isten!
Ments meg, hogy ne essünk neki martalékúl;
Mert sok évek óta csak most
Menekedhettünk meg a' zsarnokéktól,
Kik szellemünk és pénzünknek
Három századon át ördögei voltak.

A' király német volt
Ki számunkra láncot kovácsolt,
S azon igyekezett hogy bennünket,
Hazánkat örökké rabságban tartsa.
De a' szabadság őt semmivé tette
S nem vagyunk többé rabjai.
S ezért most a' muszka czár
Akarna nótáján tánczoltatni bennünket.

Pedig annak dalja olly, mint a' fene vadé,
A' mindenség sir kesereg rajta
Mint a' szegény oktalan állaté,
Melly a' terch alatt roskadoz.
A' muszka korbácsától
Mentsd uram a' lovat is
S tedd a' lovaglót
Szabaddá.

Most egy éve, midőn a' román
A' szegény elnyomatott
Hegyi honában
A' roman Moldáviában
A' századnak kellő idejében
Megértvén az úr szózatát,
Mihelyt az elhangzott
Ő is ujra felkelt.

'S a' keresztet elöl
Kiálta tele torokkal:
Szabadság! mellyért
Olly erősen küzdünk.
De a' muszka mint sárkány
Befalta az országot, bizony
A' mentőből
Lásd mint tett elnyomó.

A' hegyi fakók, kik ellátták őt:
Igen jó dijt nyertek tőle
Rablánczot, békót számüzést,
Gyermekeik unokáik megvetést.
Midőn szegények főleszmélnek,
Siberiába lelték magukat.
'S akkor a' föllobbant szándék
És az érzés elhidegült.

Ő aranyaival megvakította őket,
Később hadseregével vakokká tette.
Mi is ha befogadnók, lehet,
Már holnap ki nem kergethetnők,
Még tán ő hányna ki bennünket.
Jó ha menekülhetünk tőle

Rabok legyenek-e unokáid is?
Hallod vitéz! lássad földi!
Hát rabszolga legyen a' román?
Nem... hanem a' ki készité
Legyen a' békó láncz azzá.

Keljetek fel tehát testvérek!
A' szabadság védfalai!
Keljenek fel félelem nélkül,
Mert a' hon szüksége hi fol.
'S egy édes jövő
Unokáid és testvéreid felett
Nőd és tongyermekeid
Hívnak fol, védd őket.

Papod elöl menend
Egyházi öltözetben
Vivén szolgaságból ki mentő seregét,
'S a' keresztet a' váltság jelét
Hogy el ne rabolhassa tőlünk
Nyelvünket, honi törvényeinket
'S ugy benünket románokat
Nem piszkolhat hogy pogányok vagyunk.

Küzdésünk szent, Isten meg is segit,
Mert kedves dolog ez előtte.
Átkozott hát ki nem teszi
Hogy ti is később
Ne kénytelenittessetek fülébredni
Keljetek fel hát vitézek.
Kicsinytől nagyig mindnyájan

Hazánkat, vallásunkért, senkit sem véve ki —, fol!
Nem látjátok a' muszka jön, kozákjaival együtt.
A' muszkák csábitó sárkányok,
Kik elevenen elnyelnek
Mint a' német sasa két fővel, két szájjal.

Nemzetőrök! Küzdjünk a' honért
A' muszkákat kiverendjük
Messze honunk földéről
Midőn mint hősök lépünk fol,
Lelkesitni tartozásunk,
Tudandja a' világ 'a minden
Hogy mi a' rómaiak
Unokái vagyunk.

Külföld.

Közöljük a' „Respublica“ után a' következő érdekes közleményt.

Igen érdekes tudósitás Törökhonból.

Constantinapol, Junius 25. Hiteles kutforrásból tud
juk azon igen fontos hirt, tényt, miképen, a' muszka és oszt
rák seregnek a' szerbiani átmenetei a' Port
által megtagadtatott, és erről a' két hatalmasság érte
sitletett.

Hasonlóan a' Porta azt is nyilvánitá, hogy tiltakozi
a' muszka sereg Erdélybe menetele ellen Havas
alföldről és Oláhországból, azt is nyilvánitván, miképen ha a
osztrákok és muszkák a' magyar által megverettetnek és a' tö
rök földre, tehát Havasalföldre és Oláhországba visszaüzetnének
őket a' magas Porta lefegyverzi, és ha vona
kodnak azt tenni, lövetni fográjok, mint ellen
ségre.

E' nyilatkozásra és tiltakozásra a' két hatalmasság követ
megboszankodtak ugyan, és emlékiratot intéztek a' Portához, d
arra a' Porta semmit nem felelt.

Az angol követ valódi szempontokból látszik felfogni a
ügyet, csak arról kiván meggyőződni, hogy egy erős Magyar
ország valósággal elfoglalja-e az összeroskadt Austriána
helyét. Az angol tettleges pártfogás megtörté
nik, mihelyt az angol cabinet a' szükséges el
meket összealakodni szemléli.

Felelős szerkesztő Emődi Dánie

HIRDETÉS

Hirdetmény. 1—

Gróf Zichy Manó komornyikja Molnár István, i
és április 9-én ingyilkosság által magát N. Károly városában ki
végezvén, kinek is aprólékos javai eladatván, a' tárczájában ta
lált 144 pftokkal, összesen 217 ft 46 kr pénzben összegyült
és azon összeg a' város pénztárába letéve van egy 20 fto
kötelezvényi sorsjegygyel. Ezennel felhivatnak a' létezendheti
örököst, hogy egy esztendő egy nap eltelte alatt, kik örökö
södési jogukat kimutatni képesek lennének, Nagy-Károly váro
sa tanácsinak személyesen vagy irásban jelentsék és adatoik
adják be.

Ugyan Molnár István vagyonai között találtatott egy aran
pecsétgyürü, mellyen grófi czimer van, felhivatik a' magát tör
vényesen igazolható tulajdonost, hogy Nagy-Károly városa ha

14. sz. kép

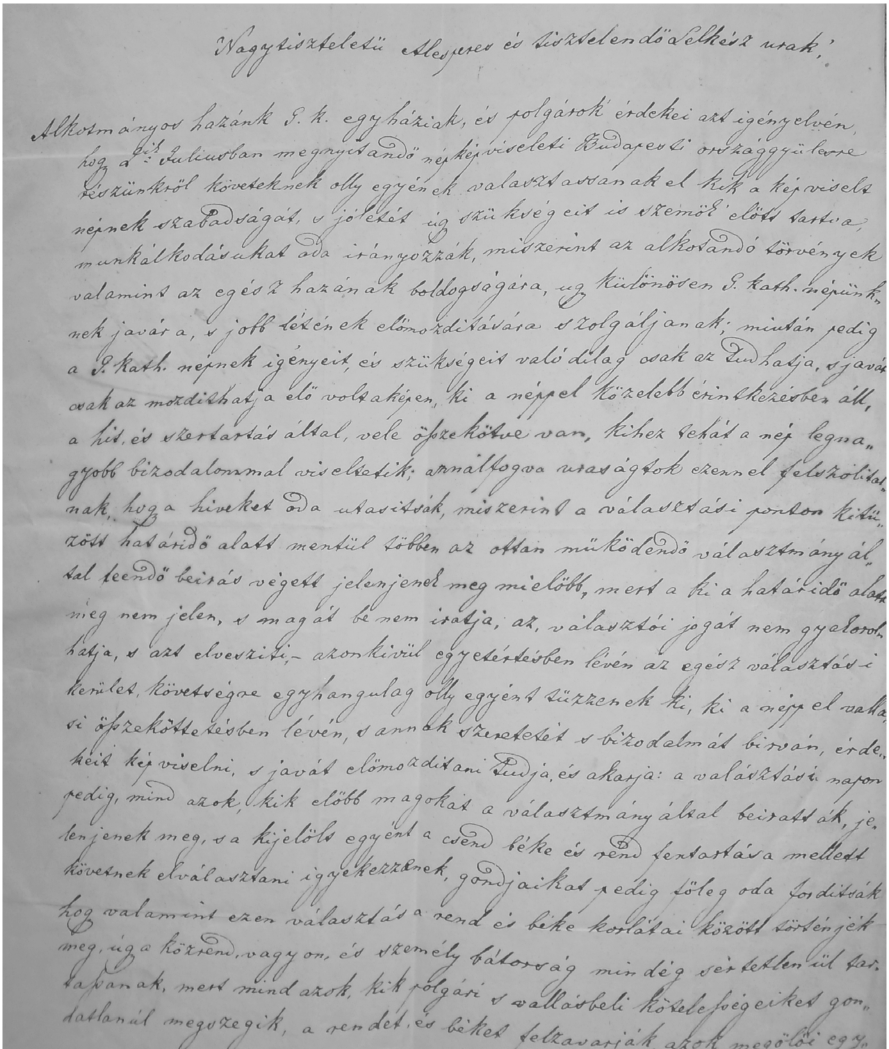

Nagytisztelető Alesperes és tisztelendö Lelkész urak!

Alkotmányos hazánk g. k. egyháziak, és polgárok érdekei azt igényelvén, hogy a f. é. Juliusban megnyitandó népképviseleti Budapesti országgyülésre kerületünkből követeknek olly egyének választassanak el kik a képviselt népnek szabadságát, s jólétét úgy szükségeit is szemök elött tartva, munkálkodásukat oda irányozzák, miszerint az alkotandó törvények valamint az egész hazának boldogságára, úgy különösen g. kath. népünk=nek javára, s jobb létének elömozditására szolgáljanak; miután pedig a g. kath. népnek igényeit, és szükségeit valódilag csak az tudhatja, s javát csak az mozdithatja elö voltaképen, ki a néppel közelebb érintkezésben áll, a hit, és szertartás által, vele öszekötve van, kihez tehát a nép legna=gyobb bizodalommal viseltetik; annálfogva urasságtok ezennel felszólittat=nak, hogy a hiveket oda utasitsák, miszerint a választási ponton kitü=zött határidö alatt mentül többen az ottan müködendö választmány ál=tal teendö beirás végett jelenjenek meg mielöbb, mert a ki a határidö alatt meg nem jelen, s magát be nem iratja, az, választói jogát nem gyakorol=hatja, s azt elveszti; - azonkivül egyetértésben levén az egész választási kerület, követségre egyhangulag olly egyént tüzzenek ki, ki a néppel valla=si öszeköttetésben lévén, s annak szeretetét s bizodalmát birván, érde=keit képviselni, s javát elömozditani tudja, és akarja: a választási napon pedig, mind azok, kik elöbb magokat a választmány által beiratták, je=lenjenek meg, s a kijelölt egyént a csend béke és rend fentartása mellett követnek elválasztani igyekezzenek, gondjaikat pedig föleg oda forditsák hogy valamint ezen választás a rend és béke korlátai között történjék meg, úgy a közrend, vagyon, és személy bátorság mindég sértetlenül tar=tassanak, mert mind azok, kik polgári s vallásbeli kötelességeiket gon=datlanúl megszegik, a rendet, és békét felzavarják azok megölöi egy=

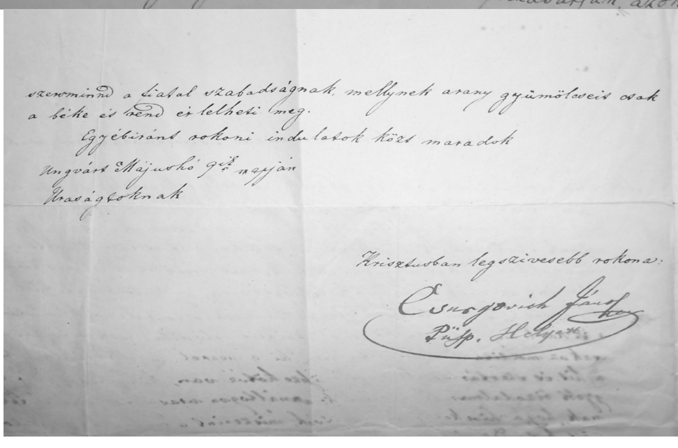

szersmind a fiatal szabadságnak, mellynek arany gyümölcseit csak a béke és rend érlelheti meg.

Egyébiránt rokoni indulatok közt maradok

Ungvárt Majushó 9ik napján

Urasságtoknak

Krisztusban legszivesebb rokona.

Csurgovich János

Püsp. Helyett.

15. sz. kép

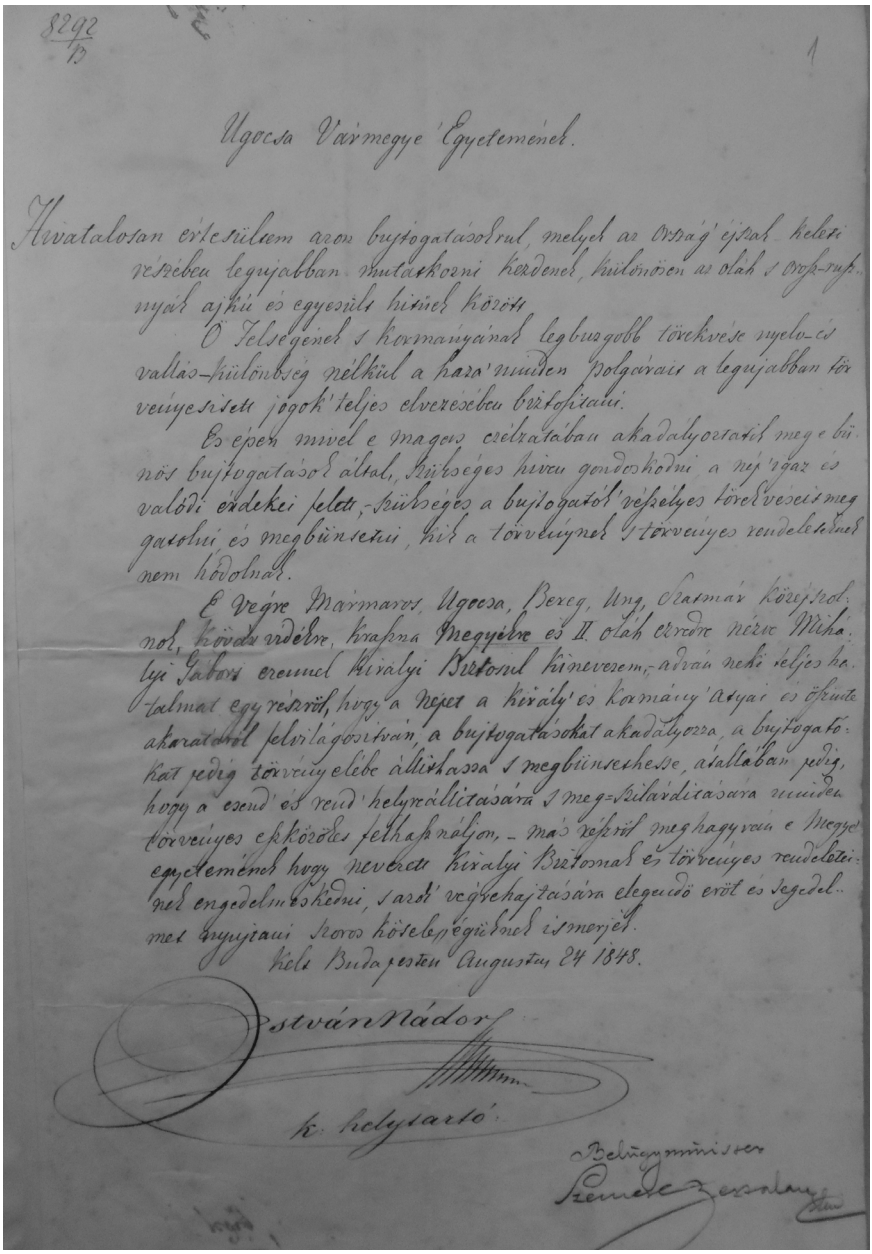

16. sz. kép

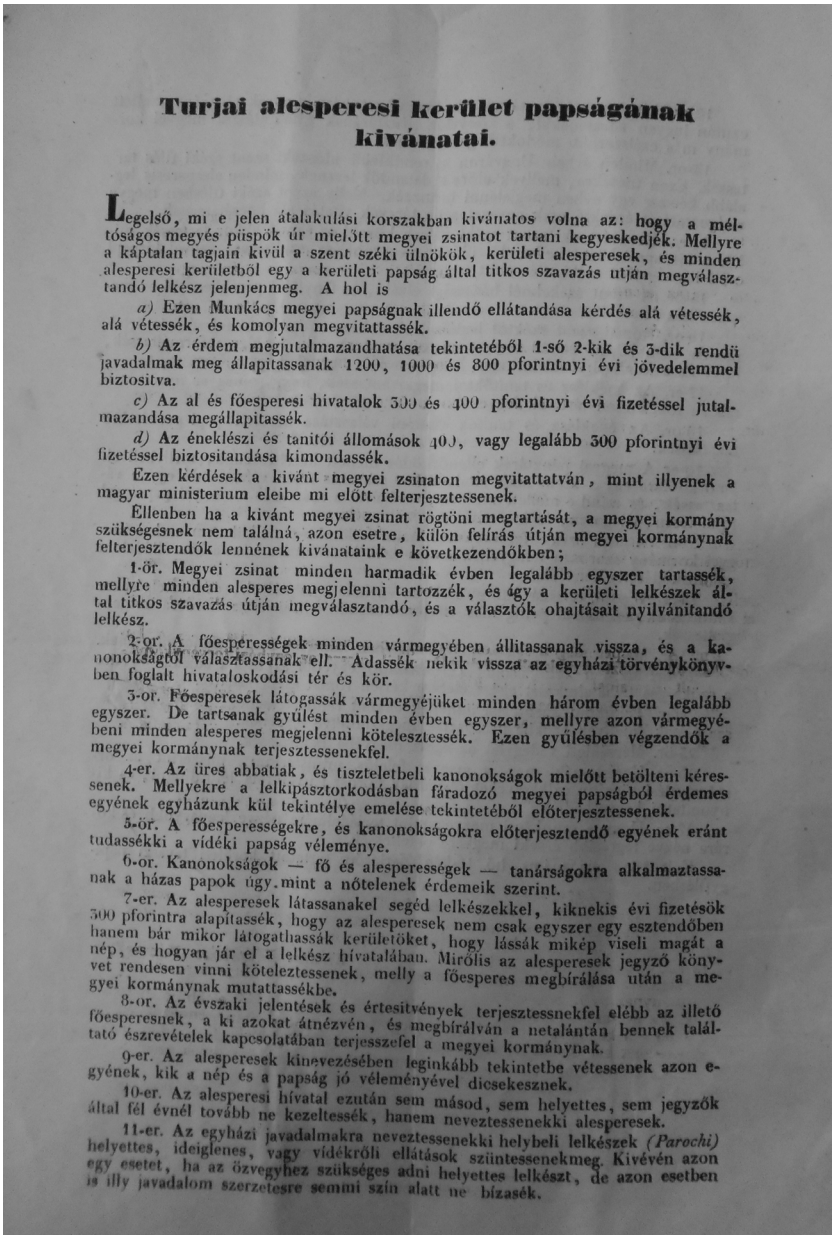

Turjai alesperesi kerület papságának kivánatai.

Legelső, mi e jelen átalakulási korszakban kivánatos volna az: hogy a méltóságos megyés püspök úr mielőtt megyei zsinatot tartani kegyeskedjék. Mellyre a káptalan tagjain kivül a szent széki ülnökök, kerületi alesperesek, és minden alesperesi kerületből egy a kerületi papság által titkos szavazás utján megválasztandó lelkész jelenjenmeg. A hol is

a) Ezen Munkács megyei papságnak illendő ellátandása kérdés alá vétessék, alá vétessék, és komolyan megvitattassék.

b) Az érdem megjutalmazandhatása tekintetéből 1-ső 2-kik és 3-dik rendü javadalmak meg állapitassanak 1200, 1000 és 800 pforintnyi évi jövedelemmel biztositva.

c) Az al és főesperesi hivatalok 500 és 400 pforintnyi évi fizetéssel jutalmazandása megállapitassék.

d) Az éneklészi és tanitói állomások 400, vagy legalább 300 pforintnyi évi fizetéssel biztositandása kimondassék.

Ezen kérdések a kivánt megyei zsinaton megvitattatván, mint illyenek a magyar ministerium eleibe mi előtt felterjesztessenek.

Ellenben ha a kivánt megyei zsinat rögtöni megtartását, a megyei kormány szükségesnek nem találná, azon esetre, külön felirás útján megyei kormánynak felterjesztendők lennének kivánataink e következendőkben;

1-ör. Megyei zsinat minden harmadik évben legalább egyszer tartassék, mellyre minden alesperes megjelenni tartozzék, és ágy a kerületi lelkészek által titkos szavazás útján megválasztandó, és a választók ohajtásait nyilvánitandó lelkész.

2-or. A főesperességek minden vármegyében állitassanak vissza, és a kanonokságtól választassanak ell. Adassék nekik vissza az egyházi törvénykönyvben foglalt hivataloskodási tér és kör.

3-or. Főesperesek látogassák vármegyéjüket minden három évben legalább egyszer. De tartsanak gyülést minden évben egyszer, mellyre azon vármegyébeni minden alesperes megjelenni kötelesztessék. Ezen gyülésben végzendők a megyei kormánynak terjesztessenekfel.

4-er. Az üres abbatiak, és tiszteletbeli kanonokságok mielőtt betölteni kéressenek. Mellyekre a lelkipásztorkodásban fáradozó megyei papságból érdemes egyének egyházunk kül tekintélye emelése tekintetéből előterjesztessenek.

5-ör. A főesperességekre, és kanonokságokra előterjesztendő egyének eránt tudassékki a vídéki papság véleménye.

6-or. Kanonokságok — fő és alesperességek — tanárságokra alkalmaztassanak a házas papok úgy mint a nőtelenek érdemeik szerint.

7-er. Az alesperesek látassanakel segéd lelkészekkel, kiknekis évi fizetésök 500 pforintra alapitassék, hogy az alesperesek nem csak egyszer egy esztendőben hanem bár mikor látogathassák kerületöket, hogy lássák mikép viseli magát a nép, és hogyan jár el a lelkész hivatalában. Mirólis az alesperesek jegyző könyvet rendesen vinni köteleztessenek, melly a főesperes megbirálása után a megyei kormánynak mutattassékbe.

8-or. Az évszaki jelentések és értesitvények terjesztessnekfel elébb az illető főesperesnek, a ki azokat átnézvén, és megbirálván a netalántán bennek találtató észrevételek kapcsolatában terjesszefel a megyei kormánynak.

9-er. Az alesperesek kinevezésében leginkább tekintetbe vétessenek azon egyének, kik a nép és a papság jó véleményével dicsekesznek.

10-er. Az alesperesi hivatal ezután sem másod, sem helyettes, sem jegyzők által fél évnél tovább ne kezeltessék, hanem neveztessenekki alesperesek.

11-er. Az egyházi javadalmakra neveztessenekki helybeli lelkészek *(Parochi)* helyettes, ideiglenes, vagy vídékről ellátások szüntessenekmeg. Kivévén azon egy esetet, ha az özvegyhez szükséges adni helyettes lelkészt, de azon esetben is illy javadalom szerzetesre semmi szin alatt ne bizasék.

17. sz. kép

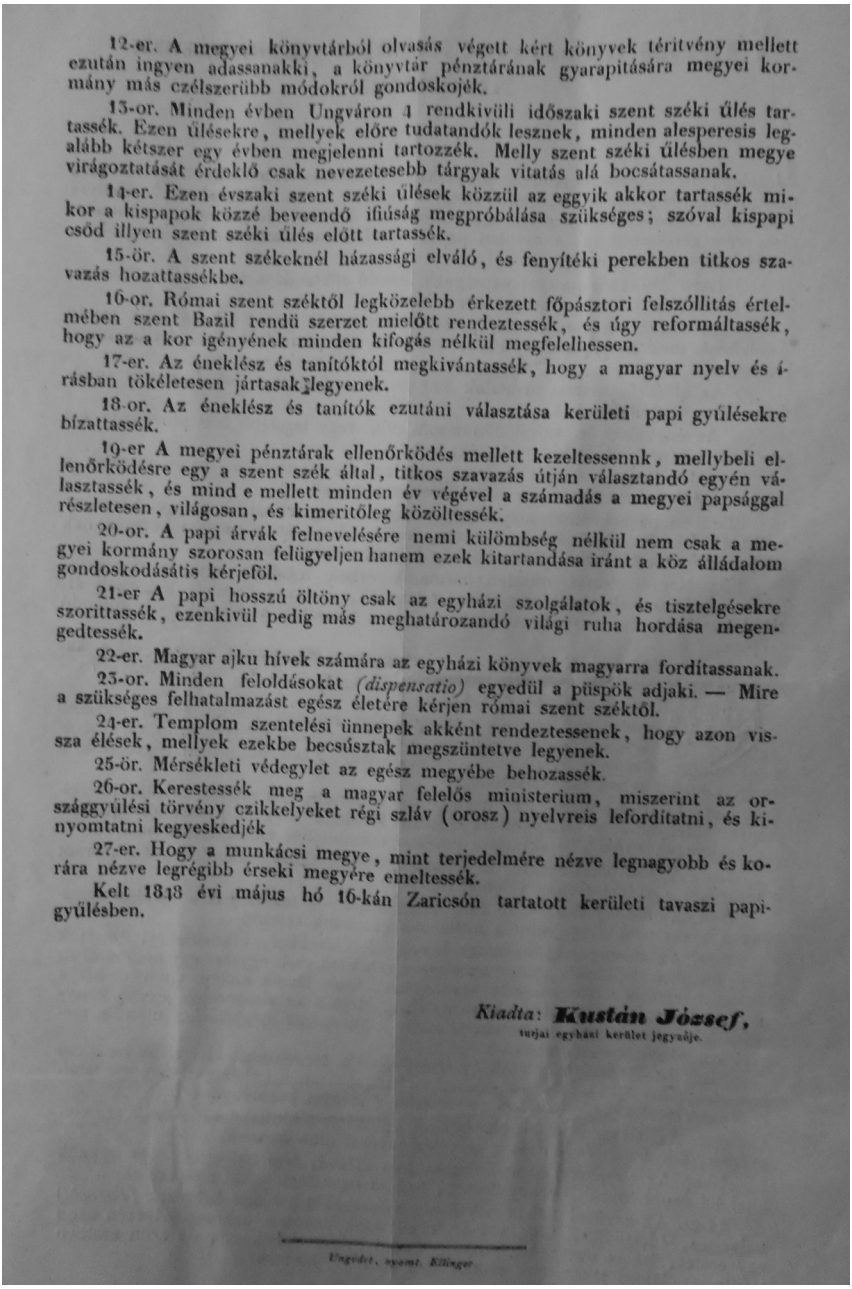

12-er. A megyei könyvtárból olvasás végett kért könyvek téritvény mellett ezután ingyen adassanakki, a könyvtár pénztárának gyarapitására megyei kormány más czélszerübb módokról gondoskojék.

13-or. Minden évben Ungváron 4 rendkivüli időszaki szent széki ülés tartassék. Ezen ülésekre, mellyek előre tudatandók lesznek, minden alesperesis legalább kétszer egy évben megjelenni tartozzék. Melly szent széki ülésben megye virágoztatását érdeklő csak nevezetesebb tárgyak vitatás alá bocsátassanak.

14-er. Ezen évszaki szent széki ülések közzül az egyik akkor tartassék mikor a kispapok közzé beveendő ifiúság megpróbálása szükséges; szóval kispapi csőd illyen szent széki ülés előtt tartassék.

15-ör. A szent székeknél házassági elváló, és fenyitéki perekben titkos szavazás hozattassékbe.

16-or. Római szent széktől legközelebb érkezett főpásztori felszóllitás értelmében szent Bazil rendü szerzet mielőtt rendeztessék, és úgy reformáltassék, hogy az a kor igényének minden kifogás nélkül megfelelhessen.

17-er. Az éneklész és tanitóktól megkivántassék, hogy a magyar nyelv és irásban tökéletesen jártasak legyenek.

18-or. Az éneklész és tanitók ezutáni választása kerületi papi gyülésekre bizattassék.

19-er A megyei pénztárak ellenőrködés mellett kezeltessennk, mellybeli ellenőrködésre egy a szent szék által, titkos szavazás útján választandó egyén választassék, és mind e mellett minden év végével a számadás a megyei papsággal részletesen, világosan, és kimeritőleg közöltessék.

20-or. A papi árvák felnevelésére nemi külömbség nélkül nem csak a megyei kormány szorosan felügyeljen hanem ezek kitartandása iránt a köz álládalom gondoskodásátis kérjefől.

21-er A papi hosszú öltöny csak az egyházi szolgálatok, és tisztelgésekre szorittassék, ezenkivül pedig más meghatározandó világi ruha hordása megengedtessék.

22-er. Magyar ajku hívek számára az egyházi könyvek magyarra fordítassanak.

23-or. Minden feloldásokat *(dispensatio)* egyedül a püspök adjaki. — Mire a szükséges felhatalmazást egész életére kérjen római szent széktől.

24-er. Templom szentelési ünnepek akként rendeztessenek, hogy azon visszaélések, mellyek ezekbe becsúsztak megszüntetve legyenek.

25-ör. Mérsékleti védegylet az egész megyébe behozassék.

26-or. Kerestessék meg a magyar felelős ministerium, miszerint az országgyülési törvény czikkelyeket régi szláv (orosz) nyelvreis lefordítatni, és kinyomtatni kegyeskedjék

27-er. Hogy a munkácsi megye, mint terjedelmére nézve legnagyobb és korára nézve legrégibb érseki megyére emeltessék.

Kelt 1813 évi május hó 16-kán Zaricsón tartatott kerületi tavaszi papigyülésben.

Kiadta: **Kustán József,**
tuzjai egyházi kerület jegyzője.

Ungvárt, nyomt. Ellinger

Bibliográfia

Levéltári források

Kárpátalja Területi Állami Levéltár, Beregszász

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye iratanyaga (151. fond)
Ung vármegye főispáni iratai (4. fond)
Bereg megye főispáni iratai (10. fond)
Ugocsa megye főispáni iratai (674. fond)
A 19. hadosztály 1. dandárjának iratanyaga (1000. fond)

Magyar Országos Levéltár, Budapest

H 56 Minisztériumi iratok, Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, Katolikus Egyházi Osztály iratai
H 114 Eötvös Tamás és Szintay János kormánybiztosok iratai
H 124 Máramaros megye 1848–1849. évi iratai

Esztergomi Prímási Levéltár, Esztergom

Hám János kinevezett hercegprímás iratai 1848–1849
Scitovszky János hercegprímás iratai 1849–1866

Hajdúdorogi Görögkatolikus Püspöki Levéltár, Nyíregyháza

Hajdúdorogi Esperesi Levéltár 1848–1849. évi iratai (IV. – 2.)

Lapok, folyóiratok

Budapesti Híradó
Figyelmező
Jelenkor
Kossuth Hírlapja
Közlöny. Hivatalos Lap
Marczius Tizenötödike
Nemzeti (Újság)

Pesti Hírlap
Radical Lap
Reform
Religio és Nevelés
Vasárnapi Újság

Egyéb forrás

A munkácsi egyházmegye 1847. évi sematizmusa.
Schematismus venerabilis Cleri Graeci ritus catholicorum diocesis Munkacsiensis, pro anno domini MDCCCXLVII. Ungvarini, Typis Joannis Ellinger, Caes. Reg. Priv. Typographi.

Irodalom

Ács Zoltán: N*emzetiségek a történelmi Magyarországon.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1996.

Adriányi Gábor: *A Bach-korszak egyházpolitikája 1849–1859.* Kairosz Kiadó, h.n., 2009.

Ambrus József: *Paphonvédek albuma.* K.n., Nagykikinda, 1892.

Arató Endre: *Kelet-Európa története a 19. század első felében.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971.

Bagu Balázs: *Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc Kárpátalján.* Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2010.

Balogh Margit – Gergely Jenő: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992. Kronológia.* História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1993.

Balogh Margit – Gergely Jenő: *Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, 1790–2005. (Dokumentumok). 1790–1944.* História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2005.

Barta István (s. a. r.): *Kossuth Lajos összes munkái. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén.* 13. kötet. 1. rész. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1952.

Barta István (s. a. r.): *Kossuth Lajos összes munkái. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén.* 14. kötet. 2. rész. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1953.

Barta István (s. a. r.): *Kossuth Lajos összes munkái. Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai.* 15. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1955.

Bendász István: *Az 1848–1849-es szabadságharc és a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye.* KMKSZ, Ungvár, 1997.

Bendász István: *Részletek a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye történetéből.* KMKSZ, Ungvár, 1999.

Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban.* 3., átdolgozott, bővített kiadás. Heraldika Kiadó, Budapest, 2000.

Botlik József: *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997).* Hatodik Síp Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1997.

Botlik József: „A rutén (ruszin) értelmiség önkormányzati törekvései, 1848–1918". In: Donáth Lehel – Medvigy Endre – Molnárfi Tibor – Zelles László (szerk.): *Az „Ezeréves ruszin-magyar együttélés a történelem tükrében" című konferencia szerkesztett előadásai, leadott tanulmányai 2004. március 19–20.* Belváros-Lipótváros Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, Budapest, 2005. 60–69.

Böőr György: *A magyarországi ruszin időszaki sajtó a XIX. században.* Ferenc József Tudományegyetem Történeti Intézete, Kolozsvár, 1943.

Csatáry György: *Múltunk írott ereklyéi.* Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1995.

Csatáry György: „Szabadságharc a végeken Anno 1848-1849". Clio, Ungvár, 1999.

Cselényi István Gábor: „1848/49 és a görög katolikus egyház". Athanasiana, 1998. 7. sz. 104–113.

Csizmadia Andor: *A magyar választási rendszer 1848–1849-ben. (Az első népképviseleti választások.)* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963.

D. Molnár István: *Vallási kisebbség és kisebbségi vallás. Görögkatolikusok a régi és a mai Lengyelországban.* Balassi Kiadó, Budapest, 1995.

Danilák, Michal: „Rusínske národne obrodenie." In: R*usíni – história, súčasnosť a perspektívy. Spoločenskovedný seminár,* Prešov, 29. – 30. júna 2006. Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, 2006. Zostavili: Duleba, Alexander – Hlavinka, Ján – Konečný, Stanislav – Lipinský, Ján. 15–20.

Darás Gábor: *A Ruténföld elszakításának előzményei (1890–1920).* Vörösmarty Irodalmi Társaság, Újpest, 1936.

Deák Ágnes: *„Nemzeti egyenjogúsítás". Kormányzati nemzetiségpolitika Magyarországon 1849–1860.* Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

Deák Ágnes: „Egyházpolitika és nemzetiségpolitika összefonódása az 1850-es években Magyarországon". In: Sarnyai Csaba Máté (szerk.):

Állam és egyház a polgári átalakulás korában Magyarországon 1848–1918. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2001. 89–98. http://mek.oszk.hu/04600/04672/04672.pdf [Letöltés ideje: 2014. március 16.]

Deák Ágnes: *Polgári átalakulás és neoabszolutizmus 1849–1867*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2009.

Deák Imre: *1848, ahogyan a kortársak látták. A szabadságharc története levelekben*. Sirály Könyvkiadó, Budapest, [1942.]

Demmel József: *A szlovák nemzet születése. L'udovít Štúr és a szlovák társadalom a 19. századi Magyarországon*. Kalligram, Pozsony, 2011.

Diós István (főszerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*. 7., 11., 12. kötetek. Szent István Társulat, Budapest, 2002, 2006, 2007.

Dongó Gy. Géza: „Az elnyomatás és fölszabadulás kora (1850–1867)". In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai (Magyarország monográfiája): Zemplén vármegye*. Apolló Irodalmi Társaság, Budapest, 1905. http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0026/20.html [Letöltés ideje: 2014. március 16.]

Erdődy Gábor – Hermann Róbert: *Batthyány – Szemere*. Pannonica, [Budapest], 2002.

F. Kiss Erzsébet: *Az 1848–1849-es magyar minisztériumok*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.

Fakász Mihály – Fakász János: *Északkelet-Magyarország a szabadságharc viharában*. Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, Munkács, 2002.

Fazekas Csaba: „Gaganetz József eperjesi görög katolikus püspök 1849-ben". Levéltári Közlemények, 2001. 1–2. sz. 115–139.

Fülöp Lajos: „Kossuth és a kárpátaljai ruszinok". In: Donáth Lehel – Medvigy Endre – Molnárfi Tibor – Zelles László (szerk.): *Az „Ezeréves ruszin-magyar együttélés a történelem tükrében" című konferencia szerkesztett előadásai, leadott tanulmányai 2004. március 19–20*. Belváros-Lipótváros Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, Budapest, 2005. 21–26.

Gergely András (szerk.): *Magyarország története a 19. században*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

Gönczi Andrea: *Ruszin skizmatikus mozgalom a XX. század elején*. PoliPrint – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ungvár–Beregszász, 2007.

[Gyalókay Jenő]: „Adatok a Kazinczy-hadosztály történetéhez. (1849. június 2. – 1849. augusztus 25.)". Hadtörténelmi Közlemények, 1941. 246–261.

Hajdú János: *Eötvös József báró első miniszterségé*. MTA, Budapest, 1933.

Hermann Egyed: *A magyar katolikus papság az osztrák katonai diktatúra és az abszolutizmus idejében*. K.n., Gödöllő, 1932.

Hermann Egyed: *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. Aurora, München, 1973.

Hermann Róbert – Pelyach István (s. a. r.): *Szemere Bertalan: Politikai jellemrajzok a magyar szabadságharcból. Okmánytár*. Szépirodalmi Könyvkiadó, [Budapest], 1990.

Hermann Róbert (szerk.): *Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc története*. Videopont Kiadó, Budapest, 1996.

Hermann Róbert: „A kormánybiztosi rendszer 1848-49-ben". Hadtörténelmi Közlemények, 1998. 1. sz. 28–77.

Hermann Róbert: „«Tenni kevés, de halni volt esély.» Az 1849. évi nyári hadjárat". Hadtörténelmi Közlemények, 1999. 2. sz. 223–276.

Hermann Róbert: *1848–1849. A szabadságharc hadtörténete*. Korona Kiadó, Budapest, 2001.

Hodinka Antal: „Adatok a ruszinok 1848–49. évi történetéhez". In: Udvari István (szerk.): *Hodinka Antal válogatott kéziratai*. Vasvári Pál Társaság, Nyíregyháza, 1992.

Horváth Mihály: *Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben*. 2–3. kötet. K.n., Genf, 1865.

Katona Tamás – Rosonczy Ildikó (s. a. r.): *A magyarországi hadjárat 1849. Orosz szemtanúk a magyar szabadságharcról*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1988.

Kecskeméti Károly: *Magyar liberalizmus 1790–1848*. Argumentum Kiadó, h. n., 2008.

Kobály József: *Sine ira et studio*. KMKSZ, Ungvár, 1998.

Kobály József: „A kárpátaljai ruszinok". In: Ábrahám Barna – Gereben Ferenc – Stekovics Rita (szerk.): *Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Piliscsaba, 2003. 347–360.

Kozma János: „Adalékok Egyházmegyénk történetéhez az 1848-49. szabadságharc idejéből". Görög Katholikus Szemle, 1909. 2–8. sz. 8, 20–21, 28–29, 37–38, 45, 52–53, 61.

Lehoczky Tivadar: *Beregmegye és a munkácsi vár 1848-49-ben*. Kroó Hugó kiadása, Munkács, 1899.

Magocsi, Paul Robert (ed.): *The Shaping of a National Identity – Subcarpathian Rus', 1848–1948*. Harvard University Press, Cambridge – London, 1979.

Magocsi, Paul Robert – Pop, Ivan (eds.): *Encyclopedia of Rusyn history and culture*. University of Toronto Press, Toronto–Buffalo–London, 2005.

Magyar Sándor: „«Magyarbarát» románok 1848–1849-ben". Pro Minoritate, 2002. Nyár. 50–79.

MAYER MÁRIA: *Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések 1860–1910.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.

MAYER MÁRIA: „Néhány ruszin vonatkozású irat 1849–1850-ből". Partes Populorum Minores Alienigenae, 1996. 3. kötet. 12–54.

MAZALIK ALFRÉD: „Az 1848–1849-es események Máramarosban". In: GÁSPÁR B. ÁRPÁD, MAZALIK ALFRÉD, SERÉNYI–SPRENGER FERENC (szerk.): *Máramarosi havasok. Máramarossziget magyar írók, költők antológiája: az 1848-49-es magyar szabadságharc 150. évfordulójára.* „Máramaros" Publicisztikai és Közművelődési Egylet, Máramarossziget, 1998.

MAZALIK ALFRÉD (szerk.): *Az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc eseményei a történelmi Máramarosban.* „Máramaros" Publicisztikai és Közművelődési Egylet, Máramarossziget, 1999.

MESZLÉNYI ANTAL: *A magyar katholikus egyház és az állam 1848/49-ben.* Szent István Társulat, Budapest, 1928.

MOLNÁR FERENC: „Adalékok a verhovinai határvidék hadtörténetéhez (1849. március)". Acta Beregsasiensis, 2010. 3. sz. 121–130.

MOLNÁR FERENC: „A Munkácsi Görög Katolikus Püspökség és az osztrák neoabszolutizmus (1849. augusztus – december 31.)". Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2011. 4. sz. 87–108.

MOLNÁR FERENC: „Az 1848–1849. évi tábori lelkészi szolgálat kérdése a Munkácsi Görög Katolikus Püspökségben". In: ANTOS BALÁZS – TAMÁS ÁGNES (szerk): *Szemelvények ötszáz év magyar történelméből. A III. modernkori magyar történeti PhD-konferencia tanulmányai.* Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2011. 171–180.

MOLNÁR FERENC: „A Munkácsi Görög Katolikus Püspökség az 1848–1849-es események viharában". Kisebbségkutatás, 2012. 2. sz. 287–309.

MOLNÁR FERENC: „A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye főpapsága és a ruszin identitás viszonyrendszere 1848–1849-ben". In: SZOTÁK SZILVIA (szerk.): *Határhelyzetek V. Sztereotípiák, választások, túlélési stratégiák kisebbségi léthelyzetben.* Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2013. 53–73.

MOLNÁR FERENC: „A Bereg vármegyei görög katolikus papság az 1848. évi forradalom sajtójában". In: FEDINEC CSILLA – SZOTÁK SZILVIA: *Határhelyzetek VI. Változó világ – változó közösségek a Kárpát-medencében.* Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2013. 15–39.

MOLNÁR FERENC: „A munkácsi püspökség kísérletei egy önálló görög katolikus érsekség felállítására a 19. század közepéig". Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2013. 1. sz. 63–74.

MOLNÁR FERENC: *Adalékok a magyar-ruszin és magyar-román együttélés történetéhez. A munkácsi egyházmegye az 1848-49. évi nemzeti függetlenségi küzdelmek szolgálatában.* Kézirat, 2013.

P. Punykó Mária (szerk.): *„Hét kereszt alatt felkelek”. Kárpátaljai néprajzi és honismereti dolgozatok.* Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest – Beregszász, 1997.

Pajkossy Gábor: *Magyarország története a 19. században. Szöveggyűjtemény.* Osiris Kiadó, Budapest, 2006.

Pálmány Béla: *Az 1848–1849. évi első népképviseleti országgyűlés történeti almanachja.* Magyar Országgyűlés, Budapest, 2002.

Pándi Lajos: *Köztes-Európa 1756–1997. (Kronológia).* Teleki László Alapítvány, Budapest, 1999.

Pap Dénes: *Okmánytár Magyarország függetlenségi harczának történetéhez 1848–1849.* 1–2. kötet. Heckenast, Pest, 1868–1869.

Pásztor Emil: *A tizenötödik aradi vértanú.* Kossuth Könyvkiadó-Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1979.

Pavlenko, Grigorij: „Az 1848-49. évi forradalom Kárpátalján”. In: Nagy Ferenc (szerk.): *Tanulmányok Kárpátalja, Erdély és a Felvidék múltjából.* Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza, 1999.

Perényi József: *A ruszinok történetének vázlata 1800–1918.* Kandidátusi értekezés, kézirat. Budapest, 1954.

Pirigyi István: *A magyarországi görög katolikusok története.* 2. kötet. Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza, 1990.

Pirigyi István: „Görög katolikusok az 1848-as szabadságharcban”. In: Takács Péter (szerk.): A *szabadság Debrecenbe költözött. Tanulmányok 1848/49 történetéhez.* Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998. 149–164.

Rátz Kálmán: *A pánszlávizmus története.* Szarka László tanulmányával. Lucidus Kiadó, Budapest, 2000.

S. Benedek András: *A gens fidelissima: A ruszinok.* Belváros-Lipótváros Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, Budapest, 2003. http://mek.oszk.hu/03200/03292/03292.pdf. [Letöltés ideje: 2014. március 16.]

Sarnyai Csaba Máté: „Források a szekularizációs törekvések 1848 végi püspökkari értékeléséhez”. In: Fazekas Csaba (szerk.): *Fiatal egyháztörténészek írásai.* Miskolci Egyetem BTK Újkori Magyar Történeti Tanszék, Miskolc, 1999. 114–148.

Sarnyai Csaba Máté: *Polgári állam és katolikus egyház (1848. március – december). A katolikus autonómia-törekvések megjelenése.* METEM, Budapest, 2002.

Sashegyi Oszkár: *Munkások és parasztok mozgalmai Magyarországon 1849–1867. Iratok.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959.

Sashegyi Oszkár: *Az abszolutizmuskori levéltár.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965.

Sashegyi, Oskar: *Ungarns politische Verwaltung in der Ära Bach 1849–1860.* Institut für Geschichte der Universität Graz, Graz, 1979.

Sasvári László: *Ruszin hagyományok görög katolikusságunk néprajzában.* Etnikum Kiadó, Budapest, 1996.

Sinkovics István (s. a. r.): *Kossuth Lajos összes munkái. Kossuth Lajos az első magyar felelős minisztériumban.* 12. kötet. Magyar Történelmi Társulat – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1957.

Solymosi József: „A podheringi ütközet. 1849. április 22". In: Lenkefi Ferenc (szerk.): *Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár Évkönyve 2001.* Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 2002. 44–48.

Solymosi József: „Adalékok Máramaros vármegye 1848-49-es történetéhez". In: Lenkefi Ferenc (szerk.): *Ad Acta. A Hadtörténelmi Levéltár évkönyve 2002.* Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 2003. [Letöltés ideje: 2014. március 16.]

Solymosi József: *Forradalom és szabadságharc Északkelet-Magyarországon 1848–49-ben. (Az Ung, Bereg, Máramaros és Ugocsa vármegyék területén történt események).* Doktori (PhD) értekezés. Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest, 2009. http://doktori.btk.elte.hu/hist/solymosijozsef/diss.pdf. [Letöltés ideje: 2014. március 16.]

Spira György: *A nemzetiségi kérdés a negyvennyolcas forradalom Magyarországán.* Kossuth Kiadó, Budapest, 1980.

Steier Lajos (szerk.): *A tót nemzetiségi kérdés 1848-49-ben.* Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1937.

Szotyori-Nagy Ágnes: „A 19. század közepének mezőgazdasági állapota a nagykállói esperesi kerületben Popovics Bazil munkácsi görög katolikus püspök levelei tükrében". In: Estók János (főszerk.) – Szotyori-Nagy Ágnes (szerk.): *A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 2011–2012.* Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest, 2012. 139–156.

Szőcs Sebestyén: *A kormánybiztosi intézmény kialakulása 1848-ban.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972.

Tamási Zsolt: „Erdélyi katolikus rítusok autonómiája 1848-ban". Egyháztörténeti Szemle, 2011. 2. sz. 54–76.

Udvari István: „Ruszinok". In: Donáth Lehel – Medvigy Endre – Molnárfi Tibor – Zelles László (szerk.): *Az „Ezeréves ruszin-magyar együttélés a történelem tükrében" című konferencia szerkesztett előadásai, leadott tanulmányai 2004. március 19–20.* Belváros-Lipótváros Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, Budapest, 2005. 6–15.

Várady Gábor: *Hulló levelek.* K.n., Máramarossziget, 1892.

Veliky János (szerk.): *Polgárosodás és szabadság (Magyarország a XIX. században).* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999.

Veritas [Gagyi Jenő]: *A magyarországi románok egyházi, iskolai, közművelődési, közgazdasági intézményeinek és mozgalmainak ismertetése.* Uránia Könyvnyomda, Budapest, 1908.

Zakar Péter: „Megtorlás az 1848/49-es magyar hadsereg tábori lelkészei ellen”. In: Hegedűs András – Bárdos István (szerk.): *Egyház és politika a XIX. századi Magyarországon. Nemzetközi történész konferencia előadásai 1998. május 27–28.* Esztergom-Budapesti Érsekség – Komárom-Esztergom Megye Önkormányzata – Kultsár István Társadalomtudományi és Kiadói Alapítvány, Esztergom, 1999. 93–116.

Žeguc, Ivan: *Die nationalpolitischen Bestrebungen der Karpato-Ruthenen 1848–1914.* Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1965.

Данилюк, Дмитро: Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку XX ст.). „Патент”, Ужгород, 1997.

Олашин, А. В.: Історія Закарпаття. Посібник з краєзнавства. Карпатська вежа, Мукачево, 2009.

Павленко, Григорій Васильович: Діячі історії, науки і культури Закарпаття. Малий енциклопедичний словик. Патент, Ужгород, 1999.

Пагиря, Василь: Світочі карпатського краю. Історичні портрети греко-католицьких вящеників Мукачівської Эпархії. Елара, Мукачево, 1996.

Поп, Иван (ред.): Энциклопедия Подкарпатской Руси. Издательство В. Падяка, Ужгород, 2001.

Személynévmutató

a Kronológiához

Álmos fejedelem **1849.**06.07.
Anderkó György kancelláriai fogalmazó gyakornok, Anderkó Péter fia **1848.**04.25., **1848.**05.01., 05.03. – **1849.**05.23.
Anderkó Péter máramarosszigeti pap, máramarosi vikárius **1848.**01.21., 04.12., 04.19., 04.25. – **1849.**03.02., 03.03., 03.14., 03.29., 05.11., 05.18., 12.20., 12.26.
Andrássy Gyula gróf, zempléni főispán **1848.**04.22.
Andrejkovics Endre kispap, honvédtüzér **1849.**04.22.
Andruk János újdávidházai pap **1849.**03.07.
Antonelli, Giacomo bíboros **1848.**02.12.
Apponyi György gróf, magyar udvari kancellár **1848.**03.13., 04.04.
Apsai Mihály János visói alesperes **1848.**01.21.
Árpád fejedelem **1848.**08.08.
Asztalos Pál máramarosi főszolgabíró **1848.**04.19.
Athanackovics Plátó budai görögkeleti püspök, bácsi püspök **1848.**06.25., 08.02.
Aulich Lajos honvéd vezérőrnagy, hadügyminiszter **1849.**04.24.
Bach, Alexander báró, osztrák belügyminiszter **1849.**07.03., 07.28., 11.11.
Bacsinszky Irineusz zaricsói pap **1848.**03.29., 04.17.
Bacsinszky Mihály papnövendék **1849.**08.09.
Bacsinszky Ödön galambosi pap és a szolyvai kerületi jegyzője **1849.**05.20.
Bălcescu, Nicolae havasalföldi román politikus **1849.**05.28., 07.14., 08.03.
Baldacci Manó báró, ezredes, az Országos Nemzetőri Haditanács elnöke **1848.**05.15., 05.16.
Balugyánszky András, a munkácsi egyházmegye szentszéki ülnöke **1848.**06.03., 07.13.
Bangya János őrnagy **1849.**03.28.
Barco, Joseph báró, cs. kir. vezérőrnagy **1849.**04.22.
Barkóczy László báró, székesfehérvári püspök **1848.**02.03.
Batthyány Lajos gróf, magyar miniszterelnök **1848.**03.17., 03.23., 04.08., 04.11., 04.14., 04.15., 04.16., 04.20., 04.21., 04.24., 05.06., 05.15., 05.16., 06.10., 07.09., 07.11., 09.11., 09.13., 09.17., 09.22., 09.23., 09.26., 10.01., 10.02., 10.03. – **1849.**08.30., 10.06.
Bem, József vezérőrnagy, az erdélyi hadsereg főparancsnoka **1848.**05.10., 11.29., 12.06., 12.25., 12.27. – **1849.**01.02., 01.04., 02.09., 03.11., 03.19., 03.21., 07.31., 08.06., 08.07., 08.09.

Beöthy Ödön erdélyi országos biztos **1848.**12.19.
Beregszentmiklósi tanító **1848.**04.05.
Bernáth Zsigmond Ung vármegyei főispán **1849.**01.09.
Boksay Antal hosszúmezei pap **1849.**06.26.
Both Miklós cs. kir. fiskus **1849.**10.18.
Bourbon-dinasztia **1848.**01.12.
Bovankovics Jakab Szent Bazil rendi protohegumen, apát **1848.**09.09., 12.30.
Budai Sándor beregi főjegyző, országgyűlési képviselő **1848.**08.08.
Buteanu, Ioan román nemzetiségi vezető **1848.**04.30.
Cavaignac, Louis Eugène francia tábornok **1848.**06.26.
Clam-Gallas, Eduard gróf, cs. kir. tábornok **1849.**07.14–15.
Czigler Zoltán apát **1848.**12.10.
Csány László kormánybiztos, erdélyi országos biztos **1848.**12.10., 01.27.
Csaroda György udvari ágens **1848.**04.26.
Cseodajev, Mihail Ivanovics orosz tábornok **1849.**07.03.
Csernovits Pétert délvidéki királyi biztos és temesi főispán **1848.**04. 26.
Cserszky Lajos Ung vármegyei aljegyző, szolgabíró **1848.**05.01. – **1849.**11.22., 11.23.
Csopey Antal ungvári hittanár **1848.**06.03., 07.13., 10.25.
Csuha István **1848.**05.31.
Csurgó János papnövendék **1849.**09.18.
Csurgovics János nagyprépost és püspöki helynök **1848.**01.04., 01.13., 01.19., 01.21., 02.02., 02.29., 03.03., 03.10., 03.11., 03.15., 03.18., 03.22., 03.25., 03.29., 04.01., 04.05., 05.16., 05.27., 05.31., 06.03., 06.28., 07.01., 07.05., 07.08., 07.15., 07.17., 07.19., 07.27., 07.29., 08.02., 08.05., 08.11., 08.19., 08.23., 08.26., 08.30., 09.02., 09.09., 09.13., 09.16., 09.23. – **1849.**03.26., 06.29., 07.02., 08.08., 09.16., 09.18., 09.19., 10.02., 10.05., 10.10., 10.16., 10.31., 11.03., 11.07., 11.10., 11.17., 11.23., 11.30., 12.05., 12.07., 12.11., 12.14., 12.19., 12.22., 12.26., 12.29., 12.31.
Danilovits Antal tőketerebesi pap **1848.**06.19.
Degenfeld Imre gróf, Szabolcs megyei főispán **1848.**05.20.
Dembiński, Henryk gróf, altábornagy, a honvéd főserég parancsnoka **1849.**01.29., 02.26–27., 03.03., 04.19., 07.30., 08.01–02., 08.05., 08.07., 08.15.
Deskó János **1848.**01.09.
Doblhoff-Dier, Anton báró osztrák miniszterelnök **1848.**07.08.
Dobránszky Adolf ruszin nemzetiségi vezető **1848.**06.27–28. – **1849.**01.29., 10.10., 10.19., október második fele, 11.22., 11.29., 11.30., 12.21.
Dobránszky Viktor, az eperjesi püspökség kanonoka és titkára **1848.**06.27–28.
Doleschal román néplázító **1849.**05.11.
Dolinay Péter pécskai uradalmi ügyvéd **1849.**01.10., 01.19., 05.23., 06.20.

Dragoş, Ioan országgyűlési képviselő **1849.**04.14., 05.09.
Duchnovics Sándor eperjesi kanonok **1848.**09.09., 10.21. – **1849.**04.27.
Dudinszky Antal bodrogközi másodalesperes **1848.**08.02.
Duliskovics János vereckei kerületi jegyző **1848.**10.06. – **1849.**03.17., 07.13.
Durczák András ungvári polgár **1849.**12.29.
Egry János ugocsai alispán **1848.**06.20., 08.23.
Engelhardt, Nyikolaj báró, orosz vezérőrnagy **1849.**01.31., 02.01–03.
Eötvös József báró, vallás- és közoktatásügyi miniszter **1848.**04.19., 04.25., 05.01., 05.09., 05.16., 05.22., 05.23., 05.27., 05.31., 06.03., 06.16., 06.21., 07.03., 07.08., 07.13., 07.19., 07.27., 08.02., 09.02., 09.16., 09.29., 10.18.
Eötvös Tamás munkácsi várparancsnok, Ung és Bereg megyei kormánybiztos **1848.**11.16. – **1849.**04.30., 06.06., 06.07., 06.26., 07.31.
Erdőss Simon apsai pap és szinérváraljai alesperes **1848.**10.09., 11.25.
Esterházy Pál herceg, király személye körüli miniszter **1848.**05.19.
Fábián János Máramaros vármegyei főügyész **1848.**05.01.
Farkas Károly munkácsi sómázsamester **1849.**02.01.
Farkas Tivadar bácsaranyosi pap **1849.**10.02.
Fási János nagybányai görög katolikus pap **1849.**07.23.
Fekete Imre gerillaszázados **1849.**10.06.
Ferdinánd, V. Habsburg, magyar király **1848.**01.12., 01.26., 02.08., 02.16., 03.11., 03.15., 03.17., 03.21., 03.23., 03.31., 04.11., 04.12., 05.01., 05.04., 05.06., 05.10., 05.19., 05.20., 05.23., 05.31., 06.10., 06.17., 06.26., 07.13., 08.12., 08.31., 09.04., 09.09., 09.16., 09.17., 09.22., 09.25., 09.26., 10.03., 10.09., 10.16., 10.23., 10.28., 11.06., 11.21., 12.02., 12.07. – **1849.**01.02., 09.19.
Ferenc József, I. Habsburg, osztrák császár **1848.**12.02., 12.10., 12.15., 12.28. – **1849.**01.02., 01.29., 02.18., 02.25., 03.04., 03.07., 03.19., 03.20., 04.02., 04.12., 05.01., 05.05., 05.09., 05.21., 05.29., 06.04., 07.03., 07.11., 07.21., 07.28., 08.16., 08.22., 08.31., 09.18., 09.22., 09.23., 09.26., 09.27., 10.02., 10.17., 10.19., 11.18., 12.10.
Ferenczi István ugocsai alispán **1849.**06.05.
Ficquelmont, Karl Ludwig gróf, osztrák miniszterelnök **1848.**04.19., 05.04.
Fucsek József sürgefalusi pap **1848.**10.17.
Fülöp György újholyatini pap **1849.**06.13.
Fülöp Julianna **1849.**06.13.
Gaganecz József eperjesi püspök **1848.**05.20. – **1849.**01.01., 05.25., 07.05., 11.22., 11.23.
Gergely, XVI. Római pápa **1848.**05.31.
Geringer, Karl báró, Magyarország teljhatalmú cs. kir. biztosa **1849.**06.04., 09.14., 10.31., 11.11., 11.14., 11.23., 11.29., 12.14., 12.20.
Glágola Lukács taracközi alesperes **1848.**08.05.

Görgei Artúr feldunai hadseregparancsnok, főhadparancsnok, hadügyminiszter **1848.**11.01., 12.10. – **1849.**01.05., 03.03., 03.31., 04.06., 05.01., 05.07., 05.21., 06.02., 06.19., 06.20., 06.26., 06.30., 07.01., 07.05., 07.12–13., 07.23., 07.29., 08.09., 08.11., 08.13.
Gruber Fülöp százados **1849.**06.05.
Guizot, François francia miniszterelnök **1848.**02.23.
Gulovics János szatmárnémeti pap **1848.**07.27. – **1849.**03.03.
Guthy Tódor görög katolikus pap **1849.**02.07.
Guyon Richárd ezredes **1849.**02.05.
Gyurmán Adolf, a Közlöny szerkesztője **1848.**06.08.
István, Habsburg, főherceg nádor **1848.**01.26., 02.29., 03.11., 03.17., 03.23., 04.12., 05.01., 05.06., 05.11., 06.26., 06.28., 07.05., 07.13., 08.02., 08.12., 08.24., 08.31., 09.11., 09.21., 09.23., 09.25.
Habsburg-Lotharingiai-dinasztia **1848.**12.08. – **1849.**04.14., 05.04., 06.05., 06.07., 06.17., 09.18.
Hadzsega Julianna **1848.**03.15.
Hajdú Jeromos munkácsi pap **1848.**06.08., 06.16., 06.19., 06.22., 07.14., 08.08.
Hajdú Mihály kállósemjéni pap **1849.**04.02.
Haleskovics Elek Szent Bazil rendi protohegumen, apát **1848.**09.09.
Hám János szatmári püspök, kinevezett esztergomi érsek, hercegprímás **1848.**03.21., 06.25., 12.25., 12.30. – **1849.**01.02., 01.12., 01.20., 02.18., 04.18., 05.15.
Hatvani Imre gerilla őrnagy **1849.**05.09.
Haulik György zágrábi püspök **1848.**10.14.
Haynau, Julius Jakob báró, táborszernagy **1849.**05.29., 06.05., 06.28., 07.01., 07.19., 07.24., 07.29., 08.02., 08.05., 08.09., 08.16., 08.20., 08.31., 10.24., 11.18., 12.14., 12.31.
Hodža, Michal Miloslav evangélikus lelkipásztor **1848.**03.28.
Homicskó György turjai alesperes **1848.**06.08.
Homicskó Sándor szeminarista, a Hittani Társulat vezetője **1848.**02.18. – **1849.**03.26., 07.02., 07.09.
Horváth Gábor Ung vármegye első alispán **1848.**03.28., 05.31., 06.19., 06.20., 09.29.
Horváth Mihály hatvani prépost, csanádi püspök, kultuszminiszter **1848.** 02.16., 06.25., 12.15., 12.26. – **1849.**05.02., 05.09., 05.15., 05.16., 05.19., 05.22., 05.28., 05.29., 06.14., 06.15., 06.22., 06.30., 07.05., 07.23.
Hrabár István hegyaljai alesperes **1848.**04.26., 06.19., 07.31., 12.23. – **1849.**07.04., 07.05., 07.07., 11.03., 12.14.
Hrabár János ökörmezői pap **1848** 03.15.
Hrabár Jusztina **1848.**03.15.
Hrabár Manó kispap **1849.**04.30.

Hrabovszky János báró, altábornagy, pétervárad fővadparancsnok, horvátországi királyi biztos **1848.**05.11.
Hurban, Jozef Miloslav **1848.**06.07.
Iancu, Avram, román felkelővezér **1848.**04.30. – **1849.**05.09., 06.27., 08.03.
Irányi József **1848.**03.11.
Jaromisz Bazil hidegpataki pap **1849.**07.27., 08.02.
Jekelfalussy Vince esztergomi kanonok, szepesi püspök **1848.**06.25.
Jellačić, Josip báró, vezérőrnagy, horvát bán **1848.**03.23., 04.12., 04.24., 05.06., 06.02., 06.10., 09.04., 09.11., 09.21., 10.01., 10.03., 10.07., 10.08., 12.11. – **1849.**12.10., 12.31.
Jura György **1848.**05.10. – **1849.**05.23.
Karczub András nagykállói alesperes **1849.**01.19., 02.06., 02.08., 02.18.
Karner Antal győri kanonok, székesfehérvári püspök **1848.**06.25.
Károlyi György gróf, szatmári főispán **1848.**04.20.
Kazinczy Lajos ezredes **1849.**06.02., 07.07., 07.27., 08.02., 08.25., 10.13., 10.25.
Kecskés Antal, a munkácsi püspökség titkára **1848.**06.14.
Kecskovszky Mihály ungi helyettes alesperes **1848.**03.28.
Keményesi István kereknyei pap **1848.**03.28., 04.11., 05.31.
Kerekes Demeter aranyosmeggyesi pap **1848.**10.23., 10.25. – **1849.**09.14., 10.05.
Keskoczi Mihály **1849.**05.23.
Kiss Ernő altábornagy, országos főhadparancsnok **1849.**01.09.
Klapka György ezredes, a felső-tiszai hadtest parancsnoka **1849.**01.09., 04.29.
Klauzál Gábor földművelésügyi, ipari és kereskedelmi miniszter **1848.**07.27.
Kolosy János zempléni főszolgabíró **1848.**06.19., 07.31.
Kolowrat, Franz Anton gróf, osztrák ideiglenes miniszterelnök **1848.**03.17., 03.21., 04.04.
Korjatovics Tódor podóliai herceg **1848.**09.09.
Kossuth Lajos képviselő, pénzügyminiszter, OHB-elnök, kormányzó-elnök **1848.**01.11., 03.03., 03.11., 03.14., 03.31., 04.09., 04.19., 04.25., 07.11., 09.11., 09.24., 10.07., 10.08., 10.27., 11.01., 11.06., 11.29., 12.06., 12.13., 12.19., 12.20., 12.21., 12.22., 12.25., 12.31. – **1849.**01.09., 01.10., 01.14., 01.15., 01.24., 01.27., 01.31., 02.01., 02.03., 02.19., 02.21., 03.07., 03.31., 04.14., 04.19., 04.30., 05.01., 05.04., 05.07., 05.09., 05.14., 05.16., 05.17., 05.19., 05.20., 05.28., 06.05., 06.07., 06.12., 06.28., 06.30., 07.01., 07.05., 07.07., 07.14., 07.30., 08.07., 08.11.
Kostić, Aleksandar szerb nemzetiségi vezető **1848.**04.09.
Kovács Bazil talaborfalvi másodalesperes **1848.**01.19.
Kralovánszky László százados **1848.**11.13.

Ladizsinszky Sándor, a munkácsi egyházmegye kanonoka **1849.**07.04.
Lakatos György hajdúböszörményi görögkatolikus pap **1848.**04.08.
Lamberg Ferenc gróf, altábornagy, a Magyarországon állomásozó hadsereg főparancsnoka **1848.**09.25., 09.27., 09.28.
Latour, Theodor Baillet gróf, osztrák hadügyminiszter **1848.**10.06.
Laube, Franz őrnagy, munkácsi várparancsnok **1848.**05.02., 10.22.
Lemény, Ioan fogarasi püspök **1848.**04.30., 05.30., 10.21.
Leskovics-Lángfy László kispap, honvédtüzér **1849.**04.22.
Leviczky Mihály lembergi érsek **1849.**11.07.
Likovics János, a munkácsi egyházmegye szentszéki ülnöke **1848.**06.03., 07.13.
Lipthay András kanonok, a pesti Központi Papnevelő Intézet igazgatója **1848.**11.04.
Liptsei Pál **1849.**05.23.
Lonovics József csanádi püspök, egri érsek **1848.**06.25., 12.25.
Luzsénszky Pál báró, kormánybiztos **1849.**04.27.
Lüders, Alekszandr Nyikolajevics gróf, a havasalföldi orosz hadsereg gyalogsági tábornoka **1849.**01.24., 07.31., 08.06.
Lyachovics Bazil alsóverhovinai alesperes **1849.**10.16.
Lyachovics János szabolcsi főesperes, ungvár-ceholnyai pap **1848.**01.12. – **1849.** 05. 23.
Lyachovics Viktor, a munkácsi egyházmegye levéltárosa **1848.** 07. 05., 07.15., 11.14.
Madarász László rendőrminiszter **1849.**02.13.
Magosi János nemzetőr **1848.**10.27.
Majláth György országbíró **1848.**09.26., 12.31.
Mánn József máramarosi főszolgabíró **1848.**05.01. – **1849.**05.23.
Mária Lujza osztrák főhercegnő **1848.**01.12.
Markos György az ungvári szentszéknél a szegények ügyvédje **1848.**05.01. – **1849.**05.23.
Markovits Antal, Máramaros cs. kir. megyefőnöke **1849.**12.20., 12.26.
Martiny Frigyes őrnagy **1849.**04.22.
Mayerhofer, Ferdinand ezredes, a VII. katonai kerület főparancsnoka **1849.**04.02.
Mednyánszky Cézár báró, a hadlelkészi osztályának főnöke **1849.**06.19.
Mednyánszky László báró, őrnagy **1849.**06.05.
Medveczky Bazil, a munkácsi egyházmegye hivatali iktatója **1848.**10.17., 11.15.
Mészáros Károly Moson vármegyei alügyész **1848.**05.01.
Mészáros Lázár hadügyminiszter, főparancsnok **1848.**04.16., 05.23., 08.07., 12.10. – **1849.**04.15., 07.01., 07.24., 08.15.
Metternich, Klemens Lothar herceg, államkancellár **1848.**03.13., 04.04.
Mezőssy Pál munkácsi várparancsnok **1849.**01.25., 08.26.
Mihálits Sándor nagyszőlősi pap és alesperes **1848.**10.09.
Mihálka Vazul dragomérfalvi pap **1849.**02.26., 03.14.

Mihályi Gábor máramarosi másodalispán, országgyűlési képviselő, kormánybiztos **1848.**05.01., 08.24., 10.09. – **1849.**03.02., 03.03., 05.11.
Mihályi György **1849.**05.23.
Mihályi Gyula, Mihályi Gábor fia **1848.**10.09.
Mihályi János képfestő **1848.**10.28.
Mihályi János, a munkácsi egyházmegye szentszéki jegyzője **1848.**12.30.
Mihályi Lőrinc szerfalvi pap **1849.**03.29., 03.31., 07.14.
Miklós, I. Romanov, orosz cár **1848.**03.28., 04.11., 05.31., 06.19. – **1849.**04.21., 05.01., 05.09., 05.21.
Móga János altábornagy hadseregparancsnok **1848.**11.01.
Molnár András gálszécsi alesperes **1849.**06.18.
Molnár György turci alesperes **1848.**12.23.
Molnár Illés nagytarnai pap **1849.**03.03.
Mrazovics Ábrahám (Avram Mrazović) szerb pedagógus, író, fordító **1848.**12.06.
Musztyánovics István felsőverhovinai alesperes **1848.**11.22., 12.23. – **1849.**04.07., 04.19., 04.21., 05.05., 05.28.
Nádasdy Ferenc gróf, kalocsai érsek **1848.**08.01., 10.12., 12.25.
Nagy Miklós máramarosszigeti segédlelkész, tanulmányi felügyelő **1848.**08.18. – **1849.**03.03., 06.06., 11.07.
Nánásy Károly hadnagy, az ungvári hadfogadó bizottság parancsnoka **1848.**10.18.
Nyizsalovszky András pesti ügyvéd **1848.**05.01.
Nyizsalovszky Antal pesti ügyvéd **1848.**05.01.
Nyizsalovszky József túrterebesi alesperes **1848.**12.23.
Opriss János papnövendék **1848.**12.30. – **1849.**08.09.
Ormai (Auffenberg) Norbert báró, ezredes **1849.**08.22.
Orosz András Ung vármegyei másodalispán, alispán **1849.**01.24., 12.05.
Ország János csománfalvai tanító **1848.**01.19.
Ottinger, Franz, báró, vezérőrnagy, budai dandárparancsnok, az Országos Nemzetőri Haditanács elnöke **1848.**04.20., 05.15.
Palkay Partén, az ungvári szeminárium főduktora **1848.**12.05.
Panyutyin, Fjodor Szergejevics orosz altábornagy **1849.**06.20.
Papiu-Ilarian, Alexandru román nemzetiségi vezető **1848.**04.30.
Papp Flórián monostori kántor **1848.**10.09., 11.25.
Papvársárhelyi István nagybereznai tiszttartó **1849.**03.26., 07.02.
Paszkevics, Ivan Fjodorovics herceg, tábornagy, az orosz főserege parancsnoka **1849.**06.17–18., 06.24., 06.30., 07.27., 08.16., 08.22., 08.30., 12.31.
Pásztélyi András krajnai alesperes **1849.**04.07.
Patay József szabolcsi főispán **1848.**04.22.
Paulovics János **1849.**05.23.

Paulovics Lázár ungvári szemináriumi hittanár és szentszéki ülnök **1848.**05.23., 06.03., 07.13. – **1849.**12.07., 12.29.
Perczel Mór honvédtábornok **1848.**12.31. – **1849.**07.07.
Perényi Zsigmond báró, a felsőház és a Hétszemélyes Tábla elnöke **1849.**01.24., 10.24.
Petőfi Sándor költő **1848.**03.15.
Petrassovich Mihály papnövendék **1848.**10.05., 11.30. – **1849.**09.18.
Pierzchalszky Sándor tarnovi szeminarista **1848.**04.18.
Piller Gedeon ungi cs. kir. megyefőnök **1849.**09.16., 09.22., 09.26.
Pillersdorf, Franz báró, osztrák ideiglenes miniszterelnök **1848.**05.08., 07.08.
Pius, IX. Római pápa **1848.**02.02., 02.08., 06.03., 08.11., 09.14., 11.15., 11.24., 12.28. – **1849.**02.09., 02.18., 09.03., 09.07.
Popovics András nagybereznai alesperes **1848.**05.01., 06.19., 06.20., 08.19., 09.27., 10.07., 12.16. – **1849.**01.10., 01.26., 04.02., 06.15., 07.02., 09.19.
Popovics Bazil (Vazul) munkácsi püspök **1848.**01.12., 01.13., 02.03., 02.18., 02.29., 03.11., 04.08., 04.29., 05.02., 05.09., 05.10., 05.12., 05.13., 05.16., 05.20., 05.23., 06.16., 06.20., 06.21., 06.24., 06.28., 07.17., 07.27., 07.30., 08.01., 08.07., 09.02., 09.17., 09.23., 10.09., 10.12., 10.16., 10.18., 10.19., 10.21., 10.25., 10.28., 11.01., 11.04., 11.08., 11.11., 11.15., 11.22., 11.24., 11.25., 12.06., 12.08., 12.09., 12.13., 12.15., 12.20., 12.23., 12.27., 12.30. – **1849.**01.09., 01.10., 01.19., 01.20., 01.24., 01.26., 01.27., 01.31., 02.03., 02.07., 02.21., 03.03., 03.05., 03.07., 03.10., 03.14., 03.17., 03.21., 03.24., 03.26., 03.28., 03.31., 04.02., 04.04., 04.07., 04.25., 04.28., 04.30., 05.02., 05.04., 05.05., 05.12., 05.16., 05.17., 05.18., 05.19., 05.21., 05.22., 05.23., 05.25., 05.26., 05.28., 05.29., 05.30., 06.02., 06.07., 06.12., 06.13., 06.14., 06.16., 06.18., 06.20., 06.23., 06.27., 06.29., 06.30., 07.02., 07.04., 07.07., 07.09., 07.14., 07.18., 07.21., 07.28., 07.31., 08.03., 08.08., 09.03., 09.05., 09.07., 09.11., 09.16., 09.18., 09.23., 09.26., 09.27., 10.04., 10.18., 12.24.
Popovics János, a munkácsi egyházmegye kanonoka **1849.**12.29.
Popovics Jenő **1849.**05.23.
Pribék Antal ungi országgyűlési képviselő **1848.**06.30.
Puchner Antal báró, altábornagy, az erdélyi csapatok főparancsnoka **1848.**10.18., 10.21., 10.23. – **1849.**01.24.
Pulszky Sándor alezredes **1848.**12.11.
Rajačić, Josif szerb pátriárka, érsek, a szerb főodbor elnöke **1848.**03.23., 05.18., 08.02., 11.04., 12.15. – **1849.**02.16., 04.02.
Rákovszky János (Iván) az ungvári tanítóképző aligazgatója **1848.**10.25.
Récsey Ádám báró, táborszernagy **1848.**10.01., 10.03., 10.07.
Rembowski, Ludwik Henryk őrnagy **1849.**08.15.

Román Ferenc uradalmi ügyész, országgyűlési képviselő **1848.**05.19., 06.19., 06.22., 06.27., 08.08., 10.06.
Roska Gergely izai alesperes **1849.**02.26.
Rossi, Pellegrino, a római kormány miniszterelnöke **1848.**09.14., 11.15.
Rüdiger, Fjodor Vasziljevics gróf, orosz lovassági tábornok **1849.**06.15., 08.13.
Şaguna, Andrei erdélyi ortodox püspök **1848.**05.15–17. – **1849.**02.25.
Schlick, Franz gróf, altábornagy **1848.**12.06., 12.11. – **1849.**01.19., 01.20., 01.24.
Schmerling, Anton osztrák igazságügy-miniszter **1849.**12.18.
Schönborn Károly gróf **1848.**07.19.
Schwarzenberg, Felix herceg, osztrák miniszterelnök **1848.**11.21. – **1849.**01.24., 03.04., 09.18.
Scitovszky János pécsi püspök, kinevezett esztergomi érsek, hercegprímás **1848.**04.02., 05.14., 05.31., 06.08., 06.28., 08.23., 09.01., 09.02., 10.12. – **1849.**07.21., 08.23., 09.10., 09.11., 09.26., 09.27., 10.10., 10.15., 10.16., 11.22., 11.23., 12.22., 12.24.
Selevér Elek máramarosi főszolgabíró **1848.**05.01. – **1849.**05.23.
Sereghy István beregszászi alesperes **1848.**12.23.
Stadion, Franz gróf, belügyminiszter **1848.**12.15. – **1849.**03.04.
Stefurovszky János matyóci helyettes lelkész **1848.**07.08.
Stratimirović, Đorđe szerb nemzetiségi vezető, a szerb főodbor elnöke **1848.**04.09., 05.18., 06.03., 09.18.
Suikay, román nyelvtaníró **1848.**12.06.
Šupljikac, Stevan tábornok, a délvidéki szerb felkelő hadsereg vezére **1848.**10.06., 12.15., 12.27.
Szabó Antal salánki pap **1848.**10.27.
Szabó György dorogi alesperes, a munkácsi egyházmegye szentszéki ülnöke **1848.**05.12., 11.22. – **1849.**01.19., 02.06., 02.08., 02.18., 10.29.
Szálé Péter uradalmi felügyelő **1849.**02.07.
Szelvan orosz vezérőrnagy **1849.**08.15.
Szember Bazil körtvélyesi kántor **1848.**08.05.
Szemere Bertalan belügyminiszter, kormánybiztos, miniszterelnök **1848.**04.16., 04.26., 05.09., 05.23., 05.27., 06.12., 06.30., 07.17., 08.24., 09.07., 09.11., 10.24., 12.13. – **1849.**03.03., 03.07., 03.16., 05.01., 05.14., 05.18., 05.19., 05.25., 06.05., 06.06., 06.26., 06.28., 07.01., 07.28.
Szent Ágoston **1849.**10.10.
Szent Borbála **1849.**11.07.
Szilágyi Ferenc, a Magyar Hírlap szerkesztője **1849.**11.15.
Szintay János Bereg megyei országgyűlési képviselő, kormánybiztos **1848.**08.08., 10.15., 11.10. – **1849.**03.07.

Szirmay Sándor gróf, kassai polgári kerületi főispán **1849.**09.16.
Szkarjatyin, Jurij orosz ezredes **1849.**02.03–04., 03.11.
Szmetán Péter hittanhallgató **1848.**09.23. – **1849.**11.03.
Szmolinszky János ungvári polgár **1849.**12.29.
Szőgyény László magyar királyi alkancellár, a magyarországi ideiglenes polgári közigazgatás vezetője **1848.**03.23. – **1849.**01.19.
Szőllősi Balázs, a Jelenkor tudósítója **1848.**05.21.
Szűz Mária **1849.**09.03., 09.07.
Teleki László gróf, párizsi magyar követ **1849.**03.07.
Thun, Leo gróf, vallás- és közoktatási miniszter **1849.**07.28., 11.14.
Todorović, Kuzman vezérőrnagy, a szerb felkelő csapatok vezetője **1849.**01.03.
Török István ugocsai országgyűlési képviselő **1848.**08.23.
Troknya György Ugocsa vármegyei alügyész **1848.**05.26., 06.20.
Ujházy László sárosi főispán **1848.**04.20.
Urban, Karl, a cs. kir. 17. (2. román) határőrezred (al)ezredese **1848.**09.04., 09.14., 10.09., 10.17., 10.23., 11.18. – **1849.**01.02., 01.04., 02.05.
Vajda Bazil batári pap **1849.**03.03.
Vajda János Szatmár vármegyei alügyész, ungvári polgár **1848.**05.01. – **1849.**05.23., 12.29.
Valkoszky András **1849.**05.23.
Valkovszky Bazil szatmári alesperes **1848.**10.23., 10.25.
Varga István római katolikus kanonok **1848.**05.13.
Vasvári (Fejér) Pál **1848.**04.14., 06.14.
Vaszkó János hittanhallgató **1848.**09.23.
Vay Miklós báró **1848.**10.02., 10.23.
Vécsey Károly gróf, vezérőrnagy **1849.**06.27–07.01.
Veisze Péter német nyelvtanár **1848.**11.07., 12.09.
Vetter Antal altábornagy, a délvidéki haderő parancsnoka **1849.**06.07.
Villecz Ignác ungvári cs. kir. főispán **1849.** október második fele, 11.29., 12.05., 12.11., 12.14., 12.19., 12.20., 12.22., 12.26., 12.29., 12.31.
Volostsuk János szeminarista **1848.**11.04.
Vukovics Sebő délvidéki királyi biztos, igazságügy-miniszter **1848.**05.23. – **1849.**06.22.
Welden, Ludwig báró, táborszernagy, a magyarországi cs. kir. hadsereg főparancsnoka **1849.**04.12., 05.29.
Wessenberg-Ampringen, Philipp báró, osztrák miniszterelnök és külügyminiszter **1848.**07.18., 08.31., 11.21.
Windisch-Grätz, Alfred herceg, cs. kir. főparancsnok **1848.**06.17., 10.16., 10.30., 10.31., 11.06., 12.13., 12.31. – **1849.**01.05., 01 07., 01.19., 02.26–27., 03.20., 04.06., 04.12.
Wohlgemuth, Ludwig báró, erdélyi kormányzó **1849.**07.11., 09.02.

Zichy Ferenc gróf, hadseregi főbiztos **1849.**09.18.
Zombory Bazil **1849.**05.23.
Zombory János, a munkácsi egyházmegye éneklő kanonoka, „papneveldei kormánynok” **1848.**04.11., 12.30. – **1849.**12.29.
Zombory Lipót, a Budapesti Híradó ungi tudósítója **1848.**05.20.

Helynévmutató

a Kronológiához

Abaúj vármegye **1848.**09.14, 12.13.
Abrudbánya **1849.**05.09.
Agyagfalva **1848.**10.16.
Alsókaraszló **1848.**05.01.
Alsóverecke **1849.**02.07.
Alsóverhovinai Esperességi Kerület **1848.**02.18. – **1849.**03.26., 10.16. 6., 10.16.
Amerika **1849.**07.04.
Apsa **1848.**10.09., 11.25.
Arad **1848.**09.07. – **1849.**06.27–07.01., 07.29., 08.01., 08.05., 08.09., 08.22., 10.06., 10.13., 10.25.
Aranyosmeggyes **1848.**10.23., 10.25. – **1849.**09.14., 10.05.
Ausztria **1848.**08.31., 10.09. – **1849.**01.02., 02.18., 06.07., 11.23.
Avasi Esperességi Kerület **1849.**06.27.
Avasújfalu **1848.**10.17.
Ázsia **1849.**06.07.
Bácsaranyos **1849.**10.02.
Bácska **1849.**06.26.
Balázsfalva **1848.**04.30., 05.15–17., 09.16–28.
Baranya vármegye **1848.**12.07.
Batár **1849.**03.03.
Bécs **1848.**02.29., 03.13., 03.15., 04.06., 04.26., 05.09., 05.15., 08.12., 09.04., 09.06., 09.15–16., 09.23., 10.06., 10.07., 10.09., 10.16., 10.31. – **1849.** 05.05., 10.10., 10.19., 11.07., 11.22., 11.23., 11.29., 11.30.
Bereg vármegye **1848.**05.01., 05.09., 05.19., 06.04., 06.08., 06.10., 06.11., 06.16., 06.17., 06.22., 08.08., 08.24., 09.24., 10.15., 11.10. – **1849.**03.07., 06.02., 06.06., 06.17., 06.26., 07.31., 10.17.
Beregszász **1848.**12.23.
Bereg-Ugocsa megye **1849.** október második fele
Beszkid-hegy **1849.**03.28.
Beszterce **1849.**01.02.
Beszterce-Naszód vármegye **1848.**08.24.
Bező **1849.**06.16.
Bihar vármegye **1848.**09.14, 12.19.
Bocskói Esperességi Kerület **1849.**06.14.

Bodrogközi Esperességi Kerület **1848.**08.02.
Borsod vármegye **1848.** 09. 14, 12. 13.
Borzsa-völgy **1849.** 08. 08.
Branyiszkói-hágó **1849.** 02. 05.
Brassó **1848.** 02. 01–03. – **1849.** 03. 19., 07. 14–15.
Buda **1848.** 04. 10., 04. 26., 05. 09., 05. 16., 06. 25. – **1849.** 01. 19., 04. 29., 05. 21.
Budamér **1848.** 12. 11.
Bukovina **1848.** 01. 04. – **1849.** 03. 02.
Cegléd **1849.** 07. 07.
Ceholnya **1848.** 01. 12.
Custozza **1848.** 07. 25.
Csanádi püspökség **1848.** 06. 25., 12. 15., 12. 26. – **1849.** 05. 02.
Csománfalva **1848.** 01. 19.
Dalmácia **1849.** 12. 10.
Debrecen **1848.** 09. 14, 12. 31. – **1849.** 01. 01., 01. 10., 01. 14., 01. 24., 02. 06., 02. 08., 02. 18., 02. 19., 03. 12., 04. 14., 04. 18., 05. 28., 07. 03.
Dél-Magyarország (Délvidék) **1848.** 05. 22., 05. 23., 10. 06. – **1849.** 04. 02., 06. 07.
Dobra **1848.** 10. 28.
Dolha **1849.** 03. 19.
Dragomérfalva **1849.** 02. 26., 03. 14.
Dráva **1848.** 09. 11.
Dukla-hágó **1848.** 12. 06. – **1849.** 06. 17–18.
Duna **1848.** 11. 01., 12. 10. – **1849.** 01. 05., 07. 23.
Egri érsekség **1848.** 06. 25., 09. 27., 12. 25.
Eperjes **1849.** 04. 27., 06. 22.
Eperjesi püspökség **1848.** 04. 05., 05. 09., 05. 20., 06. 27–28., 09. 09., 10. 21. – **1849.** 01. 01., 01. 19., 04. 27., 05. 25., 07. 05., 11. 22., 11. 23.
Erdély **1848.** 05. 15–17., 05. 29., 05. 30., 06. 10., 07. 18., 09. 16–28., 10. 17., 10. 18., 10. 21., 10. 23., 11. 29., 12. 06., 12. 19., 12. 27. – **1849.** 01. 27., 01. 31., 02. 05., 02. 25., 03. 04., 03. 21., 06. 26., 06. 28., 07. 01., 07. 11., 07. 14–15., 10. 26., 12. 20.
Északkelet-Magyarország **1849.** 08. 25.
Észak-Magyarország **1848.** 09. 19. – **1849.** 11. 11.
Esztergom **1848.** 06. 28., 10. 12.
Esztergomi érsekség **1848.** 05. 02., 05. 15., 05. 16., 06. 03., 06. 25. – **1849.** 01. 02., 01. 12., 01. 20., 02. 18., 04. 18., 05. 15., 07. 21., 09. 10.
Európa **1848.** 01. 12., 03. 22., 10. 05.
Felső-Tisza **1849.** 01. 09.
Felsőverecke **1848.** 07. 29. – **1849.** 03. 17.

Felsőverhovinai Esperességi Kerület **1848.** 02. 18., 11. 22., 12. 23. – **1849.** 03. 26., 04. 07., 04. 19., 04. 21., 05. 05., 05. 28., 06. 14.
Felsővisó **1848.**05.21.
Felvidék (Felső-Magyarország) **1849.**01.29., 03.16., 03.26., 04.19., 07.02., 11.14., 12.20.
Felvidéki választói kerület (Bereg megye) **1848.**08.08.
Fiume **1849.**03.04.
Fogaras **1848.**04.30.
Gaeta (Cajeta) **1848.**11.24. – **1849.**02.18., 09.03.
Galambos **1849.**05.20., 07.27.
Galícia **1848.**04.12., 04.18., 05.01., 05.15., 08.07., 09.23., 12.06. – **1849.**01.19., 01.29., 03.02., 03.19., 04.19., 04.22., 05.20., 10.19., 11.23.
Gálszécsi Esperességi Kerület **1848.**08.30. – **1849.**06.18.
Gömör vármegye **1848.**08.07., 12.13.
Győr **1848.**06.25., 10.01. – **1849.**06.28., 07.01.
Gyulaji Esperességi Kerület **1849.**05.25.
Habsburg Birodalom **1848.**03.03. – **1849.**02.25., 03.04., 03.07., 04.02., 12.22.
Hajdúböszörmény **1848.**04.08.
Hajdúdorog **1848.**05.12., 07.15., 11.22.
Hajdúdorogi Esperességi Kerület **1848.**11.22. – **1849.**02.06., 02.08., 02.18., 05.25., 10.29.
Hajdú-kerület **1848.**04.08., 09.14., 12.13., 12.19.
Halmi **1848.**06.20., 08.23.
Hatvan **1848.**02.16., 06.25.
Hegyaljai Esperességi Kerület **1848.**04.26., 06.19., 07.31., 12.23. – **1849.**05.25., 07.04., 07.05., 11.03., 12.14.
Helvécia (Svájc) **1848.**02.02.
Heves vármegye **1848.**12.13.
Hidegpatak (Alsóhidegpatak, Nyiznyij Sztudenij) **1849.**03.20–21., 04.19., 07.27., 08.02.
Hont vármegye **1848.**08.07.
Horvátország **1848.**04.24., 05.06., 05.11., 08.27. – **1849.**03.04., 06.26., 12.10.
Hosszúmező **1849.**06.26.
Huszt **1848.**05.21.
Innsbruck **1848.**05.19., 08.12.
Isaszeg **1849.**04.06.
Itália (Olaszország) **1848.**05.23.
Izai Esperességi Kerület **1849.**02.26.
Jablonka **1848.**12.04.
Jászkun-kerület **1848.**12.13.
Kállósemjén **1849.**04.02.

Kalocsai érsekség **1848.**08.01., 10.12., 12.25.
Kápolna **1849.**02.26–27.
Karászi Esperességi Kerület **1849.** 05. 25.
Karlóca **1848.** 04. 14., 05. 13–15., 05. 17., 05. 22., 06. 03.
Karlócai érsekség **1848.** 08. 02.
Kárpátalja **1848.** 10. 09. – **1849.** 03. 07.
Kassa **1848.** 03. 21., 09. 14., 12. 11. – **1849.** 04. 27., 06. 24., 12. 14.
Kassai Katonai Kerület **1849.** 09. 17., 10. 17., október második fele.
Kassai püspökség **1848.** 09. 27.
Kaszói Esperességi Kerület **1849.** 03. 05.
Kaszony (Mezőkaszony) **1848.** 08. 08.
Kelecsény (Kelecsin) **1849.** 04. 19.
Kolozsvár **1848.** 05. 29., 05. 30., 11. 18., 12. 25.
Komárom **1849.** 04. 22., 04. 29., 06. 26., 06. 30., 07. 05., 07. 12–13., 10. 02–04., 10. 29.
Komjáti Esperességi Kerület **1849.** 07. 21.
Körösi Görög Katolikus Püspökség **1848.** 02. 08.
Körtvélyes **1848.** 08. 05.
Kővár-vidék **1848.** 08. 24.
Közép-Szolnok vármegye **1848.** 08. 24.
Krajnai Esperességi Kerület **1849.** 04. 07.
Kraszna vármegye **1848.** 08. 24.
Krasznibród **1848.** 09. 09.
Kremsier **1848.** 11. 22. – **1849.** 03. 07.
Latorca **1849.** 04. 22.
Lemberg (Lwów) **1848.** 03. 21., 04. 19., 07. 02., 09. 28., 10. 05., 11. 01–02., 11. 07.
Levelek **1849.** 04. 02.
Liptó vármegye **1848.** 03. 28.
Liptószentmiklós **1848.** 05. 10–11.
Lugos **1848.** 06. 27.
Lyachovec (Lengyelszállás) **1849.** 04. 19., 05. 28.
Lyuta **1848.** 10. 10.
Magyarország **1848.** 03. 03., 03. 22., 04. 26., 05. 01., 05. 02., 05. 07., 05. 09., 05. 14., 05. 16., 05. 30., 06. 03., 06. 07., 06. 19., 06. 27–28., 06. 27., 07. 09., 07. 13., 07. 30., 08. 01., 08. 08., 08. 23., 08. 31., 09. 09., 09. 25., 09. 29., 10. 03., 10. 05., 10. 15., 10. 18., 10. 25., 11. 06., 11. 11., 11. 24., 12. 04., 12. 06., 12. 15., 12. 22., 12. 30. – **1849.** 01. 07., 01. 19., 01. 29., 03. 04., 03. 06., 03. 07., 04. 12., 04. 14., 05. 05., 05. 16., 05. 18., 05. 21., 05. 23., 05. 25., 05. 29., 06. 04., 06. 12., 06. 14., 06. 17–18., 06. 22., 06. 26., 07. 01., 07. 02., 07. 03., 07. 04., 07. 07., 08. 30., 09. 14., 09. 18., 09. 19., 10. 10., 10. 17., 10. 19., 10. 24., 10. 26., 10. 31., 11. 01., 11. 11., 11. 17., 11. 23., 11. 29., 12. 14., 12. 20.

Majna menti Frankfurt **1848.** 05. 18.
Máramaros vármegye **1848.**01.09., 01.21., 02.18., 04.19., 05.01., 05.09., 05.10., 05.21., 08.24., 09.14., 09.23., 10.09., 11.24. – **1849.**03.02., 03.03., 03.20–21., 03.24., 03.29., 04.19., 05.05., 05.28., 06.02., 07.14., 10.17., október második fele, 12.18., 12.20., 12.26.
Máramarosi Vikariátus (Helynökség) **1848.**01.21., 03.10., 04.12., 04.19., 04.25. – **1849.**03.14., 03.29., 05.11., 05.18.
Máramarossziget **1848.**04.19., 05.10., 05.21., 08.18. – **1849.**03.21., 05.11., 05.19.
Matyóc **1848.**07.08.
Miava **1848.**09.19.
Miskolc **1848.**09.14. – **1849.**06.30., 07.23.
Monostor **1848.**10.09., 11.25.
Mór **1848.**12.31.
Morvaország **1848.**09.19., 09.29., 10.07., 12.04.
Moson vármegye **1848.**05.01.
Munkács **1848.**03.18., 05.02., 06.08., 06.11., 06.16., 06.17., 06.19., 06.22., 07.14., 07.17., 08.08., 09.14., 10.06., 10.22., 11.10., 11.13., 11.16. – **1849.**01.25., 02.01., 04.22., 07.31., 08.26.
Munkácsi Esperességi Kerület **1848.**11.22. – **1849.**05.30.
Munkácsi püspökség **1848.**01.12., 01.13., 02.18., 02.29., 03.11., 03.22., 03.25., 03.28., 03.29., 04.08., 04.11., 04.12., 04.17., 04.19., 04.26., 05.01., 05.02., 05.09., 05.10., 05.13., 05.15., 05.16., 05.20., 05.22., 05.23., 05.26., 05.31., 06.03., 06.08., 06.11., 06.14., 06.15., 06.16., 06.19., 06.21., 06.24., 06.27., 06.28., 07.03., 07.05., 07.08., 07.13., 07.14., 07.15., 07.27., 07.30., 07.31., 08.01., 08.03., 08.17., 08.23., 09.01., 09.02., 09.09., 09.23., 09.27., 10.05., 10.07., 10.09., 10.10., 10.11., 10.12., 10.16., 10.17., 10.19., 10.21., 10.24., 10.25., 11.01., 11.07., 11.11., 11.14., 11.15., 11.16., 11.22., 11.24., 11.28., 11.30., 12.07., 12.08., 12.16., 12.23., 12.28., 12.30., 12.31. – **1849.**01.01., 01.02., 01.10., 01.15., 01.19., 01.24., 01.26., 02.01., 02.06., 02.08., 02.18., 02.19., 03.10., 03.11., 03.17., 03.26., 04.02., 04.22., 05.01., 05.04., 05.08., 05.15., 05.25., 05.28., 05.29., 06.12., 06.14., 06.15., 06.18., 06.20., 06.22., 06.26., 06.29., 07.02., 07.04., 07.05., 07.09., 07. 13., 07.23., 07.27., 08.02., 08.03., 08.08., 08.09., 09.03., 09.07., 09.14., 09.16., 09.18., 09.19., 09.22., 09.23., 09.27., 10.02., 10.10., 10.15., 10.16., 10.29., 11.07., 11.17., 11.22., 11.23., 11.29., 11.30., 12.11., 12.14., 12.19., 12.22., 12.24., 12.29.
Nagybánya **1848.**10.09. – **1849.**07.23.
Nagybereznai Esperességi Kerület **1848.**05.01., 06.19., 06.20., 08.19., 09.27., 10.07., 12.16. – **1849.**01.10., 01.26., 03.26., 04.02., 06.15., 07.02., 09.19.

Nagycsűr **1849.**08.06.
Nagykállói Esperességi Kerület **1849.** 01. 19., 02. 06., 02. 08., 02. 18., 05. 25., 07. 21.
Nagykároly **1848.** 10. 23.
Nagykikinda **1848.** 04. 24., 04. 26.
Nagymihály **1849.** 01. 20.
Nagyszeben **1848.** 12. 28. – **1849.** 02. 03–04., 03. 11., 03. 21.
Nagyszombat **1848.** 11. 04.
Nagyszőlős **1848.** 10. 09. – **1849.** 06. 05.
Nagytarna **1849.** 03. 03.
Nagyvárad **1848.** 09. 14. – **1849.** 08. 30.
Nagyváradi Görögkatolikus Püspökség **1849.** 01. 19.
Nápoly **1848.** 01. 27. – **1849.** 02. 18.
Naszód **1848.** 09. 04., 09. 14.
Nógrád vármegye **1848.** 08. 07.
Nyíregyháza **1848.** 10. 05.
Ófalu **1849.** 06. 15.
Oláhország (Havasalföld) **1848.** 07. 27. – **1849.** 01. 24., 05. 28.
Olmütz **1848.** 10. 07., 10. 14. – **1849.** 03. 04., 03. 20., 04. 02., 08. 30., 11. 01., 11. 22.
Oroszország **1848.** 06. 27–28.
Orsova **1849.** 08. 15.
Ökörmező **1848.** 03. 15., 05. 21.
Pákozd **1848.** 09. 29.
Palermo **1848.** 01. 12.
Pápai állam **1848.** 02. 12., 03. 10., 03. 14.
Párizs **1848.** 02. 23., 02. 29., 03. 01., 06. 26. – **1849.** 03. 07.
Partium (Részek) **1848.** 04. 06., 12. 19. – **1849.** 03. 04.
Pécsi püspökség **1848.** 05. 14., 05. 31., 06. 08., 06. 28., 08. 23., 10. 12. – **1849.** 07. 21.
Pécska **1849.** 01. 10.
Pered **1849.** 06. 20.
Pest **1848.** 02. 18., 03. 11., 03. 15., 03. 18., 04. 04., 04. 14., 04. 15., 05. 01., 05. 03., 05. 10., 05. 19., 05. 23., 06. 11., 06. 16., 06. 21., 06. 26., 06. 28., 07. 05., 07. 17., 07. 27., 07. 30., 08. 08., 08. 31., 09. 02., 09. 17., 09. 23., 09. 28., 10. 25., 11. 04., 12. 07., 12. 15., 12. 27. – **1849.** 01. 05., 04. 22., 04. 24., 05. 17., 06. 05., 06. 15., 06. 17., 07. 02., 07. 19., 09. 10., 10. 06., 10. 24., 11. 03., 11. 15., 12. 19., 12. 31.
Pest vármegye **1848.** 12. 13.
Pest-Buda (Budapest) **1848.** 03. 17–19., 04. 06., 05. 10., 05. 13., 05. 20., 06. 16., 06. 27–28., 07. 08. – **1849.** 02. 19.
Pétervárad **1848.** 05. 11. – **1849.** 09. 05.

Piski **1849.** 02. 09.
Podhering **1849.**04.22.
Podólia **1848.**09.09.
Pozsony **1848.**01.12., 01.13., 03.01., 03.15., 03.20., 04.06., 04.11., 04.12., 04.14., 08.01., 10.09. – **1849.**06.05., 11.14.
Prága **1848.**05.12., 06.02., 06.07., 06.12., 06.17.
Przemyśli Görögkatolikus Püspökség **1848.**06.28.
Róma **1848.**03.10., 05.02., 09.14., 11.15., 11.24. – **1849.**02.09.
Salánk **1848.**10.27.
Sáros vármegye **1848.**04.20., 09.14., 12.13.
Schwechat **1848.**10.30., 11.30. – **1849.**09.18.
Segesvár **1849.**07.31.
Selmecbánya **1848.**03.21.
Spanyolország **1848.**02.02. – **1849.**02.18.
Sugatag **1848.**05.21.
Sukoró **1848.**09.29.
Sürgefalu **1848.**10.17.
Szabolcs vármegye **1848.**03.21., 04.22., 05.20., 09.14., 12.13., 12.19.
Szarkahegy **1849.**04.22.
Szatmár vármegye **1848.**03.21., 04.20., 05.01., 06.11., 08.24., 09.07., 09.14., 10.17., 10.23., 10.25., 12.19. – **1849.**05.25.
Szatmári püspökség **1848.**03.21., 06.25., 09.27.
Szatmárnémeti **1848.**03.21., 07.27. – **1849.**03.03.
Szeged **1849.**06.29., 06.30., 07.02., 07.08–11., 07.13., 07.24., 07.28., 07.29., 07.30., 08.01–02., 08.02.
Székesfehérvári püspökség **1848.**02.03., 06.25.
Szentes **1848.**03.21.
Szentmiklós (Beregszentmiklós) **1848.**04.05., 07.19.
Szenttamás **1849.**04.03.
Szepes vármegye **1848.**12.13.
Szepesi püspökség **1848.**06.25.
Szerb Vajdaság **1848.**04.14., 05.13–15., 11.04. – **1849.**02.16., 03.04., 11.18.
Szerfalva **1849.**03.29.
Szinérváraljai Esperességi Kerület **1848.**10.09., 11.25.
Szlavónia **1849.**03.04., 12.10.
Szobránc **1848.**06.30. – **1849.**08.08.
Szolyvai Esperességi Kerület **1848.**07.19. – **1849.**05.20.
Szőreg **1849.**08.05.
Sztánnai Esperességi Kerület **1849.**06.14.
Talaborfalvai Esperességi Kerület **1848.**01.19. – **1849.**03.28.
Tápióbicske **1849.**04.04.
Taracközi Esperességi Kerület **1848.**08.05.

Tarnov (Tarnów) **1848.**04.18.
Tátra **1848.** 04. 06.
Técső **1848.** 05. 21.
Temesi Bánság **1849.** 11. 18.
Temesköz **1848.** 06. 27.
Temesvár **1848.** 06. 03. – **1849.** 08. 05., 08. 09.
Tengermellék **1849.** 03. 04.
Tihuca **1849.** 01. 04., 02. 05.
Tímári Esperességi Kerület **1849.** 05. 25.
Tisza **1849.** 02. 26–27., 07. 07., 07. 29.
Tiszafüred **1849.** 07. 27.
Tiszántúl **1849.** 07. 27.
Tiszaújlak **1848.** 10. 27.
Tokaj **1849.** 07. 29.
Torna vármegye **1848.** 09. 14, 12. 13.
Toronya (Toruny) **1849.** 03. 20–21., 04. 07., 04. 19.
Tőketerebes **1848.** 06. 19.
Tőketerebesi Esperességi Kerület **1849.** 06. 27.
Törcsvári-szoros **1849.** 01. 31.
Turci Esperességi Kerület **1848.** 12. 23.
Turjai Esperességi Kerület **1848.** 06. 08., 08. 03.
Túrterebesi Esperességi Kerület **1848.** 12. 23.
Uglya **1849.** 06. 18.
Ugocsa vármegye **1848.** 05. 09., 05. 26., 06. 20., 08. 23., 08. 24., 09. 14., 12. 09. – **1849.** 06. 02., 06. 05., 10. 17.
Újdávidháza **1849.** 03. 07.
Újhelyi Esperességi Kerület **1849.** 05. 25.
Újholyatin (Novoszelica, Tarújfalu) **1849.** 04. 19., 06. 13.
Újvidék **1848.** 03. 21., 03. 27., 04. 09., 06. 03.
Ung vármegye **1848.** 04. 04., 04. 06., 05. 01., 05. 09., 05. 10., 05. 13., 05. 20., 05. 31., 06. 01., 06. 19., 06. 20., 06. 27., 06. 30., 07. 08., 07. 19–20., 08. 01., 08. 24., 09. 14., 09. 26., 09. 29., 10. 03., 10. 10., 10. 12., 10. 24., 11. 28., 12. 08. – **1849.** 01. 09., 01. 24., 04. 30., 05. 08., 06. 02., 06. 06., 06. 07., 06. 26., 07. 31., 09. 16., 09. 22., 09. 26., 10. 17., október második fele, 11. 22., 12. 05., 12. 29., 12. 31.
Ungi Főesperesség **1848.** 01. 13., 03. 28., 08. 03., 11. 28.
Ungvár **1848.** 01. 12., 01. 13., 02. 02., 02. 18., 02. 29., 04. 05., 04. 18., 05. 01., 05. 13., 05. 15., 05. 16., 05. 20., 05. 22., 05. 23., 05. 27., 05. 31., 06. 03., 06. 08., 06. 11., 06. 15., 06. 16., 06. 22., 06. 28., 06. 30., 07. 01., 07. 14., 07. 27., 07. 31., 08. 07., 08. 19., 09. 01., 09. 02., 09. 23., 09. 29., 10. 03., 10. 06., 10. 07., 10. 09., 10. 12., 10. 18., 10. 19., 10. 23., 10. 24., 11. 07., 11. 10., 11. 16., 11. 22., 11. 30., 12. 05., 12. 06.,

12. 16., 12. 26., 12. 31. – **1849.** 01. 15., 01. 19., 01. 20., 01. 24., 01. 26., 01.31., 02.03., 02.08., 02.18., 02.19., 02.26., 03.02., 03.10., 03.29., 04.02., 04. 07., 04.18., 04.19., 04.22., 04.30., 05.01., 05.11., 05.18., 05.22., 05. 25., 05.28., 06.07., 06.12., 06.14., 06.18., 06.22., 06.29., 06.30., 07.02., 07.04., 07.05., 07.13., 07.23., 07.27., 07.31., 08.03., 08.08., 08.15., 09.03., 09.05., 09.10., 09.14., 09.23., 09.26., 09.27., 10.02., 10.15., 10.16., 10.29., 11.22., 11.23., 12.07., 12.21., 12.22., 12.26., 12.29., 12.31.
Ungvári (Orosz/Ruszin) Kerület **1849.**10.17., 10.19., október második fele, 11.29., 12.05., 12.11., 12.14., 12.20., 12.21., 12.29.
Vác **1848.**06.03.
Váci püspökség **1849.**01.05., 07.12–13.
Vág **1849.**06.20.
Varsó **1849.**05.21.
Vereckei Esperességi Kerület **1848.**10.06. – **1849.**03.17., 06.14., 07.13.
Verhovina **1848.**11.22. – **1849.**03.24., 04.07., 05.05., 05.28.
Világos **1849.**08.13.
Visói Esperességi Kerület **1848.**01.21. – **1849.**06.14.
Zágráb **1848.**10.14.
Záhony **1849.**06.29.
Zanasztaszi Esperességi Kerület **1849.**06.14.
Zaricsó **1848.**03.29., 04.17.
Zemplén vármegye **1848.**04.22., 05.09., 06.19., 09.09., 09.14., 11.07., 11.11., 12.13., 12.23.
Zenta **1849.**02.01.
Zólyom **1848.**03.21.
Zsibó **1849.**08.25.
Zsigárd **1849.**06.20.

A Collectanea Athanasiana sorozat eddig megjelent kötetei

I. Studia

1. Véghseő Tamás (szerk.): *Rómából Hungáriába. A De Camillis János József munkácsi püspök halálának 300. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai,* Nyíregyháza 2008. 354 o.

2. Véghseő, Tamás (a cura di): *Da Roma in Hungaria. Atti del convegno nel terzo centenario della morte di Giovanni Giuseppe De Camillis, vescovo di Munkács/Mukačevo (1689–1706),* Nyíregyháza 2009. 331 o.

3. Véghseő Tamás (ed.): S*ymbolae. Ways of Greek Catholic heritage research. Papers of the conference held on the 100th anniversary of the death of Nikolaus Nilles,* Nyíregyháza 2010, 374 o.

4. Véghseő Tamás: *„...mint igaz egyházi ember..." A történelmi Munkácsi Egyházmegye görög katolikus egyházának létrejötte és 17. századi fejlődése,* Nyíregyháza 2011, 192 o.

5. Terdik Szilveszter: *„…a mostani világnak ízlésse, és a rítusnak módja szerint" Adatok a magyarországi görög katolikusok művészetéhez,* Nyíregyháza 2011, 198 o.

6. Véghseő Tamás (szerk.): *Bacsinszky András munkácsi püspök. A Bacsinszky András munkácsi püspök halálának 200. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai,* Nyíregyháza 2014, 288 o.

7. Molnár Ferenc: *A Munkácsi Egyházmegye 1848/49-ben. Tanulmányok és kronológia,* Nyíregyháza 2014, 220 o.

II. Textus/Fontes

1. *A Keleti Egyházak Kánonjainak Törvénykönyve* (ford. Rihmer Zoltán), Nyíregyháza 2011, 350 o.

2. Véghseő Tamás - Nyirán János: *Barkóczy Ferenc egri püspök kiadatlan instrukciója az Egri Egyházmegye területén élő görögkatolikusok számára (1749) – 19. századi kéziratos görögkatolikus szerkönyvek Nyírgyulajból és Fábiánházáról,* Nyíregyháza 2012, 288 o.

3. Baán István: *Theofánisz Mavrogordátosz (1626–1688), paronaxiai metropolita, munkácsi adminisztrátor – Theophanes Mavrogordatos (1626–1688), Metropolitan of Paronaxia and Administrator of Munkács,* Nyíregyháza 2012, 320 o.

4/1. Véghseő Tamás – Katkó Márton Áron: *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez, 1. kötet: 1778–1905,* Nyíregyháza 2014, 608 o.
5. Véghseő Tamás – Terdik Szilveszter – Simon Katalin: *Források a magyarországi görögkatolikus parókiák történetéhez. Az egri egyházmegye területén szolgáló görögkatolikus papok 1741. évi javadalom-összeírása,* Nyíregyháza 2014. 574 o.

III. Manualia

1. Szabó Péter: *A keleti egyházak szentségi joga. Összehasonlító bemutatás,* Nyíregyháza 2012, 332 o.

IV. Institutiones

1. *Görögkatolikus Szent Liturgia. Kottás tankönyv* (összeállították: Bubnó Tamás, Drabik Zsuzsanna és Szentirmai Róbert), Nyíregyháza 2013, 292 o.